

MESNEVÎ-İ ŞERİF Tercümesi

Çeviren: Veled Çelebi (İzbudak)

CİLT 1

(1 - 700 Beyitler)

1. Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:

Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın... herkes ağlayıp inledi.
Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiyak derdini açayım.
Aslında uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.

5. Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.
Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı.
Benim esrarım feryadımdan uzak değildir, ancak (her) gözde, kulakta o nur yok.
Ten candan, can da tenden gizli kapaklı değildir, lâkin canı görmek için kimseye izin yok.
Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa yok olsun!

10. Aşk ateşidir ki neyin içine düşmüştür, aşk coşkunuğudur ki şarabın içine düşmüştür.
Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşdır. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı.
Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü?
Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir.
Bu aklın mahremi akılsızdan başkası değildir, dile de kulaktan başka müşteri yoktur.

15. Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanlışlarla yoldaş oldu.
Günler geçtiyse, geçip gitsin; korkumuz yok. Ey temizlikte naziri olmayan, hemen sen kall!
Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.
Ham, pişkinin halinden anlamaz, öyle ise söz kısa kesilmelidir vesselâm.

* * *

Ey oğul! Bağı çöz, azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın?

20. Denizi bir testiye dökersen ne alır? Bir günün kısmetini...
Harislerin göz testisi dolmadı. Sedef, kanaatkâr olduğundan inci ile doldu.
Bir aşk yüzünden elbisesi yırtılan, hırstan, ayıptan adamakıllı temizlendi.
Ey bizim sevdası güzel aşkımız; şadol; ey bütün hastalıklarımızın hekimi;
Ey bizim kibir ve azametimizin ilâcı, ey bizim Eflâtun'umuz! Ey bizim Calinus'umuz!

25. Toprak beden, aşktan göklere çıktı; dağ oynamaya başladı, çevikleşti.
Ey âşık! Aşk; Tûr'un canı oldu. Tûr sarhoş, Mûsa da düşüp bayılmış!
Zamanımı beraber geçirdiğim arkadaşımın dudağına eş olsaydım (sırlarına tahammül edecek bir hemdem
bulsaydım) ney gibi ben de söylenecek şeyleri söyledim.
Dildeşinden ayrı düşen, yüz türlü nağmesi olsa bile dilsizdir.
Gül solup mevsim geçince artık bülbülden maceralar işitemezsin.

30. Her şey mâşuktur, âşık bir perdedir. Yaşayan mâşuktur, âşık bir ölüdür.
Kimin aşka meyli yoksa o kanatsız bir kuş gibidir, vah ona!
Sevgilimin nuru önde, artta olmadıkça ben nasıl önü, sonu idrak edebilirim?
Aşk, bu sözün dışarı çıkıp yazılmasını ister; ayna gammaz olmaz da ne olur?

Aynan, bilir misin, neden gammaz değil?
Yüzünden tozu, pası silinmemiş de ondan!

Padişahın bir halayığa âşik olup satın alması, halayığın hastalanması, onu iyi etmek için tedbiri

35. Ey dostlar! Bu hikâyeyi dinleyiniz. Hakikatte o bizim bu günkü halimizdir. Bundan evvelki bir zamanda bir padişah vardı. O hem dünya, hem din saltanatına malikti. Padişah, bir gün hususi adamları ile av için hayvana binmiş, giderken. Ana caddede bir halayık gördü, o halayığın kölesi oldu. Can kuşu kafeste çırpınmaya başladı. Mal verdi, o halayığı satın aldı.

40. Onu alıp arzusuna nail oldu. Fakat kazara o halayık hastalandı. Birisinin eşeği varmış, fakat palanı yokmuş. Palanı ele geçirmiş, bu sefer eşeği kurt kapmış. Birisinin ibriği varmış, fakat suyu elde edememiş. Suyu bulunca da ibrik kırılmış! Padişah sağdan, soldan hekimler topladı. Dedi ki: "İkimizin hayatı da sizin elinizdedir. Benim hayatım bir şey değil, asıl canımın canı odur. Ben dertliyim, hastayım dermanım o.

45. Kim benim canıma derman ederse benim hazinemi, incimi ve mercanı (atiye ve ihsanı) o aldı (demektir)." Hepsini birden dediler ki: "Canımızı feda edelim. Beraberce düşünüp beraberce tedavi edelim. Bizim her birimiz bir âlem Mesih'idir, elimizde her hastalığa bir ilaç vardır." Kibirlerinden Allah isterse (inşallah) demediler. Allah da onlara insanların âcizliğini gösterdi. "İnşallah" sözünü terk ettiklerini söylemeden maksadım, insanların yürek katılığını ve mağrurluğunu söylemektir. Yoksa ârizî bir halet olan inşallah'ı söylemeyi unuttuklarını anlatmak değildir.

50. Hey gidi nice inşallah'ı diliyle söylemeyen vardır ki canı "inşallah" la eş olmuştur. İlaç ve tedavi nev'inden her ne yapıldıysa hastalık arttı, maksat da hâsil olmadı. O halayıkcağız, hastalıktan kıl gibi olunca padişahın kanlı göz yaşı ırmağa döndü. Kazara sirkengübin safrayı arttırdı. Badem yağı da kuruluk tesirini göstermeye başladı. Karahelileyle kabız oldu, ferahlığı gitti; su, nefit gibi ateşe yardım etti.

Halayığın tedavisinde hekimlerin âciz kalmalarını padişahın anlaması, Tanrı tapusuna yüz tutması ve bir uluyu rüyada görmesi

55. Padişah, hekimlerin âciz kaldıklarını görünce yalınayak mescide koştu. Mescide gidip mihrap tarafına yöneldi. Secde yeri göz yaşından sırsıklam oldu. Yokluk istiğrakından kendisine gelince ağzını açtı, hoş bir tarzda medhü senaya başladı: "En az bahşisi dünya mülkü olan Tanrım! Ben ne söyleyeyim? Zaten sen gizlileri bilirsin. Ey daima dileğimize penah olan Tanrı! Biz bu sefer de yolu yanıldık.

60. Ama sen "Ben gerçi senin gizlediğin şeyleri bilirim. Fakat sen, yine onları meydana dök" dedin. Padişah, tâ can evinden coşunca bağıslama denizi de coşmaya başladı. Ağlama esnasında uykuya daldı. Rüyasında bir pir göründü. Dedi ki: "Ey padişah, müjde; dileklerin kabul oldu. Yarın bir yabancı gelirse o, bizdendir. O gelen hazık hekimdir. Onu doğru bil, çünkü o emin ve gerçek erenlerdendir.

65. İlâcında kati sihri gör, mizacında da Hak kudretini müşahede et." Vade zamanı gelip gündüz olunca... güneş doğudan görünüp yıldızları yakınca: Rüyada kendine gösterdikleri zatı görmek için pencerede bekliyordu. Bir de gördü ki, faziletli, fevkalâde hünerli, bilgili bir kimse, gölge ortasında bir güneş; Uzaktan hilâl gibi erişmekte, yok olduğu halde hayal şeklinde var gibi görünmekte.

70. Ruhumuzda da hayal, yok gibidir. Sen bütün bir cihanı hayal üzere yürür gör! Onların başları da, savaşları da hayale müstenittir. Öğünmeleri de, utanmaları da bir hayalden ötürüdür. Evliyanın tuzağı olan o hayaller, Tanrı bahçelerindeki ay çehrelilerin akisleridir. Padişahın rüyada gördüğü hayal de o misafir pîrin çehresinde görünüp duruyordu. Padişah bizzat mabeyincilerin yerine koştu, o gaipten gelen konuğun huzuruna vardı.

75. Her ikisi de âşinalık (yüzgeçlik) öğrenmiş bir tek denizdi, her ikisi de dikilmeksizin birbirine dikilmiş, bağlanmışlardı. Padişah: "Benim asıl sevgilim sensin, o değil. Fakat dünyada iş işten çıkar. Ey aziz, sen bana Mustafa'sın. Ben de sana Ömer gibiyim. Senin hizmetin uğrunda belime gayret kemerini bağladım" dedi.

Muvaffakiyetler verici Ulu Tanrı'dan muvaffakiyet ve bütün ahvalde edebe riayet dileyiş, edepsizlik ve terbiyesizliğin pek fena zararları

Tanrı'dan edebe muvaffak olmayı dileyelim. Edebi olmayan kimse Tanrı'nın lûtfundan mahrumdur.

80. Edebi olmayan yalnız kendine kötülük etmiş olmaz. Belki bütün dünyayı ateşe vermiş olur.

Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.
Mûsâ kavmi içinde birkaç kimse terbiyesizce "hani sarmısak, mercimek" dediler.
Ondan sonra gökyüzünün sofrası, ekmeği kesildi; ekme, bel belleme, ortak sallama kaldı.
Sonra İsa şefaata edince Hak, yemek sofrası ve tabaklarla ganimetler gönderdi.
Yine küstahlar edebi terk ederek sofradan yemek artığını aşırıldılar.

85. İsa bunlara yalvardı. "Bu devamlıdır, yeryüzünden kalkmaz.
Bir ulu kişinin sofrası başında kötü zanna düşmek ve harislik etmek küfürdür" dedi.
O rahmet kapısı, hırslarından dolayı bu görmedik dilencilerin yüzlerine kapandı.
Zekât verilmeyince yağmur bulutu gelmez, zinadan dolayı da etrafa veba yayılır.
İçine kasavetten, gussadan ne gelirse korkusuzluktan ve küstahlıktan gelir.

90. Kim dost yolunda pervasızlık ederse erlerin yolunu vurucudur, namert odur.
Edepten dolayı bu felek nura gark olmuştur: Yine edepten dolayı melekler mâsum ve tertemiz olmuşlardır.
Güneşin tutulması, küstahlık yüzündendir. Bir melek olan Azâzîl de yine küstahlık yüzünden kapıdan sürülmüştür.

Padişahın, kendisine rüyada gösterilen velî ile görüşmesi

Kollarını açıp onu kucakladı, aşk gibi gönlüne aldı, canının için çekti.
Elini, alnını öpmeğe, oturduğu yeri, geldiği yolu sormaya başladı.

95. Sora sora odanın başköşesine kadar çekti ve dedi ki: "Nihayet sabırla bir define buldum.
Ey vuslatı, her sualin cevabı! Senin yüzünden nişliğin anahtarıdır" sözünün mânası,
Ey vuslatı, her sualin cevabı! Senin yüzünden müşkül, konuşmaksızın, dedikodusuz hallolur gider.
Sen, gönlümüzde, onların tercümanısın, her ayağı çamura batanın elinitutan sensin.
Ey seçilmiş, ey Tanrı'dan razı olmuş ve Tanrı rızasını kazanmış kişi, merhaba! Sen kaybolursan hemen kaza gelir,
feza daralır.

100. Sen, kavmin ulususun, sana müştak olmayan, seni arzulamayan bayağılaşmıştır. Bundan vazgeçmezse..."
O ağırlama, o hal hâtır sorma meclisi geçince o zatın elini tutup hareme götürdü.

Padişahın hastayı görmek üzere hekimi götürmesi

Padişah, hastayı ve hastalığını anlatıp sonra onu hastanın yanına götürdü.
Hekim, hastanın yüzünü görüp, nabzını sayıp, idrarını muayene etti. Hastalığının ârazını ve sebeplerini de dinledi.
Dedi ki: "Öbür hekimlerin çeşitli tedavileri, tamir değil; büsbütün harap etmişler.

105. Onlar, iç ahvalinden haberdar değildirler. Körlüklerinden hepsinin akli dışarıda."
Hekim, hastalığı gördü, gizli şey ona açıldı. Fakat onu gizledi ve sultana söylemedi.
Hastalığı safra ve sevdadan değildi. Her odunun kokusu, dumanından meydana çıkar.
İnlemesinden gördü ki, o gönül hastasıdır. Vücudu afiyettedir ama o, gönüle tutulmuştur.
Âşıklık gönül iniltisinden belli olur, hiçbir hastalık gönül hastalığı gibi değildir.

110. Âşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayrıdır. Aşk, Tanrı sırlarının usturlâbıdır.
Âşıklık, ister o cihetten olsun, ister bu cihetten... âkıbet bizim için o tarafa kılavuzdur.
Aşkı şerh etmek ve anlatmak için ne söylersem söyleyeyim... asıl aşka gelince o sözlerden mahcup olurum.
Dilin tefsiri gerçi pek aydınlatıcıdır, fakat dile düşmeyen aşk daha aydındır.
Çünkü kalem, yazmada koşup durmaktadır, ama aşk bahsine gelince; çatlar, âciz kalır.

115. Aşkın şerhinde akıl, çamura saplanmış eşek gibi yattı kaldı. Aşkı , âşıklığı yine aşk şerh etti.
Güneşin vücuduna delil, yine güneştir. Sana delil lâzımsa güneşten yüz çevirme.
Gerçi gölgede güneşin varlığından bir nişan verir, fakat asıl güneş her an can nuru bahşeyler.
Gölge sana gece misali gibi uyku getirir. Ama güneş doğuverince ay yarılır (nuru görünmez olur).
Zaten cihanda güneş gibi misli bulunmaz bir şey yoktur. Baki olan can güneşi öyle bir güneştir ki, asla gurub etmez.

120. Güneş, gerçi tektir, fakat onun mislini tasvir etmek mümkündür.
Ama kendisinden esîr var olan güneş, öyle bir güneştir ki, ona zihinde de, dışarda da benzer olamaz.
Nerede tasavvurda onun sığacağı bir yer ki misli tasvir edilebilsin!
Şemseddin'in sözü gelince dördüncü kat göğün güneşi başını çekti, gizlendi.
Onun adı anılınca ihsanlarından bir remzi anlatmak vacip oldu.

125. Can, şu anda eteğimi çekiyor. Yusuf'un gömleğinden koku almış!
"Yıllarca süren sohbet hakkı için o güzel hallerden tekrar bir hali söyle, anlat.
Ki yer, gök gülsün, sevin. Akıl, ruh ve göz de yüz derece daha fazla sevince, neşeye dalsın" (diyor).
"Beni külfete sokma, çünkü ben şimdi yokluktayım. Zihnim durakladı, onu öğmekten âcizim.
Ayık olmayan kişinin her söylediği söz -- dilerse tekellüfe düşsün, dilerse haddinden fazla zarafet satmaya kalkışsın
-- yaraşır söz değildir.

130. Eşi bulunmayan o sevgilinin vasfına dair ne söyleyeyim ki bir damarım bile ayık değil!

Bu ayrılığın, bu ciğer kanının şerhini şimdi geç, başka bir zamana kadar bunu bırak!"
(Can) dedi ki: "Beni doyur, çünkü ben açım. Çabuk ol çünkü vakit keskin bir kılıçtır.
Ey yoldaş, ey arkadaş! Sûfî, vakit oğludur (bulunduğu vaktin iktizasına göre iş görür). "Yarın" demek yol şartlarından değildir.
Sen yoksa sûfî bir er değil misin? Vara, veresiyeden yokluk gelir".

135. Ona dedim ki: "Sevgilinin sırlarını gizli kapaklı geçmek daha hoştur. Sen, artık hikâyelere kulak ver, işi onlardan anla!

Dilbere ait sırların, başkalarına ait sözler içinde söylenmesi daha hoştur."
O, "Bunu apaçık söyle ki dini açık olarak anmak... gizli anmaktan iyidir.
Perdeyi kaldır ve açıkça söyle ki ben, güzelle gömlekleli olarak yatmam" dedi.
Dedim ki: "O apaçık soyunur, çırılçıplak bir hale gelirse ne sen kalırsın, ne kucağın kalır, ne belin!

140. İşte ama, derecesine göre iste; bir otun, bir dağı çekmeye kudreti yoktur.
Bu âlemi aydınlatan güneş, bir parçacık yaklaştı mı, her şey yandı gitti!
Fitneyi, kargaşalığı ve kan dökücülüğü araştırma, Şems-i Tebrizî'den bundan fazla bahsetme.
Bunun sonu yoktur; sen yine hikâyeye başla, onu tamamlamana bak.

O velînin, halayığın hastalığını anlamak için padişahın halayıkla halvet olmayı dilemesi

(Hekim) dedi ki: "Ey padişah, evi halvet et, yakını da uzaklaştır.

145. Köşeden , bucaktan kimse kulak vermesin de ben bu cariyecikten bir şeyler sorayım."
Oda boşaldı, Hekim ile hastadan başka kimsecikler kalmadı.
Hekim tatlılıkla, yumuşak yumuşak dedi ki: "Memleketin neresi? Çünkü her memleket halkının ilâcı başka başkadır.
O memlekette akrabandan kimler var? Kime yakınsınız; neye bağlısın?
Elini kızın nabzına koyup birer birer felekten çektiği ceviri ve meşakkati soruyordu.

150. Bir adamın ayağına diken batınca ayağını dizi üstüne kor.
İğne ucu ile diken başını arar durur, bulamazsa orasını dudağı ile ıslatır.
Ayağa batan diken bulmak, bu derece müşkül olursa, yüreğe batan diken nicedir? Cevabını sen ver!
Her çer çöp (mesabesinde olan,) gönül dikenini göreydi gamlar, kederler; herkese el uzatabilir miydi?
Bir kişi, eşeğin kuyruğu altına diken kor. Eşek onu oradan çıkarmasını bilmez, boyuna çifte atar.

155. Zıplar, zıpladıkça da diken daha kuvvetli batar. Dikeni çıkarmak için akıllı bir adam lâzım.
Eşek, diken çıkarabilmek için can acısı ile çifte atar durur ve yüz yerini daha yaralar.
O diken çıkaran hekim, üstaddı . Halayığın her tarafına elini koyup muayene ediyordu.
Halayıkın hikâye yoluyla dostların ahvalini sormaktaydı.
Kız, bütün sırlarını hekime açıkça söylemekte, kendi durağından, efendilerinden, şehirden ve şehrinin dışından bahsetmekteydi.

160. Hekim, kızın anlatmasına kulak vermekte, nabzına ve nabzının atmasına dikkat etmekteydi.
Nabzı, kimin adı anılınca atarsa cihanda gönlünün istediği odur(diyordu).
Memleketindeki dostlarını saydı, döktü. Ondan sonra diğer bir memleketi andı.
"Memleketinden çıkınca en evvel hangi memlekette bulundun?"dedi.
Kız bir şehrin adını söyleyip geçti. Fakat yüzünün rengi, nabzının atması başkalaşmadı.

165. Efendileri ve şehirleri birer birer saydı; o yerleri, yurtları, oralarda geçirdiği zamanları, tuz, ekme yediği kişileri tekrar tekrar söyledi.
Şehir şehir, ev ev saydı döktü, kızın ne damarı oynadı, ne çehresi sarardı.
Hekim şeker gibi Semerkand şehrini soruncaya kadar kızın nabzı tabii haldeydi fazla atmıyordu.
Semerkand'ı sorunca nabzı attı, çehresi kızardı, sarardı. Çünkü o, Semerkand'lı bir kuyumcudan ayrılmıştı.
O hekim, hastadan bu sırrı elde edip o dert ve belânın aslına erişince:

170. "Onun semti hangi mahallede?" diye sordu. Kız, "Köprü başında, Gatfer mahallesinde" dedi.
Hekim, "Hastalığının ne olduğunu hemen anladım. Seni tedavi hususunda sihirler göstereceğim;
Sevin, ilişik etme, emin ol ki yağmur çimenlere ne yaparsa ben de sana onu yapacağım;
Ben, senin gamını çekmekteyim, sen gam yeme; ben sana yüz babadan daha şefkatliyim;
Aman, sakın ha, bu sırrı kimseye söyleme; padişah senden bunu ne kadar sorup soruştursa yine sakla;

175. Sırların gönülde gizli kalırsa o muradın çabucak hâsıl olur;dedi.
Peygamber demiştir ki: "Her kim sırrını saklar ise çabucak muradına erişir."
Tohum toprak içinde gizlenince, onun gizlenmesi, bahçenin yeşillenmesi ile neticelenir.
Altın ve gümüş gizli olmasalardı... madende nasıl musaffa olurlar, nasıl altın ve gümüş haline gelirlerdi?
O hekimin vaitleri ve lûtufları hastayı korkudan emin etti.

180. Hakiki olan vaitleri gönül kabul eder, içten gelmeyen vaadler ise insanı ıstıraba sokar.
Kerem ehlinin vaitleri akıp duran, eseri daima görünen hazinedir. Ehil olmayanların, kerem sahibi bulunmayanların vaitleri ise gönül azabıdır.

O velînin, halayığın hastalığını anlaması ve padişaha arzemesi

Ondan sonra hekim, kalkıp padişahın huzuruna gitti, padişahı bu meseleden birazcık haberdar etti. Dedi ki: "Çare şundan ibaret: bu derdin iyileşmesi için o adamı getirelim. Kuyumcuyu o uzak şehirden çağır, onu altınla, elbise ile aldat."
*Padişah, hekimden bu sözü duyunca nasihatini, candan gönülden kabul etti.

185. O tarafa ehliyetli, kifayetli, âdil bir iki kişiyi elçi olarak gönderdi.

Padişahın, kuyumcuyu getirmek üzere Semerkand'e elçiler yollaması

O iki bey, kuyumcuya padişahın muştucu olarak Semerkand'e kadar geldiler. Dediler ki: "Ey lûtf sahibi üstad, ey marifette kâmil kişi! Öğülmen şehirlere yayılmıştır. İşte filân padişah, kuyumcubaşılık için seni seçti. Zira (bu işte) pek büyüksün, pek kâmilisin. Şimdicek şu elbiseyi, altın ve gümüşü al da gelince de padişahın havassından ve nedimlerinden olursun."

190. Adam; çok malı, çok parayı görünce gururlandı, şehirden çoluk çocuktan ayrıldı. Adam, neşeli bir halde yola düştü. Haberi yoktu ki padişah canına kastetmişti. Arap atına binip sevinçle koştu, kendi kanının diyetini elbise sandı! Ey yüzlerce razılıkla sefere düşen ve bizzat kendi ayağı ile kötü bir kazaya giden! Hayalinde mülk, şeref ve ululuk. Fakat Azrail "Git, evet, muradına erişirsin" demekte!

195. O garip kişi yoldan gelince, hekim, onu padişahın huzuruna götürdü; Güzellik mumunun başı ucunda yakılması için onu, padişahın yanına izzet ve ikramla iletti. Padişah, onu görünce pek ağırladı, altın hazinesini ona teslim etti. Sonra hekim dedi ki: "Ey büyük sultan o cariyeciği bu tacire ver; Ki visali ile iyileşsin, visalinin suyu o ateşi gidersin."

200. Padişah, o ay yüzlüyü kuyumcuya bahşetti, o iki sohbet müştakını birbirine çift etti. Altı ay kadar murat alıp murat verdiler. Bu suretle o kız da tamamen iyileşti. Ondan sonra hekim, kuyumcuya bir şerbet yaptı, kuyumcu içti, kızın karşısında erimeye başladı. Hastalık yüzünden kuyumcunun güzelliği kalmayınca kızın canı, onun derdinden azat oldu, ondan vazgeçti. Kuyumcu, çirkinleşip hastalanınca, yüzü sararıp solunca kızın gönlü de yavaş yavaş ondan soğudu.

205. Ancak zâhirî güzelliğe ait bulunan aşklar aşk değildir. Onlar nihayet bir âr olur. Keşke kuyumcu baştanbaşa ayıp ve âr olsaydı, tamamıyla çirkin bulunsaydı da başına bu kötü hal gelmeseydi! Kuyumcunun gözünden ırmak gibi kanlar aktı, yüzü canına düşman kesildi. Tavus kuşunun kanadı, kendisine düşmandır. Nice padişahlar vardır ki kuvvet ve azametleri helâklerine sebep olmuştur. Kuyumcu, "Ben o ahuyum ki göbeğimin miskinden dolayı bu avcı, benim sâf kanımı dökmüştür.

210. Ah, ben o sahra tilkisiyim ki postum için beni tuzağa düşürüp tuttular, başımı kestiler. Ah, ben o filim ki dişimi elde etmek için filci benim kanımı döktü. Beni, benden aşağı birisi için öldüren, kanımı döken; bilmiyor ki benim kanım uyumaz! Bugün bana ise yarın onadır. Böyle benim gibi bir adamın kanı nasıl zayi olur? Duvar gerçi (günün ilk kısmında yere) uzun bir gölge düşürür; fakat o gölge, gölgeyi meydana getirene avdet eder.

215. Bu cihan dağdır, bizim yaptıklarımız ses. Seslerin aksi yine bizim semtimize gelir" dedi. Kuyumcu, bu sözleri söyledi ve hemen toprak altına gitti. O cariyecik de aşktan ve hastalıktan arındı, tertemiz oldu. Çünkü ölümlerin aşkı ebedî değildir, çünkü ölü, tekrar bize gelmez. Diri aşk, ruhta ve gözdedir. Her anda goncadan daha taze olur durur. O dirinin aşkını seç ki bakidir ve canına can katan şaraptan sana sakilik eder.

220. O'nun aşkını seç ki bütün peygamberler, onun aşkıyla kuvvet ve kudret buldular, iş güç sahibi oldular. Sen "Bize o padişahın huzuruna varmaya izin yoktur" deme. Kerim olan kişilere, hiçbir iş güç değildir.

Kuyumcuyu öldürme ve zehirlemenin Tanrı emriyle olup padişahın isteğiyle olmadığı

O adamın, hekimin eliyle öldürülmesi, ne ümit içindi ne korkudan dolayı. Tanrının emri ve ilhamı gelmedikçe hekim, onu padişahın hatırı için öldürmedi. Hızır'ın o çocuğun boğazını kesmesindeki sırrı halkın avam kısmı anlayamaz.

225. Tanrı tarafından vahiy ve cevaba nail olan kişi her ne buyursa o buyruk, doğrunun ta kendisidir. Can bağışlayan kişi öldürse de caizdir. O, nâibdir eli Tanrı elidir. İsmail gibi onun önüne baş koy. Kılıcının önünde sevinerek, gülerek can ver. Ki Ahmed'in pâk canı, Ahad'la nasıl ebediyse senin canın da ebede kadar sevinçli ve gülümser bir halde kalsın. Âşıklar, ferah kadehini, güzellerin elleri ile öldürdükleri vakit içerler.

230. Padişah o kanı şehvet uğruna dökmeydi. Suizanda bulunma, münakaşayı bırak! Sen onun hakkında kötü ve pis iş işledi deyip fena bir zanda bulundun. Su süzülüp durulunca, berrak bir hale

gelince bu berraklıkta bulanıklık ve tortu kalır mı, süzülüş suda tortu bırakır mı?
Bu riyazatlar, bu cefa çekmeler, ocağın posayı gümüşten çıkarması içindir.
İyinin, kötünün imtihanı, altının kaynayıp tortusunun üste çıkması içindir.
Eğer işi Tanrı ilhamı olmasaydı o, yırtıcı bir köpek olurdu, padişah olmazdı.

235. Şehvetten de tertemizdi, hırstan da, nefis isteğinden de. Güzel bir iş yaptı, fakat zâhiren kötü görünüyordu.
Hızır, denizde gemiyi deldiyse de onun bu delişinde yüzlerce sağlamlık var.
O kadar nur ve hünerle beraber Mûsâ'nın vehmi, ondan mahçuptu; artık sen kanatsız uçmaya kalkışma!
O, kırmızı güldür, sen ona kan deme. O, akıl sarhoşudur, sen ona deli adı takma!
Onun muradı Müslüman kanı dökmek olsaydı kâfirim, onun adını ağızıma alırsam!

240. Arş kötü kişinin öğülmesinden titrer; suçlardan ve şüpheli şeylerden korunan kişi de kötü methedilince, metheden kişi hakkında fena bir zanna düşer.
O padişahı, hem de çok uyanık bir padişah. Has bir zattı, hem de Tanrı hası.
Bir kişiyi böyle bir padişah öldürürse onu, iyi bir bahta eriştirir, en iyi bir makama çeker, yüceltir.
Eğer onu kahretmede yine onun için bir fayda görmeseydi; o mutlak lûtuftur, nasıl olur da kahretmeyi isterdi?
Çocuk hacamatçının neşterinden titrer durur, esirgeyen ana ise onun gamından sevinçlidir.

245. Yarı can alır, yüz can başışlar. Senin vehmine gelmeyen o şey yok mu? Onu verir.
Sen kendince aklından bir kıyas yapmaktasın ama çok, pek çok uzaklara düşmüssün; iyice bak!

Bakkal ve dudunun hikâyesi, dudunun dükkândaki gülyağlarını dökmesi

Bir bakkal vardı, onun bir de dudusu vardı. Yeşil, güzel sesli ve söyler duduydu.
Dükkânda dükkân bekçiliği yapar; bütün alışveriş edenlere hoş nükteler söyler, lâtifeler ederdi.
İnsanlara hitap ederken insan gibi konuşurdu, dudu gibi ötmeye de mahareti vardı.
*Efendisi, bir gün evine gitmişti. Dudu, dükkânı gözetliyordu.

*Ansızın fare tutmak için bir kedi, dükkâna sızdı. Duducağız can korkusundan,

250. Dükkânın baş köşesinden atıldı, bir tarafa kaçtı; gülyağı şişesini de döktü.
Sahibi, evden çıkageldi. Tacircesine huzuru kalple dükkâna geçti oturdu.
Bir de baktı ki dükkân yağ içinde, elbisesi yağa bulaşmış. Dudunun başına bir vurdu; dudunun dili tutuldu, başı kel oldu.
Dudu, birkaç günceğiz sesini kesti, söylemedi. Bakkal nedametden âh etmeye başladı.
Sakalını yolmakta, eyvah, demektedir; nimet güneşim bulut altına girdi.

255. O zaman keşke elim kırılısaydı; o güzel sözlünün başına nasıl oldu da vurdum?
Kuşu, yine konuşsun diye yoksullara sadakalar vermekteydi.
Üç gün, üç gece sonra şaşkın ve meyas, ümitsiz bir halde dükkânda otururken,
Ve binlerce gussaya, gama eş olup; bu kuş acaba ne vakit konuşacak; diye düşünüp dururken,
Ansızın tas ve leğen dibi gibi tüysüz kafası ile bir Cevlaki geçiyordu.

260. Dudu, hemencecik dile gelip akıllılar gibi dervişe bağırdı:
"Ey kel, neden kellere karıştın; yoksa sen de şişeden gülyağı mı döktün?!"
Onun bu kıyasından halk gülmeye başladı. Çünkü dudu, hırka sahibini kendisi gibi sanmıştı.
Temiz kişilerin işini kendinden kıyas tutma, gerçi yazıda (aslan mânasına gelen) şîr, (süt manasına gelen) şîre benzer.
Bütün âlem bu sebepten yol azıttılar. Tanrı Abdallarından az kişi ağâh oldu.

265. Peygamberlerle beraberlik iddia ettiler (biz de onlar gibiyiz dediler); Velîleri de kendileri gibi sandılar.
Dediler ki: "İşte biz de insanız, onlar da insan. Bizde uyumaya ve yemeğe bağlıyız, onlar da."
"Onlar körlüklerinden aralarında uçsuz bucaksız bir fark olduğunu bilmediler.
Her iki çeşit arı, bir yerden yedi. Fakat bundan zehir hâsıl oldu, ondan bal.
Her iki çeşit geyik otladı, su içti. Birinden fişki zuhur etti, öbüründen halis misk.

270. Her iki kamış da bir sulaktan su içti. Biri bomboş öbürü şekerle dopdolu.
Böyle yüzbinlerce birbirine benzer şeyler var, aralarında bulunan yetmiş yıllık farkı sen gör!
Bu, yer; ondan pislik çıkar... o, yer; kâmilan Tanrı nuru olur.
Bu, yer; ondan tamamı ile hasislik ve haset zuhur eder... o, yer; ondan tamamı ile Tek Tanrı'nın nuru husule gelir.
Bu temiz yerdir, o çorak ve pis yer. Bu temiz melektir o şeytan ve canavar!

275. Her iki suretin birbirine benzemesi caizdir, acı su da, tatlı su da berraktır.
Zevk sahibinden başka kim anlayabilir? Onu bul! Tatlı su ile acı suyun farkını işte o anlar.
(Zevk sahibi olmayan) sihri, mucizeyle mukayese ederek her ikisinin de esası hiledir sanır.
Mûsâ ile savaştan sihirbazlar, inatlarından ellerine onun asâsı gibi asâ aldılar.
Bu asâ ile o asâ arasında çok fark var, bu işle o işin arasında pek büyük bir yol var.

280. Bu işin ardında Tanrı lâneti var, o işe karşılık da vade vefa olarak Tanrı rahmeti var.
Kâfirler inatlaşmada maymun tabiatlıdır. Tabiat, içte, gönülde bir âfettir.

İnsan ne yaparsa maymunda yapar; maymun her zaman insandan gördüğünü yapıp durur.

O, "Bende onun gibi yaptım" sanır. O inatçı mahlûk aradaki farkı nereden bilecek?

Bu emirden dolayı yapar, o, inat ve savaş için. İnatçı kişilerin başlarına toprak saç!

285. O münafık; muvafıkla beraber, inat ve taklide uyup namaza durur; niyaz ve tazarru için değil.

Müminler; namazda, oruçta, hacda, zekâtta münafıkla kazanıp kaybetmektedirler.

Müminler için nihayet kazanç vardır, münafıka da ahirette mat olma.

İkisi de bir oyun başındaysa da birbirlerine nispetle aralarında ne kadar fark var; biri Merv'li öbürü Rey'li!

Her biri, kendi makamına gider, her biri kendi adına uygun olarak yürür.

290. Onu mümin diye çağırırlar, ruhu hoşlanır. Münafık derlerse sertleşir, ateş kesilir.

Onun adı, zatı yüzünden sevgilidir. Bunun adının sevilmemesi, âfetleri yüzünden, nifakla sıfatlanmış olan zatından dolayıdır.

Mim, vav, mim ve nun harflerinde bir yücelik yoktur. Mümin sözü ancak tarif içindir.

Ona münafık dersen... o aşağılık ad, içini akrep gibi dağlar.

Bu ad, cehennemden ayrılmış ve kopmuş değilse niçin cehennem tadı var?

295. O kötü adın çirkinliği harften değildir. O deniz suyunun acılığı "kab" dan değildir.

Harf kabdır ondaki mâna su gibidir. Mâna denizi de "Ümm-ül-Kitap" yanında bulunan, kendisinde olan zattır.

Dünyada acı ve tatlı deniz var. Aralarında bir perde var ki birbirine taşmaz karışmazlar.

Fakat şu var ki bu iki denizin her ikisi de bir asıldan akar. Bu ikisinden de geç, tâ... onun aslına kadar yürü!

Kalp altınla halis altın ayarda belli olur. Kalpla halisi, mehenge vurmamak tahminî olarak bilemezsin.

300. Tanrı kimin ruhuna mehenk korsa ancak o kişi, yakini şüpheden ayırdedebilir.

Diri bir kişinin ağzına bir sıçrayıp girse o adam, onu dışarı çıkarıp attığı zaman rahatlaşır.

Binlerce lokma arasında ağzına ufak bir çöp girdi mi, diri kişinin hissi onu duyar, sezer.

Dünya hissi, bu cihanın merdivenidir, din hissidesi göklerin merdiveni.

Bu hissini sağlığını hekimden isteyiniz, o hissini sağlığını Habib'den (H.Muhammed'den) .

305. Bu hissini sağlığı, vücut sağlamlığındandır, o hissini sağlığı vücudu harabetmektedir.

Can yolu, mutlaka cismi viran eder, onu yıktıktan sonra da yapar.

* Ne mutludur ve ne kutludur o can ki mâna aşkıyla evini, barkını, mülkünü, malını bağışlamıştır.

Altın definesi için evi harabetmiştir; fakat o altın definesini elde ettikten sonra o evi daha mamur bir hale getirmiştir.

Suyu kesmiş, suyun aktığı yolu temizlemiş, ondan sonra arka içilecek su akitmiştir.

Deriyi yarmış,termeni çıkarmış... ondan sonra orada yepyeni bir deri bitmiştir.

310. Kaleyı yıkıp kâfirden almış, ondan sonra oraya yüzlerce burç ve hendek yapmıştır.

Hikmetinden sual edilmeyen Tanrı'nın işini kim anlayabilir, o işin hakikatine kim erişebilir? Bu söylediğim sözler, ancak anlatmak için söylenmiş zaruri sözlerdir.

Gâh böyle gösterir, gâh bunun aksini. Din işinin künhünü anlamaya imkân yoktur. Ona ancak hayran olunur.

Fakat din işinde hayrete düşen, arkasını ona çevirmiş ondan haberi olmayan bir hayran değil, sevgiliye dalmış, onun yüzünden sarhoş olmuş, kendisinden geçmiş bir hayrandır.

Birisinin yüzü sevgiliye karşıdır, öbürünün yüzü yine kendisine doğru.

315. Her ikisinin yüzüne de bak. Her ikisinin yüzünü de hatırında tut. Hizmet dolayısıyla yüz tanır olman mümkündür.

Zira nice insan suratlı şeytan vardır. Binaenaleyh her ele el vermek lâyük değildir.

Kuş tutan avcı, kuşu avlamak için ıslık çalar, ötme taklidi yapar.

Aşağılık kişi dervişlerin sözlerini, bir selim kalpli kişiye afsun okumak, onu afsunlamak için çalar.

320. Elerin huyu açıklık ve sıcaklıktır. Aşağılıkların işi hile ve utanmazlıktır.

Dilenmek için yünden aslan yaparlar. (yol aslanlarının şekline bürünür, onlar gibi görünürler), Ebu Museylim'e Ahmet lâkabı verirler.

Ebu Müseylim'in lâkabı yalancı olarak kaldı, Muhammed'e de akıllar sahibi dendi.

O, Hak şarabının mührü, şişesinin kapağı; halis misktir. Âdi şarabın mührü, şişesinin kapağı ise pis koku ve azaptır.

Yahudi padişahın hikâyesi

Yahudiler içinde zâlim, İsa düşmanı ve Hıristiyanları yakıp yandırır bir padişah vardı.

325. İsa'nın devriyle, nöbet onundu. Mûsâ'nın canı oydu, onun canı Mûsâ.

Şaşı padişah, Tanrı yolunda o iki Tanrı demsâzını birbirinden ayırdı.

Usta, bir şaşıya "yürü, var, o şişeyi evden getir" dedi.

Şaşı,"O iki şişeden hangisini getireyim? Açıkça söyle dedi.

Usta dedi ki: "O iki şişe değildir. Yürü, şaşılığı bırak fazla görücü olma!"

330. Şaşı, "Usta, beni paylama. Şişe iki" dedi. Usta dedi ki: "O iki şişenin birini kır!"

Çırak birini kırınca ikiside gözden kayboldu. İnsan tarafgirlikten, hiddet ve şehvetten şaşı olur.

Şişe birdi onun gözüne iki göründü. Şişeyi kırınca ne o şişe kaldı, ne öbürü!

Hiddet ve şehvet insanı şaşu yapar; doğruluktan ayırır.
Garez gelince hüner örtülür. Gönülden, göze, yüzlerce perde iner.

335. Kadı kalben rüşvet almaya karar verince zâlimi, ağlayıp inleyen mazlûmdan nasıl ayırtedebilir?
Padişah, yahudice kininden dolayı öyle bir şaşu oldu ki aman Ya Rabbi, aman!
Musa dininin koruyucusuyum, arkasıyım diye yüz binlerce mazlûm mümin öldürttü.

Vezirin padişaha hile öğretmesi

Padişahın öyle yol vurucu, öyle hilekâr bir veziri vardı ki hile ile suyu bile düğümledi.
Dedi ki: "Hıristiyanlar, canlarını korurlar ve dinlerini padişahıdan gizlerler.

340. Onları az öldür, çünkü öldürmede fayda yok, Dinin kokusu çıkmaz; misk ve öd ağacı değil ki!
Yüz tane kılıf içinde gizli sırdır. Dışı, sana malûmdur ama içi aksine."

Padişah : "Peki söyle bakalım, ne yapalım; bu hususta ne hile ve tezvirde bulunalım, çaresi ne?
Ne yapalım ki dünyada ne açık dindar, ne gizli din tutar bir Hıristiyan kalmasın" dedi
Vezir dedi ki: "Bana gazebederek hükmet, kulağımı elimi kestir; burnumu, dudağımı yarıdır!

340. Ondan sonra beni dar ağacına götür. O esnada bir şefaatçi suçumun affını dilesin.
Bu işi dört yol ağız bir yerde, tellâl pazarında yaptır.

Ondan sonrada beni, huzurundan uzak bir şehre sür ki ben, onların arasına yüz türlü din kayıtsızlığı sokayım.

Vezirin Hıristiyanlara hilesi

Bu halde diyeyim ki: ben gizli Hıristiyanım; ey sır bilen Tanrı; sen benim gönlümü bilirsin!
Padişah, benim imanımı anladı; taassuptan dolayı canıma kasedti.

350. Dinimi padişahıdan saklamak, onun dininden görünmek istedim.
Padişah, benim sırlarımdan bir koku sezdi. Sözlerim huzurunda kusurlu göründü.
Dedi ki: " Senin sözlerin, içinde iğne olan ekme gibidir. Benim gönlümden senin gönlüne pencere var.
Ben, o pencereden halini gördüm; artık lâfını dinleyemem."
Eğer İsa'nın ruhaniyeti bana imdat etmeseydi o, yahudicesine beni parça parça ederdi .

355. İsa için başımla oynar, canımı verir ve bunu canıma yüz binlerce minnet bilirim.
İsa'dan canımı sakınmam, fakat onun din bilgisine iyiden iyiye vâkıfım.
O pâk dinin cahiller arasında mahvolması, bana dokunmakta.
Tanrı'ya, İsa'ya şükrolsun ki biz, bu hak dine yol gösterici olduk.
Belimizi zünnarla bağladığımızdan beri Yahudiden ve Yahudilikten kurtulduk.

360. Ey halk; devir, İsa'nın devridir. Onun dininin sırlarını candan dinleyin!"
*Vezir, bu hileyi, padişaha sayıp dökünce padişahın gönlünden endişeyi tamamiyle giderdi.
Padişah, vezire, vezir ne dediyse yaptı.Halk, bu gizli ve hakikati meçhul hileden dolayı şaşırıp kaldı.
Onu Hıristiyanların oturdukları tarafa sürdü.Vezir de ondan sonra halkı davete başladı.

Hıristiyanların vezirin hilesine inanmaları

Yüz binlerce Hıristiyan, azar azar ozun etrafına toplandı.
O, onlara gizlice İncil'in, zünnarın ve namazın sırrını anlatmaktaydı.

365. Görünüşte din hükümlerini anlatıyordu; fakat bu anlatış, hakikatte onları avlamak için ıslık ve tuzaktı.
Bunun için (gizli hileyi anlamak müşkül olduğundan) bazı Eshab, Peygamber'den, azgın ve hilekâr nefsin hilesini sorarlar;
" Nefis, ibadetlere ve candan gelen ihlâsa gizli garezlerden ne karıştırır?" derlerdi.
Peygamber'den ibadetin faziletini ve sevabını arayıp sormazlar;"Apaçık ayıp hangisidir?"diye kötü huyları sorarlardı.
Gülü, kerevizden fark edercesine kıldan kıla,zerreden zerreye nefis hilesini tanır, bilirlerdi.

370. Eshab'ın kılı kırk yaranları, umumiyetle o vaiz ve beyana hayran olurlardı.

Hıristiyanların vezire uymaları

Hıristiyanlar tamamıyla ona gönül verdiler. Zaten avamın taklidinin kuvveti ne olabilir ki?
Kalplerinin içine onun muhabbetini ektiler, onu İsa'nın halifesi sandılar.
O ise hakikatte tek gözlü melûn Deccâl'dı. Ey Tanrı, feryadımıza yetiş; sen ne güzel yardımcısın!
Ey Tanrı, yüz binlerce tuzak ve yem var, bizler de yemsiz kalmış halis kuşlar gibiyiz.

375. Her an yeni bir tuzağa tutuluyoruz, istersek her birimiz, birer doğan ve simurg olalım.
Sen bizi her zaman tuzaktan kurtarmaktasın. Ey gani ve müstağni Tanrı, biz yine bir tuzağa doğru gitmekteyiz!
Biz bu ambarda buğday biriktirmede, toplanan buğdayı yine kaybetmekteyiz.
Biz, bu vahşi mahlûklar topluluğu, düşünmüyoruz ki buğdayın noksanlaşması farenin hilesindedir.
Fare, ambarımızı deldikçe, hilesinden ambar harab olmuştur.

380. Ey can, önce farenin şerrini defet, sonra buğday biriktirmeye çalış, çabala!
O büyükler büyüğünün haberlerinden birini dinle: "Huzuru kalb olmadıkça namaz tamam olmaz."
Eğer bizim ambarımızda hırsız bir fare yoksa kırk yıllık ibadet buğdayı nerde?
Her günlük azar azar sadikane ibadet taneleri niçin bu ambarımızda toplanmıyor?
Çakmak demirinden birçok ateş yıldızı sıçradı, o yanmış gönül, onları kabul edip çaktı.

385. Ama karanlıkta bir hırsız, gizlice kıvılcımlara parmak basmakta.
Onları, felekte bir çırağ parlamasın diye, birer birer söndürmekte.
*İnayetlerin bizimle oldukça o bayağı hırsızdan bize nice ve ne vakit korku olabilir?
Bir adımda binlerce tuzak olsa, sen bizimle oldukça hiç gam yok!
Her gece ten tuzağından ruhları kurtarmakta, tahtaları sökmektesin.
Ruhlar, her gece bu kafesten kurtulurlar, ne kimsenin hâkimi, ne de mahkûmu olmayarak feragate ulaşırlar.

390. Geceleyin zindandakilerin izdandan haberleri yoktur, sultana mensup davetliler, geceleyin devletten haberdar değildirlere.
Ne gam var, ne kâr ve ne zarar düşüncesi. Ne bu filân kadının hayali, ne o filân erkeğin kuruntusu!
Ârifin hali , uyanırken de budur, Tanrı"onlar uykudadırlar" dedi, bunu inkâr etme.
Onlar, gece gündüz dünya ahvalinden uykudadırlar; Rabb'in elinde evirip çevirdiği kalem gibidirlere.
Yazı esnasında eli görmeyen kimse, kalemin hareketini, kaleminden sanır.

395. Tanrı, ârifin bu halinden halka pek az bir miktarını gösterdi; halkı ise hisse mensup uyku kapladı (gaflete dalıp ârifi anlamadılar).
Onların canı:sırrına akıl almaz sahraya gitti. Ruhları da istirahatte, bedenleri de.
Sonra tekrar bir ısıkla onları tuzağa çeker, hepsini teklif kaydine düşürürsün.
*Sabah vaktinin nuru baş kaldırıp feleğin altın gerkesi kanat çırpınca,
Sabahı zuhura getiren, İsrâfil gibi, herkesi o diyardan sûret âlemine getirir;
Yayılmış ruhları cisim yapar, her cismide tekrar gebe bırakır.

400. Can atlarını eğersiz kor; bu, "uyku ölümün kardeşidir"sırrıdır.
Fakat gündüzün geri gelmeleri için ayaklarını uzun bir bağla bağlar.
Tâ ki o çayırdan, onu geri çeke ve otlaktan yine yük altına getire.
Keşki Eshâb-ı Kehf gibi, yahut Nûh'un gemisi gibi bu ruhu koruyaydı.
Da bu fikir, bu göz ve kulak; şu uyanıklık ve akıl tufanından kurtulaydı.

405. Dünyada nice Eshab-ı Kehf vardır ki bu zamanda senin yanbaşında ve önündedir.
Mağara da , dost da onunla terennüm etmektir. Ne fayda, senin gözünde ve kulağında mühür var?

Halifenin Leylâ'yı görmesi

Halife, Leylâ'ya dedi ki: "Sen o musun ki Mecnun, senin aşkından perişan oldu ve kendini kaybetti.
Sen başka güzellerden güzel değilsin. " Leyla, "Sus, çünkü sen Mecnun değilsin" diye cevap verdi.
Uyanık olan daha ziyade uykudadır. Onun uyanıklığı uykusundan beterdir.

410. Canımız Hak ile uyanık olmazsa uyanıklık, bizim için iki dağ arasındaki boğaz ve geçit gibidir.
Canın; her gün hayalin tekmesini yemeden, ziyandan, faydadan, elden çıkarma, kaybetme korkusundan.
Ne temizliği kalır, letâfeti, ne kuvveti, ne de göklere çıkacak yolu!
Uyumuş ona derler ki o, her hayalden ümitlenir, onunla konuşur;
Uykuda Şeytan'ı Hûri gibi görür, sonra şehvetle Şeytan'a erlik suyu döker.

415. Nesil tohumunu çorağa dökünce uyanır, kendine gelir, hayalde ondan kaçır.
O rüyadan elde ettiği baş ağrısı, sersemlik beden pislîğidir. Ah, o zâhirde görünen, hakikatte görünmeyen, aslı olmayan hayalden!
Kuş havadadır, gölgesi yerde kuş gibi uçar görünür.
Ahmağın biri, o gölgeyi avlamaya kalkışır, takati kalmayınca kadar koşar.
O gölgenin havadaki kuşun aksi olduğundan; o gölgenin aslının nerde bulunduğundan haberi yok!

420. Gölgeye doğru ok atar. Bu araştırma yüzünden okluk bomboş kalır.
Ömrünün okluğu boşaldı. Ömür gitti; gölge avı ardında koşmada yandı eridi!
Bir kişinin dadısı, Tanrı gölgesi olursa onu gölgeden ve hayalden kurtarır.
Tanrı'ya kul olan, Tanrı gölgesidir. O bu âlemde ölmüş, Tanrı ile dirilmiştir.
Fırsatı kaçırmadan ve şüphe etmeksizin onun eteğine sarıl ki âhir zamanın sonundaki fitnelere kurtulasın.

425. Tanrı gölgeyi nasıl uzattı (âyeti) evliyanın nakşidir. Çünkü velî , Tanrı güneşi nurunun delilidir.
Bu yolda bu delil olmaksızın yürüme, Halil gibi "Ben batanları sevmem " de!
Yürü, gölgeden bir güneş bul. Şah Şems-i Tebrîzî'nin eteğine yapış!
Bu düğün ve gelinin bulunduğu yerin yolunu bilmezsen Hak ziyası Hüsameddin'den sor!
Haset, yolda gırtlığına sarılırsa... bil ki İblis'in tuğyanı hasettedir.

430. Çünkü o, haset yüzünden Âdem'den arlanır... Kutlulukla haset yüzünden savaşır.

Yolda bundan daha güç geçit yoktur. Ne kutludur o kişi ki yoldaşı, haset değildir.

Bu beden, haset evi olagelmıştır. Soy sop hasetten bulaşık bir hale düşer.

Ten haset evidir ama Tanrı, o teni tertemiz etmiş, arıtmıştır.

"Evimi temizleyin" "âyeti" beden temizliğini bildirir. Bedenin tılsımı toprağa mensupsa da hakikatte nur definesidir.

435. Sen (hakikatte) teni olmayana hile ve haset edersen o hasetten gönül kararır.

Tanrı erlerinin ayakları altına toprak ol! ,bizim gibi sen de hasedin başına toprak at!

Vezirin haset etmesi

O vezirciğin yaratılışı hasettendi, onun için abes yere kulağını, burnunu yele verdi!

O ümitle ki haset iğnesinden akan zehirle mahzunları tâ canlarından zehirliye.

Hasetten burnunu koparan kişi, kendisini kulaksız ve burunsuz bırakır.

440. Burun, odur ki bir koku alsın ve kokuda, koku alanı bir yüzün bulunduğu tarafa götürsün.

Kim koku almazsa burunsuzdur, koku da ancak din kokusudur.

Bir koku alıp onun şükürünü eda etmeyen kimse, küfranı nimet etmiş ve kendi burnunu mahveylemiştir.

Hem şükret, hem şükredenlere kul ol. Onların huzurunda ölerək ebedî hayat kazan!

Vezir gibi sermayeyi, yol vuruculuktan edinme. Tanrı kullarını namazdan menetme.

445. O kâfir vezir, din nasihatçisi olarak hile ile badem helvasına sarımsak karıştırmıştı!

Vezirin hilesini aklı eren Hıristiyanların anlaması

Zevk sahibi olanlar onun sözünde acılık karışmış bir tat sezdiler.

O, gazele karışık lâtif sözler söylemekte, gül sulu şeker şerbetinin içine zehir dökmekteydi.

Sözünün dış yüzü, yolda çevik ol, diyordu. Ardından da cana, gevşek ol demektedir.

Gümüşün dışı ak ve berraksa da el ve elbise ondan katran gibi bir hale hale gelir.

450. Ateş, kıvılcımlarıyla kızıl çehrelî görünürse de onun yaptığı işin sonundaki karanlığa bak!

Yıldırım, bakışta sâf bir nurdan ibaret görünür; (fakat) göz nurunu çalmak (gözü kamaştırmak) onun hassasıdır.

Vezirin sözleri, uyanık ve zevk sahibi olanlardan başkaları için bir boyun halkasıydı (onun sözlerini kabul etmişler,ona uymuşlardı).

Vezir, padişahın altı ay ayrı kaldı, bu müddet zarfında İsa'ya uyanlara penah oldu.

Halk, umumiyetle dinini de, gönlünü de ona ısmarladı. Onun emir ve hükmü önünde herkes, can feda ediyordu.

Padişahın vezire gizlice haber göndermesi

455. Padişahla onun arasında haber gidip geliyordu. Padişah, ona gizlice vahitlerde bulunuyordu.

*Nihayet muradının hâsıl olması, hıristiyanların toprağını yele vermesi için.

Padişah "Ey devletli vezirim, vakit geldi, kalbini gamdan tez kurtar" diye mektup yazdı.

Vezir de "Padişahım; işte şimdilik İsa'ya dinine fitneler salma işindeyim" diye cevap verdi.

Hıristiyanların on iki kısmı

Hükümetleri zamanında, İsa kavminin on iki emîri vardır.

Her fırka bir emîre tâbiydi; kendi beyine tamah yüzünden kul olmuştu.

460. Bu on iki emîrler kavimleri, o kötü vezire bağlanmışlardı.

Hepsi, onun sözüne itimat ediyordu, hepsi onun mesleğine uymuştu.

O, öl, der demez her emîr hemen o anda ölürdü.

Vezirin İncil ahkâmını karıştırması

Vezir, her emîrin adına birer tomar düzdü. Her tomarın yazısı, başka bir olaydı.

Her birinin hükmü başka bir çeşittir. Bu baştan aşağıya kadar ona aykırıdır.

465. Birinde riyazat ve açlık yolunu tövbenin rüknü, Tanrı'ya dönüşün şartı yapmış.

Birinde "Riyazat faydasızdır, bu yolda cömertlikten başka kurtuluş yoktur" demişti.

Birinde demişti ki: "Senin açlık çekişin, mal verişin mâbuduna şirk koşmadır.

Gam ve rahat zamanında Tanrı'ya dayanmak ve tamamiyle teslim olmaktan gayri hepsi hiledir, tuzaktır."

Öbüründe demişti ki: "Vacip olan hizmettir, yoksa tevekkül düşüncesi suçtan ibarettir."

470. Birinde; "Dindeki emir ve nehiyeler, yapmak için değil, acimizi bildirmek içindir.

Tâ ki onlardan âciz olduğumuzu görelim de Tanrı kudretini bilelim, anlayalım" demişti.

Öbüründe, "Kendi âcizini görme, uyan, kendine gel; o aczi görüş, küfranı nimettir.

Kendi kudretini gör ki bu kudret ondandır.

Kudretini, onun nimeti bil ki, kudret odur" demişti.

Birinde demişti ki: "Bu ikisinden de geç, nazarına her ne sığarsa put olur!"

475. Öbüründe; "Bu mumu söndürme ki bu görüş, meclise mum mesabesinde. Eğer nazardan ve hayalden geçersen gece yarısı visâl mumunu söndürmüş olursun" demişti. Birinde demişti ki: "Söndür, hiç korkma ki yüz binlerce karşılığını göresin. Çünkü nazar mumunu söndürmekle can mumu artar, kuvvet bulur. Sabrının yüzünden Leylâ'n Mecnun olur! Kim, zâhitliği yüzünden dünyayı terk ederse dünya onun önüne çok, daha çok gelir!"

480. Başka birinde; "Hak sana ne verdiyse onu icat ederken tatlılaşmış. Kolaylaştırmıştır. Onu güzelce al; kendini zahmete sokma" demişti. Birinde demişti ki: "Kendine ait olanı terk et, çünkü tabiatının kabul ettiği, merduttur, kötüdür. Birbirine aykırı yollar, nefse kolaydır, herkese bir din, can olmuştur. Eğer Hak'ın din işlerini kolaylaştırması, doğru bir yol olsaydı her yahudi ve mecusi, Tanrı'yı duyar, anlardı" demişti.

485. Öbüründe demişti ki: "Kolay, odur ki gönlü hayatı ve canın gıdası ola. Tabiatın hoşlandığı her şey, vakti geçince, çorak yere ekilmiş tohum gibi mahsul vermez. Onun mahsulü, pişmanlıktan başka bir şey olmaz; onun kazancı, sahibine ziyandan başka bir şey getirmez. O zevk, sonunda da önünde olduğu gibi kolay ve hoş görünmez; nihayetle adı güç olur, güçlenmiş bir hale gelir. Sen güçleştirilmişle, kolaylaştırılmışı, birbirinden ayırdet; bunun yüzünü de sonuna nazaran gör, onun yüzünü de sonuna nazaran."

490. Bir tomarda da; "Bir üstad ara. Âkıbeti görme hassasını nesepte (şunun bunun soyundan gelmiş olmakta ve bununla öğrenende) bulamazsın. Her çeşit din sâlikleri üstad aramazsın, peygamberlere tâbi olamazsın işlerin âkibetlerini gördüler, kendi akıllarınca netice hakkında istidlâllerde bulundular da bu yüzden hata ve dalâlete düştüler. Âkıbet görme; elle dokunmuş, örülmüş değildir. Böyle olsaydı dinlerde nasıl ayrılık olurdu?" demişti. Bir tanesinde demişti ki: "Usta da sensin; çünkü ustayı da sen tanırırsın. Er ol, erlerin maskarası olma; kendi başının çaresine bak sersemleşme."

495. Bir diğerinde; "Bunların hepsi birdir. İki gören kimse şaşı adamcağızdır" demiş. Bir tomarda da; "Yüz, nasıl bir olur, bunu kim düşünür, meğer ki deli olsun! Bunların her biri, öbürünün zıddıdır. Gayrı zehirle şeker nice bir olur? Zehirden de, şekerden de geçmedikçe vahdet bahçesinden nice koku alabilirsin? demişti. O İsâ dinine düşman olan vezir bu tarz da, bu çeşitte on iki tomar yazdı.

İhtilaf; gidis tarzındadır, yolun hakikatinde değil

500. O, İsâ'nın bir renkte oluşundan koku almamıştı. O, İsâ küpünün mizacından huy kapmamıştı. Yüz renkli elbise, İsâ'nın sâf küpünden saba rüzgârı gibi sade ve lâtif bir hale gelir, tek bir renge boyanırdı. Birlikteki bu tek renklilik, insana usanç ve sıkıntı veren tek renklilik değildir. Belki o tek renk deniz gibidir, ona dalanlar da balık gibi hayat ve neşe içindedirler. Karada gerçi binlerce renk var, ama balıkların kurulukla cengi var! Misal olarak söylenen balık kimdir, deniz nedir ki yüce ve ulu padişah, ona benzesin!

505. Varlık âlemindeki yüz binlerce denizler ve balıklar, o ikram ve ihsan huzurunda secde ederler. Nice ihsan yağmuru yağdı da deniz, inciler saçıcı bir hale geldi. Nice kerem güneşi nur saçtı da bulut ve deniz, cömertlik öğrendi. Suyu ve toprağa zatının ışığı vurdu da o sebeple yeryüzü, tane ve tohum kabul eder oldu. Toprak emindir; ona her ne ekersen ihanet görmeksizin onun cinsini toplar, devşirirsin.

510. Toprak bu eminliği o emniyetten bulmuştur, çünkü adalet güneşi ona nur saçmıştır. İlkbahar, Hak fermanı getirmedikçe, toprak sırrını nice açığa vurur? O, öyle bir cömert ve vericidir ki bu haberleri, bu emniyeti ve bu doğruluğu bir cemada, kuru yeryüzüne vermiştir. Fâzıl ve ihsanı, kuru toprağı haberdar eder, kahır ve celâli de akıllı insanları kör eyler. Canda, gönülden o coşmaya takat yoktur. Kime söyleyeyim? Cihanda bir tek kulak yok!

515. Nerede bir kulak varsa; onun yüzünden, göz oldu. Nerede bir taş varsa; onun lûtfiyle yeşim taşına döndü. Kimyayı meydana getiren o dur, kimya ne oluyor ki? Mucize bağışlayıcıdır, simya ne oluyor ki? Benim bu öğüşüm, öğmeyi terk etmenin ta kendisidir; çünkü bu öğüş, varlık delilidir, varlık ise hatadır. Onun varlığına karşı yok olmak gerektir: onun huzurunda varlık nedir? Mânasız bir şeyden ibarettir! Varlık kör olmasaydı... Ondandır, güneşin hararetini tanır, anlardı.

520. Bu zâhiri vücudun Allah'ın varlığıyla var olduğunu bilmemesi körlüğüne delildir.

Vezirin bu hilede ziyana uğraması

Padişah gibi vezir de cahil ve gafildi. Varlığı vacip olan Kadim Tanrı ile pençeleşiyordu. Öyle kudretli bir Tanrı ile pençeleşiyordu ki bir anda yoktan bu âlem gibi yüz tanesini var eder. Senin gözüne kendini görmek hassasını verince nazarında âlem gibi yüzlerce âlem meydana getirir. Her ne kadar dünya senin yanında azametli ve nihayetsizse de bil ki kudrete karşı bir zerre bile değildir.

525. Zaten bu âlem sizin canlarınızın hapisanesidir; uyanın, o tarafa gidin! Zira o taraf sizin sahranız, mesire yerinizdir.

Bu âlemin hududu vardır, o âlem ise esasen hadsizdir. Nakış ve sûret, o mânaya settir, mâniadır.

Firavun'un yüz binlerce mızrağını tek bir Musa'nın bir tanecik asâsıyla kırdı.

Yüz binlerce Câlînus'un yüz binlerce hekimlik hünerleri vardı; İsâ'nın ve nefesinin yanında bâtıl oldu.

Yüz binlerce şiir defterleri vardı, bir tek Ümmî'nin kitabına karşı ayıp ve âr haline geldi.

530. Aşağılık olmayan kişi böyle galip Tanrı huzurunda niçin ölmesin*

Çok dağ gibi gönüller kopardı. Kurnaz kuşu, iki ayağından asakoydu.

Akıl ve zekâda kemale ermekle Tanrı'ya varılmaz. Padişahın fazıl ve ihsanı aczini bilen kişiden başkasını kabul etmez.

Hey gidi hey... Çok köşe, bucak kazıcı ve hazine doldurucular; o kurup duran kişiye, o öküze (vezire) maskara oldular.

Öküz kimdir ki sen onun maskarası olasın. Toprak nedir ki sen onun otu olasın.

535. Bir kadının kötü işten yüzü sararınca, utanınca Tanrı, onu çarpıp Zühre yıldızı yaptı.

Bir kadını Zühre yapmak çarpma oldu da balçık haline geliş, çarpılma değil midir? Be inatçı?!

Ruh, seni en yüksek göklere çıkarırken sen en aşağılıklara, su ve çamura doğru gittin.

Akılların bile imrendiği öyle bir varlığı, bu alçaklık yüzünden değiştin.

Şimdi bak, bu senin kendini çarpman nasıl? O çarpılma yanında bu, gayet aşağı.

540. Himmet atını yıldız cihetine sürdün, nücüm ilmi ile uğraştın da secde edilmiş Âdem'i tanımadın!

Ey hayırsız evlât! Nihayet sen Âdemoğlusun, ne vakte dek alçaklığı şeref sayarsın.

Niceye dek "ben âlemi zaptedeyim, bu cihanı kendi varlığımla doldurayım" dersin?

Dünyayı baştanbaşa kar kaplasa güneşin harareti, bir görünüşte onu eritir.

O vezirin vebalini de, daha onun gibi yüz binlercesinin vebalini de Tanrı bir kıvılcımla yok eder.

545. O, aslı olmayan hayelleri, tamamıyla hikmet yapar; o, zehirli suyu şerbet haline getirir.

O zan ve şüphe doğuran sözleri, hakikat ve yakîn haline getirir. Kin ve adavet sebeplerinden dostluk ve muhabbet belirtir.

İbrahim'i ateş içinde besler; korkuyu, ruhun emniyeti ve selâmeti yapar.

Onun sebep yakıcılığına hayranım. Onun hayallerinde Sofestâî gibiyim!

Hıristiyanları azdırmak hususunda vezirin başka bir hile kurması

O vezir kendince başka bir hile kurdu. Vaiz ve nasihati bırakıp halvete girdi.

550. Müritleri yakıp yandırdı. Tam kırk, elli gün halvette kaldı.

Halk onun iştihakından, hal ve tavrı ile sözünden, sohbetinden uzak düştükleri için deli oldular.

Onlar yalvarıp sızlanıyorlardı, vezir ise halvette riyazattan iki büklüm olmuştu.

Hepsi birden "Biz sensiz kötü bir hale düştük, karışıklık içindeyiz. Değneğini yeden birisi olmadıkça körün ahvali ne olur?"

İnayet et. Allah için olsun, bundan ziyade bizi kendinden ayırma!

555. Bizler çocuk gibiyiz, sen bize dadısın; sen bizim üzerimize o gölgeyi döse" demişlerdi.

Vezir dedi ki: "Ruhum dostlardan uzak değildir. Fakat dışarı çıkmaya izin yok."

Emirler rica ve şefaate, müritler dil uzatmaya başladılar:

"Ey kerem sahibi! Bu ne kötü talih ki sensiz gönülden de yetim kalmışsındır, dinden de.

Sen bahaneler ediyorsun, biz ise dertle yürek yangınlığından soğuk soğuk ah edip duruyoruz.

560. Biz senin sohbetine alışmışız. Biz senin hikmet sütünle beslenmişiz.

Allah aşkına bize bu cefayı yapma; lûtfet, bugünü yarına bırakma!

Gönlün razı olur mu, âşıkların, âkıbet istifadesiz kalsınlar?

Hepsi de karadaki balık gibi çırpınıyorlar. Suyu aç, ırmağın bendini yık!

Ey zamanede nazîri olmayan zat ! Allah aşkına halkın imdadına yetiş!"

Vezirin müritleri defetmesi

565. Vezir dedi ki: "Dikkat ediniz, ey dedikodu düşkünleri! Dilden çıkan ve kulakla duyulan zâhiri vaizleri arayanlar!

Bu aşağılık duygu kulağına pamuk tıkayın, ten gözünden duygu başını çözün!

O gizli kulağın pamuğu, baş kulağıdır, bu kulak sağır olmadıkça o can kulağı sağırdır.

Hissiz, kulaksız, fikirsiz olur ki "İrcîî - Tanrı'na geri dön" hitabını işitesiniz.

Sen uyanıklık dedikodusunda oldukça uyku sohbetinden nasıl olur da bir koku alabilirsin!

570. Bizim sözümüz işimiz, hariçte yürümektedir. Bâtınî yürümek ise gökler üzerinde olur.

Cisim, kuruluşu (bu âlemi) gördü, çünkü kuruluktan (bu âlemden) doğdu; can İsâ'sı, ayağını denize attı.

Kuru cismin yürümesi, kuruya düştü, ama canın yürümesine gelince: Ayağını denizin ta ortasına bastı.

Ömür kuruluk yolunda; gâh dağ, gâh deniz, gâh ova aşarak geçip gittikten sonra...

Abıhayatı, nerede bulacaksın; deniz dalgalarını nerede yaracaksın?

575. Kara dalgası, bizim kuruntularımız, anlayışımız ve fikrimizdir. Deniz dalgası ise kendinden geçiş, sarhoşluk ve yokluktur.

Sen bu sarhoşlukta oldukça o sarhoşluktan uzaksın. Bundan sarhoş oldukça o kadehten nefret eder durursun. Zâhir dedikodusu toz gibidir. Kulak gibi bir müddet dinlemeyi âdet edin!"

Müritlerin, halveti terk et diye tekrar ısrarla yalvarışları

Hepsi dediler ki: "Ey bahane arayan hakîm bu cefayı bize reva görme!
Hayvana takati derecesinde yük yüklet. Zayıflara iktidarları nispetinde iş havale et!

580. Her kuşun yiyeceği lokma, kendine göredir. Nasıl olur da her kuş bir inciri (bütün olarak) yutabilir?
Çocuğa süt yerine ekmek verersen zavallı yavruyu o ekmek yüzünden öldü bil!
Ondan sonra dişleri çıkınca kendi kendine onun içi ekmek ister.
Henüz kanadı çıkmayan kuş uçmaya kalkışırsa her yırtıcı kedinin lokması olur.
Ama kanatlanınca o kendisinden teklifsizce, iyi ve kötü ıslık olmaksızın uçar.

585. Senin sözün Şeytan'ı susturur, senin lûtufta ve keremin, bizim kulağımıza akıl ve fehim verir.
Söyleyen, sen olunca kulağımız, tamam akıldan ibarettir. Madem ki deniz sensin, kurumuz da denizdir!
Ey (sekizinci gökteki) Simak burcundan (denizin dibindeki) balığa kadar her şey, kendisinden nurlanmış olan!
Seninle olunca yer, bize gökten daha iyidir. Sensiz, biz göğün tâ üstünde bile karanlık içindeyiz. Ey ay! Gayrı bu felek, nedir ki seninle mukayese edilebilsin?
Göklerin sûreta yüksekliği var. Mâna yüzünden yükseklik, temiz ruhundur.

590. Sûreta yükseklik, cisimlerindir, fakat mâna huzurunda cisimler, isimlerden ibarettir.

Vezirin " Halveti terk etmem " diye cevap vermesi

Vezir dedi ki: "Delillerinizi kısa kesiniz; nasihatimi, can ve gönülden dinleyiniz.
Emin isem, emin adam ittiham edilmez göğe ver desem bile!
Eğer ben mahzı kemâl isem kemâli inkâr nedir? Değilsen bu zahmet, bu eziyet ne oluyor?
Ben bu halvetten çıkmayacağım çünkü, kalp ahvali ile meşgulüm."

Müritlerin vezire yalvarması

595. Hepsi birden dediler ki: "Ey vezir, inkâr etmiyoruz, bizim sözümüz ağıyarın sözü gibi değildir.
Ayrılığından göz yaşlarımız akmakta, canımızın tâ içinden ahu vahlar coşmakta!"
Çocuk dadı ile kavga etmez. Gerçi ne kötüyü bilir ne iyiyi... Fakat boyuna ağlar durur!
Biz çenk gibiyiz sen mızrak vurmaktasın; inleme bizden değil, sen inliyorsun!
Biz ney gibiyiz, bizdeki nağme senden. Biz dağ gibiyiz, bizdeki seda senden.

600. Kazanıp kaybetmede satranç oyunu gibiyiz; ey huyları güzel! Bizim kazanıp kaybetmemiz sendendir.
Ey bizim canımıza can olan! Biz kim oluyoruz ki seninle ortada olalım, görünelim!
Biz yokuz. Varlıklarımız, fâni sûretle gösteren Vücut-u Mutlak olan sensin.
Biz umumiyetle aslanlar ama bayrak üstüne resmedilmiş aslanlar! Onların zaman zaman hareketleri, hamleleri rüzgârdandır.

605. Hareketimiz de, varlığımız da senin vergindir. Varlığımız umumiyetle senin icadındır.
Yoksa, varlık lezzetini gösterdin. Yok olanı kendine âşik eylemiştin!
O İn'am ve ihsanın lezzetini... mezeyi, şarabı ve kadehi esirgeme!
Esirgersen kim arayıp tariyabilir? Nakış nakkaşla nasıl mücadele eder?
Bize, bizim ef'alimize bakma; kendi ikramına, kendi cömertliğine bak!

610. Biz yoktuk, mücadelemiz de yoktu. Senin lûtfun bizim söylenmemiş sırlarımızı da işitiyordu.
Nakış, nakkaşın ve kaleminin huzurunda ama karnındaki çocuk gibi âciz ve eli bağlıdır.
Kudret huzurunda bütün âlem mahlûkları, iğne önünde gergef gibi âcizdir.
Kudret gergefe bazen şeytan resmi, bazen insan resmi işler; gâh neşe, gâh keder nakşeder.
Gergefin eli yok ki onu def' için kimildatsın; dili yok ki fayda, zarar hususunda ses çıkarsın.

615. Sen beytin tefsirini Kur'an'dan oku Tanrı "Attığın zaman sen atmadın" dedi.
Biz bir ok atarsak, atış, bizden değildir. Biz yayız, o yayla ok atan Tanrı'dır.
Bu "cebiri" değil, cebbarlığın mânasıdır. Cebbarlığı anış da, ancak Tanrı'ya tazarru ve niyaz içindir.
Bizim figanımız muztar ve kudretsiz olduğumuzun delilidir. Yaptığımızdan utanmamız da elimizde ihtiyar olduğuna delildir.

Yapıp yapmamada ihtiyarımız varsa utanma ne? Bu acıklanma, bu utanış, bu teeddüp ne?

620. Hocaların şakirtleri terbiye etmesi niçin; fikir, neden tedbirlerden tedbirlere dönüyor?
Eğer sen: "O, cebirden gafilidir. Hak'ka mensup olan ay, bulutta yüzünü gizliyor" dersin,
Buna hoş bir cevap var; dinlersen küfürden geçer, dini tasdik eder, bana tâbi olursun:
Hasret ve figan, hastalık zamanındadır. Hastalık zamanı tamamı ile uyanıklık zamanıdır.
Hasta olduğun zaman günahından istiğfar eder durursun.

625. Sana günahın çirkinliği görünür; iyileşince yola geleyim diye niyet edersin.
Bundan sonra kulluktan başka bir iş ihtiyar etmiyeyim diye ahdeylersin.
Şu halde bu yakinen anlaşıldı ki hastalık sana akıllılık, bahşediyor.
Ey asıl arayan kimse! Şu aslı bil ki kimde dert varsa o, koku almış, dermana ermiştir.
Kim daha ziyade uyanıksa o daha ziyade dertlidir. Kim işi daha iyi anlamışsa onun benzi daha sarıdır.

630. Hak'kın cebrinden agâh isen feryadın nerede? Cebbarlık zincirini görüşün hani?
Zincire bağlanan nasıl olur da neşelenir? Hapiste esir olan nasıl hürlük eder?
Eğer ayağını bağladıklarını, başına padişah çavuşlarının dikildiğini görüyorsan.
Gayrı sende âcizlere çavuşluk etme. Çünkü bu vazife âcizlerin huyu ve tabiatı değildir.
Madem ki görmüyorsun; Tanrı'nın cebrinden bahsetme! Görüyorsan hangi gördüğünün nişanesi?

635. Hangi bir işe meylin varsa o işte kendi kudretini apaçık görür durursun;
Hangi işe meylin ve isteğin yoksa... Bu, Tanrı'dandır diye kendini Cebrî yaparsın!
Peygamberler, dünya işinde Cebrîdirler, kâfirler de ahiret işinde.
Peygamberlerin, ahiret işinde ihtiyarları vardır, cahillerin de dünya işinde.
Zira her kuş, kendi cinsinin bulunduğu yere gider, bedeni, geride uçmaktadır, canı daha tez, daha ileri gitmekte!

640. Kâfirler "Siccin" cinsinden olduklarından dünya zindanına rahat rahat gelmişlerdir.

Peygamberler, (İlliyyi) cinsinden olduklarından can ve gönül İlliyyine doğru gitmişlerdir.
Bu sözün sonu yoktur, fakat biz yine dönüp o hikâyeyi tamamlayalım:

Vezirin, halveti terk etmede müritleri ümitsiz bırakması

Vezir içerden seslendi: "Ey müritler, benden size şu malûm olsun.

Ki İsâ bana "Hep yakınlarından, arkadaşlarından ayrıl, tek ol,

645. Yüzünü duvara çevirip yalnızca otur, kendi varlığından da halveti ihtiyar et" diye vahyetti.
Bundan sonra konuşmaya izin yok, bundan sonra dedikodu ile işim yok.
Dostlar, elveda! Ben öldüm, yükümü dördüncü göğe ilettim.
Bu suretle de ateşe mensup feleğin altında zahmet ve meşakkatler içinde yanmayalım.
Bundan sonra dördüncü kat gök üstünde, İsâ'nın yanında oturacağım."

Vezirin her emîri ayrı ayrı veliaht yapması

650. Neden sonra o emîrleri yalnız ve birer birer çağırıp her birine bir söz söyledi.

Her birine "İsâ dininde Tanrı vekili ve benim halifem sensin,

Öbür emîrler senin tâbilerindir. İsâ, umumunu senin taraftarın ve yardımcın etti.

Hangi emîr, baş çeker, tâbi olmazsa onu tut; ya öldür yahut esir et, hapse at.

Ama ben sağ iken bunu kimseye söyleme, ben ölmedikçe, reisliğe talip olma.

655. Ben ölmedikçe bunu hiç meydana çıkarma. Saltanat ve galebe dâvasına kalkışma.

İşte şu tomar ve onda Mesîh'in hükümleri... Bunu ümmete tasih bir tarzda oku!" dedi.

O, her emîre ayrı olarak şunu söyledi: "Tanrı dininde senden başka naib yoktur!"

Her birini ayrı ayrı ağırladı. Ona ne söyledi ise buna da onu söyledi.

Her birine bir tomar verdi, her tomar öbürünün zıddını ifade ediyordu.

660. O tomarların metni "Ya" harfinden "Elif" harfine kadar olan harflerin şekilleri gibi birbirine aykırıdır.

Bu tomarın hükmü, öbürünün zıddıydı, bu zıt diyeti bundan önce bildirdik.

Vezirin halvette kendini öldürmesi

Ondan sonra daha kırk gün kapısını kapadı. Kendisini öldürüp varlığından kurtuldu.

Halk onun ölümünü haber alınca kabrinin üstü kıyamet yerine döndü.

Bir hayli halk onun yası ile saçlarını yolarak, elbiselerini yırtarak mezarı üstüne yığıldı.

665. Arap'tan ,Türk'ten, Rum'dan, Kürt'ten oraya toplananların sayısını da ancak Tanrı bilir.

Mezarın toprağını başlarına serptiler. Onun derdini yerinde ve dertlerine derman gördüler.

Bir ay ahali, mezarı üstünde gözlemlerinden kanlı yaşlara yol verdiler. Onun ayrılığı derdinden padişahlar da, büyükler

de, küçükler de ah u figan ediyorlardı.

İsâ Aleyhisselâm ümmetinin emîrlere " İçinizde veliaht kimdir? " diye sorması

Bir ay sonra halk dedi ki: "Ey ulular! Siz beylerden o vezirin makamına oturacak kimdir.

Ki biz o zatı, vezirin yerine imam ve mukteda tanıyalım. Elimizi de, eteğimizi de onun eline teslim edelim.

670. Madem ki güneş battı ve bizim gönlümüzü dağladı, onun yerine چراغی yakmaktan başka çaremiz yok.

Sevgili, göz önünden kayboldu mu, onun visâlinden mahrum kaldık mı, yerine birisinin vekil olması, birisinin bize

yadigâr kalması gerekir.

Gül mevsimi geçip gülşen harap olunca gül kokusunu nereden alalım? Gül suyundan!

Ulu Tanrı açıkça meydan da olmadığından, bu peygamberler Hakk'ın vekilleridir.
Hayır yanlış söyledim. Vekil ile vekil edeni iki sanırsan (bu) hatadır, iyi bir şey değil.
Sen sûrete taptıkça ikidir. Sûretten kurtulana göre ise birdir.

675. Sûrete bakarsan gözün ikidir. Sen onun nuruna bak ki o birdir.
Bir adam, gözün nuruna bakarsa iki gözün nuru, birbirinden ayırdedilemez.

Bütün peygamberler doğrudur. " Tanrı peygamberlerini birbirinden ayırdetmeyiz

Bir yerde on tane çırağ bulundurulursa görünüşte her biri, öbüründen ayırır.
Nuruna yüz çevirirsen şüphesiz ki birinin nurunu öbürlerinden ayırt etmeye imkân yoktur.

680. Yüz tane elma, yüz tane de ayva saysan her biri ayrı ayırır. Onları sıkarsan yüz kalmaz, hepsi bir olur.
Mânalarda taksim ve sayı yoktur, ayırma, birleştirme olamaz.
Dostun, dostlarla birliği hoştur. Mâna ayağını tut (ona meylet), sûret serkeştir.
Serkeş sûreti, eziyetle eritip mahveyle ki onun altında define gibi olan vahdeti göresin.
Eğer sen eritmezsen onun (Tanrı'nın) inayetleri, esasen onu eritir. Ey gönlüm, kulu olan Tanrı!

685.O, hem gönüllere kendini gösterir, hem dervişin hırkasını diker.
Hepimiz yayılmıştık ve bir cevherdik. Orada başsız ve ayaksızdık;
Güneş gibi bir cevherdik, düğümsüz ve sâftık... su gibi.
O güzel ve lâtif nur sûrete gelince kale burçlarının gölgesi gibi sayı meydana çıktı.
Mancınıkla burçları yakın ki bu bölüğün arasından ayrılık kalksın.

690. Mutlaka ben bunu açar, anlatırdım, fakat bir fikir bile sürçmesin, (bundan) korkarım.
Nükteler keskin bir çelik kılıç gibidir. Eğer kalkanın yoksa gerisin geriye kaç!
Kalkansız bu elmasın karşısına gelme. Çünkü kılıca, kesmekten utanç gelmez.
Ben bu sebepten kılıcı kına koydum; Ters okuyan birisi, aykırı mâna vermesin.
Hikâyeyi tamamlamaya, doğrular topluluğunun vefakârlığından bahse geldik:

695. O reisin ölümünden sonra kalktılar, yerine bir vekil istedilerdi.

Emîrlerin veliahtlık için savaşları ve birbirlerine kılıç çekmeleri

O emîrlerin birisi öne düşüp o vefalı kavmin yanına gitti.
Dedi ki: "İşte o zatın vekili; zamanede İsa halifesi benim.
İşte tomar, ondan sonra vekilliğin bana ait olduğuna dair burhanımdır."
Öbür emîrde pusudan çıkageldi. Hilâfet hususunda onun dâvası da bunun dâvası gibiydi.

700. O da koltuğundan bir tomar çıkardı, gösterdi. Her ikisinin de Yahudi kızgınlığı başladı.

AÇIKLAMALAR (Beyitler 1 - 700)

B. 1-18. En eski Mevlevi kaynaklarına göre Çelebi Husameddin; Mevlâna'dan Mesnevi'yi yazmasını rica edince Mevlâna, "Bu daha önce bizim gönlümüze doğdu" diyip sarığının arasından bu on sekiz beyti yazdığı kâğıdı çıkarmış. Çelebi'ye sunmuştur. Bu suretle bu beyitleri, bizzat Mevlâna yazmış. Mesnevi'nin mütebaki kısmını Çelebi Hüsameddin'e yazdırmıştır. Mevleviler, bu on sekiz beyte büyük bir ehemmiyet verir, bu beyitleri. Mesnevi'nin fatihası (başlangıcı) sayarlar ve bütün Mesnevi'nin bu beyitlerde olduğunu söylerler. Hattâ Kur'an'ın ilk suresi olan "Fatiha" suresinin Besmele ile, Mesnevi'nin de "Bişnev - dinle, duy!" diye "B" ile başladığını uzun uzadıya anlatırlar. Hemen her şerhte bu tafsilâta raslanır. Ayrıca bu on sekiz beyit için şerhler «de yazılmıştır. Mevlevilerde nezir ve niyaz sayısı on sekizdir. Yani bir Mevlevi dervişine, bir tekkeye, bir yoksula para verecek olan Mevlevi; bu parayı, on sekiz .kuruş, on sekiz yarım lira, on sekiz lira... gibi daima on sekiz sayısına riayetle verir. Mevleviler on sekiz sayısının "Ebcet hesabında Tanrı adlarından "Hay-Diri" adına uyduğunu söylerler. Fakat bu "Nezr-i Mevlâna" sayısında Mesnevi'nin ilk on sekiz beytinin tesiri de olsa gerekir. Eski Türklerde dokuz sayısının kutlu olduğu ve on sekizin bu sayının iki misli bulunduğu da dikkate değer.

B. 9. "Kimde bu ateş yoksa yok olsun."Bu cümlede; görünüşte bir ilenme varsa da sofilerde "Yokluk-Fark, Fena", zahiri varlıktan geçmek olduğundan "Yok olmak", hakiki olmiyan varlıktan geçip Tanrı varlığıyla var olmaktır. Hattâ "Yokluk tamamlanınca Tanrı kalır. Tanrı varlığı meydana çıkar" mealinde Arapça bir söz de vardır ve bu söze tasavvuf kitaplarında daima raslanır. Bu bakımdan "Kimde bu ateş yoksa yok olsun" cümlesinin mânası, "o da bu ateşle yansın, erisin, yok olarak hakikî varlığa ulaşsın" demektir ve bir hayır duadır.

B. 25. 26. Musa, Tanrı'dan görünmesini dilemiş. Tanrı, göremeyeceğini, fakat dağa tecelli edeceğini, dağ yerinde

durabilirse görmesi ihtimali olduğunu söyleyip Tûr'a tecelli etmiş. Tur, zerre zerre olmuş, Musa da düşüp bayılmış, kendisine gelince tövbe etmiştir. 26 ncı beytin ikinci mısraı:

Tür mest-u hane Musa saikadır ki "Ve harre Musa saika — Musa da baygın bir halde yere yığıldı" cümlesi, aynen Kur'an'dan alınmadır (Sure: 7 — A'râf, âyet: 143).

B. 35. ten itibaren. Hikâyede "Hakikatta o, Bizim bugünkü halimizdir" deniyor. Padişah bir halayığa âşıktır, halayık da başka birisini sevmekte. O sırada Tanrı tarafından bir hekim geliyor. Bu veli hekim, halayığın hastalığını anlayıp rakibi ortadan kaldırıyor, padişah da nihayet mecazi aşktan kurtulup hakikata ulaşıyor. Acaba Mevlâna, birisine âşıktı da Şemseddin-i Tebrizî, o sırada mı geldi? Bu gelen veli hekimin Şems'e işaret olması çok mümkün. Nitekim 118 inci beyitten itibaren açıkça Şemseddin öğülmekte. 123 üncü beyitte adı da geçiyor.

B. 47 Mesih, Kur'an'ın 3 üncü suresi olan Al-i İmran suresinin 45 inci âyetinde, 4 üncü suresi olan Nisa suresinin 171 ve 172 nci âyetlerinde, 5 inci suresi olan Mâide suresinin 17 ve 75 inci âyetleriyle 9 uncu suresi olan Tevbe suresinin 31 inci âyetinde İsa Peygamber, bu adla anılır. Çok gezen, yüce ve şerefli, yahut vaftiz eden mânalarına geldiğini söyleyenler vardır.

B. 48. 49, 50. "İnşallah — Tanrı isterse" demektir, Kur'an'da, hiçbir şeyin. Tanrı dilemedikçe olmayacağı, onun için bir şey hakkında yarın yaparım denmemesi, bu sözün de söylenmesi bildiriyor (Sure: 18 — Kehf. âyet: 23 24). Bu âyetten alınan "İnşaallah" sözü halk arasında kullanılagelmiştir. Anadolu'da, birçok yerlerde "Allah izin verirse" denir ki tam bunun karşılığıdır.

B. 53. Sirkencübin, Farsça Sirkengübin sözünün Arapçalaşmış şeklidir. Sirke ile baldan yapılan buzlu. bir şerbetir. Yazın sıcak günlerde içilir, harareti keser. Aynı beyitte bademyağının da kuruluk verdiği. yani. aksi bir tesirde bulunduğu söylenmektedir. Eski tıpta bademyağı yumuşatıcı bir ilâç olarak kullanıldığı gibi bugün de yine kullanılmaktadır.

B. 54. Halk dilinde helile denen halilenin karası, mülâyimlik vermek, sarısı ishali kesmek için kullanılır. Nebati bir ilâç olan helilenin Lâtincesi Terminaliadır.

B. 80-82. İsrailoğullarına çölde bulut gölgelik etmiş, gökten pişmiş, kebab olmuş kuşla kudret helvası yağmıştır (Sure: 2 — Bakara, âyet: 57). İsrailoğulları Musa'dan sarmısak, mercimek, soğan ve saire isteyip bir çeşit yemekten bıktıklarını söylemişler, bunun üzerine yokluğa, alçaklığa düşmüşler. Tanrı'dan gazap olarak veba hastalığına uğramışlardır.(aynı sure âyet:61)

B. 83-87. Havariyy un'un ricası üzerine İsa'nın duasıyla gökten yemek indiği Kur'an'da hikâye edilmektedir. (Sure: 5 — Mâide. âyet: 112-114).

B. 88. Peygamber'in "Yağmur yağmadığını gördünüz mü bilin ki halk zekât vermemektedir. Tanrı da rahmetini onlardan esirgemektedir. Veba çıktığını gördünüz mü bilin ki dünyada zina çoğalmış, etrafa yayılmıştır" dediği rivayet edilmiştir.

B. 92. Azâzil, Şeytan'ın eski adıdır. Melekler arasında Tanrı'ya ibadet edip dururken. Âdem yaratılmış. Tanrı emrini dinlemeyip kendisini, ateşten yaratıldığı için daha hayırlı görmüş, Adem'e secde etmemiş ve rahmetten uzaklaştırılmıştır. Kur'an'ın birçok yerlerinde

(o cümleden olarak sure: 18 — Kehf, âyet: 50, 7 — A'raf. 11). Adem - Şeytan hikâyesi tekrarlandığı gibi Mesnevi'de de sırası geldikçe tekrarlanmaktadır.

B. 96. "Sabır, genişliğin anahtarındır" mealinde bir hadîs rivayet edilir.

B. 100. İkinci mısradaki Kur'an'ın 96 ncı suresi olan Alâk suresinin 15 inci âyetinin ilk kısmı aynen alınmıştır. Bu ve bu âyetten önceki 14 üncü âyetin manaları şudur: "Ebucehil acaba Tanrı'nın onu görmekte olduğunu bilmez mi? Hayır, hiç de öyle değil; bilir. Bilir de bu işten vazgeçmezse biz onu alınındaki perçemden yakalarız."

B. 107. Eski tıpta insanın vücudunda "Ahlat-i erbaa" -birbirine karışmış dört şey- vardır, bunlar da kan, balgam, safra ve sevdadır. Bu dördünün kâfi miktarda oluşundan mizaç, yani sıhhat meydana gelir. Hastalık, bunlardan birinin fazlalaşmasıyla başlar.

B. 110. Usturlap, üstüne gök küresinin haritası çizilmiş yarım daire şeklinde bir alettir. Bununla gökteki yıldızların mevki ve bilhassa güneşin doğuş ve batışıyla zeval vaktinin saati tâyin edilir.

B. 121. Esir, havanın bulunmadığı boşluğu dolduran, havadan lâtif gözle görünmez, elle tutulmaz ve fevkalâde kuvvetli olan bir vasattır. Zıyanın, boşluktan geçip gelebilmesi için böyle bir vasatın lâzım olduğu düşünülmüştür.

B. 125. "Can" diye Çelebi Hüsameddin'e hitabediliyor. Bu beyitten 143 üncü beyte kadar olan konuşma, Mevlâna ile Çelebi Hüsameddin arasında geçmektedir.

B. 125. Yakup Peygamber'in Yusuf'tan ayrılınca ağlamadan gözlerine ak düşmüş, sonra kardeşleri Mısır'a gidince orada maliye veziri olan Yusuf, onlara kendini tanıtıp babasına gömleğini göndermişti. Kafile, Kenan eline yaklaşınca Yakup, Yusuf'un kokusunu almıya başlamış, nihayet gömlek, yüzüne, gözüne sürülünce, gözleri görmeye başlamıştı (Sure: 12 — Yusuf, âyet: 93 — 96). Bu yüzden büyük bir müjde, bir vuslat haberi, çok defa Yusuf gömleğiyle ve bu

gömleğin kokusuyla ifade edilegelmiştir.

B. 133. Sofi "İbn-al Vakt — Vakit oğlu" dur. Yani geçmişle, gelecekle uğraşmaz. İçinde bulunduğu zaman, neyi icabediyorsa onu yapar. Bu suretle de Tanrı'nın tecellisine uymuş, hükmüne itiraz etmemiş olur.

B. 142. Bizce. Şems-i Tebrizî'nin şehit edildiğine delildir.

B. 144-181. Aşkın bu tarzda teşhis edilmesi, XII nci asır büyüklerinden Nizâmî-i Arûzî'nin "Çar Makale" sinde "İbn-i Sina"ya atfedilmektedir (Layden-1909 hikâye V. S. 76-80. haşiye 50-249. İbn-i Sina: Kanun, Bulak basması C. 2. S. 71- 72).

B. 175. "Muradınızı elde etmek için işlerinizi, hareketinizi gizli tutun. Çünkü nimete erişen herkes, hasede uğrar." Hadîs (Feyz-al Kadir. Mısır 1356-1938. I. 493).

B. 224. Kur'an'ın 18 inci suresinin (Kehf) 65-82 nci âyetlerinde Musa Peygamber'le Hızır arasında geçen vaka hikâye edilir: Musa, Tanrı'dan. kendisine bilgi ihsan edilmiş olan Hızır'la buluşur, onun bilgisini elde etmek ister. Hızır, sabredemeyeceğini söylerse de Musa ısrar edince, kendisi anlatıncaya kadar göreceği şeyleri sormamasını şart koşar. Bir gemiye binerler. Hızır, gemiyi deler. Musa itiraz edince Hızır "Sabredemezsin demedim mi?" der. Musa derhal özür diler. Kıyıya çıkarlar. Hızır, rasladıkları küçük bir çocuğu tutup öldürür. Musa, yine itiraz edince Hızır "Demedim mi" der, Musa da yine özür diler. Tekrar yola düşerler. Bir köye gelip yiyecek isterler. Köylüler vermezler. Hızır, yolda yıkılmak üzere olan bir duvarı tamir eder. Musa bu sefer "Buna karşılık bir ücret alabilirdin" deyince Hızır der ki: "Artık ayrılmamız lâzım. Yalnız sana sabretmediğin şeylerin içyüzünü anlatayım: Gemi, çok yoksul kişilerin. İleride bir padişah var, yeni gemileri zaptediyor. Bu gemiyi delik görünce almazlar, onun için deldim. Çocuğun anası, babası müslüman ve temiz insanlar, halbuki çocuk kâfir olacak; bundan korktum, öldürdüm. Tanrı onlara daha iyisini verir. Duvara gelince: Köydeki iki yetimin olan o duvarın altında bir define var. Onların büyüüp defineyi meydana çıkarmaları için duvan tamir ettim. Yıkılsa zayi olacaktı." Bu batini bilgiye, anlattığımız hikâyeye telmihan ve Kehf suresinin 65 inci âyetindeki "Ledün" sözünden alınarak "İlm-i Ledün " Tanrı'ya ait bilgi" demişlerdir. Tasavvuf kitaplarında bu hikâye çok geçer ve Musa gibi ulu bir peygamberin bile batını bilgiyi, Hızır'dan öğrenmek istemesi delil getirilerek herkese bir mürşit lâzım olduğu söylenir. Mevlâna. bu hızır ve gemi hikâyesini. Mesnevi'nin ikinci cildinin sonlarında da anlattığı gibi Sultan Veled "Veled-Nâme" de yine bundan bahseder.

B. 227. İbrahim Peygamber, gördüğü bir rüya üzerine oğlunu (İsmail yahut İshak) Tanrı'ya kurban etmeye kalkmış, o sırada gönderilen bir koçu, yine Tanrı emriyle keserek rüyada aldığı emri yerine getirmiş sayılmıştır (Sure: 37 — Sâffât, âyet: 100-105).

B. 236. Hızır - Gemi, 224 üncü beytin izahına bakınız.

B. 240. "Kötü kişi öğülürse Tanrı gazaba gelir ve bu yüzden arş titrer" Hadîs (Feyz-al Kadir I. 441).

B. 259. Cevlâki: Cevlâk, Burhan'a göre Cevlah kelimesinin Arapçalaştırılması şeklidir ve bir cins yün dokumaya denir ki yoksul kişilerle derviş ve kalenderler, bundan kalçın yaparlar. Arapçada Caelk, baş tıraş etmeye denir. Her halde bu kelime, her iki kelime ile de münasebetlidir. Cevlâkî ve Cevlâka, Kalenderilere denir. XIII üncü asırda Anadolu'ya ve sonradan Rumeli'ye yayılan ve ekseriyetle toplu bir halde davul, nefir, kudüm, ve bayraklarla gezen bu derviş taifesi Çâr-darb olurlar, yani saçlarını, bıyık, sakal ve kaşlarını ustura ile tıraş ettirirlerdi. Hattâ bu yüzden dilimizde saçlan ustura ile tıraş ettirmeye "cascavlak olmak" denmiştir.

B. 264. Sofiler, Tanrı velilerinde dereceler, rütbe ve makamlar kabul ederler. Velilerden yedi. yahut kırk kişi vardır ki bunlar, bir anda birçok yerlerde görünebilmek kudretindedirler. Meselâ kendileri bir yerdeyken başka bir yerde, yahut bir çok yerlerde görünürler, kendilerine bedel, birçok cesetler gösterirler. Bu yüzden bunlara Abdal, yahut Büdelâ denmiştir. Halk arasında bu mertebe sahipleri "Yediler" yahut "Kırklar" diye anılır. Ayrıca "Rum Abdalleri, yahut sadece "Abdallar" diye anılır taife vardır ki Kalenderilere. çok benzerler. Anadolu ve Rumeli'de XVII nci asra kadar tesadüf edilegelen bu dervişler zümresini Bektaşilik temsil etmiş, bu suretle abdallar, ortadan kalkmıştır. Mevlânâ'nın kastettiği. Tanrı velileri olan Abdalleridir.

B. 266. Müşriklerin Peygamber'e "Bu ne biçim Peygamber? Yemek yiyor, sokaklarda geziyor. Bir melek gönderilseydi, onunla beraber halkı korkutsaydı ya. Yahut kendisine bir hazine verilseydi, yahut da meyvalarından yiyeceği bir bağı. bahçesi olsaydı" dedikleri Kur'an'-da hikâye edilmektedir (sure: 25 — Furkan. âyet: 7-8).

B. 278-279. Musa'nın mucizesine karşılık sihirbazlar. Firavun'un huzurunda ipleri, sopaları yere atmışlar, iplerle sopalar yılan şeklinde görünmüş. Musa'nın attığı asa da bir büyük yılan şekline girerek öbür yılanları yutmuş, sonra Musa. yılanı eline alınca sopa olmuş öbür iplerle sopalar ortada görünmez olmuş, bunun üzerine sihirbazlar îmana gelmişlerdi. Tevrat'tan alınan bu vak'a Kur'an'ın birçok surelerinde hikâye edilmektedir (sure: 26 — Şuarâ, âyet: 10-68. 42-47).

B. 296. Ümm-ül Kitap Kur'an'ın 13 üncü suresi olan Ra'd suresinin son âyeti olan 45 inci âyetinde "Ve kâfir olanlar, sen peygamber değilsin derler. De ki: benimle sizin aranızda şahit olarak Tanrı, bütün mukadderatın hakikatini ve aslını bilen zat kâfidir" demektedir. Yine aynı surenin 39 uncu âyetinde "Tanrı, takdir ettiği şeylerden dilediğini bozar, dilediğini yapar. Takdirin aslı ve hakikati ona malûmdur" deniyor. Bu âyetlere nazaran beyitteki mâna denizi, Tanrı'dır. Fakat sofilerce "Vücut-u Mutlak — Mutlak Varlık" olan. yani hiçbir suretle, hiçbir vasıfla kayıtlanamayan

Tanrı için mertebeler vardır. Tanrı'nın ilk mertebesi, zatını bilmesidir ki buna "Zuhura olan meyil" ve "İktiza-yı Zatî. Akl-ı Evvel, Kalem..." gibi adlar verirler. Bu mertebe; diğer mertebeleri yani Tanrı'nın ilminde sabit olan hakikatları, Tanrı adlarını, Tanrı sıfatlarını meydana getirmiştir. Bunların zuhuru da kâinattır. Bu bakımdan kâinat, kâinat olarak yoktur, fakat Tanrı ilminde sabit olan hakikatların zuhuru olmak bakımından vardır. Her şey, Tanrı'nın zuhura olan meylinde, yani ilminde mevcut olduğundan o mertebeye "Ümm-ül Kitab — Kitabın, takdir edilen şeylerin aslı, anası" dedikleri gibi "Hakikat-ı Muhammediyye" de derler. Bu mertebeye, her zaman âlemde tek bir kişi sahiptir ki bu zat. veryüzünde Tanrı halifesidir. Buna "Kutb-Gavs" denir.

B. 297. "Tanrı, biri tatlı, öbürü acı iki denizi akıttı. O iki deniz, birbirine ulaştı. Aralarında bir mania var.. Birbirlerine tecavüz edip taşmazlar." (sure: 55 -Rahman, âyet: 19). Mevlâna burada olduğu gibi bilhassa yine bu ciltte bu iki denizin hak ve bâtil ehli, cennetlik ve cehennemlikler olduğunu söylemektedir (2570 inci beyitten itibaren 2603 üncü beytin sonuna kadar bu âyet tefsir edilmektedir).

B. 315. "Cennet ve cehennem ehlinin arasında bir perde vardır. O sınırın en yüce yerinde (A'raf) ta öyle erler vardır ki onlar, herkesi yüzlerinden tanır, bilirler... (Sure 7 — A'raf, ayet 46) Ali'nin "Biz A'raf erleriyiz,, dediği de rivayet edilir. Sofilerin bir kısmı, herkesi yüzünden tanıyan Araf erlerini, cennete ve cehenneme bağlı olmıyan Tanrı erleri olarak kabul ederler.

B. 321. Zaman zaman, dilenme için türlü türlü tarzlar icadedilmistir. Bir tepsiye mumlar dikip yakarak dilenmek, sırta vurulan, yahut bele takılan meşin torbadan tos tos su dağıtarak, mersiye okuyarak dilenmek, ilâhiler okuyup kapı kapı gezerek dilenmek gibi. Acaba o zamanlar yünden bir aslan yapıp bununla maskaralıklar ederek de dilenme var mıydı? Biz, böyle anlıyoruz. Yine bu beyitteki Ebu Müseylim. H. Muhammedin son zamanlarında Peygamberlik dâvasına kalkışan "Müseylemel-ül Kezzâb — Yalancı Müseyleme" dir ki birinci halife Ebûbekir zamanında üzerine asker çekilerek savaşta mağlûp edilmiş ve öldürülmüştür.

B. 373. Deccal. son zamanlarda çıkıp halkı azdıracak tek gözlü bir Yahudidir. Peygamber, bu fitneden Tanrı'ya sığınmıştır.

B. 375. Simurg yahut Anka. mevhum bir kuştur. Yüzü insana benzeyen bu kuşun boynu pek uzunmuş. Renk renk tüyleri varmış, vücudunda her hayvandan bir alâmet bulunmuş.

Bütün hayvanları avladığı gibi insanlara da musallat olduğu için zamanın peygamberi dua etmiş. Tanrı da bu kuşu, dişisiyle beraber bir yıldırımla helak etmiş. Simurg. Rüstem'in cerrahi, babası Zâl'in de dadisidir. Halk. bu kuşa Zümrüdü Anka der, masallarımıza kadar girmiştir.

B. 381. Peygamber'in "Huzuru kalb olmadıkça namaz da olmaz" dediği rivayet edilir ki bu huzur, yani hiçbir şeyle meşgul olmayış, namaz kılmanın değil, namazın tam namaz oluşunun şartıdır.

B. 332. "Sen onları uyanık sanırsın amma onlar uykudadır. Biz. onları sağa, sola çeviririz. Köpekleri de ön ayaklarını yere dayamış olarak mağara kapısında uyumaktadır. Onları görsen yüzünü çevirir, kaçardın, yüreğin korkuyla dolardı." (Sure: 18 — Kehf, âyet: 18) Eshab-ı Kehf denilen bu kişiler, altı kişiyimiser. Artlarına bir de çoban takılmış, çobanın köpeği de peşlerini bırakmamış. Zamanlarındaki padişah, halkı bir puta taptırıyormuş. Bunlar bu kötülüğü yapmamak için kaçıp bir mağaraya sığınmışlar, orada tam üç yüz dokuz yıl uyumuşlar. Bu köpeğin hareketi, şairlerimize ilham kaynağı olmuş ve sadakat sembolü olarak söylenegelmiştir. Mevlana, 1022 nci beyitte bilhassa bu köpekten bahseder.

B. 400. "Uyku ölümün kardeşidir. Cennettekilerse ölmezler." Hadis (Feyz'al Kadir, VI 300).

B. 403. 392 nci beytin izahına bakınız. Bilhassa 2185 inci beyitten itibaren yine bunlardan bahsetmektedir. Yine bu beyitte Tufandan bahsedilmektedir. Nuh Peygamber zamanında, onun bedduası üzerine yerden sular fıskırmış, gökten yağmurlar yağmış, herkes boşulmuş, yalnız Nuh'a inanıp gemisine girenler kurtulmuştur. Kur'an'ın 71 inci suresi olan Nuh suresinde Tufan ve Nuh Peygamberin ahvali anlatılmaktadır.

B. 422. Tanrı gölgesi, bütün varlığını Hak'ta yok etmiş ve Tanrı varlığıyla var olmuş kâmil veli. Gölgenin varlığı, gölgeyi meydana getirenin varlığındandır. Bütün hareketleri de onun hareketine tâbidir. Kâmil veli de. Tanrı'ya nispetle aynı bir gölge gibidir.

B. 424. Kıyamete yakın birçok "fitne - imtihan" lar olacağı hadîslerde bildirilmiştir. Bu fitnelerin en büyüğü, aslı büyük Deccal'ın ve ondan önce çıkacak Deccalların fitnesidir.

B. 425. "Görmez misin, Rabbin gölgeyi nasıl uzattı. Dileseydi onu sabit kılardı. Sonra gölgeye güneşi delil ettik, sonra da onu kolayca aldık yok ettik" (25 inci sure — Furkan, âyet: 45-46) Sofilere göre gölge kâinattır, güneş de Tanrı.

B. 426. Kur'an'da İbrahim Peygamberin Zühre yıldızını görüp "Rabbim budur" dediği, yıldız batınca "Ben batanları sevmem" deyip ondan vazgeçtiği, ay doğunca "Rabbim budur" dediği, o da batınca "Rabbim bana doğru yolu göstermezse, şüphe yok yol azitanlardan olurum" dediği, güneş doğunca bu sefer "Bu daha büyük, Rabbim bu" dediği, fakat o da gurubedince "Ey kavim"ben sizin Tanrı'ya ortak ettiğiniz şeylerden vazgeçtim. Yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndüm, ihlâsla ancak ona yöneldim, şirk koşanlardan değilim" diyerek doğru yolu bulduğu hikâye edilmektedir (Sure: 6 — En'am. âyet: 75-79).

B. 343. "İbrahim ve İsmail'den, evimi, tavaf edenlere, orada oturup ibadet eyliyenlere, rukûda, sucutta bulunanlara temiz tutun diye ahd aldık." (Sure: 2 — Bakara, âyet: 125) Sofilerce asıl Kabe ve Tanrı evi kalbdır.

B. 500 - 510. İsa Peygamber'i, Anası Meryem, bir boyacının yanına çırak olarak vermiş. O vakitler daha çocuk olan İsa'ya bir gün ustası "buradaki elbiselerin her birinde bir nişan var.

O nişana göre ne renge boyanacaksa boyarsın" deyip bazı işlerini görmek üzere gitmiş. İsa, bütün elbiseleri bir tek küpe sokmuş. Ustası gelip bunu görünce "Eyvah, elbiseleri berbadettin" deyip telâşlanırken İsa, elbiseleri birer birer çıkarmaya başlamış Her elbise, sahibinin istediği renge boyanmış olarak çıkmış. Bu mucizeyi görenler, İsa'ya inanmışlar ki "Havariyyun" bunlarmış.

B. 516. Kimya, eski telâkkiye göre civayı; gümüş, bakır ve sair madenlerle karıştırıp "İksir" denen şeyi de ilâve ederek altın elde etme sanatıdır. Simya, gözbaçılıkla, bakanlara hakikatta olmıyan bazı şeyleri göstermektir.

B. 518. Mor renk eski İran'da yas rengidir. Bu renge "Duhanî — duman rengi" de denir Mevlâna Celâleddin'in de Şems'in son defa olarak kaybolmasından, yahut şehidedilmesinden sonra bu renkte hırka giydiği ve bu renk sarık sarındığı en eski kaynaklarda yazılıdır.

B. 528. Calinus, Bukrat'tan sonra en büyük hekimdir. Milâdın 131 inci yılında Bergamada ölmüştür. Bu hekimin birçok eserleri Arapçaya çevrilmiştir.

B. 529. Kur'an'ın 7 nci suresi olan A'raf suresinin 157 ve 158 inci ayetleriyle 62 nci suresi olan Cumua suresinin 2 nci âyetinde H. Muhammed'in "ümmi" yanî anadan doğduğu gibi kalmış, okuma yazma öğrenmemiş olduğu bildirilmektedir. Böyle olduğu halde Kur'an gibi birçok yerleri hakikaten fevkalâde bir kitabı tebliğ etmesi, zamanındaki şairleri şaşırtmış; kendisine "kâhin. şair.." demişlerdi. 6 ncı sure olan En'âm suresinin 92 nci âyetinde Mekke'ye "Ümm-ül Kura — Köylerin, şehirlerin anası, aslı" dendiğine nazaran "ümmi"nin "Mekkeli" mânasına geldiğini de Peygamberin bir hocadan okumamış olmakla beraber okuma yazma bildiğini söyleyenler de vardır.

B. 535. Hârut, Mârut adlı iki melek, insan oğullarının kötülüklerini görüp Tanrı'ya şikâyetinde bulunmuşlar. Tanrı, onlara "Onlardaki şehvet sizde de olsa daha beter olursunuz" demiş. Fakat bu melekler, isyan etmeyeceklerini söylemişler. Bunun üzerine Tanrı, bunlara şehvet verip Bâbil'e inmelerini buyurmuş. Bâbil'de hâkimlik ederlerken gayet güzel bir kadın bir iş için geliyor. Melekler kadına meftun oluyorlar. Fakat kadın, ya kocasını öldürmelerini, yahut puta tapmalarını, yahut da şarap içmelerini, aksi takdirde onlara ram olmayacağını söylüyor. Şarap içmeyi ehven bulup içiyorlar, bunun üzerine kadın "Her gece ism-i âzam okuyup göke çıkıyorsunuz. o ismi bana da öğretin" diyor, öğretiyorlar. Kadın, göke çıkınca Tanrı onu bir yıldız şekline sokuyor. Zühre yıldızı bu kadınmış. Meleklerle de dünya azabıyla ahret azabından birini kabul etmelerini söylüyor. Dünya azabını kabul ediyorlar. Tanrı, bunları Bâbil kuyusuna baş aşağı astırıyor, orada kıyamete kadar azap çekmekte. Kur'-an'da 2 nci surenin (Bakara) 12 nci âyetinde bu iki meleğin Bâbil'e indikleri, halka sihir öğrettikleri, kendilerine müracaat edenlere sihir öğretmeden "Biz Tanrı tarafından size bir imtihan olarak geldik. Sihir öğrenip kâfir olmayın" dedikleri hikâye edilmekte, yukardaki vak'a anılmamaktadır. Hârut, Mârut, esas itibariyle Ermenilerin iki mabudundan bozmadır. Mevlâna birinci ciltte 3320 nci beyitten 3359 uncu beyte kadar yine bu hikâyeden bahseder.

B. 547. İbrahim, putları kırdığı, onları tahkir ettiği için Nemrut tarafından ateşe atılmış, fakat ateş İbrahim'i yakmamıştır. (Sure: 21 — Enbiyâ, âyet: 51-70, Kur'an'da başka yerlerde de bu hikâye vardır). Bu ciltte S. 76, B. 790 ve S. 83, B. 861 de de yine bu vakaya işaret edilmektedir.

B. 548. Sofist'ler, eski yunan filozoflarının bir kısmıdır. Eski kitaplar bunları "İndiye, İnadiye, Lâedriye" diye üçe ayırırlar. Bunların birleştikleri nokta ve felsefelerinin esası, duygularımıza inanmaktır. İndiye, duygularımızla idrâk ettiğimiz kâinat, idrakimize tâbidir; var dersek vardır, yok dersek yoktur der. İnadiye, kâinatı da hayallerden, vehimlerden ibaret olarak kabul eder. Lâedriye ise her hususta şüpheliyi esas tutarak, kâinatın ve bizim varlığımızı ne biliyoruz, ne bilmiyoruz; hattâ şüphe ettiğimize de şüphemiz var der. Asıl sofistler de bunlardır. Sofistler, eski septiklerdir.

B. 568. "Ey tamamiyle inanmış, emin olmuş nefis, Tanrı'dan razı olarak ve Tanrı'nın razılığına nail olmuş bulunarak Rabbine dön, sonra da kullarımın arasına katılarak cennetime gir!" (sure: 89 — Fecr. âyet: 27-30).

B. 574. Abıhayat, Türkçede Bengisu denen muhayyel bir sudur. Karanlık diyarında olan bu suyu, İlyas Peygamber'le Hızır Peygamber bulmuşlar, içmişler ve ebedî hayata nail olmuşlar.

B. 602. Sofilerin büyük bir kısmına göre Tanrı, zatiyle var olan ve hiçbir şeyle mukayyet bulunmayan "Vücut-u Mutlak — Mutlak Varlık" tır. Her şey, ondan var olduğu için asıl var odur ve varlık onundur. Tanrı'nın bu mertebede hiçbir taayyünü yoktur, yani hiçbir suretle zahir değildir. Bilinmesine de imkân bulunamaz. İlk taayyünü bilgisidir. Bilgisinde bütün eşyanın hakikatları sabit, olmuş, bunların zuhuru da kâinatı meydana getirmiştir. Kâinatın varlığı, onunla vardır, hakikatta ise yok olan bir varlıktır. Ancak bu sözlerden; Tanrı vardı, sonra kendisini bildi, sonra bilgisinde eşya sabit oldu, bundan sonra da kâinatı meydana getirdi gibi bir şey anlaşılmalıdır. Burada zaman, bahis mevzuu olamaz. Bunlar, mutlak varlığın mertebelerinden ibarettir, yani Tanrı, zatı itibariyle mutlakdır. Zatinin iktizası, kendisini bilmesidir. Bu bilgide eşyanın hakikatları sabittir. Bu sübut kâinatı izhar eder. Bu, her an böyledir (296 ncı beytin izahına bakınız).

B. 615, Bedir harbinden bahsedilirken Kur'an'da. "Onları siz öldürmediniz. Tanrı öldürdü.

Ok attığın zaman sen atmadın, Tanrı attı" denmektedir (sure: 8 — Enfâl, âyet 17).

B. 617. Cebir, kulda irade ve ihtiyar olmadığına, her şeyin Tanrı tarafından yaptırıldığına inanmaktır ki bu inanışa sahip olanlara, bu inanışı kendilerine "mezhep - gidilen yol" olarak kabul edenlere "Cebrî" denir..

B. 618. İhtiyar, kulun her şeyi kendi dileğiyle, kendi iradesiyle yaptığına inanmaktır. Bu inanışa sahip olanlara, bu inanışı kendilerine mezhep edinenlere "Kaderiye denir. Bunlar, kulların işledikleri işlerde kaderi, inkâr ederler. Kader, Tanrı bilgisidir. Fakat bu bilgi, bizi o işi yapmaya mecbur etmez derler. Mutezile bu. mezheptedir. Sünnilere göre kulda cüz'i bir irade vardır. Kul, iradesini sarfeder. Tanrı o işi yaratır.

B. 640. Siccîyn, daimî olan şey demektir. Cehennemde bir vadinin adıdır ve burası cehennemın en. kötü yeridir. Kur'an'da kötülük edenlerin hesap defterinin burada olduğu bildirilmektedir (sure: 83 — Mutaffifîn, âyet: 7-9).

B. 641. İlliyyîn, yedinci kat gökte bir yerin adı, Cennetlerin en yüksek ve iyi yeridir. Bir rivayete göre de yedinci kat gökün, yahut insanın iyilik ve kötülüğünü yazan meleklerin divanlarının adıdır. Kur'an'da iyilik edenlerin hesap defterlerinin burada olduğu bildiriliyor (sure: 83 — Mutaffifîn. âyet: 18-21).

B. 676.'dan sonraki başlıktaki cümle Kur'an'ın 2 nci suresi olan Bakara suresinin 285 inci âyetinden alınmıştır. Peygamberleri, bu birbirinden ayırt etmeyiş Peygamberlik bakımındandır. Çünkü aynı surenin 253 üncü âyetinde Peygamberlerin bazılarının bazılarında üstün olduğu bildirilmektedir.

B. 686. Cevher, kendi kendine var olan şeydir ki araz karşılığıdır. Araz kendi kendine var olmayıp varlığı için bir cevhere muhtaç olan şeydir. Meselâ cisim, cevherdir. Cismin sekli, rengi, hali, sayısı, bulunduğu yer, yaptığı iş ve saire arazdır.

(701 - 1400 Beyitler)

Diğer emîrlar de bir bir katar olup (birbirlerinin ardınca dâvaya kalkışıp keskin kılıçlar çektiler.)
Her birinin elinde bir kılıç ve bir tomar vardı; sarhoş filler gibi birbirlerine düştüler.
Yüz binlerce Hıristiyan öldü, bu suretle kesik başlardan tepe oldu.
Sağdan, soldan sel gibi kanlar aktı. Havaya, dağlarcasına tozlar kalktı.

705. O vezirin ektiği fitne tohumları, onların başlarına âfet kesilmişti.
Cevizler kırıldı; içi sağlam olan, kırıldıktan sonra temiz ve lâtif ruha malik oldu.
Ancak ten nakşına ait olan öldürmek ve ölmek, nar ve elmayı kırmak, kesmek gibidir.
Tatlı olan nardenk şerbeti olur, çürümüş olanın ise bir sestek başka bir şeyi kalmaz.
Esasen mânası olan meydana çıkar; çürümüş olan rüsvay olur, gider.

710. Ey sûrete tapan! Türü, mânayı elde etmeye çalış! Çünkü mâna sûret tenine kanattır.
Mâna ehliyle düş, kalk ki hem atâ ve ihsan elde edesin, hem de fetâ olasın.
Bu cisimde mânasız can; hilâfsız, kılıf içinde tahta kılıç gibidir.
Kılıfta buldukça kıymetlidir. Çıkınca yakmaya yarar bir alet olur.
Tahta kılıcı muharebeye götürme, ah-ü figane düşmemek için önce bir kere kontrol et;

715. Eğer tahtadansa, yürü... başkasını ara; eğer elmassa sevinerek ileri gel!
Elmas kılıç, vefîlerin silâh deposundandır. Onları görmek, size kimyadır.
Bütün bilenler, ancak ve ancak bunu böyle demişlerdir: bilen âlemlere rahmettir.
Nar alıyorsan gülen (çatlak) narı al ki onun gülmesi, sana tanesi olduğunu haber versin.
O ne mübarek gülmedir ki can kutusundaki inci gibi, ağızdan gönlü gösterir.

720. Mübarek olmayan gülme, lânetin gülmesidir: Ağızını açınca kalbinin karalığını gösterir.
Gülen nar bahçeyi güldürür. Erler sohbeti de seni erlerden eder.
Katı taş ve mermer bile olsun, gönül sahibine erişersen cevher olursun.
Temizlerin muhabbetini tâ... canının içine dik. Gönlü hoş olanların muhabbetinden başka muhabbete gönül verme.
Ümitsizlik diyarına gitme, ümitler var. Karanlığa varma güneşler var.

725. Gönül, seni, gönül ehlinin diyarına; ten, seni su ve çamur hapsine çeker.
Agâh ol, bir gönüldeştten gönül gidasını al, onunla gönlünü gıdalandır. Yürü, ikbali bir ikbal sahibinden öğren!!!

Mustafa salâvatullahi aleyh'in İncil'de anılan iyi vasıflarını ululamaları

İncil'de Mustafa'nın, o Peygamberler başının, o sefa denizinin adı vardı;
Sıfatları, şekli, savaşı, oruç tutuşu ve yiyeşi anılmıştı.
Hıristiyan taifesi, o da, o hitaba geldikleri zaman sevap için.

730. Yüce adı öperler; lâtif vasfa yüz sürerlerdi.
Bu söylediğimiz fitne esnasında o taife, fitneden, kargaşalıktan emindiler.
Onlar, o emîrlerin ve vezirin şerlerinden emin olup Ahmed adının sığınağında korunmuşlardı.
Onların nesli de çoğaldı. Ahmed'in nuru, bunlara yardım etti, yâr oldu.
Hıristiyanlardan Ahmed adını hor tutan diğer fırka,

735. Fitnelerden ve o tedbiri de şom, fitnessi de şom vezir yüzünden hor ve kıymetsiz bir hale geldi.
Mânaları ters, sözleri aykırı tomarlara uymalarından dolayı dinleri de müşevveş bir hale geldi, hükümleri de!
Ahmed'in adı böyle yardım ederse acaba nuru nasıl korur?
Ahmed adı sağlam bir kapı olunca o emin ruhun zatı ne olur?
Vezirin belâsı yüzünden yoldan çıkmış olan o nasihat kabul etmez padişahın sonra.

İsâ dinini mahva çalışan diğer bir Yahudi padişahının hikâyesi

740. İsa kavminin dinini mahv için aynı Yahudinin neslinden diğer bir padişah meydana çıktı.
Bu diğer padişahın meydana çıkışını haber almak istersen "Vessemâi zatülburûc" sûresini oku.
Birinci padişahın doğan kötü âdete bu padişah da ayak uydurdu.
*Bil ki o çeşit sitem ve zulümlerden bu, ne yaparsa Tanrı, günahını artıksız, eksiksiz ilk zâlimden sonra, arar.
Kim fena bir âdet koyarsa ona her an lânet gider durur.
İyiler gittiler, güzel usul ve âdetleri kaldı; kötü adamlardan da zulümler ve lânetler!

745. Kıyamete kadar o kötülerin cinsinden kim vücuda gelse yüzü o kötülüğedir.
Bu tatlı suyla tuzlu su; damar damardır. Halk arasında sûr üfürülünceye dek birbirine karışmadan böylece gider durur.
İyilere tatlı su miras kaldı. O ne mirasıdır? "Evrensel kitap" mirası.
Dikkat edersen görür anlarsın ki taliplerin dileği Peygamberlik cevherinin şûleleridir, o şûleleri dilerler.
Şûleler, mücevherlere tâbi olarak parıldar ve dönerler. Şûle, nereden çıkıyorsa, madeni neredeyse oraya gider.

750. Güneş, bir burçtan bir burca gidip durduğundan pencereye vuran ziyası da evin etrafında döner dolaşır. Kimin bir yıldızla alâka ve merbuyeti varsa o; kendi yıldızıyla döner, dolaşır, o yıldızın tesiri altındadır. Talihi Zühre ise şevki, çalıp çağırmayı, aşkı diler, onlara adamakıllı meyli vardır. Kan dökücü huylu Mirrih'e mensup ise cenk, bühtan ve düşmanlık arar. Yıldızların ardında yıldızlar vardır ki onlarda ihtirak ve nahis olmaz.

755. Onlar, bu meşhur yedi kat gökten başka diğer göklerde seyir ve hareket ederler. Birbirlerine bitişik ve birbirlerinden ayrı olmayan bu yıldızlar, Tanrı nurlarının ışığında dururlar. Her kimin talihi o yıldızlardan olursa o kimsenin zatı, kâfirleri taşıyıp yakar. Onun hışmı, bazen galip gelen, bazen mağlûp olan ve tesiri böylece değişerek yürüyen Mirrih'in hışmına benzemez. Galip nur, noksandan ve karanlıktan emindir. Tanrı nurunun iki parmağı arasındadır.

760. O nuru, canlara Hak saçtı. Devletliler, onunla eteklerini doldurmuşlardır. O nur saçısını bulan yüzünü Tanrı'nın gayrısından çevirmiştir. Kimin aşk eteği yoksa o nur saçısından nasipsiz kalmıştır. Cüzülerin yüzü, külle doğrudur. Bülbüllerin aşkı güledir. Öksüzün rengini dışından, insanın rengini, sarı, kırmızı... her neyse içinden ara!

765. İyi renkler, temizlik küpünden hasil olur. Çirkinlerin rengiyse, kirli kara sudan meydana gelir. O lâtif rengin adı "Sıbgatullah-Tanrı boyası" dır. Bu kirli rengin kokusu ise... Tanrı lânetidir. Denizden olan, yine denize gider; nerden gelmişse, yine oraya varır. Dağ başından, hızlı hızlı akan seller; bizim tenimizden de aşka karışık olarak akıp giden can, aslına gidip kavuşur!

Yahudi padişahının ateş yaktırması, ateşin yanına, kim puta secde ederse ateşten kurtuldu diye bir put diktirmesi

O köpek Yahudi, bak, ne tedbirde bulundu? Ateşin yanına bir put dikti.

770. "Kim bu puta taparsa kurtulur. Secde etmeyen, ateşin tam ortasına oturur" dedi. O, bu nefis putunun cezasını vermeyince nefis putundan, başka bir put doğdu. Putların anası nefsinizin putudur. Çünkü o put yılan, bu put ejderhadır. Nefis; demir ve taştan yapılan çakmaktır, put kıvılcımdır. O kıvılcım su ile söner. Fakat taş ve demir (çakmak), su ile söner mi? Âdemoğlu'nda, bu ikisi oldukça ne vakit ve nasıl emin olur? *Taş ve demir, ateşi içlerinde tutarlar, su onların ateşine işleyemez, tesir edemez. *Irmak suyundan haricî ateş söner. Fakat taş ve demirin içine su nasıl girer* *Küpün ve testinin suyu fânidir. Lâkin pınarın suyu daima taze ve bâkidir. *Ateş ve dumanın aslı demir ve taştır. Hristiyan ve Yahudi küfrü, ikisinin fer'idir.

775. Put, bir testide gizli kara sudur. Nefsi, muhakkak olarak o kara suya pınar bil. O, yontulmuş put, kara sel gibidir. Put yapan nefis, anayolda bir pınardır. Bir taş parçası yüz testiyi kırar ama pınar suyu durmadan kaynar. Put kırmak kolay, gayet kolaydır. Fakat nefsi kolay görmek cahilliktir. Ey oğul, nefsin misal ve sûretini istersen yedi kapılı cehennem kisasını oku!

780. Nefsin her anda hilesi var, her hilesinde yüzlerce Firavun, Firavun'a uyanlarla boğulmuş! Mûsâ'nın Tanrısına ve Mûsâ'ya kaç; Firavun'luk ederek îman suyunu dökme! Ahad ve Ahmed'e yapış, ey kardeş, ten Ebucehl'inden kurtul!

O Yahudi padişahının, küçük bir çocukla bir kadını getirip, o çocuğu ateşe atması, çocuğun dile gelerek halkı ateşe atılmağa teşvik etmesi

O Yahudi, bir kadını çocuğuyla putun önüne getirdi, ateş yalınlanmıştı. Çocuğu, anasından alıp ateşe attı. Kadın korkup gönlünü imandan ayırdı.

785. Kadın, put önünde secde etmek isteyince çocuk ateş içinde "Ben ölmedim" diye haykırdı. "Ana, gel. Gerçi zâhirde ateş içinde isem de ben burada iyiyim, hoşum. Bu ateş; perde olarak zâhirde bir gözbağdır. Fakat hakikatte mâna yakasından baş çıkarmış, zuhur etmiş bir rahmettir.

Ana, gel de Tanrı'nın burhanını gör ki bu suretle Hak haslarının zevk ve işaretini de göresin. Ana, hakikatte ateş olan, fakat zâhiren suya benzeyen bir âlemden çık, bu ateşe gir de ateşe benzeyen suyu gör!

790. Ateşe gir de ateş içinde gül ve yasemin bulan İbrahim'in sırlarını gör. Senden doğarken ölümü görüyordum, senden ayrılmaktan pek korkuyordum. Halbuki senden doğunca havası hoş, reni güzel bir âleme gelip dar bir zindandan kurtuldum. Şimdi şu ateş içindeki sükûn ve rahatı bulunca dünyayı ana rahmi gibi görmeye başladım. Bu ateş içinde bir âlem gördüm ki her zerresinde bir İsâ nefesi var.

795. Şekli yok, kendisi var bir cihan... O zâhiren var olan dünya ise sebatsız şekilden ibaret. Ana, analık hakkı için gel, gir... bu ateşin ateşlik hassası yok.

Ana, gel, gir... tam talih ve devlet zamanı. Ana, gel, gir... devleti elinden kaçıрма.
O köpeğin kudretini gördün. Gel de bir de Tanrı'nın lûtuftu ve kudretini gör.
Ben sana acıdığımdaya ayağını çekiyorum, yoksa neşemden zaten seni kayıracak halde değilim.

800. İçeri gel, başkalarını da çağır ki padişah ateş içine sofraya kurmuştur.
Ey Müslümanlar, hepiniz ateşe girin; din lezzetinden başka her şey azaptan ibarettir.
Ey ahali, hepiniz yüzlerce baharı olan bu nasibe pervane gibi gelin, atılın!" diye bağırdı.
O, cemaat ortasında böylece bağırarak; halk, sesinden heybet içinde kalmaktaydı.
Bunun üzerine kadın, erkek kendilerini, ihtiyarsız, ateşe atmağa başladılar.

805. Hem de memur olmaksızın, kimse kendilerine cebretmeksizin. Yalnız dost aşkıyla. Çünkü sevgili, her acıya lezzet verir.

Nihayet öyle oldu ki hademe, halkı "Ateşe atılmayınız" diye menetmeye başladı.
O Yahudi, yüzü kara ve mahcup bir hale geldi. Bu sebeple pişman oldu, gönlü sıkıldı.
Zira halk, imana eskiden olduğundan daha ziyade âşık, kendilerini feda etmekte daha fazla sadık oldular.
Şükrolsun ki, Şeytan'ın hilesi ayağına dolaştı. Şükrolsun ki, Şeytan da kendisini yüzü kara gördü!

810. Halkın çehresine sürüp bulaştırdığı zillet tamamıyla o adamlıktan dışarı padişahın yüzüne bulaştı.
O, pervasızca, halkın elbisesini yırtardı, kendininki yırtıldı, halkın elbisesi sağlam kaldı.

Muhammed Aleyhisselâm'ın adını eğlenerek anan kimsenin ağzının çarpık kalması

Birisi ağzını eğerek Ahmed adını alayla andı, ağzı çarpıldı öyle kaldı.
Pişman olup "Ey Muhammed, affet! Ey Peygamber, sen, Min ledün ilminden lûtuflara mahzarsın.
Ben bilgisizlikten seninle alay ettim. Alay edilmeğe lâyük ben oldum" dedi.

815. Tanrı, bir kimsenin perdesini yırtmak isterse onu, temiz kişileri ta'netmeye meylettirir.
Tanrı, bir kimsenin ayıbını örtmek isterse o kimse ayıplı kimselerin ayıbı hakkında ses çıkaramaz olur.
Tanrı, yardım etmek dilerse bize yalvarmak ve munacatta bulunmak meylini verir.
Onun için ağlayan göz ne mübarektir. Onun aşkıyla yanıp kavrulmuş yürek ne mukaddestir.
Her ağlamanın sonu gülmektir. Sonunu gören adam, mübarek bir kuldür.

820. Akar su neredeyse orası yeşerir; nerede gözyaşı dökülürse oraya rahmet nazil olur.
İnleyen dolap gibi gözü yaşlı ol ki can meydanında yeşillikler bitsin.
Ağlamak istersen gözyaşı dökülenlere acı... Merhamete nailolmak istersen zayıflara merhamet et!

O Yahudi padişahının ateşe itap eylemesi

Padişah ateşe yüz çevirip dedi ki: "Ey sert huylu! Tabiatındaki o cihanı yakıcılık nerede?
Niye yakmıyorsun? Ne oldu senin hassan? Yoksa bizim talihimizden niyetin mi değişti?"

825. Sen ateşe tapana bile lûtfetmezsin. Sana tapmayan nasıl kurtuldu?
Ateş! Sen hiç sabırlı değildin. Niye yakmıyorsun, sebep ne, kadir mi değilsin?
Bu, gözbağı mı, yoksa akıl bağı mı? Böyle yücelmiş alev nasıl yakmaz?
Seni birisi büyüledi mi, yoksa bu siyaha mı? Yahut tabiatının değişmesi bizim talihimizden mi?
Ateş dedi ki: "Ey Şaman! Ben yine o ateşim. Hele bir içeri gel de benim hararetimi gör!"

830. Benim tabiatım da değişmedi, unsurum da. Ben Tanrı kılıcıyım, izinle keserim.
Türkmenin köpekleri, çadır kapısında misafire yaltaklanmış,
Ama çadır yanına yabancı biri uğrayacak olursa köpeklerden aslançasına hamleler görür.
Kullukta, ben köpekten aşağı değilim; Tanrı da hayat ve kudrette bir Türkten aşağı kalmaz.
Tabiat ateşi eğer seni gamlandırırsa o yakış, din sultanının emriyledir.

835. Tabiat ateşi eğer sana sevinç verirse ona o sevinci din sultanı verir.
Gam görünce istiğfar et. Çünkü gam, Halik emriyle tesir eder.
Tanrı isterse bizzat gam, neşe... bizzat ayakbağı, azatlık ve hürriyet olur.
Rüzgâr, toprak, su, ateş; kölelerdir. Benimle, seninle öldüler. Hak'la diridirler, ancak onun emrini tutarlar.
Ateş, Tanrı huzurunda daima emre hazırdır, âşık gibi gece gündüz daima kıvranıp durmaktadır.

840. Taşı, demire vurunca kıvılcım sıçrar. Fakat kıvılcım (senin çakmağı çakmanla değil), Tanrı fermanı ile dışarıya ayak basar.

Zulüm demiriyle taşını birbirine vurma. Çünkü bu ikisi, erkek ve kadın gibi çocuk meydana getirirler.
Taş ve demir, sebepten ibarettir ama, ey iyi adam, sen daha ileriye bak!
Çünkü bu sebebi o sebep olmaksızın zuhura getirmiştir. Zâhiri sebep, hakikî sebep olmaksızın kendi kendine nasıl meydana gelir?
Enbiyaya rehber olan o sebepler, bu sebeplerden daha yüksektir.

845. Bu sebebi müessir bir hale getiren o sebeptir. Bazen da olur ki semeresiz ve âtil kılar, hükümsüz bırakır.
Bu sebebe akıllar mahremdir. O sebeplerin mahremi de Enbiyadır.

Bu sebep kelimesinin Türkçesi nedir? Denirse iptir diye cevap ver. Bu ip, bu kuyuda işe yarar. Çıkrığın dönmesi, ipin sarılıp koyverilmesine sebeptir. Fakat çıkırgı döndüreni görmemek hatadır.

850. Dünyada bu sebep iplerini, sakın ha, sakın ha... bu başı dönmüş felekten bilme, Ki felek gibi bomboş ve sersem bir halde kalmayasın; akılsızlıktan çıra gibi yanmayasın! Rüzgâr Hal'kın emriyle ateş olur; her ikisi de Tanrı şarabıyla sarhoş olmuşlardır. Ey oğul! Eğer gözünü açarsan hilim suyunun da, hışım ateşinin de Hak'tan olduğunu görürsün. Rüzgârın canı Hak'ka vâkıf olmasaydı, Âd kavmini(müminlerden) nasıl ayırt ederdi?

Hûd Aleyhisselâm zamanında Âd kavmini helâk eden rüzgârın hikâyesi

Hûd, müminlerin bulduklarıyerin çevresine bir çizgi çizdi. Rüzgâr, o araya gelince hafif ve lâtif bir halde esiyordu.

855. Çizgiden dışarıda olanaların hepsini, havada parça parça ediyordu. Şeybân-ı Râî de sürünün etrafında böyle apaçık bir çizgi çekerdi. Cuma günü, namaz vakti Cuma namazına gidince kurtlar sürüye saldırmazın, yağmalamasınlar diye böyle yapardı. Hiçbir kurt, çizgiden içeri girmezdi. Hiçbir koyun da çizgi dışına çıkmazdı.

860. Tanrı erinin dairesi, kurdun hırs yeline de set ve mânia olmuştu, koyunun hırs yeline de. Böylece ecel rüzgârı da âriflere gül bahçelerinden esip gelen rüzgâr gibi lâtif ve hoştur. Ateş, İbrahim'e diş geçiremedi. Çünkü Tanrı seçilmişiydi, onu nasıl ısırabilir? Din erbabı da şehvet ateşinden yanmaz; halbuki başkalarını tâ yerin dibine geçirmiştir. Deniz dalgası Tanrı fermanıya koşunca Mûsâ kavmini Kıptilerden ayırt etti. Tanrı fermanı erişince toprak, Karun'u altınlarıyla, tahtıyla tâ dibine çekti.

865. Su ile toprak, İsâ'nın nefeslerinden gıdalanınca kol kanat açtı, kuş olup uçtu. Tanrı'yı tesbih etmen, su ve topraktan meydana gelmiş olan cesedinden çıkan bir buhardan, bir nefesten ibarettir. Fakat gönül doğruluğu yüzünden cennet kuşu olmuş, oraya uçup gitmiştir. Tûr dağı, Mûsâ nurundan raksa geldi, kâmil bir sûfi oldu, noksandan kurtuldu. Dağ bir aziz sûfi olursa şaşılacak ne var? Mûsâ'nın cismi de bir kemik parçasından ibaretti.

Yahudi padişahının bu söze ehemmiyet vermeyip inkâr etmesi, kendisine nasihat edenlerin nasihatlerini kabul etmemesi

O Yahudi padişahı bu acip mucizeleri gördü. Fakat ancak taan ve inkârda bulundu.

870. Nasihatçiler: "İşi haddinden ileri götürme, inat hayvanını bu kadar ileri sürme" dediler. Nasihatçilerin ellerini bağlayıp hapsetti. Zulmünü birbirine uladı (biteviye ve daha fazla zulmeder oldu). "Madem iş bu dereceye vardı. Ey köpek, sabret; kahrımız erişti!" diye bir ses geldi. Ondan sonra ateş kırk arşın alevlendi; bir halka teşkil etti ve o Yahudileri yaktı. Onların asılları önceden de ateşti; sonunda da asıllarına gittiler.

875. Zaten zümre ateşten doğmuştu. Cüzüleri kül tarafına yol alır, o tarafa giderler. Onlar ancak mümini yakan bir ateştiler. Kendilerini kendi ateşleri çörçöp gibi yaktı. Anası(mayası) Hâviye olan kimsenin mekânı, ancak Hâviyedir. Çocuk anası, onu arar; asıllar, mutlaka ferî'leri izler. Su, havuz içinde zindanda mahpus gibidir ama hava onu çeker. Zira su, erkâna mensuptur (dört erkân denen havuz, ateş, su ve topraktır. Havanın ferî'dir).

880. Onu havuzdan kurtarır azar azar dünya hapisanesinden de öyle çalar. Sözlerin temizleri, bizden çıkarak ona yükselir, ondan başkasının bilmediği yere kadar varır. Nefeslerimiz, temizlik sebebiyle bizden hediye olarak beka yurduna yücelir. Sonra ululuk sahibi Tanrı'dan, ancak rahmet olarak sözlerimizin mükâfati, iki misli bize gelir;

885. Sonradan kul nail olduğu şeylere bir daha nail olsun diye bizi, yine o güzel sözlere sevk eder, yine bize o çeşit sözler söyler.

İşte böylece en güzel sözleri söyledikçe hep böyle sözlerin çıkmakta, Tanrı rahmeti inmektedir ve bu iki hal sende daimîdir.

Fârisî söyleyelim: Bu şevk ve cezbe, o zevkin geldiği taraftan gelir.

Her kavmin gözü, bir günceğiz zevk sürdüğü cihette kalmıştır.

Yakînen her cinsin zevki kendi cinsiyedir. Bak; cüz'ün zevki kendi küllünden olur.

890. Yahut o şey, bir cins katılma kabiliyetinde olur da ona erişince o cinsten oluverir. Su ve ekmeğin gibi ki bizim cinsimiz değilken bizim cinsimizden oluverdi ve vücudumuzu besledi, kuvvetimizi arttırdı. Su ve ekmeğin sûreta bizimle cinsiyeti yoktur ama sonucu bakımından onu cinsimiz bil. Eğer, bizimle cins olanlardan başka bir şeyden zevk alıyorsak o da ancak bizimle cinsiyeti olana benzer bir şeydir. Cins benzeyenden alınan zevk, dimî değildir. O zevk âriyettir. Âriyet nesne ise âkibet baki kalmaz.

895. Kuşa, ıslıktan zevk gelirse de cinsini bulamayınca ok gibi uçar gider.

Susuz kimseye seraptan zevk gelir, fakat ona erişince kaçır ve yine su arar.
Müflisler kalp altından hoşlanırlarsa da, o altın darphanede rüsvay olur.
Dikkat et; altın suyu ile boyaman seni yoldan alıkomasın! Dikkat et; bâtil hayal seni kuyuya düşürmesin!
Kelile'den bu hikâyeyi oku ve o kıssadan hisse almaya bak!

Av hayvanlarının aslana, tevekkül edip çalışmayı terk etmesini söylemeleri

900. Güzel bir dereye av hayvanları, aslan korkusundan ıstırap içindeydiler.
Çünkü aslan, daima pusudan çıkıp birisini kapmaktaydı. O otlak bu yüzden hepsine fena geliyordu.
Hileye başvurdular; aslanın huzuruna geldiler. "Biz sana gündelikle yiyecek verip doyuralım,
Bundan sonra hiçbir av peşine düşme ki bu otlak, bize zehrolmasın" dediler.

Aslanın av hayvanlarına cevap verip çalışmanın faydasını söylemesi

Aslan dedi ki: "Hileye uğramasam, vefa göreceğim olsam dediğiniz doğru. Ben şundan, bundan çok hileler görmüşümdür.

905. İnsanların yaptıkları işlerden, ettikleri hilelerden helâk olmuşum; o yılanlar, o akrepler tarafından çık ısırılmışım.
İçinde pusu kurmuş olan nefis ise, kibir ve kin bakımından bütün adamlardan beterdir.
Benim kulağım "mümin, bir zehirli hayvan deliğinden iki kere dağlanmaz" sözünü işitti; Peygamber'in sözünü canla, gönülle kabul etti."

Av hayvanlarının tevekkülü çalışıp kazanmaya tercih eylemeleri

Hepsi dediler ki: "Ey halden haberdar hakîm! Çekinmeyi bırak; çekinme, insanı kaderin hükümlerinden kurtaramaz.
Kaderden çekinmekte perişanlık ve kötülük vardır, yürü, tevekkül et ki tevekkül, hepsinden iyidir.

910. Ey kötü hiddetli adam! Kaza ile pençeleşme ki kaza da seninle kavgaya tutuşmasın.
Tanyerini ağartan Tanrı'dan bir zarar gelmemesi için kulun Hak hükmüne karşı ölü gibi olması lâzımdır."

Aslanın çalışıp kazanmayı tevekküle, teslimiyete tercih etmesi

Aslan: "Evet, tevekkül kılavuzsa da bu sebebe teşebüs de, Peygamber'in sünnetidir.
Peygamber, yüksek sesle "Tevekkülle beraber yine devenin ayağını bağla" dedi.
"Çalışan kimse Tanrı sevgilisidir" işaretini dinle: tevekkülden dolayı esbaba teşebbüs hususunda tembel olma" dedi.

Av hayvanlarının tevekkülü çalışmaya tercih etmeleri

915. Hayvanlar, ona: "Çalışıp kazanma, bil ki, halkın itikat zayıflığı yüzünden, harislerin boğazları miktarınca bir riya lokmasıdır.

Tevekkülden daha güzel bir kazanç yoktur. Esasen Hak'ka teslim olmadan daha sevgili ne var?
Çokları belâdan belâya; yilandan ejderhaya sıçarlar,
İnsan hile etti ama hilesi kendisine tuzak oldu... can sandığı, kan içici bir düşman kesildi!
Kapıyı kapadı, halbuki düşman evinin içindeydi. Firavun'un hile ve tedbiri de işte buna benzer masallardandı.

920. O kin güdücü, yüz binlerce çocuk öldürdü; aradığıysa evinin içindeydi.
Mademki bizim gözümüzde birçok illet var; yürü, kendi görüşünü dostun görüşünde yok et!
Bizim görüşümüze bedel onun görüşü, ne güzel bir karşılıktır. Bütün maksatları onun görüşünde bulursun.
Çocuk; tutucu, koşucu değilken ancak babasının omzuna biner.
Fakat kuvvetlenip küstahlaşınca, elini, ayağını şuraya, buraya salmağa başlayınca hemen zahmet ve ıstıraba düşer.

925. Halkın canlar; el ayak sahibi olmazdan, beden kaydına düşmezden evvel vefadan sefaya uçuyordu.
Vakta ki "İniniz" emriyle hapsolundular, hiddet, hırs, kanaat ve zaruret kayıtlarına düştüler.
Biz Hak'kın ayali ve süt isteyen yavrularıyız. (Peygamber) "Halk Tanrı ayalidir" dedi.
Gökten yağmur veren, rahmetiyle can vermeye kadirdir" dediler.

Aslanın yine çalışmayı tevekküle tercih etmesi

Aslan dedi ki: "Evet ama kulların Tanrısı bizim ayağımızın önüne bir merdiven koydu.

930. Dama doğru basamak basamak çıkmalı, burada Cebrî olmak ham tamahtır.
Ayağın var, nasıl olur da kendini topal edersin; elin var, neye pençeni saklarsın?
Efendi, kölenin eline beli verince söylemeden dileği malûm olur.
Bel gibi olan el de, Tanrı işaretlerindedir. Sonu düşünmek hassası da onun ibareleridir.
Tanrı'nın işaretlerini canına nakşederek ve o işarete vefakârlık ederek can verirsen.

935. Sana nice sır işaretleri bahşeyler; senden yükü kaldırır, seni iş güç sahibi eder.
Şimdi yük altındasın; Tanrı seni yükler, bindirir... Şimdi onun emrini kabul etmekte; sonra seni makbul eder.
Şimdi onun emrini kabul etmişsin, sonra o emirleri söylersin. Şimdi vuslat arıyorsun, ondan sonra da vâsil olursun.
Tanrı'nın nimetine şükretmeye çalışmak kudrettir. Senin cebrîliğinin ise o nimeti inkârdır.
Onun verdiği kudrete şükretmek kudretini artırır. Cebir ise nimeti elinden çıkarır.

940. Senin cebrîliğün yolda uyumaktır, uyuma; o kapıyı, o dergâhı görmedikçe uykuya dalma!
Ey dikkatsiz Cebrî! Sakın o meyvalı ağacın altından gayrı bir yerde uyuma.
Ki rüzgâr her anda dalları silkip başına çerez ve azık döksün.
Cebre inanmakla yol kesen haydutlar arasında uyumak müsavidir. Vakitsiz öten kuş nasıl olur da kurtulur?
Eğer onun işaretlerine burun büküyorsan kendini erkek mi sanıyorsun? Dikkat edersen anlarsın ki kadınsın!

945. Sendeki bu kadcırcık akıl da zayı olur, akı uçan başsa buyruk kesilir!
Zira şükretmemek uğursuz ve ayıp bir şeydir; o hal, şükretmeyi, tâ ateşin dibine kadar çeker götürür.
Tevekkül ediyorsan çalışmak hususunda tevekkül et; kazan da sonra Tanrı'ya dayan!"

Av hayvanlarının tekrar tevekkülü çalışmaya tercih eylemeleri

Hepsi ona bağırarak dediler ki: "Sebepler tohumlarını eken o harisler..."
Kadın, erkek nice yüz binlerce kişi, neden oldu da zamane menfaatlerinden mahrum kaldılar?

950. Dünyanın başlangıcından beri yüz binlerce kavim, ejderha gibi ağız açmışlar;
O bilgili, idrakli kavimle hileler düzmüşler, tedbirlerde bulunmuşlardır. Öyle tedbirler ki o tedbirlerle dağ bile tâ dibinden kopar, yerinden ayrılırdı.
Tanrı, onların hile ve tedbirlerini "O tedbirler yüzünden dağların tepeleri bile oynar, yıkılır, dümdüz olurdu" diye öğdü.
(Bunca tedbirlerine rağmen) o avlanmalarından, o çalışmalarından ezelde verilen kısmetten başka bir şey yüz göstermedi...
Hepsi tedbirlerden de âciz kaldılar, çalışmadan da; ortada Tanrı'nın işi ve hükümleri kaldı.

955. Adı, sanı belli kişi! Kazanmayı bir addan başka bir şey bilme; ey kurnaz ve hilekâr adam! Çalışmayı bir vehimden başka bir şey sanma."

Azrâil'in birisine bakması, onun da Süleyman Aleyhisselâm'ın sarayına kaçması, tevekkülün çalışmadan üstün olduğu ve çalışmadaki faydaların azlığı

Sâf bir adam, bir kuşluk çağında koşa koşa Süleyman'ın adalet sarayına erişti.
Yüzü gamdan sararmış, dudakları morarmıştı. Süleyman, ona "Efendi ne oldu?" dedi.
O "Azrâil, bana öyle bir hışımla, öyle bir kinle baktı ki..." dedi
Süleyman "Peki, şimdi ne diliyorsan dile bakalım" dedi. O dedi ki: "Ey canları koruyan! Rüzgâra emret;

960. Beni tâ Hindistan'a götürsün; belki kulunuz oraya gidince canını kurtarır."
İşte halk fakirlikten böyle korkar. Onun için insanlar hırs, emele lokma olurlar.
Fakirlikten korkmak, tıpkı o adamın ölümden korkmasına benzer. Hırsı, çalışmayı da sen Hindistan farzet!
Süleyman rüzgâra emretti; rüzgâr da onu derhal Hindistan'da bir adaya götürdü.
Ertesi gün Süleyman, divan vakti halkla buluşunca Azrâil'e dedi ki:
*"O Müslümana ne sebeple hışımla baktın? Ey Tanrı elçisi, bana anlat!

965. Acaba bu işi, o adamı hanümanından avare etmek için mi yaptın?
*Azrâil, cevaben dedi ki: "Ey cihanın zevalsiz padişahı! O ters anladı; ona hayal göründü.
Ben ona hışımla ne vakit baktım? Onu yol uğrağında görünce şaşırıldım.
Çünkü Hak bana "Haydi bugün var, onun canını Hindistan'da al" buyurdu.
Taaccüple "Yüz tane kanadı olsa Hindistan'a gitmesi yine uzak" dedim."
İşte sen dünya işlerini hep buna kıyas et, gözünü aç da gör!

970. Kimden kaçıyoruz, kendimizden mi? Ne olmayacak şey! Kimden kapıp kurtarıyoruz, Hak'tan mı? Ne boş zahmet!

Yine aslanın çalışmayı tevekküle tercih etmesi ve çalışmanın faydalarını bildirmesi

Aslan dedi ki: "Doğru ama Peygamberlerin, müminlerin çalışmalarını da gör.
Cefadan, kahrından ne gördülerse mükâfata nail oldular; Tanrı onların mücahedesini zayı etmedi.
Onların başvurdukları çareler her hususta lâtif oldu. Çünkü zarıftan ne gelirse zarıftan.
Tuzakları felek kuşunu tuttu; noksanları tanmamen sayıldı.

975. Ey ulu kişi! Nebîlerin ve velîlerin yolunda çalış!
Kaza ve kaderle pençeleşmek mücahede sayılmaz. Çünkü bizi pençeleştiren, savaştıran da kaza ve kaderdir.
Bir kimse îman ve itaat yolunda yürüyüp de bir an bile ziyan etmişse kâfirim!
Başın yarılmamış, şu başını bağlama. Birkaç gün çalış da ondan sonra gül!
Dünyayı arayan kimse olmayacak ve kötü bir şey aradı. Ukbayı arayansa kendine iyi bir hal aramış oldu.

980. Dünya kazancı için çarelere başvurmak soğuk bir şeydir. Dünyayı terk etmek için çarelere başvurmak ise caizdir, emredilmiştir.
Hile ve çare diye zindanı delip de çıkmaya derler. Yoksa birisi zaten açılmış deliği kapatırsa yaptığı iş, soğuk ve ters bir iştir.

Bu dünya zindandır, biz de zindandaki mahpuslarız. Zindanı del, kendini kurtar!
Dünya nedir? Tanrı'dan gafil olmaktır. Kumaş, para, ölçüp tartarak ticaret etmek ve kadın; dünya değildir.
Din yolunda sarfetmek üzere kazandığın mala, Peygamber, "ne güzel mal" demiştir.

985. Suyun gemi içinde olması geminin helâkidir. Gemi altındaki su ise gemiye; geminin yürümesine yardımcıdır.
Mal, mülk sevgisini gönülden sürüp çıkardığındandır ki Süleyman, ancak yoksul adını takındı.
Ağzı kapalı testi, içi hava ile dolu olduğundan derin ve uçsuz bucaksız su üstünde yüzüp gitti.
İşte yoksulluk havası oldukça insan, dünya denizine batmaz, o denizin üstünde durur.
Bütün bu dünya, onun mülkü olsa bu mülk, gözünde hiçbir şey değildir.

990. Şu halde kalbini Min Ledün ululuğunun havasıyla doldur, ağzını da bağla, mühürle!
Çalışma da haktır, deva da haktır, dert de hak. Münkir kimse çalışmayı inkârda ısrar eder durur."

Çalışmanın tevekküle tercihi

Aslan bu yolda birçok deliller getirdi. O Cebrîler, aslanın cevabına kandılar.
Tilki, geyik, tavşan ve çakal cebre inanışı ve dedikoduyu bıraktılar.
Bu bîatte ziyana düşmemek için kükremiş aslanla ahitlerde bulundular:

995. Zahmetsizce her günün kısmeti gelecek, aslanın başka bir teşebbüse ihtiyacı kalmayacaktır.
Kur'a kime isabet ederse günü gününe aslanın yanına sırtlan gibi o koşar, teslim olurdu.
Bu kadeh dönerek tavşana gelince; tavşan haykırdı: "Niceyedek bu zulüm?"

Aslana gitmekte geciktiğinden av hayvanlarının tavşana itiraz etmeleri

Hayvanlar dediler ki: "Bunca zamanlardır biz ahdimize vefa ederek can feda ettik.
Ey inatçı, bizim kötü bir adla anılmamıza sebeb olma, aslan da incinmesin. Yürü, yürü; çabuk, çabuk!"

Tavşanın av hayvanlarına cevabı

1000. Tavşan, "Dostlar, bana mühlet verin de hilemle siz de belâdan kurtulun.
Benim hilemle canımız kurtulsun, bu hile, çocuklarımıza miras kalsın.
Her Peygamber, dünyada ümmetini böyle bir kurtuluş yerine davet etti.
Peygamberler, halk nazarında gözbebeği gibi küçük görünürlerdi ama felekten kurtuluş yolunu görmüşlerdi.
Halk, peygamberleri; gözbebeği gibi küçük gördü, gözbebeğinin mânen büyüklüğünü kimse anlayamadı."

1005. Hayvanlar ona "Ey eşek , kulak ver! Kendini tavşan kadrince tut, haddini aşma!
Bu ne lâftır ki senden daha iyiler, dünyada onu hatırlarına bile getirmezler.
Ya gugurlandın, yahut da kaza, bizim izimizde. Yoksa bu lâf, senin gibisine nerden yaraşacak?" dediler.

Tavşanın av hayvanlarına cevabı

Tavşan, "Dostlar, Hak bana ilham etti. Hakikaten zayıf birisi, kuvvetli bir rye ve tedbire nail oldu.
Hak'kın arıya öğrettiğini, aslan ve ejderha bilemez.

1010. Arı, teritaze balla dolu petekler yapar. Tanrı, ona, o ilimde kapı açtı.
Hak'kın, ipekböceğine öğrettiğini hiçbir fil bilir mi?
Toprağa mensup insan Hak'tan ilim öğrendi ve o bilgi ile yedinci kat göğe kadar bütün âlemi aydınlattı;
Tanrı'ya şüphe eden kişinin körlüğüne rağmen meleklere adını, sanını unutturdu;
Altı yüz bin yıllık zâhidin, o buzağının ağzını bağladı;

1015. Bu suretle din bilgisi sütünü emmesine, o yüce ve sağlam köşkün etrafında dönüp dolaşmasına mâni oldu.
Duygu ehlinin, yalnız zâhire itibar edenlerin bilgileri, o yüce bilgiden süt emenler için ağız bağıdır.
Gönül katresine bir inci düştü ki o inci denizlere; feleklere bile verilmemiştir.
Ey sûrete tapan! Niceyedek sûret kaygısı? Senin mânasız canın sûretten kurtulmadı gitti.
Eğer insan, sûretle insan olsaydı Ahmed'le Ebucehil müsavi olurdu.

1020. Duvar üstüne yapılan insan resmi de insana benzer. Bak, sûret bakımından nesi eksik*
O parlak resmin yalnız canı noksan. Yürü, o nadir bulunur cevheri ara;
Eshab-ı Kehf'in köpeğine el verilince, dünyadaki bütün aslanların başları alçaldı.
Canı, nur denizinde garkolduktan sonra ona, kötü ve çirkin sûretin ne ziyanı var?
Kalemler sûreti öğmezler. Kitaplara da adamın sûretine ait vasıflar değil, "âlim, adalet sahibi" gibi zatına ait vasıflar yazılır.

1025. Bilgi ve adalet sahibi... Hep mânadır, onları önde, artta... bir yerde bulamazsın,
Zata ait sıfatlar Lâmekân elinden cana şûle vermektedir, can güneşi, göklere sığamaz" dedi.

Tavşanın bilgisi, bilginin fazileti ve faydaları

Bu sözün sonu yoktur. Kulak ver, tavşan hikâyesini anla!
Eşek kulağını sat, başka bir kulak al ki bu sözü eşek kulağı anlayamaz!
Yürü, tavşanın tilki gibi kurnazlığına bak, onun düşüncesini ve aslanı mağlup edişini gör!

1030. Bilgi, Süleyman mülkünün hâtemidir; bütün âlem cesettir, ilim candır.
Bu hüner yüzünden denizlerin, dağların, ovaların mahlûkatı, insanoğluna karşı âciz kalmıştır.
O yüzden kaplan, aslan; fare gibi korkmaktadır. O yüzdeb ovada, dağda bütün vahşi hayvanlar gizlenmişlerdir.
O yüzden periler, şeytanlar, kenarı boylamışlar, her biri gizli bir yerde mekân tutmuşlardır.
İnsanoğlunun gizli düşmanı çoktur. İhtiyata riayet eden kişi, akıllıdır.

1035. Bizden gizli; güzel, çirkin, nice mahlûkat vardır ki onlar, daima gönül kapısının çalıp dururlar.
Yıkanmak için dereye girince derenin dibindeki diken sana zarar verir;
Gerçi diken suyun dibinde gizlidir, fakat sana batınca mevcudiyetini anlarsın.
Vahiy ve vesveselerin ıstırapları, binlerce kişiden gelir, bir kişiden değil.
Şüphe ediyorsan sabret, duyguların değişince onları görürsün, müşkül hallolur;

1040. O vakit kimlerin sözlerini reddetmişsin, kimleri kendine ulu eylemişsin, görürsün.

Av hayvanlarının tekrar tavşanın sırrını ve düşüncesini araştırmaları

Ondan sonra dediler ki: "Ey çevik tavşan! Aklındakini meydana çıkar!
Ey bir aslanla pençelesen, kavgaya girişen, düşündüğün şeyi söyle!
Danışmak, insana anlayış ve akıl verir; akıllar da akıllara yardım eder.
Peygamber " Ey tedbir sahibi, danış ki kendisiyle danışılan kişi emindir" dedi.

Tavşanın, sırrını onlardan gizlemesi

1045. Tavşan, "Her sır söylenemez, gâh çift dersin, tek olur; gâh tek dersin, çift çıkar!
Aynanın berraklığını, yüzüne karşı öğersen nefesinden ayna çabucak buğulanır, bulanır, bizi göstermez olur.
Şu üç şey hakkında dudağını kırırdatma: Gittiğin yol, paran, bir de mezhebin.
Çünkü bu üçünün de düşmanı çoktur. Düşman bildi mi, sana pusu kurar.
Bir iki kimseye söyledim mi, artık o sırı veda et. İki kişiyi aşan, bir başkasına da söylenen her sır, yayılır.

1050. İki üç kuşu birbirine bağlasan elem içinde yerde mahbus kalırlar.
Üstü örtülü, güzel bir tarzda, kurtulmak için konuşur, danışırlar. Danışmaları, görenleri yanıtacak şekilde kinayerledir.
Peygamber, kapalı bir tarzda meşveret ederdi. Eshap cevap verir, düşman haberdar olmazdı.
Düşman, baştan ayağı bilmesin, bir şeyi sezmesin diye reyini kapalı misalle söylerdi.
Bu misalle muradını anlatmış olurdu. Ağyar sualinden bir koku bile duymaz, hiçbir şey anlamazdı" dedi.

Tavşanın aslana oyun edip onunla başa çıkması

1055. Tavşan, aslana gitmede biraz gecikti, sonra pençesi kuvvetli aslanın yanına gitti.
Aslan, tavşan gecikti diye pençesiyle toprağı kazmakta, kükremekteydi:
"Ben, o alçakların ahdi hamdir, ham, ahitleri kötüdür, sözlerinde durmazlar demiştim.
Onların güvültüleri beni yaya bıraktı. Bu felek beni ne vakte kadar aldatacak, ne vakte kadar?
Tedbirsiz emir, adamakıllı âciz kalır. Çünkü ahmaklığından dolayı ne önünü görür, ne ardını!" dedi.

1060. Yol düzgün ama altında tuzaklar var. Yazının tarzı hoş ama içinde mâna kıt.
Sözler, yazılar, tuzaklara benzer. Tatlı sözler, bizim ömrümüzün kumudur.
İçinde su kaynayan kum pek az bulunur; yürü, onu ara!
*Ey oğul! O kum, Tanrı eridir. O er kendinden ayrılmış Hak'a ulaşmıştır.
*Ondan, dinin tatlı suyu kaynayıp durmaktadır. İstekliler o sudan hayat bulurlar, gelişirler, yetişirler.
*Tanrı erinden başkasını kuru kumsal bil ki o kumsal, her zaman senin ömür suyunu içer, mahveder.
*Hakîm olan erden hikmet iste ki onunla görücü, bilici olasın.
Hikmet arayan hikmet kaynağı olur, tahsilden ve sebeplere teşebbüsten kurtulur.
Bilgileri hıfzeden levh, bir Levh-i Mahfuz olur; akli ruhtan nasiplenir, feyzalır.

1065. Önce akli hoca iken, sonra akıl ona şakirt olur.
Akıl; Cebrail gibi "Ey Ahmed, bir adım daha atarsam yanarım!
Sen beni bırak, bundan sonra sen ileri yürü. Ey can sultanı! Benim haddim bu karardır" der.
Tembellik yüzünden şükür ve sabırda mahrum kalan, ancak şunu bilir: Ayağını "cebir" tutmuştur. (Bana bunu Tanrı vermiş demektedir).
Cebir iddia eden, hasta değilken kendisini hasta göstermiştir. Nihayetle hastalık o kimseyi sıhatten ayırmıştır.

1070. Peygamber, "Şakacıktan hastalanış gerçekten hastalık getirir ve o adam nihayet mum gibi söner gider" dedi.
Cebir ne demektir? Kırık sarmak, yahut kopmuş damarı bağlamak.
Mademki bu yolda ayağını kırmadın; kiminle alay ediyorsun, ayağını neye sardın?
Çalışma yolunda ayağı kırılana derhal Burak geldi, ona bindi.
Din emirlerini yüklenmişti, şimdi kendi bindi... Ferman kabul ediciydi, makbul oldu.

1075. Şimdiye kadar Padişahın fermanını kabul eder, o fermana uyardı, bundan sonra askere ferman verir!
Şimdiye kadar talih yıldızı ona tesir ederken bundan sonra o zat yıldızı üzerine emredici olur.

Eğer sen bundan şüphelenirsen o halde "Şakk-ı Kamer" den de şüphelisin.
Ey gizlice heva ve hevesini tazeleyen kimse! İmanını tazele, ama yalnız dille olmasın.
Heva ve heves tazelenip durdukça iman taze değildir. Çünkü heva, iman kapısının kilididir.

1080. Bakir sözü tevil etmişsin; sen kendini tevil et, Kur'an'ı değil.
İsteğine göre Kur'an'ı tevil ediyorsun. Yüce mâna, senin tevilinden aşağılandı, aykırı bir şekle girdi!

Sineğin gevşek tevilinin değersizliği

* Senin ahvalin o tuhaf sineğe benzer ki o kendini bir adam sanırdı.
* İçmeden kendi kendine sarhoş olmuş, zerresini, güneş görmüş.
* Doğan kuşlarının öğüldüğünü işitmiş; "Şüphe yok ki ben vaktin ankasıyım" demişti;
O sinek eşek sidiği birikintisindeki saman çöpünün üstünde gemi kaptanı gibi baş kaldırıp,
"Ben, deniz ve gemi hikâyesini okumuş, bir zaman bunu düşünmüştüm.
İşte şu deniz, şu gemi, ben de ehliyefli, rey ve tedbir sahibi bir kaptanın" dedi.

1085. Deniz üstünde salını sürüp durmaktaydı. O kadcık bir su ona haddinden fazla göründü.
O sidik, sineğe göre hudutsuzdu. Sinek, onu olduğu gibi görecektir göz nerede?
Onun âlemi kendi görüşüne göre olur. Gözü, bu kadardır, denizi de ona göre!
Bâtlı tevilci, sinek gibidir. Vehmi eşek sidiği, tevil ve tasavvuru saman çöpdür.
Eğer sinek kendi reyyle saplandığı tevilden geçse, baht o sineği hümâ yapar.

1090. Bu ibret gözüne sahip olan sinek olmaz; ruhu, sûrete lâyük olmayacak derecede yüksek bir zat olur,

Tavşanın geç gelmesinden aslanın incinmesi

Aslanla pençeleşen o tavşan gibi. Onun ruhu, nasıl olur da küçücük cüssesine lâyük olur?
Aslan, hiddetle: "Düşman, altadıcı sözlerle gözümü kapattı.
Cebrîlerin hileleri beni bağladı, tahta kılıçları vücudumu yordu.
Bundan sonra ben artık o gürültüyü dinlemem. Onlar hep şeytanların, gulyabanilerin sesleri!

1095. Ey gönül; durma, onları parçala, derilerini yüz. Zaten onlar deriden başka bir şey değildir!" diyordu.
Deriden maksat nedir? Renk renk lâflar... su üstündeki, durmalarına imkân olmayan menevişler gibi.
Bu söz deri gibidir, mâna onun içi; bu söz, ceset gibidir, mâna, can.
Kötü iç'in ayıbını deri örter; iyi iç'i de gayret dolayısıyla Gayb âlemi.
Kalemin rüzgârdan, kağıdın sudan olursa ne yazarsan derhal yok olur.

1100. Mânasız söz, su üstüne yazılan yazıdır. Ondan vefa umarsan iki elini ısırarak dönersin (pişman olur).
Rüzgâr, insandaki heva ve arzudur. Heva ve hevesten geçersen Tanrı'nın haberi karlı, ondan haber alırsın.
Tanrı'nın haberleri çok hoştu; çünkü baştan sona kadar ebedîdir.
Peygamberlerin ululuğundan ve hutbelerinden gayrı padişahların hutbeleri, ululukları, adları, sanları değişir, baki kalmaz.
Çünkü padişahların kuvvetleri hevadandır. Peygamberlerin icazetnameleri ise ululuk sahibi Tanrı'dandır.

1105. Paralara padişahların adlarını kazırlar; Ahmed'in adını ise kıyamete kadar hâkkederler.
Ahmed'in adı, bütün Peygamberlerin adıdır. Yüz ,elimizde olunca doksan da bizde demektir.

Yine tavşanın hilesi ve gitmede gecikmesi

Tavşan aslana gitmede epeyce gecikti. Yapacağı hileyi kendisince kararlaştırdı.
Bir hayli geciktikten sonra aslanın kulağına bir iki sır söylemek üzere yola düştü.
Akıl diyarında nice âlimler vardır! Bu akıl denizi ne kadar engindir!

1110. Bizim şu şeklimiz bu tatlı denizde su üzerinde kâseler gibi yüzer.
İçi dolu olmadıkça kab, suyun yüzündedir. Dolunca denize batar.
Akıl gizlidir, ortada bir âlem görünüp durur. Bizim şeklimiz; o denizin dalgasından, yahut ıslaklığından ibarettir.
Sûret, o denize ulaşmak için neyi vesile ittihaz ederse etsin, deniz; sûreti, o vesile yüzünden daha uzağa atar.
Gönül kendisine sır vereni; ok, kendisini uzağa atanı görmedikçe.

1115. Atımı kaybettim sanır, bindiği atı inat ve hırçlıkla yolda hızlı hızlı koşturur!
O yiğit, atını kaybolmuş sanır, bindiği atı inat ve hırçlıkla koşturmuştur!
O sersem bağırır, arar, tarar kapı kapı dolaşır, her tarafı arar, sorar:
"Atımı çalan nerede, kimdir?" Efendi, şu uyluğunun altındaki mahlûk ne?
Evet, bu attır; fakat bu at nerede? Ey at arayan yiğit binici, kendine gel!

1120. Can, apaçık olduğundan, pek yakın bulunduğundan görünmez. İnsan, içi su ile dolu, dışı kupkuru küp gibidir.
Kırmızı, yeşil ve sarı... bu üç renkten önce ziyayı görmezsen bunları nasıl görürsün?
Fakat senin akılın renkler içinde kaybolduğundan dolayı o renkler senin nurunu görmene engel oldu.
Gece olunca o renkler örtüldü, o vakit rengi görmenin nurdan olduğunu görüp anladın.
Haricî nur olmadıkça rengin görünmesi mümkün değildir. İçteki hayal rengi de böyledir.

1125. Dış renkleri güneş ve Süha yıldızının nuruyla görünür. İç renkleri ise yüce nurların aksiyle görünür. Gözünün nurunun nuru da gönüldür. Göz nuru gönüllerin nurundan meydana gelir. Gönül nurunun nuru da, akıl ve duygu nurundan olmayan, onlardan ayrı bulunan Tanrı nurudur. Geceleynin nur yoktu, renkleri görmedin. Nurun zıddıyla tereddütsüz olarak bilirsin.

1130. Tanrı; bu zıddiyetle gönül hoşluğu meydana gelsin, her şey iyice anlaşılın diye hastalığı ve kederi yarattı. Şu halde gizli olan şeyler, zıddıyla meydana çıkar. Hak'kın zıddı olmadığından gizlidir. Evvelâ nura bakılır, sonra renge. Çünkü beyaz ve zenci, birbirine zıt olduğu için meydana çıkar. Sen nuru, zıddıyla bildin. Zıt, zıddı meydana çıkarır, gösterir. Varlık âleminde Hak nurunun zıddı yoktur ki açıkça görünebilsin.

1135. Hulâsa gözlerimiz onu idrak edemez; o bizi görür, idrak eder. Sen bunu, Mûsâ ile Tûr kıssasında gör! Sûretle mânâyı; aslanla orman, yahut ses ve sözle düşünce gibi bil! Bu söz, bu ses; düşünceden meydana geldi. Fakat düşünce denizi nerede? Onu bilmezsin. Ama lâtif bir söz dalgası görünce onun denizinin de kadri yüce bir deniz olacağını anlarsın. Bilgiden düşünce dalgası zuhura gelince mâna, söz ve sesteki bir sûret düzdü.

1140. Sözden bir şekil doğdu, yine öldü. Dalga kendini yine denize ilettiler. Sûret sûretsizliktenci, yine sûretsizliğe döndü. Zira biz yine Tanrı'ya döneceğiz. Şu halde sen her göz açıp kapamada ölüyor, diriliyor. Mustafa "dünya bir andan ibarettir" buyurdu. Bizim fikrimiz havada bir oktur. Havada nasıl durur? Tanrı'ya gelir. Her nefeste dünya yenilenir. Fakat biz, dünyayı öylece durur gördüğümüzden bu yenilenmeden haberdar değiliz.

1145. Ömür su gibi yeniden yeniye akıp gider. Fakat cesette bir daimîlik gösterir. Elinde hızlı hızlı oynattığın ucu ateşli bir sopa nasıl upuzun ve tek bir ateş hattı gibi görünürse ömür de pek çabuk akıp geçtiğinden daimî bir şekilde görünür. Ateşli çöpü sallasan ateş gözüne upuzun görünür. Bu ömür uzunluğunu da Tanrı'nın tez tez halketmesindedir. Tanrı'nın yeniden yeniye ve süratle halketmesi, ömrü öyle uzun e daimî gösterir. Bu sırrı bilmek isteyen, pek büyük ve derin bir âlim bile olsa (kendiliğinden bilemez, ona de ki: işte Husâmeddin buracaktır. O yüce bir kitaptır ondan öğren)

Tavşanın aslan huzuruna gelmesi, aslanın ona kızması

1150. Aslanın kızgınlığı arttı, titizlendi. Baktı ki tavşan, uzaktan geliyor. Korkusuz ve çalım bir tavırla hiddetli, titiz, kızgın, suratı asık bir halde koşmakta. Çünkü mütessir ve zebun bir halde gelişten suçluluk anlaşılır. Ama cesurluk her türlü şüpheyi giderir. Aslanın hizasına yaklaşıp ilerleyince aslan bağırdı: "Bire adam evlâdı olmayan! Ben ki filleri parça parça etmişim; ben ki erkek aslanların kulağını burmuşum;

1155. Bir tavşan parçası kim oluyor ki böyle benim emrimi ayak altına atsın! Tavşan uykusunu ve gafletini bırak; ey eşek, bu aslanın kükreyişini dinle!"

Tavşanın mazeretini söylemesi ve aslana yaltaklanması

Tavşan dedi ki: "Eğer efendimiz affederlerse aman dileyeceğim, mazeretim var." Aslan "Ey ahmaklardan arta kalan, bu ne biçim özür? Padişahlar huzuruna bu zaman mı gelinir? Sen vakitsiz öten horozsun başını kesmeli. Ahmağın mazereti dinlenmez.

1160. Ahmağın özü kabahatinden beter olur. Cahilin özü her ilmin zehridir. Ey tavşan! Senin özünde bilgi yok. Ben tavşan değilim ki kulağıma sokasın" dedi. Tavşan "Padişahım, adam olmayanı da adam sırasına koy; zulüm görenin mazeretine kulak ver! Hele mevkiinin sadakası olarak yolunu şaşıranı kendi yolundan sürme! Bütün ırmaklara su veren deniz bile her çöpü başının üstünde taşır.

1165. Deniz, bu kereminden dolayı eksilmez; ihsanı yüzünden aşağılaşmaz" dedi. Aslan dedi ki: "Ben yerinde ve lâıyk olana kerem ve ihsanda bulunurum; herkesin elbisesini boyuna göre biçerim." Tavşan "Dinle, eğer lûtfâ lâıyk değilsem kahir ejderhasının önüne baş koydum, ne yaparsan yap! Ben kuşluk vakti yola düştüm, arkadaşımın padişahıma geliyordum. Arkadaşlarımla, senin için başka bir tavşanı da bana yoldaş etmiştiler.

1170. Bir erkek aslan, kulunuzun kanına kasdetti. Yolda, bu iki yoldaşa da sataştı. Ben ona "Biz padişahlar padişahının kuluyuz, o kapının iki küçük kapı yoldaşınız" dedim. Dedi ki: "Utan be! Padişahlar padişahı dediğin kim oluyor? Benim huzurumda öyle her adam olamayanın adını anma! Eğer huzurumdan iki adım ileri atarsan seni de, padişahını da paramparça ederim." "Beni bırak, bir kerecik daha padişahımın yüzünü görüp seni haber vereyim" dedim.

1175. Dedi ki: "Yoldaşını huzurumda rehin bırak; yoksa sen benim kanunumca kurbansın."

Ona çok yalvardık, hiç fayda etmedi. Yoldaşımı alıp beni yalnız bıraktı. Arkadaşım hem şişmanlık ve letafetçe, hem de güzellik ve irilik bakımından benim üç mislimdi. Bundan böyle o aslan tarafından bu yol kapanmıştır, böyle bir düşman yüzünden, Padişahım, yol bağlıdır. Bundan sonra tahsisattan ümidini kes. Ben doğru söylüyorum, doğru söz acıdır.

1180. Sana tahsisat lâzımsa yolu temizle. Haydi gel, o pervasız oradan kaldır!" dedi.

Aslanın tavşana cevap vermesi ve onunla gitmesi

Aslan dedi ki : "Bismillah, haydi gel bakalım, nerede o? Doğru söylüyorsan düş önüme!
Onun da cezasını vereyim, onun gibi yüz tanesinin de. Fakat bu sözün yalansa seni cezalandırırım."
Tavşan; onu, kurduğu dolaba düşürmek için kılavuz gibi öne düştü.
Nişan koyduğu bir kuyuya doğru yola çıktılar. Aslana derin bir kuyuyu tuzak yapmıştı.

1185. Her ikisi de kuyunun bulunduğu yere yaklaştılar. İşte sana hilebaz, saman altından su yürüten bir tavşan!
Su bir saman çöpünü ovaya götürür ama bir dağı nasıl sürükler acaba?
Onun hile tuzağı aslana kemenetti. Ne tuhaf tavşan ki bir aslanı avlıyor!
Bir Mûsâ, Firavun'ü askeriyle, başındaki kalabalıkla Nil nehrinde öldürür;
Bir sivrisinek yarım kanadıyla pervasızca başın beynini yarar.

1190. Düşman sözü dinleyenin hali budur. Hasetçinin dostu olanın uğradığı cezayı gör!
Hâmân'ı dinleyen Firavun'un, Şeytan'ı dinleyen Nemrûd'un hali budur.
Düşman her ne kadar dostça söylesen de, her ne kadar taneden, yemden bahsedersen de sen onu tuzak bil!
Sana şeker verirse sen bunu zehir bil, bir lûtufta bulunursa onu kahır bil!
Kaza gelince kabuktan başka bir şey göremez, düşmanları dostlardan ayıramazsın.

1195. Böyle olunca yalvarmaya başla, ağlayıp inlemeye, tesbihe, oruca devam et!
"Rabbim, sen gaipleri bilirsin. Günahıtan dolayı bizden intikam alma" diye yalvar, yakar!
"Ey aslanları yaratan! Eğer biz bir köpeklik etmişsek bu pusudan bizim üstümüze aslanı saldırma!
Güzel suya ateş şeklini, ateşe de su letafini verme!" diye niyaz et!
Yarabbi, sen kahır şarabıyla insanı sarhoş edersen yok olan şeylere varlık sûretini verir, onları var gibi gösterirsin.

1200. Sarhoşluk nedir? Taşı gevher, yünü yeşim taşı görecekt derecede gözün bağlanması, görmemesidir.
Sarhoşluk nedir? İlgin ağacı göze sandal ağacı görünecek kadar duyguların değişmesidir!

Kaza gelince aydın gözlerin bile bağlanacağını bildiren Süleyman hikâyesi

Süleyman'ın büyük divan çadırı kurulunca bütün kuşlar huzuruna geldiler.
Onu, kendilerinin dilini anlar, sırrını bilir bir zat bulup huzuruna canla, başla bir bir koştular.
bütün kuşlar, cik cik ötmeyi bırakmışlar; kardeşinin seninle konuşmasından daha fasih bir surette Süleyman'la konuşmaya başlamışlardı.

1205. Aynı dili konuşma, hısımlık ve bağlılıktır. İnsan yabancılarla kalırsa mahpusa benzer.
Nice Hindli, nice Türk vardır ki dilleştirler. Nice iki Türk de vardır ki birbirlerine yabancı gibidirler.
Şu halde mahremlik dili, bambaşka bir dildir. Gönül birliği dil birliğinden daha iyidir.
Gönülden sözsüz, işaretli, yazısız yüz binlerce tercüman zuhur eder.
Kuşların hepsi, bütün sırlarını, hünerlerine, bilgi ve işlerine ait şeyleri.

1210. Süleyman'a birer birer apaçık söylüyorlar, kendilerini bildirmek ve tanıtmak için öğünüyorlardı.
Bu öğünmek kibirden, varlıktan dolayı değildi. Her kuş, onun huzuruna varsın, yakınlarından olsun diye öğünüyordu.
Bir kul, bir efendiye kul olmak dilerse hünerinden bir miktarını ona arzeder.
Fakat o efendi tarafından satın alınmayı istemezse kendisini hasta, sağır, çolak ve topal gösterir.
Hüthüdün hünerini arzetme sırası geldi; sanatını ve düşüncelerini bildirme nöbeti erişti.

1215. Dedi ki: "Ey Padişah, en küçük bir hünerimi kısaca arzedeğim. Kısa söylemek daha iyidir."
Süleyman "Söyle bakalım, o hangi hünerdir?" dedi. Hüthüt, "Gayet yükseklerde uçtuğum zaman,
Havadan bakınca yerin tâ dibindeki suyu görürüm.
O su nerededir, derinliği ne kadardır, rengi nedir, topraktan mı kayıyor, taştan mı? Hepsini görür, bilirim.
Ey Süleyman! Ordu kurulacak yeri tâyin etmek üzere beni sefere beraber götür" dedi.

1220. Süleyman da "Ey iyi yoldaş! Susuz ve uçsuz bucaksız çöllerde sen bize arkadaş ol; bu suretle su bulur, seferde yoldaşlara saka olursun" dedi.

Karganın, Hüthüt'ün dâvasını kınaması

Karga, bunu işitince hasedinden ilerleyip Süleyman'a "Hüthüt aykırı ve kötü söyledi.
Padişah huzurunda söz söylemek, edebe aykırıdır. Hele yalan ve olmayacak söz olursa.
Eğer onun böyle bir görüşü olsaydı bir avuç toprak altındaki tuzağı nasıl görmezdi?
Nasıl olur da tuzağa tutulurdu, nasıl olur da ümitsiz bir halde kafese girerdi?" dedi.

1225. Bunun üzerine Süleyman dedi ki: "Ey Hüthüt! Daha ilk kadehte böyle bulunman lâıyk mı, akla sığar mı?"

Ayran içen! Kendini nasıl oluyor da sarhoş gösteriyor, huzurumda sonu yalan çıkacak bir söz söylüyorsun?"

Hüthüt'n karganın kınamasına cevap vermesi

Hüthüt dedi ki: "Padişahım, Allah aşkına bu çıplak yoksul hakkında düşmanın söylediği sözü dinleme! Eğer ettiğim dâva yalansa işte başımı koydum, boyumu vur! Kaza hükmünü inkâr eden karga, binlerce aklı olsa yine kâfirdir.

1230. Sende "kâfirler" sözünden bir "kef" harfi, küfür sıfatlarından bir sıfat bulunsa kadının ferici gibi şehvet yerisin, pis pis kokarsın.

Eğer kaza gözümü ve aklıma kapatmazsa ben tuzağı havada da görürüm.

Fakat kaza gelince bilgi, uykuya dalar, ay kararır, gün tutulur.

Kazanın bu çeşit hilesi nadir midir ki? Kaza ve kaderi inkâr edenin inkr bile, bil ki kaza ve kaderdendir."

Âdem Aleyhisselâm'ın hikâyesi, açıkça emre uyup tevili terk etmede gözünü kaza ve kaderin bağlaması

"Allemelesmâ" ya bey olan, her damarında yüz binlerce ilim bulunan insanlar atası,

1235. Her şeyin adını, nasılsaylece bilmiş sonunda ne olacaksa sonuna kadar da ağâh olmuştu.

O, eşyaya ne lkap verdiyse değişmemiştir; evik dediği tembel çıkmamıştır.

Sonunda mümin olacak kimseyinceden gördü; sonunda kâfir olacak adam da ona belli oldu.

Her şeyin adını, bilenden işit; "Allemelesmâ" remzinin sırrını duy!

Bize göre her şeyin adı, görünüşüne tâbidir; nasıl görünüyorsa biz, onayle deriz. Fakat Tanrı'ya göre içyüzüne, hakikatine tâbidir.

1240. Mûsâ'ya göre sopasının adı as; Yaratan yanında ejderha idi.

Bulemedemer'in adı puta tapındı; halbuki t "Elest" te onun ismi mümindir.

Bizim yanımızda adı meni olan şey, Hak yanında şu benlikle zahr olan sretti.

Bu meni, yoklukleminde vardı; eksiksiz, artıksız aynen Tanrı'nın ilminde mevcuttu.

Hsılı Tanrı indinde sonumuz ne olacaksa hakikatte adımız o olmuştur.

1245. Tanrı, insanakbetine göre bir ad koyar. Halkın taktığıdn ada göre değil!

Âdem'in gözü Tanrı'nın pk nuru ile gördüğünden adların hakikati ve içyüzü ona ayan oldu.

Melekler onda Hak nurunu grce hepsi, ona yüzüstü secdeye vardılar.

Adını andığım şudem'i kıyamete kadaroğsem, vasıflarını saysam yineoğmektenacizim!

Âdem bunların hepsini bildi. Fakat kaza gelince nehyi bilme yüzünden hataya düştü.

1250. Acaba bu nehiy, haram olduğundan mıdır, yoksa korkutmak için mi?

Gönlünce tevilistn tutunca kendisi hayretteyken tabiatı, buğdaya doğru koştu.

Bahıvanın ayağına diken batınca hırsız fırsat buldu, esvabını çalıp kaçtı.

Âdem hayretten kurtulup tekrar yola gelince gördü ki hırsız eşyayı iş yerinden götürmüş!

"Rabbena İnn zalemnâ" deyiph etmeye başladı. Yani "karanlık bastı, yol kayboldu" dedi.

1255. Bu kaza, gneşirten bir buluttur. Aslan ve ejderha bile ondan feryat ve figan etmektedir.

"Kaza ve kader zuhur edince bir tuzağı bile grmyrsam bo yolda cahil olan yalnız ben değilim ya!"

Zorlamayı bırakıp feryadfigana koyulan kişi me kutlu kişidir; o, iyi bir işe sarılmıştır.

Eğer kaza, seni gece gibi sararsa sonunda yine elinden tutacak odur;

Yüz kere canına kasederse yine sana can veren derdine derman olan kazadır.

1260. Bu kaza yüz kere yolunu kesse de yine senin çadırını gklerinstne kurar.

Seni eminlik mlkne götürmek için bu korkutmasını inayet bil!

Bu sözün sonu gelmez, söz de uzadı. Sen tavşanla aslan hikâyesini dinle!

Kuyuya yaklaşınca aslanın yanında, tavşanın geri çekilmesi

Kuyu yanına gelince aslan, tavşanın geri kaldığını gördü.

Dedi ki: "Niçin ayağını geri çektin. Ayağını geri çekme, ileri gel!"

1265. Tavşan "Ayağım nerede? Elim ayağım kesildi. Canım tir tir titriyor, yüreğim yerinden oynadı.

Yzmn rengini görmüyor musun? Altın sarısı gibi. Rengim, ne halde olduğumu bildiriyor.

Tanrı yüze "bildirici" demiştir. Onun iinriflerin gözü, yüze dalmış, kalmıştır.

Renk ve koku, an gibi haber verir; atın kişnemesi, atın mevcudiyetini bildirir.

Eşeğin sesini, kapının sesinden fark edesin diye her şeyin sesi, o şeyi haber verir.

1270. Peygamberinsanları ayırtetmek hususunda "insan, sözünde gizlidir" dedi.

Yüzün renginde gönül halinden bir nişan vardır. Bana acı, sevgi kalbinde tut!

Kırmızı yüz, sahibinin refah ve saadetinde delâlet eder, sarı yüz, sahibinin meşakkat ve belâ içinde olduğunu bildirir.

Elimi, ayağımı alana, yüzümün rengini uurana, kuvvetimi giderene, ehremi bozana uğradım.

nne geleni kırma, ağaları kökünden, dibinden söküp çıkarana sataştım.

1275. Adamları, hayvanları, cemadat ve nebatatı mat edene rastladım.
Bunlar cüziyattır, külliyyatın da onun yüzünden renkleri sararmış, kokuları bozulmuştur.
Cihan; gâh sabredip gâh şükrettikçe bağlar, bahçeler, gâh giyinir, gâh çırcıplak kalır;
Güneş, ateş renginde doğmuşken diğer bir saatte baş aşağı batar;
Göklerde pırıldayan yıldızlar; zaman zaman ihtiraka uğrarlar;

1280. Güzellikte yıldızlardan daha parlak olan ay da ince ağrıya tutulup hilâl olur;
Çok sakın ve edepli olan bu yeri de sarsıntı sıtmaya düşürür;
Nice dağlar, bu ansızın gelen felâketten dolayı yeryüzüne kumlar gibi dağılıvermişlerdir!
Ruhla eş olan hava bile kaza baş gösterince veba kesilir, ufunetlenir:
Ruhun kızkardeşi olan lâtif su, bir gölcükte sarı, acı ve bulanık bir hale gelir;

1285. Azametli ve kibirli ateşi bile bir yel söndürürverir!
Denizin halini de ıstırabından, coşkunluğundan anla, aklının değişik durduğunu, kalıptan kalıba girdiğini bil!
Tanrı rızasını arayıp duarn başı dönmüş feleğin hali de oğullarının hali gibidir:
Gâh en altta, gâh ortada, gâh en tepede. Onda da bölük bölük kutlu ve yomsuz zamanlar var!
Ey külliyyat ile karışmış olan, ey insan! Basit cisimlerin halini de kendinden kıyas et!

1290. Külliyyatın böyle hastalıkları, böyle dertleri olunca onların cüzülerinin yüzü nasıl sararmaz?
Hele birbirlerine zıt olan şeylerden; su, toprak, ateş ve yelden meydana gelmiş cüzü...
Koyunun kurttan kaçmasına şaşılabilir; şaşılacak şey, bu koyunun kurda gönül vermesidir!
Sağlık, zıtların sulhüdür; aralarında savaşın başlamasını da ölüm bil!
Tanrı'nın lûtfu, bu aslanla yaban eşeğine, bu iki zıdda, vefakârlık hususunda bir ülfet vermiştir.

1295. Dünya hasta ve mahpus olunca, hastanın fâni olmasına şaşılır mı?"
Tavşan aslana bu çeşit nasihatler verip "Ben bu sebepler yüzünden geriledim" dedi.

Tavşanın ayağını geri çekmesindeki sebebi, aslanın ciddiyetle sorması

Aslan dedi ki: "Sen bu sebepleri bırak da şu geriye çekilmenin sebebini söyle, benim maksadım o."
Tavşan, "O aslan, bu kuyuda oturuyor; bu kalenin içinde bütün âfetlerden emin!" dedi.
Aklı olan kimse oturmak için kuyu dibini seçmiştir. Çünkü gönül sefalari halvetler.

1300. Kuyunun karanlığı, halkın verdiği karanlıklardan daha iyidir. Halkın ayağını tutan, halkla karışıp görüşen;
başını kurtaramamış, selâmete erişememiştir.
Aslan "İleri yürü. Benim açacağıma yara, onu kahreder, bir bak, o aslan oarad mı?" dedi.
Tavşan "Ben o ateşten bir kere yanmışım. Sen beni kucağına alırsan,
Ey kerem madeni, ancak o vakit yardımınla gözümü açar, kuyuya bakabilirim" dedi.

Aslanın kuyuya bakıp kendinin ve tavşanın aksini görmesi

Aslan onu kucağına aldı. O da aslanın himayesinde kuyuya kadar vardı.

1305. Kuyunun içine, suya bakınca aslanın ve onun aksi, sı içinde parıldadı.
Aslan su içinde parıldayan aksini gördü. Suda bir aslan şekliyle kucağında şişman bir tavşan şekli gördü.
Su içinde düşmanını görünce, tavşanı bırakıp kuyu içine sığırdı.
Kendi kazdığı kuyuya kendi düştü. Çünkü yaptığı zulüm, kendi başına geldi.
Zalimlerin zulmü karanlık bir kuyudur; bütün âlimler böyle dediler:

1310. Daha ziyade zalim olanın kuyusu, daha korkunçtur. Adalet "daha kötüye, daha kötü ceza verilir" buyurmuştur.
Ey zulümle bir kuyu kazan! Sen kendin için tuzak hazırlıyorsun.
İpekböceği gibi kendi etrafını örme; kendine kuyu kazarsan bari kararlıca kaz!
Zayıfları sen yardımcısız, kimsesiz sanma; Kur'an'dan "İza câe nasrullah" ı oku
Sen filsen, düşmanın senden ürkmüşse sana ceza olarak işte ebabil kuşu gelip çattı.

1315. Yerde bir zayıf aman dilerse, gökyüzü askerleri birbirlerine karışırlar.
Sen birisini dişinle ısırıp ta kan içinde bırakırsan diş ağrısına tutulunca ne yaparsın?
Aslan, kuyuda kendisini görünce hiddetinden o anda kendini düşmanından ayırt edemedi.
Kendi aksini kendi düşmanı sandı, hulâsa, kendisine kılıç çekti.
Ey adam! İnsanlarda gördüğün birçok zulümler, senin huyundur; sen, kendi huyunu onlarda görüyorsun.

1320. Senin varlığın, nifakın, zulmün, gafletin onlara aksetmiştir.
Sen o sun, sen kendini yaralamaktasın. O anda lânet ipliğini kendine, kendin dokuyorsun!
O kötülüğü sen kendinde açıkça görmüyorsun. Görsen kendine kendin, candan düşman olurdu.
Ey ahmak! Kendine saldıran o aslan gibi sen de kendine saldırıyorsun.

1325. Ahlâkının künhüne erişir, hakikatını anlarsan o adam olmamazlığın senden olduğunu bilirsin.
Aslan; başka bir aslan gibi görünen şeklin, kendi aksinden ibaret olduğu kuyu dibinde zâhir oldu.
Bir zayıfın dişini söken, o ters gören aslanın işini işlemektedir.

Ey başkasının yüzünde kötü bir ben gören! Gördüğün kendi beninin aksidir, ondan nefret etme!
"Müminler birbirinin aynasıdır." Bu haberi Peygamber'den rivayet etmediler mi?
Gözünün önüne gök renkli bir cam koymuşsun, o sebepten âlem sana gök görünüyor.

1330. Kör değilsen bu körlüğü kendinden bil. Kendine kötü de, başkasına deme!
Eğermümin, Tanrı nuruyla bakmamış olaydı; gaip mümine bütün çıplaklığıyla nasıl görünürdü?
Fakat sen Tanrı nuruyla değil, Tanrı ateşiyle baktığından kötülükte kaldın, iyilikten gafil oldun;
*İyiliği kötülükten ayırt edemedin, kötülükten de gafil oldun, iyilikten de.
Ey gama, kedere dalmış adam! Azar azar ateşe nur serp ki ateşin nura dönsün.
Ya Rabbi, sen de o tertemiz suyu serp de âlemin şu ateşi tamamıyla nur olsun.

1335. Denizin suyu hep ferman altındadır; ya Rabbi su da senindir, ateş de!
Sen istersen ateş, lâtif su olur; dilemezsen su bile ateş kesilir.
Bizim şu niyazımızı a yine sen ilham etmekte. Zulümden kurtulmamız, senin ihsanıdır.
Sen bize bu isteği, biz istemeksizin verdin, hadsiz, hesapsız ihsanlarda bulundun.

Tavşanın, av hayvanlarına "aslan kuyuya düştü" diye müjde götürmesi

Tavşan kurtulduğunda sevinerek ovaya, av hayvanlarına koştı.

1340. Aslanın kuyuda öldüğünü görünce çayıra doğru döne oynıya gitmekteydi.
Ölümün pençesinden kurtulduğundan ayağı yerden kesilmiş, sevinmiş, el çırpmakta, dallar, yapraklar gibi yeşermiş neşelenmiş, oynamaktaydı.

Dallar, yapraklar, toprak hapsinden kurtulunca başlarını yükseltir, rüzgârın eşi, arkadaşı olurlar.
Yapraklar, daldaki tomurcukları yarıp çıkınca ağacın tâ üstüne çıkarlar.
Her meyva ve her yaprak, tomurcuğunun diliyle Tanrı'nın şükürünü terennüm eder;

1345. Bizim aslimızı, ihsan sahibi Tanrı yetiştirdi, nihayet ağaç kalınlaştı, doğrulup yükseldi de.
Su ve çamur içinde olan canlar da bataklıklardan, su ve çamurdan kurtulunca gönülleri sevinç dolu bir halde.
Tanrı aşkının havasında raksederler; ayın on dördü gibi noksansız ve tam bir hale gelirler.
Tenleri oynayıp durur, ya canları ne haldedir? Sorma! Tamamıyla can olanlara gelince: onları hiç sorma (anlatmağa imkân yok!)
Tavşan, aslanı zindana soktu. Aslan için ne ayıp şey; bir tavşancıktan geri kaldı!

1350. Böyle bir ayba sahip olduğu halde şaşılacak şey şurasıdır ki bir de kendisine Fahreddin lâkabını takmalarını ister!

Ey kişi! Sen, bu dünya kuyusunun dibinde mahpus kalan bir aslansın. Tavşan gibi olan nefsin, seni nasıl kahretti?
Senin tavşan nefsin sahrada yeyip içmekte, zevk ve sefa etmekte. Sen ise şu dedikodu, bahis ve münakaşa kuyusunun dibindedin!

O aslan avcısı tavşan, av hayvanlarının bulunduğu yere koşup "birbirinizi muştulayın. Size müjdecî geldi.
müjde, ey zevk u sefaya dalmış olanlar! Müjde ki o cehennem köpeği, geldiğ cehenneme gitti.

1355. Müjde! Tanrı o can düşmanının dişlerini söktü!
Pençesiyle nice başalr ezen düşmanı, ölüm süpürgesi çerçöp gibi süpürdü, gitti" dedi.

Av hayvanlarının tavşanın etrafına toplanıp onu öğmeleri

O zaman, bütün hayvanlar, sevinçli bir halde gülüp oynayarak, onun yüzünü öptüler,
Etrafına halka oldular. O, çırağ gibi ortalarında. Bütün sahradakiler, ona secde ettiler.
"Sen gökten inen bir melek misin, yoksa peri misin? Hayır, ne meleksin, ne peri! Sen ,erkek aslanların Azrâilisin

1360. Ne olursan ol; canımız sana kurban olsun! Ona galip geldin, elin, kolun sağ olsun!
Tanrı bu suyu, senin arkından akıttı; eline, koluna aferin!
Bir daha söyle! Onu hile ile nasıl inandırdın; o zalimi, düzenle nasıl kahrettin?
Bir daha söyle ki hikâyen dertlere derman, canlara merhem olsun!
Bir daha söyle ki o sitemkârın zulmünden canlarımızda yüz binlerce yaralar var" dediler.

1365. Tavşan dedi ki: "Ey ulular! Tanrı yardım etti, yoksa dünyada bir tavşan kim oluyor ki?
Koluma kuvvet, kalbime kudret verdi; cenneti, huriyi kucağıma attı.
Üstünlükler, Hak'tan gelir, hallerin değişmesi de ondandır.

Tavşanın av hayvanlarına "buna sevinmeyin" diye nasihat etmesi

Hak; bu kuvvet kudreti zan ve yakîn ehline nöbetle göstermektedir:
Ey ikbal nöbetine erişen! Kendine gel, sevinme! Sen nöbetle mukayyetsin, hürlük taslama!

1370. Saltanatı nöbetten üstün olan, ikbali ebedî bulunan nöbet davulunu yedi yıldızdan üstün bir yerde çalarlar.
Nöbetten üstün olanlar, bâki padişahlardır; onlar daima ruhlara sâkidir.
Bir iki gün su içmeyi terk edersen ağzını ebediyet şarabına daldırır, o hakikat şarabını içersin

“ Küçük muharebeden büyük muharebeye döndük ” sözünün tefsiri

Ey padişahlar! Dışarıdaki düşmanı öldürdük; içimizde ondan beter bir hasım var. Bunu öldürmek, aklın fikrin işi değil. İçerideki aslan; öyle tavşan maskarası olmaz.

1375. Cehennem, bu nefistir; cehennem, bir ejderhadır ki harareti denizlerle eksilmez. Yedi denizi içer de yine kocakarıya benzeyen nefsin harareti ve coşkunluğu azalmaz. Taşlar, taş yürekli kâfirler; ağlayıp inleyerek mahcup bir halde cehenneme girerler. Hak'tan ona şu nida gelmedikçe bu kadar azaba da kanaat etmez: "Doydun mu" denir. O, kurt ve sırtlan gibi "Hayır, doymadım" der. İşte sana ateş, işte sana hararet!

1380. Bütün bir âlemi, bir lokma edip yutar da yine midesi "Daha fazla yok mu" diye bağıır. Nihayet Hak, onun üstüne Lâmekân âleminden ayağını koyar da işte o vakit derhal sakinleşir. Bizim nefsimiz de cehennemin bir parçasıdır. Onun için cüzüleri daima küllün tabiatındadır. Nefsi öldürecek ayak da ancak Hak'ın ayağıdır. Zaten nefsin yayını Hak'tan gayri kim çekebilir? Yaya ancak doğru ok koyarlar. Bu yayın ters ve eğri okları da vardır.

1385. Ok gibi doğru ol da yaydan kurtul! Çünkü her doğru okun, yaydan fırlayacağına şüphe yok. Dış savaşımdan kurtulunca iç savaşına yüz tuttum. Biz şimdi küçük muharebeden döndük; Peygamber'le beraber büyük muharebedeyiz. Tanrı'dan denizleri yaran bir kuvvet isterim ki bu Kaf dağına iğne ile yerinden koparıp atayım. Şunu bil ki safları bozup dağıtan aslanla savaşmak kolaydır, asıl aslan, nefsinin mağlup edendir. "

*Bunun hakkında sen bir hikâye dinle de sözümde hisse al:

Rum Kayseri elçisinin, Emîrülmu'minin Ömer'e – Tanrı ondan razı olsun – gelip Ömer'in kerametini görmesi

1390. Rum Kayseri'den, Medine'de Ömer'e uzak çölleri aşarak bir elçi geldi. Medine halkına "Halifenin köşkü nerededir ki atımı, eşyamı oraya çekeyim" dedi. Halk, dedi ki: "Onun köşkü yok; Ömer'in köşkü, ancak aydın canıdır. Gerçi emir diye adı sanı duyulmuşsa da onun, yoksullar gibi ancak bir kulübeciği var. Kardeş, onun köşkünü nasıl görebilirsin? Gönül gözünde kıl bitmiş!

1395. Gönül gözünü kıldan ve hastalıktan arıt, sonra köşkünü görmeyi gözet. Kimin canı, heveslerden arınmışsa derhal tertemiz Tanrı tapusunu, Tanrı dergâhını görür. Muhammed, bu ateşten, bu dumandan temizlendiğinden nereye yüz çevirse orada Allah cemalini gördü. Seni kötülüğe sevk eden vesveselere yoldaş oldukça "Semme vechullah"ı nasıl bilebilirsin? Kimin kalbinde kapı açılırsa gönül göğünde yüzlerce güneş görür.

1400. Yıldızların içinde ay nasıl görünürse başkaları arasında Tanrı da öyle görünür.

AÇIKLAMALAR (Beyitler 701 - 1400)

B. 711. Fetâ, yiğit, delikanlı ve cömert mânalarına gelir. Orta çağlarda Anadolu'da ve bütün müslüman memleketlerinde iktisadî bir teşekkül olan Ahilik'te "Fütüvvet" yani cömertlik esastır. Bu mesleği, anane bakımından Ali'ye götürürlerdi. Zaten Ali hakkında "La seyfe illâ Zülfekar ve la fetâ illâ Ali" yani, yiğit ve cömert ancak Alidir, kılıç da ancak onun kılıcı olan Zülfekardır diye de bir söz vardır.

B. 741. Kur'an'ın 85 inci suresi olan ve "Burçları olan göke andolsun" diye başlayan "Buruc" suresinde, 796 ncı beyitten 811 inci beytin sonuna kadar olan iki bahis, anlatılmaktadır.

B. 746. Sûr, boynuzdan yapılmış nefir, boru demektir. Ulu meleklerden İsrâfil, kıyamette sûru üfürecek, herkesin ruhu cesedinden çıkacak ve kıyamet kopacak, ikinci sûr üfürülünce ruhlar, cesetlere girecek ve herkes dirilecektir. Sûr üfürülmesi, kıyamet mânasını ifade eder.

B. 747. "Sonra Kur'an'ı kullarımızdan seçtiğimiz kişilere miras olarak verdik..." (sure: 65 — Fâtır, âyet: 32). Bu beyitteki "Evrensel kitap — kitabı miras olarak verdik" sözü bu âyetten alınmadır.

B. 751 - 753. Eskiden yıldızların dünyaya ve dünyadakilere tesir ettikleri kabul edilirdi. Âlemin merkezi olan arzın etrafında sırasıyla "Kamer, Utarit, Merih, Şems, Zühre, Müşteri, Zühal" vardır. Bunlara "Seb-a-i Seyyare — Yedi dönen ve yürüyen yıldız" denirdi. Bunlardan Zühal, hayırsız, yömsüz bir yıldız olduğundan ve hayırlı olduğu zaman pek az bulunduğundan "Nahs-i Ekber — En büyük hayırsız yıldız" adını almıştı. Merihe de hayırsız olmakla beraber

hayırlı zamanlar da bulunduğundan "Nahs-ı Asgar — küçük hayırsız yıldız" adı verildi. Bunların ikisine birden "Nahseyin — iki uğursüz, hayırsız yıldız", bunlara karşılık Müşteri ile güneşe de "Sa'deyn — iki uğurlu, hayırlı yıldız" denirdi. Müşterinin kutsuz saati az olduğundan "Sa'd-i Ekber — en büyük hayırlı, uğurlu kutluluk yıldızı", güneşin kutsuz, saatleri bulunduğundan güneşe de "Sa'd-i Asgar — uğurlu küçük kutluluk yıldızı" denirdi. Öbür yıldızlar bazan. kutlu, bazan kutsuz sayılırdı. Bu yedi yıldızın her biri haftanın bir gününe hâkim olduğu gibi yirmi dört saatten her saatte sırasıyla bir yıldızın hâkim olduğu kabul edilirdi. Bir saate hangi yıldız hâkimse o saatte o yıldızın tabiatına uygun olan iş rasgelirdi. Onun için işlerde muvaffakiyet elde etmek üzere her iş, o işe uygun yıldızın zamanında yapılırdı. Aynı zamanda bir çocuk doğunca "İlm-i Nücum — yıldız bilgisi" ile uğraşanlar, o anda gökyüzünün haritasını yaparlar, yıldızların vaziyetlerine-göre yedi yıldızdan hangisinin hâkim olduğunu bulurlardı ki bu hâkim yıldız, çocuğun yıldızı sayılır,

o yıldızın gökteki vaziyetlerine göre o adamın maddî hayatında inkılâplar olur, sanılırdı. Kozmoğrafyanın bu çocukça, telâkkisine "Astroloji" derler. Mevlâna'nın bu beyitlerinde. Astronomi bildiği fakat meselâ 540 inci beyitten ve burada 574 üncü beyiten itibaren on beyitten, yine üçüncü cildin başlangıcından da Astroloji'ye ehemmiyet vermediği anlaşılmaktadır.

B. 754. İhtirak ve Nahis: ihtirak, ay müstesna olmak üzere diğer yıldızların güneşle bir derecede bulun-malardır. Nahis, kutsuz, bir yıldızın hâkim olmasına denir. İkisi de Astroloji'ye göre kötüdür.

B. 755. Yedi yıldızın bulunduğu her gök, bir kattır. Bu suretle yedi kat gök vardır. Bu yedi kat gökü kuşatan gökte sabiteler, yani burçlar vardır. Bu gökü de bir kat gök kaplar ki bu gökte hiçbir şey yoktur. Onun. için bu göke "Atlas" denir. Bu suretle yedi kat gök dokuz olur.

751-753 üncü beyitlerin izahına bakınız.

B. 756. Kur'an'ın 15 inci suresi olan Hicr suresinin 16-18 inci âyetlerinde göklerin yıldızlarla; süslendiği ve şeytanların göklere çıkması menedildiği anlatılıp "Meleklerden haber çalmak üzere göklere çıkmak isteyen şeytanı da ardından apaçık bir şahap gelip yakar" denmektedir.

B. 759. "Şüphe yok ki kalpler. Tanrı parmaklarından iki parmak arasındadır, onları dilediği gibi çevirir" hadîs (Feyz-al Kadir II. 379).

B. 760-762. "Tanrı, halkı karanlıkta yarattı, sonra onlara nurunu saçtı. Bu nur, kime rasladıysa o, bugün doğru yolu bulmuştur. Kime raslamadıysa doğru yoldan sapmıştır" hadîs (Feyz-al Kadir II 230).

B. 764. "İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında" diye söylenegelen meşhur Türk ata sözünü hatırlatmaktadır.

B. 766. Kur'an'm 2 nci suresinin (Bakara 138 inci âyetinde "Tanrı boyası. Tanrıdan daha iyi renk veren, boyıyan kim var? Biz, ona ibadet edenleriz" denmektedir.

B. 779. "Şüphe yok, cehennem onların hepsinin buluşacağı yer. Cehennem yedi kapısı var, her kısım cehennemlik bir kapıdan girer" (sure: 15 — Hicr, âyet: 42-43).

B. 813. Min Ledün, 224 üncü beytin izahına bakınız.

B. 829. Şaman: Kafiye dolay ismiyle semen tarzında okunması lâzım gelen bu kelime Rudegi, Sa'dî, Selman, hattâ Firdevsî'de puta tapan mânasına kullanılmaktadır. Mevlâna'da da geçen bu söz, Türkçe midir, şamanizm ruhanilerine verilen bir ad mıdır. Erbabı incelesin.

B. 856. Şeybân-ı Râî: Ulu arif ve zahitlendendi. Gazâlî, "İhyâ-al Ulûm" da Şafî'nin bu zatın huzurunda mektep çocuğu gibi oturduğunu, hattâ ona suallerde bulunduğunu, bu hali görüp şaşanlara "O Tanrı bilgisine mazhurdır" dediğini kaydediyor. Cuma namazına giderken, güttüğü sürünün etrafına bir çizgi çekermiş, Mevlâna'nın anlattığı gibi koyunlar bu çizgiden dışarı çıkamadığı gibi kurt da içeri giremezmiş. Mısır'da ölmüş. Şafî'nin mezarı yanına gömülmüştür (Abdurrauf-al Menavi. Al Kevâkib-al Dürriyye fî Terâcim-al sâdât-al Sofiyye. Kahire 1357, 1938, s. 123-124). Abu Naim-al Isfehâni de Hilyet-al Evliya ve Tabekat-al Asfiyâ'sında bu. zattan bahseder (Kahire 1338. 1922. VIII. 317).

B. 863. Musa Peygamber, İsrailoğullarını Mısırdan çıkardıktan .sonra Şapdenizi'nin kıyasına gelmişler, Musa asâsiyle denize vurmuş. Deniz bölünmüş, ortadan açılan on iki yoldan İsrailoğullarının on iki kabilesi geçmişti. Firavun, askeriyle peşlerine düşmüş, denize açılan yollara dalmışlar, bu sırada deniz kavuşmuş, hepsi boğulmuşlardı. Tevrat'ta uzun uzadıya anlatılan bu vak'a. Kur'an'ın birçok surelerinde (Meselâ 20 nci surede — Tâhâ, âyet: 76. 77 ve 26 ncı surede — Şuarâ. âyet: 63-67) anlatıldığı gibi Mesnevi'nin de birçok yerlerinde geçer.

B. 864. Karun: Musa'nın kavminden ve bir rivayete göre amcası olan bu zat pek zenginmiş. Hazinelerinin anahtarlarını kırk tane güçlü kuvvetli adam güçlülükle taşımış. Böyle olduğu halde zekât vermediğinden Tanrı, hazineleriyle beraber kendisini de yere batırmış. (28 inci sure — Kasas, âyet: 76-82).

B. 865. İsa Peygamber'in toprağı kuş şeklinde yoğurduğu, sonra ona üfleyince canlanıp kuş olduğu, anadan doğma körlerin gözlerini açtığı alaca illetine-tutulmuş olanları iyileştirdiği ve ölüyü dirilttiği bildirilmektedir (sure: 5 — Mâide. âyet: 110).

- B. 877. Hâviye, cehennem demektir. Kur'an'ın. 101 inci suresi olan Karia suresinin 8 -11 inci âyetlerinde "Fakat kimin terazisinde iyilikleri hafif gelirse yeri Hâviyedir. Hâviyenin ne olduğunu sana kim anlattı? O. çok pek çok yakıcı bir ateştir" denmektedir.
- B. 879. Erkân: direkler, esaslar. Eskiler maddeyi dört unsur denen toprak, hava, su ve ateşten meydana gelmiş sayarlardı. Her şeyin aslı olan bu dört şeye "Erkân'ı erbaa — dört rükün" de derler.
- B. 882. Kuran'ın 35 inci suresi olan Fâtır suresinin 10 uncu ayetinde "Temiz sözler, Tanrı'ya çıkar, iyi işleri o temiz sözler. Tanrı'ya yüceltir" denmektedir. Buradaki temiz sözden murat. Tanrı'nın birliğini ve H. Muhammed'in Peygamberliğini ikrar etmektir ki bu, yani iman olmadıkça iyi işler kabul edilmez.
- B. 882 — 886. Bu beyitler Arapçadır. 887 nci beyitten itibaren yine Farsça başlar.
- B. 899. Kelîle ve 'Dimne: Aşağı yukarı milâttan yirmi asır önce Vişno şamara adlı bir Hintli tarafından hayvanlara ait hikâyeler yazılmış ve beş kısım üzerine tasnif edilmiştir. Bu kitap sonradan Pehlevi diline, Abbasoğullarından Al Mansur zamanında ibn-i Mukaffa tarafından Arapçaya çevrilmiş, sonra Farsçaya tercüme edilen bu kitap, XVII nci asır büyüklerinden Vasi Alisi diye şöhret kazanmış olan Kınalızade Ali Efendi tarafından "Hümayunamen" adıyla Türkçeye nakledilmiştir. İşte "Kelile ve Dimne" diye anılan kitap, bu Hintlinin yazdığı eserin Farsçaya tercümesidir. Biz. bu kitabın müellifine Bîdpâ yahut Pîlpa deriz. Şark edebiyatındaki "Hamse — Beş hikâye" de bu kitabın tesiriyle meydana gelmiştir.
- B. 907. Bu beyitteki sözler hadîstir. (Feyz-al Kadîr, VI 345).
- B. 913. Bu da hadîstir (Aynı kitap II 7).
- B. 914. Bu söz, hadîs olarak nakledilegelmiştir.
- B. 919-920. Kur'an'ın 28 inci suresi olan Kasas suresinin 6-13 üncü âyetlerinde Firavun'un, İsrailoğullardan korktuğundan yeni doğan çocuklarını öldürttüğü, Musa'nın anasının da, oğlunu öldürmelerinden ürküp Musa'yı Tanrı emriyle bir sepete koyarak Nil nehrine attığı, Firavun'un karısının bu çocuğu bulup saraya götürdüğü, Musa'nın hiçbir kadının memesini almayıp nihayet anasının sütnine olarak saraya müracaat ettiği, hulâsa bu suretle Firavun saltanatını yıkan Musa'nın Firavun'un sarayında yetişip büyüdüğü anlatılmaktadır.
- B. 926. Âdem'le Havva, Şeytan'a uyup yememeleri emredilen ağacın meyvasından yemişler, bunun üzerine Tanrı "ihbitû — ininiz" emriyle onları cennetten çıkarmıştır. Bu hikâye Tevrat'ta ve Kur'an'da anılır (sure: 2 — Bakara, âyet: 36).
- B. 927. (Feyz-al Kadîr III 505).
- B. 952. Sure: 14 — İbrahim, âyet: 46.
- B. 956 - 970. Bu hikâyenin, Kazî-i Bayzavî tefsirinde Kur'an'ın 31 inci suresi olan Lokman suresinin son âyetinin tefsirinde yazılı bulunduğunu Ankaravi söylüyor (İstanbul. Matbaa-i Amire, c. I, s. 220). Ferideddîn-i Attâr'ın İlâhi-Nâme'sinde de "Hikâyet-i Azrail ve Süleyman Aleyhisselâm ve an merd" başlığı altında vardır (Prof. Ritter tab'ı 1940 Maarif Matbaası, S. 101 -102).
- B. 984. Peygamber'in "İyi adamın iyi malı ne güzeldir" dediği rivayet edilir.
- B. 1014. Asıl adı Azâzil olan ve cin taifesinden bulunan Şeytan, rivayete göre Âdem Peygamber yaratılmadan önce altı yüz bin sene ibadet etmiş, hattâ meleklerle hocalıkta bulunmuştur. (92 nci beytin izahına da bakınız).
- B. 1030. Süleyman Peygamber'in bir yüzüğü olduğu ve bu yüzükte "İsm-i Âzam — Tanrı'nın en ulu adı" kazılı bulunduğu, kurda, kuşa, insanlara, cinlere bu yüzden hüküm geçirdiği rivayet edilegelmiştir. Hattâ bir aralık, nasılsa bir şeytanın bu yüzüğü çaldığı ve bir müddet Süleymanlık ettiği, sonra yüzüğün yine Süleyman'ın eline geçtiği de rivayet edilir.
- B. 1064. Levh-i Mahfuz: Levh, üstüne yazı yazılan düz şey, Levh-i Mahfuz, korunmuş, Levh mânalarına gelir. Tanrı'nın âlemleri yaratmadan önce bir Levh ve kalem yarattığı, her olacak şeyi Kalemlle o Levhe yazdığı rivayet edilmiştir ki sofilerce her şeyin hakikatının Tanrı bilgisinde sabit olduğundan, yani mukadderattan kinayedir. (296 nci beytin izahına bakınız).
- B. 1066. Miraç gecesi, H. Muhammed, Cebrail'le göklerde "Sidret-ül muntehâ — En son ağaç, sınır ağacı" denen yere kadar gitmiş, orada Cebrail "Bir parmak ileri gidersem yanarım" diye geri çekilmiş H. Muhammed ilerlemiştir.
- B. 1077. Peygamber zamanında, Mekkeliler kendisinden mucize istemişler, o da parmağıyla aya işaret etmiş, ay ikiye ayrılmış, sonra iki parçası birbirine kavuşup bitmiştir. (Sahîh-i Buhari, Bulak 1312, cüz: 4, s. 206-207). Kur'an'ın 54 üncü suresi olan Kamer suresinde de buna işaret edilmektedir. (âyet: 1-2).
- B. 1094. Gulyabani, yolcuların yollarını azitan cin taifesidir. İkinci ciltte bunlar hakkında tafsilât var.
- B. 1125. Sure: 6 — En'am, âyet: 103 te "O gözleri görür, idrak eder; onu gözler idrak edemez. O lâtiftir. Her şeyden haberdardır" denmektedir.

B. 1142. "İlk yaratıştan âciz kaldık mı ki ikinci yaratıştan âciz kalalım? Fakat onlar, ikinci yaratılıştan şüphe içindedirler." (sure: 50 — Kaf, âyet: 15) Sofiler bu âyetin son kısmına "Hattâ onlar daima yaratılmaktadırlar. Daima yeni bir yaratılışla yaratılıyorlar" tarzında mâna verirler. Onlarca bütün âlem, her an Tanrı'dan zuhur etmekte, her an yine Tanrı'ya rücu etmektedir. Mevlâna da bu beyitte ve müteakip beyitlerde bu inanişi gösteriyor.

B. 1189. İbrahim Peygamber'i ateşe atan Nemrud'a Tanrı bir sivrisineği musallat etmiş, bu sinek, burnundan girip beyinde büyümüş, bundan meydana gelen baş ağrısından muztarip olan Nemrud, kafasını tokmaklatmaya başlamış, nihayet beyni patlayıp ölmüş.

B. 1234. Allemelesmâ, Tanrı Âdem'e adları belletti demektir .Allah Âdem'i yarattığı sırada melekler insanların yeryüzünde fesad çıkaracaklarını, kan dökeceklerini söylemişler Tanrı da "Siz benim bildiğimi bilmezsiniz" deyip Âdem Peygamber'i yaratmış, ona bütün adları belletmiş, sonra meleklerle bu adların hakikatlarını sormuş, bilememişler, bunun üzerine hepsinin Adem'e secde etmesini buyurmuş, Şeytan'dan başka bütün melekler secde etmişlerdir. (sure: 2 — Bakara, âyet: 31). Sofilerce bu adlar. Tanrı adlarıdır. Âlemde her şey. Tanrının bir adına mazhardır, bu yüzden kâinat Tanrı sıfatlarının zuhurudur. Halbuki Âdem, bütün adlarına, zatına mazhardır.

B. 1241. "Elestü" değil miyim? demektir. Tanrı, Âdemoğullarının ruhlarına, kendileri yaratılmadan "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuş, onlar da tasdik etmişlerdir.

Bu ahde "Elest bezmi. Elest demi" gibi adlar verilmiştir (sure: 7 A'râf, âyet: 171).

B. 1250 - 1255. Âdem ile Havva, meyvasını yememeleri emredilen ağacın meyvasından yeyip Şeytan'a uyunca yeryüzüne sürülmüşlerdi. Bu Tevrat hikâyesi, Kur'an'ın 2 nci suresi olan Bakara suresinin 35-39 uncu âyetlerinde anlatılmaktadır. Aynı zamanda 7 nci sure olan A'raf suresinin 18-25 inci âyetlerinde de bundan bahsedilmekte ve Âdem'le Havva'nın "Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik. Bizi yarlıgamaz, bize acımazsan ziyankârlardan oluruz" dedikleri 23 üncü âyette anlatılmaktadır. 1254 üncü beyitte buna işaret edilmektedir.

B. 1267. 315 inci beytin izahına bakınız.

B. 1313. Kur'an'ın 110 uncu suresi olan ve Nasr suresi diye anılan sure "İzâ câe nasrullahi" diye başlar. 3 âyetten ibaret olan bu surenin mealen mânası şudur: "Tanrı'nın yardımı erişip Mekke fethedilince halkın bölük bölük Tanrı dinine girdiğini gördün. Rabbini, hamdederek tesbih et ve ondan yarlıganma dile. Şüphe yok o. tövbeleri kabul eder."

B. 1314. H. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib zamanında Yemen'de vali olan Ebrehe, San'a'da yaptırdığı mabedi ziyaret ettirmek ve bu suretle memleketinde alışverişi ilerletmek için Kabe'yi yıkmak üzere Mekke'ye gelmiş, fakat ordusu bir sâri hastalık yüzünden kırılmış, mahvolmuştu. Bu orduda bir de fil bulunduğundan bunlara "Eshab-ı Fil — fil sahipleri" denmiş, bu vakaya da "Fil vak'ası" adı verilmiştir H. Muhammed'in, bu vak'adan elli üç gün sonra doğduğu rivayet edilir. Kur'an'da bu vak'a hakkında 5 âyetlik bir de sure vardır.

(105 inci sure — Fil suresi).

B. 1331. "Müminin anlayışından sakının. Çünkü Mümin, Tanrı nuriyle bakar." Hadîs (Feyz-al Kadîr VI. 256).

B. 1350. Bu beyitte meşhur teisir sahibi Fahreddîn-i Râzi'ye tariz vardır. Bu zat Mutezile ve Hükema inanışlarına uyduğu, Mehmed Hârzemşâh da ona tâbi olduğu için Mevlâna'nın babası sultan-al Ulema Muhammed Bahâeddin Veled, daha Belh'teyken vaızlarında bunların aleyhinde bulunurdu. Nihayet bu fikir ayrılığı ve Sultan-al Ulema'nın açık sözlülüğü. kendisinin ve kendisine uyanların Belh'ten hicretiyale neticelendi. Eflâki, bir gün Mevlâna'nın semada vecde gelerek ahlar çektiğini ve "nice zaman oldu ki bir gönül sahibinin gönlü sıkıldı, hâlâ zavallı Horasan, onun gücünü çekmekte.. Harap olmaya yüz tuttu, katiyen bir mamurluk görünmemekte" dediğini, semâdan sonra Çelebi Hüsameddin'in sorması üzerine Sultan-al Ulema'nın Belh'ten hicretini önden sona kadar anlattığını kaydedip bu vak'ayı, duyduğu gibi naklediyor. Fahr-i Râzi'nin. Abbasoğulları halifelerine de muhalif olup hilâfetin Peygamber, evlâdına ait olduğuna dair fetva verdiğini, bu fetva üzerine Harzemşah'ın Bağdad'a yürüme kararı verdiğini, hattâ, bir seyyidi hilâfete diktiğini "Cihan - Kuşa" tarihinden anlıyoruz. Fahr-i Razi, 606 hicride ölmüştür (1149).

B. 1375. Bu beyitteki başlıkta bulunan söz, hadîs olarak rivayet edilmektedir.

B. 1379 - 1381. Âyet (sure: 50 — Kaf. âyet: 30), Peygamber'in "Kiyamet günü cehennem, daha yok mu? der durur. Nihayet Tanrı, ayağını cehennemin üstüne kor da cehennem sakınleşir" dediği rivayet edilmiştir.

B. 1397 - 1391. "Doğu da Tanrı'nındır, batı da. Şu halde nereye dönerseniz dönün. Orada Tanrı'nın yüzü var." (sure 2— Bakara, âyet: 115).

(1401 -2100 Beyitler)

Fakat iki parmağını iki gözünün üstüne koy: bir şey görebilir misin? İnsaf et!
Sen görmesen de dünya yok değildir. Kusur, ancak şom, nefsin parmağında.
Kendine gel! Gözünden parmağını kaldır da ne istiyorsan gör.

Nûh'un ümmeti, Nûh'a "Nerede sevap?" dediler. Nûh "duymamak, görmemek için elbisenize büründüğünüz cihette.

1405. Elbiselerinize bürünüp yüzünüzü, başınızı sardınız; ondan dolayı gözünüz olduğu halde görmediniz" dedi.
İnsan gözden ibarettir. Geri kalanı bir deridir. Göz de, dostu gören göze derler.
İnsan, dostu görmeyince kör olsun, daha iyi. Böyle adam Süleyman bile olsa, karınca ondan yeğdir. "
Bu yepyeni sözler, Rum elçisini semaa getirdi, Ömer'i görmek iştiağı arttı.
Gözünü o padişahı aramaya dikti, eşyasını da kaybetti, atını da.

1410. O iş erinin ardına düşmüş, her tarafa koşmakta, delicesine onu aramaktaydı.

"Dünyada böyle adam da olur mu ki cihandan can gibi gizlenmiş" diyordu.

Candan kul olmak için onu aradı. Şüphesiz, arayan bulur.

Bir bedevi karısı, onun yabancı olduğunu gördü; Ömer'i aradığını anlayıp "İşte şuracıkta, şu hurma ağacının altında ;

Elçinin Emîrülümü'nin Ömer'i – Tanrı ondan razı olsun – bir ağaç altında uyur bulması

Hurma ağacının dibinde, halktan ayrılmış, yapayalnız, gölgelikte uyuyan Tanrı gölgesini gör" dedi.

1415. Elçi oraya gelip uzakta durdu. Ömer'i görünce titremeye başladı.

O uyuyandan elçiye bir heybet, gönlüne hoş bir hal geldi.

Muhabbet ve heybet birbirinin zıttı iken gönlünde bu iki zıttın birleştiğini gördü.

Kendi kendine "Ben nice Padişahlar gördüm; büyük sultanların makbulü oldum.

Onlardan korkmaz, ürkmeydim. Bu adamın heybeti aklımı başımdan aldı.

1420. Aslanlar, kaplanlar bulunan ormanlara daldım, yüzümün rengi bile kaçmadı.

Bir çok savaşlarda bulundum; savaş başlayınca

Bir hayli ağır yaralar aldım, düşmanları ağır bir surette yaraladım. Bütün bu ahvalde kalbim, diğerlerinden daha kuvvetli idi.

Bu adam silâhsız, kuru yerde yatıyor; benim yedi âzam tir tir titremekte; bu ne?

Bu heybet Hak'tan halktan değil; bu heybet, şu abalı adamdan gelmiyor" dedi.

1425. Bir kişi Hak'tan korkup takva yolunu tuttu mu: cin olsun, insan olsun, onu kim görse korkar.

Bu düşünce içinde hürmetle ellerini bağladı. Bir müddet sonra Ömer, uykudan uyandı.

Ömer'in uykudan uyanması ve Kayser elçisinin ona selâm vermesi

Elçi, Ömer'i tâzim etti, ona selâm verdi. Peygamber "önce selâm sonra söz" demmiştir.

Ömer, selâmını alıp onu yanına çağırıldı, onu teskin etti, karşısına oturdu.

Korkanı, emin ederler, gönlünü yatıştırırlar.

1430. "Korkmayın" sözü, korkanlara sunulan hazır yemektir. Ve bu yemek tam onlara lâyıktır.

Korkusu olmayana nasıl "korkma" dersin? Niye ona ders veriyorsun? O, derse muhtaç değil ki!

Ömer, o yüreği oynayan kimseyi sevindirdi, yıkılmış gönlünü yaptı.

Ondan sonra en güzel bir yoldaş olan Tanrı'nın tertemiz sıfatlarına dair ince bahislere daldı;

Elçiye, makam nedir? Hâl neye derler? Anlasın, bilsin diye Tanrı'nın Abdallara gönderdiği lûtufta ve ihsanları nakletti.

1435. Hâl güzel bir gelinin cilvesidir; makam ise o gelinle halvet olup vuslatına erişmektir.

Gelinin cilvesini padişahda görür, başkaları da. Fakat onunla vuslat, ancak aziz padişaha mahsustur.

Gelin, havassa da cilve eder, avama da. Ama onunla halvete giren ancak padişahtır.

Sûfîler içinde hâl ehli çoktur, fakat aralarında makam sahibi nadirdir.

Ömer, elçiye can menzillerini söyledi, ruh seferlerini anlattı.

1440. Zamandan dışarı olan, zamana sığmayan bir zamandan, azamete mensup kutsiyet makamından,

Ruh simurgunun, bu âleme gelmeden önceki geniş uçuşlarından bahsetti.

Ruhun, o âlemde bir uçuşu, ufukları aşırıyordu; iştiağı çekenlerin ümitlerinden de ileri gidiyordu, hırslarından da!

Ömer, o yabancı çehreli zatı tam dost buldu, canının Tanrı sırlarını dilediğini anladı.

Şeyh, kâmilidi, talibin de tam bir isteği vardı. Yolcu çevikti, at da kapıdaydı.

1445. O mürşid, onun irşad edilmeye kabiliyeti olduğunu gördü; tertemiz tohumu, temiz yere ekti.

Rum Kayseri elçisinin Emîrûlmü'minin Ömer'den suali

Elçi " ya Emîrûlmü'minin! Can yücelerden yere nasıl indi?
Hiçbir şeyle mukayyet olmayan can kuşu nasıl kafese girdi?" diye sordu. Ömer dedi ki: "Hak, ona afsunlar okudu, hikâyeler söyledi.

Tanrı; gözü kulağı olmayan yokluklara afsun okuyunca onlar, coşmaya başlarlar; varlık âlemine konarlar.
Yok olanlar, onun afsuniyle varlık diyarına takla atarak ve derhal gelirler.

1450. Sonra var olana yine bir afsun okuyunca onu yokluğa derhal ve iki çifte atla sürer.
Gülün kulağına bir şey söyledi, güldürdü. Taşın kulağına bir şey söyledi, akik ve maden haline getirdi.
Cisme bir âyet okudu, can oldu. Güneşe bir şey söyledi, parladı.
Sonra yine güneşin kulağına korkunç bir şey üfler, yüzüne yüzlerce perde iner.
O kelâm sahibi Tanrı, bulutun kulağına bir şey okur; gözünden misk gibi yaşlar akıtır.

1455. Toprağın kulağına ne söyledi ki murakebeye vardı, dalgın bir halde kaldı!
Tereddüt içinde kalan, hayretlere düşen kişinin kulağına da Hak, bir muamma söylemiştir.
Bu suretle onu iki şüphe arasında hapseder. "Ey yardımı istenen Tanrı! Şunu mu yapayım, bunu mu?" der.
İki şıktan birini üstün tutar, üstün tuttuğunu yaparsa o da yine Hak'tandır.
Can aklının tereddüt içinde bocalamasını istemezsen o pamuğu can kulağına tıkma,

1460. Ki Tanrı'nın o muammalarını anlayasın, gizlice ve açıkça söylenen sözleri idrak edesin.
Böyle yaparsan can kulağı vahiy yeri olur. Vahiy nedir? Zâhiri duygudan gizli söz.
Can kulağı ile can gözü, zâhirî duyguya yabancıdır; o duygu, bu duygudan bambaşkadır. Akıl ve duygu kulağı, bu hususta müflistir.
Cebir meselesi, aşkıma ihtiyarsız bir hale getirdi, sabrımı elden aldı. Âşık olmayansa cebri hapsetti, onu inkâr yahut takyid eyledi.
Halbuki bu, Hak'la beraberlik ve birliktir, cebir değil... Bu, ayın tecellisidir bulut değil.

1465. Cebir bile olsa, herkesin bildiği cebir; yalnız kendi menfaatini gözeten Nefsi Emmarenin cebri değildir.
Ey oğul! Tanrı, kimlerin gönül gözünü açıtsa bu cebri onlar anlar.
Gayb ve istikbal onlara apaçık görünmektedir. Maziye anış onlarca değersiz bir şeydir.
Onların ihtiyarı da başka türdür, cebri de. Yağmur damlaları sedeflerin içinde inci olur.
Sedeften dışarıda küçük, büyük damlalar var, sedefin içinde ise küçük, büyük inciler.

1470. Onlarda misk ahusunun göbeğindeki kabiliyet vardır. Dışarıdaki kan damlaları, bunların içlerinde misktir.
Sen, dışarıdaki kan, göbeğin içinde nasıl misk olur? Deme!
Bu bakır, dışarıda âdi ve bayağı bir şeyken iksîrin içinde nasıl altın olmuş da deme!
İhtiyar ve cebir, sende bir hayalden ibarettir. Onlardaysa Tanrı azametinin nuru haline gelmiştir.
Ekmek, sofrada durduğu müddetçe cansızdır. Fakat insan vücudunda neşeli ruh kesilir.

1475. Sofranın ortasında duran o ekmeğin can olması imkânsızdır. Fakat can, sel sebil suyu ile o olmayacak şeyi yapar, ekmeği ruh haline getirir.
Ey doğru okuyup doğru anlayan! Bu can kuvvetidir; bir düşün, o canlar canının kuvveti ne olabilir?
İnsanın bir tek kolu, candan gelen kuvvetle dağı, denizle, madenlerle yarıp delmekte.
Dağ yaran (Ferhâd) in candan gelen kuvveti taş delmek, canlar canının kuvveti de kameri ikiye bölmektir.
Gönül, Tanrı sırları dağırcığını açarsa can, arşa doğru süratle koşar gider.

Âdem Aleyhisselâm'ın " Rabbenâ zalemnâ " diye hatayı kendisine isnadetmesi, İblîs'in " Bimâ agveyteni " diyerek suçu Tanrı'ya yüklemesi

1480. Hak'ın yaptıklarını da gör, bizim yaptıklarımızı da. Her ikisini de gör ve bizim yaptığımız işler olduğunu bil, zaten bu meydanda.
Ortada halkın yaptığı işler yoksa, her şeyi Hak yapıyorsa, şu halde kimseye "bunu niye böyle yaptın" deme!
Tanrı'nın yaratması, bizim yaptığımız işleri meydana getirmektedir. Bizim işlerimiz, Tanrı işinin eserleridir.
Söz söyleyen kimse, ya harfleri görür, yahut mânayı. Bir anda her ikisini birden nasıl görebilir?
İnsan, konuşurken mânayı düşünür, onu kastederse harflerden gafildir. Hiçbir göz, bir anda hem önünü, hem ardını göremez.

1485. Şunu iyice bil! Önünü gördüğün zaman ardını nasıl görebilirsin?
Madem ki can, harfi ve mânayı bir anda ihata edemez, nasıl olur da hem işi yapar, hem o iş yapma kudretini yaratır?

Ey oğul! Tanrı, her şeye muhittir. Bir işi yapması, o anda diğer bir işi yapmasına mâni olamaz.
Şeytan, "Bima ağveyteni " dedi; o alçak ifrit, kendi fi'lini gizledi.
Âdem ise "Zalemna enfüsena" dedi; bizim gibi Hak'ın fiilinden gafil değildi;

1490. Günah ettiği halde edebe riayet ederek Tanrı'ya isnad etmedi. Tanrı'nın halk ettiğini gizledi. O suçu kendine atfettiğinden ihsana nail oldu.

Âdem, tövbe ettikten sonra Tanrı, "Ey Âdem! O suçu, o mihnetleri, sen de ben yaratmadım mı?"

O benim taktirim, benim kazam değil miydi; özür getirirken niye onu gizledin?" dedi.
Adem "Korktum, edebi terk etmedim" deyince Tanrı, "İşte ben de onun için seni kayırdım" dedi.
Hürmet eden, hürmet görür. Şeker getiren badem şekerlemesi yer.

1495. Temiz şeyler, temizler içindir; sevgiliyi hoş tut hoşluk gör; incit, incin!
Ey gönül! Cebirle ihtiyarı birbirinden ayırt etmek için bir misal getir ki ikisini de anlayasın:
Titreme illetinden dolayı titreyen bir el, bir de senin titrettiğin el...
Her iki hareketi de bil ki Tanrı yaratmıştır; fakat bu hareketi onunla mukayeseye imkân yoktur.
İhtiyarınla el oynatmadan pişman olabilirsin; fakat titreme illetine müptelâ bir adamın pişman olduğunu ne vakit gördün?

1500. Anlayışı kıt biriside şu cebir ve ihtiyar meselesine yol bulsun, bu işi anlasın diye söylediğimiz bu söz, akıf bir söz, akıf bir bahistir. Fakat zaten bu hilekâr akıl, akıl değildir ki.
Akıf bahis, inci ve mercan bile olsa can bahsi, başka bir bahistir.
Can bahsi başka bir makamdır, can şarabının başka bir kıvamı vardır.
Akıl bahisleri hüküm sürdüğü sırada Ömer'le Ebülhakem sırdaştı.
Fakat Ömer, akıl âleminden can âlemine gelince can bahsinde Ebülhakem, Ebucehil oldu.

1505. Ebucehil, cana nispetle esasen cahil olmakla beraber his ve akıl bakımından kâmilidi.
Akıl ve bahsi, bil ki eser, yahut sebeptir (Onunla müessir ve müsebbip anlaşılır). Can bahsi ise büsbütün şaşılacak bir şeydir.
Ey nur isteyen! Can ziyası parladı; lâzım, mülzem, nâfî, muktazî kalmadı. Bir gören kişinin.
Nuru doğmuş parlamaktayken sopa gibi bir delilden vazgeçeceği meydandadır.
Yine hikâyeye geldik; zaten ne zaman hikâyeden ayrıldık ki?

“ Ve Hüve maaküm eynemâ küntüm ” âyetinin tefsiri

1510. Cehil bahsine gelirse o Tanrı'nın zindanıdır; ilim bahsine gelirse onun bağı ve sayvanı.
Uyursak onun sarhoşlarıyız; uyanık olursak onun hikâyesinden bahsetmekteyiz.
Ağlarsak rızıklarla dolu bulutuyuz; gülersek şimşek!
Kızır, savaşırsak bu, kahrının aksidir, barışır, özür serdederse muhabbetinin aksidir.
Bu dolaşık ve karmakarışık âlemde biz kimiz? Elif gibiyiz. Elifinse esasen, hiç ama hiçbir şeyi yoktur!

Elçinin Ömer'den - Tanrı ondan razı olsun - , ruhların bu balçığa müptelâ olmalarının sebebini sorması

* Ömer'den, bu sözleri işitince elçinin gönlünde bir parlaklık belirdi.
* Sual de mahvoldu cevapta... Hatadan da kurtuldu, doğrudan da.
* Aslı anladı, ferilerden geçti. Ancak bir hikmete erişip, faydalanmak için sormaya başladı:
1515. Ömer'e "O duru suyun bulanık yerde hapsedilmesinin hikmeti ne, bunda ne sır var?
Duru su, toprakta gizlenmiş; sâf can cisimlerde mukayyet olmuş, sebebi nedir?" dedi.
Ömer dedi ki: "Sen derin bir bahse dalıyorsun. Meselâ mânayı harflerle takyid eder(bir söz söylersin).
Serbest olan mânayı hapsedtin, nefesi bir kelime ile takyid eyledin.
Sen faydadan mahçup iken; ruhun bedene gelmesindeki faydayı bilmezken; bunu, bir fayda elde etmek için yaparsın da.

1520. Fayda, kendisinde zuhur eden Tanrı, bizim gördüğümüzü nasıl görmez?
Mânanın kelimelerle söylenmesinde yüz binlerce fayda var. Bu faydaların her biri, canın cesede girmesindeki faydaya nispetle pek değersiz.
Cüzilerin cüz'ü olan senin bu nefesin, bu söz söylemen, küllî bir fayda temin ederse ruhun bedene girmesiyle meydana gelen küll, neden faydasız olsun?
Sen bir cüz iken fayda görüyorsun. O halde neden kınama elini külle uzatıyor, onu neden kınıyorsun?
Sözün faydası yoksa söyleme, varsa itirazı bırakıp şükretmeye çalış!

1525. Tanrı'ya şükretmek herkesin boynunun borcudur. Kavga etmek, suratını ekşitmek, şükür değildir.
Şükretmek surat ekşitmeden ibaretse sirke gibi şükreden hiç kimse yok!
Sirke, çiğere gitmek için yol arıyorsa ona "şekerle karış da sirkengübün ol" de!
Mânayı şiire sıkıştırmaya çalışmak, haptolmakla müsavi, ondan gayrı bir şey değil. Şiirde mâna, sapan gibi... istenen yere gitmesine imkan yok.

“ Tanrı ile oturmak dileyen tasavvuf ehliyle otursun ” sözünün mânası

Elçi, bu bir iki kadehle kendinden geçti; hatırında ne elçilik kaldı, ne getirdiği haber!

1530. Tanrı kudretine hayran olup kaldı; makam erişip sultan oldu.
Sel denize kavuştu deniz oldu. Tane ekinliğe vardı, ekin oldu.
Ekmeğin Âdem Atanın vücuduna karıştı, ölü iken dirildi, haberdar oldu.
Mum ve odun, ateşe can verip yanınca nursuz vücutları nurlandı.
Sürme taşı, (döğülüp) gözlerle çekilince iyi görmeye sebep oldu, gözcü kesildi.

1535. Ne mutlu o adama kendisinden kurtulmuş, diriye ulaşmıştır!
Yazık o diriye ki ölü ile oturmuş, ölmüş; hayatını kaybetmiştir!
Tanrı Kur'an'ına kaçır, sığınırsan Peygamberlerin ruhlarına karışsın.
Kur'an; Peygamberlerin, Tanrı'nın temiz ululuk denizindeki balıkların halleridir.
Fakat okur da dediğini tutmazsan farzet ki peygamberleri, velileri görmüşsün (inanmadıktan onlara uymadıktan sonra ne fayda !).

1540. Kur'an'ın hükümlerini tutar, kıssalarından hisse alırsan can kuşuna ten kafesi dar gelir.
Kafeste mahpus olan kuşun kurtulmak istememesi cahilliktendir.
Kafeslerden kurtulan ruhlar, Tanrı'ya lâıyk ve halka rehber olan peygamberlerdir.
Onların sesleri, kafeslerin dışından ve din makamından gelir: "Sana kurtuluş yolu ancak budur, bu!
Biz bu daracık kafesten bununla kurtulduk. Bu kafesten kurtulmanın bundan başka çaresi yok!

1545. Kazandığın şöhretten kurtulman için inleyip duran bir hasta haline gir!
Zaten halk arasında meşhur olmak, sağlam bir bağdır. Bu bağ bu yolda demir bir bağdan aşağı mıdır ki?"

Bir tâcirin ticaret için Hindistan'a gitmesi ve mahpus dudusunun, onunla Hindistan dudularına haber yollaması

Bir tacirin bir dudusu vardı, kafeste hapsedilmiş, güzel bir duduydu.
Tacir, Hindistan'a gitmek üzere yol hazırlığına başladı.
Kerem ve ihsan dolayısıyla, kölelerinin, cariyeciklerinin her birine "Çabuk söyle, sana Hindistan'dan ne getireyim?" dedi.

1550. Her birisi ondan bir şey diledi. O iyi adam hepsine, istediklerini getireceğini vadetti.
Duduya da "Sen ne armağan istersin, sana Hindistan elinden ne getireyim?" dedi.
Dudu dedi ki: "Oradaki duduları görünce benim halimi anlat.
Dedi ki: Sizin müştakiniz olan filan dudusu, Tanrı'nın takdiriyle bizim mahpusumuzdur.
Size selâm söyledi, yardım istedi; sizden bir çare, bir kurtuluş yolu diledi.

1555. Dedi ki: Reva mıdır ben iştiyakınızla gurbet elde can vereyim.
Sıkı bir hapis içinde olayım da siz gâh yeşilliklerde, gâh ağaçlarda zevk ve sefa edersiniz.
Dostların vefası böyle mi olur? Ben şu hapis içindeyim, siz gül bahçelerinde.
Ey Ulular! Bir seher çağı şarap meclisinde bu inleyen garibi de hatırlayın!
Dostların sevgiliyi anması, sevgiliye ne mutludur. Hele anan ve anılanın biri Leylâ, öbürü Mecnun olursa.

1560. Ey güzel endamlı sevgilinin mahremleri! Kendi kanımla doldurduğum peymaneleri içmem reva mı?
Sevgili! Bana da bir nasip vermek istersen beni anarak bir kadeh iç! İçerken bu yerlere serilmiş düşkün âşığı yâd ederek toprağa bir yudum şarap dök!
Şaşılacak şey! Nerde o ahit, nerde o yemin? O şeker gibi dudağın verdiği vaadler hani?
Bu kulun ayrı düşmesi, fena kulluktansa... kötüyü kötülükle mukabele edersen aramızda ne fark kalır?

1565. Fakat hiddetle, şiddetle senden gelen kötülük, sema'dan, çengin nağmelerinden daha zevkli, daha neşeli.
Ey cefası devletten daha güzel, intikamı candan daha sevimli dilber!
Ateşin bu... acaba nurun nasıl? matem, bu olunca düğünün nice?
Cevrinde öyle tatlılıklar var ki...malik olduğun letafet yüzünden kimse seni hakkıyla anlayamaz.
Hem inlerim, hem de sevgili inanır da kereminden o cevri azaltır diye korkarım.

1570. Kahrına da hakkıyla âşığım, lûtfuna da. Ne şaşılacak şey ki ben bu iki zıdda da gönül vermişim.
Tanrı hakkı için bu dikenden kurtulur, gül bahçesine kavuşursam bu sebepten bülbül gibi feryat ederim.
Bu ne şaşılacak şey bülbüldür ki ağzını açınca dikenini de gül bahçesiyle beraber yutar, ikisini de bir görür!
Bu bülbül değil, ateş canavarı! Onun aşkıyla bütün kötü şeyler, kendisine hoş gelmekte!
Güle âşık, halbuki esasen kendisi gül, kendisine âşık, kendi aşkını aramakta!"

İlâhî akıl kuşlarının kanatlarının evsafı

1575. Can dudusunun hikâyesi de bu çeşittir. Fakat nerede kuşlara mahrem olan kişi?
Nerede zayıf ve suçsuz bir kuş ki onun içine Süleyman, askeriyle ordu kurmuş olsun!
Şükür yahut şikâyetle feryat edince yere, göğe zelzeleler düşsün!
Her demde ona Tanrı'dan yüz mektup, yüz haberci erişsin; o bir kere "Ya Rabbi" deyince Hak'tan altmış kere "Lebbeyk" sesi gelsin!
Hatası, Tanrı indinde ibadetten daha iyi olsun; küfrüne nispetle bütün halkın imanı değersiz kalsın!

1580. Öyle kişiye her nefeste hususi miraç vardır. Tanrı, onun tacinin üstüne yüzlerce hususi taç koyar.
Cismi topraktır, Canı Lâmekân Âleminde, O Lâmekân Âlemi, salıkların vehimlerinden üstündür. (vehimlere sığmaz.)
O Lâmekân Âlemi, vehmine gelen bir âlem olmadığı gibi hayaline de doğmaz.(ne idrâk edebilirsin, ne tahayyül !)
Cennetteki ırmak, nasıl cennettekilerin hükmüne tâbi ise mekân âlemiyle Lâmekân Âlemi de, o âlemin hükmüne tâbidir.

Bu ilâhî akıl kuşlarına ait olan bahsi kısa kes, bu sözden yüzünü çevir, sükût et! Doğrusunu, Tanrı daha iyi bilir.

1585. Dostlar biz yine kuş, tacir ve Hindistan hikâyesine dönelim:

Tacir, Hindistan'daki dudulara, dudusundan selam götürmeyi kabul etti.

Tâcirin, kırdâ Hindistan dudularını görüp onlara dudusundan haber götürmesi

Hindistan uçlarına varınca kırdâ birkaç dudu gördü.

Atını durdurup seslendi, dudunun selâmını ve kendisine emanet ettiği sözleri söyledi.

O dudulardan birisi, bir hayli titredi ve düşüp öldü, nefesi kesildi.

1590. Tâcir, bu haberi verdiğinden dolayı pişman oldu, dedi ki: "Bir cana kıydım,
Bu dudu, olsa olsa o duducağızın akrabası olacak, galiba bunların cisimleri iki, canları bir.
Bu işi neye yaptım, o haberi neye verdim? Bu münasebetsiz sözle biçareyi yaktım, yandırdım."
Bu dil, çakmak taşıyla çakmak demiri gibidir. Dilden çıkan da ateşe benzer.
Mânasız yere gâh hikâye yoluyla, gâh laf olsun diye çakmak taşıyla demirini birbirine vurma!

1595. Zira ortalık karanlıktır, her tarafta pamuk dolu. Pamuk arasında kıvılcım nasıl durur?

Zalim onlardır ki gözlerini kapamışlar, söyledikleri sözlerle bütün âlemi yakmışlardır.

Bir söz, bir âlemi yıkar, ölmüş tilkileri aslan eder.

Canlar aslen İsâ nefeslidir; bir anda yara, bir anda merhem olurlar.

Canlardan perde kalkaydı; her canın sözü, Mesih'i' sözü gibi tesir ederdi.

1600. Şeker gibi söz söylemek istersen sabret, haris olma , bu helvayı yeme!

Feraset sahiplerinin iştahları sabradır, onlar sabretmek isterler. Helva ise, çocukların istediği şeydir.

Sabreden, göklerin üstüne yükselir; helva yiyense geriler, kalır!

Ferideddîn-i Attâr'ın – Tanrı ruhunu takdis etsin – sözünün tefsiri

"Ey gafil! Sen nefis ehlisin, toprak içinde kan yiyedur! Fakat gönüle sahip olan kişi , zehir bile yese o zehir bal olur."

Gönüle sahip olan kişi, apaçık öldürücü bir zehir bile yese ona ziyan gelmez.

Çünkü o, sıhhat bulmuş, perhizden kurtulmuştur. Fakat zavallı talip (kemale ermemiş salık), henüz hararet içindedir.

1605. Peygamber buyurdu ki: "Ey cüretli talip! Sakın hiçbir matlûp ile mücadele etme!"

Sende Nemrûd'luk var, ateşe atılma, atılacaksan önce İbrahim ol!

Madem ki sen ne yüzgeçsin, ne de denizci... aklına uyup kendini denize atma!

Yüzgeç ve denizci, denizden inci çıkarır, ziyanlardan bile bir hayli fayda elde eder.

Kâmil, toprağı tutsa altın olur; nâkis, altını ele alsa toz toprak kesilir.

1610. O gerçek er, Tanrı'ya makbul olmuştur, bütün işlerde onun eli Tanrı elidir.

Nâkis kimsenin eli ise Şeytan'ın, ifritin elidir. Çünkü Şeytan'ın teklif ve hile tuzağına tutulmuştur.

Kâmile göre bilgisizlik bile bilgi olur, nâkısın bildiği bilgi ise bilgisizlik kesilir.

İlletli kimse, ne tutarsa illet olur. Kâmil kâfir bile olsa o küfür, din ve şeriat haline gelir.

Ey yayan olduğu halde süvari ile yarışa giren! Sen bu müsabakada kazanmayacak , onu geçmeyeceksin, iyisi mi, dur!

Sihirbazların " Ne buyurursun, asâyı önce sen mi atarsın, yoksa biz mi atalım? " diyerek Mûsâ Aleyhisselâm'a hürmey edip onu ağırlamaları, Mûsâ'nın da " Siz atın " demesi

1615. Melûn Firavun'un zamanında sihirbazlar Mûsâ ile kin güderek mücadeleye giriştiler.

Fakat onu büyük tuttular, öne geçirdiler, ağırladılar.

Zira ona "Ferman senin. İstiyorsan önce sen asânı at" dediler.

Mûsâ " Hayır, ey sihirbazlar, önce siz büyülerinizi meydana koyun" dedi.

Mûsâ'ya karşı gösterdikleri o kadar cık hürmet , din sahibi olmalarına sebep oldu; inat yüzünden de elleri ayakları kesildi.

1620. Sihirbazlar Mûsâ'nın hakkını anladıklarından evvelce işledikleri suç karşılık olarak ellerini, ayaklarını feda eylediler.

Yemek yemek ve nükte söylemek, kâmile helâldir; madem ki sen kâmil değilsin yeme ve sükût et!

Çünkü sen kulaksın, o dildir; o senin cinsinden değil, Tanrı, kulaklara "Ansîtû" buyurdu.

Çocuk önce, süt emme kabiliyetinde doğar, bir müddet susar ve tamamı ile kulak kesilir.

Lâkırdı söylemeyi öğreninceye kadar bir zaman dudağını yumması, söz söylememesi gerekir.

1625. Kulak vermezse "ti ,ti " diye mânasız sözler söyler; kendisini âlemin dilsizi yapar.

Anadan sağır doğan ise hiç dinlemediği için dilsiz olur; nasıl dile gelsin?

Çünkü söz söylemek için önce dinlemek gerektir. Söze, kulak verme yolundan gir.

Evlere kapılardan girin; rızıkları, sebeplerine teşebbüs ederek arayın!

Dinleme ihtiyacı olmaksızın anlaşılan söz, ancak tamahsız ve ihtiyaçsız olan Tanrı'nın sözüdür.

1630. Tanrı, yarattığını eşsiz, örneksiz yaratır; üstada tâbi değildir. Herkes ona dayanır; onun dayanacağı bir varlık yoktur.

Ondan başka bütün mahlûkat; hem sanatında, hem sözünde üstada tâbidir, örneğe muhtaçtır.

Bu söze yabancı değilsen bir hırkaya bürün, bir viraneye çekil ve gözyaşı dök!

Çünkü Âdem, Tanrı itabından ağlamakla kurtuldu; tövbekârın nefesi ıslak göz yaşlarıdır.

Âdem, yeryüzüne, ağlamak için, daima feryadetmek, inlemek ve mahzun olmak için gelmiştir.

1635. Âdem, Firdevs'ten, yedi kat göklerin üstünden ayakları dolaşarak en âdi yere, tâ kapı dibine, özür dilemek için gitti.

Eğer sen de Âdemoğluyusan onun gibi özür dile, onun yolunda yürü!

Gönül ateşiyle göz yaşından çerez düz. Bahçe, bulutla güneş yüzünden yetişmiş, yeşermiştir.

Sen gözyaşı zevkini ne bilirsin? Görmedikler gibi ekmek âşığıydın!

Bu karın dağarcığından ekmeği boşaltırsan ululuk incileri ile doldurursun.

1640. Önce can çocuğunu Şeytan sütünden kes de sonra onu meleklere ortak yap.

Sen karanlık, mükedder ve bulanık oldukça bil ki melûn Şeytan'la süt kardeşisin!

Nur ve kemali arttıran lokma, helâl kazançtan elde edilen lokmadır.

Çırağımıza katılınca söndüren yağa yağ deme, çırağı söndüren yağa su de!

İlim ve hikmet helâl lokmadan doğar; aşk ve rikkat helâl lokmadan meydana gelir.

1645. Bir lokmadan hasede uğrar, tuzağa düşersen; bir lokmadan bilgisizlik ve gaflet meydana gelirse, sen o lokmayı haram bil!

Hiç buğday ektin de arpa verdiğini gördün mü? Hiç attan eşek sıpası olduğunu gördün mü?

Lokma tohumdur mahsulü fikirlerdir. ; lokma denizdir, incileri fikirlerdir.

Hizmete meyletmek ve o cihana gitmek azmi, ağıza alınan lokmanın helâl olmasından doğar.

Tacirin Hindistan dudularından gördüğünü duduya söylemesi

Tacir alışverişi bitirip muradına nail olarak evine geri geldi.

1650. Her köleye armağan getirdi, her halayığa ihsan da bulundu.

Dudu " Bu kulun armağanı hani? Ne gördün ve ne dedinse söyle" dedi.

Tacir, "Söylemem, zaten elimi çiğneyip parmaklarımı ısırarak,

Cahilliğimden, akılsızlığımdan böyle saçma haberi niye götürdüm diye hâlâ pişman olup durmaktayım" dedi.

Dudu, "Efendim, pişmanlık neden, bu hiddete bu gama ne sebep oldu?" dedi.

1655. Tacir dedi ki: "Şikâyetlerini sana benzeyen dudulara söyledim.

İçlerinden biri senin derdini anlayınca ödü patladı, titreyip öldü."

Ben "Ne yaptım da bu sözü söyledim" diye pişman oldum ama bir kere söylemiş bulundum. Pişmanlık ne fayda verir?

Ağızdan bir kere çıkan söz, bil ki yaydan fırlayan ok gibidir.

Oğul, o ok gittiği yerden geri dönmez, seli baştan bağlamak gerek.

1660. Sel önce bir kere coşup da etrafı kapladıktan sonra dünyayı harap etse şaşılmaz.

Yapılan işin Gayb Âleminde eserleri doğar, o meydana gelen eserler, halkın hükmüne tâbi değildir.

Onların bize nispeti varsa da hepsi, ancak tek Tanrı tarafından yaratılmıştır.

Meselâ Amr'e Zeyd bir ok atar; o ok, Amr'i kaplan gibi yaralar.

Yara, bir yıl kadar Amr'ın vücudunda ağırlar, sızılar meydana getirir. O dertleri, Hak yaratmıştır, insan değil.

1665. Oka hedef olan Amr, o anda korkudan ölürse, yahut ölümüne kadar bedeninde yaralar, bereler vücuda gelir de,

O ağırlardan, o illetlerden ölürse Zeyd'e; ilk sebepten, ok attığından dolayı katil de!

Hepsi, Tanrı'nın icadı ise de o ağırları Zeyd'e nispet et!

Ekin ekmek, nefes almak, tuzak kurmak, çiftleşmek de böyledir. Onların sesleri hep Hak'ka mutîdir (eken, nefes alan, tuzak kuran, çiftleşen kuldur; bitiren, yaşatan, tuzuğa düşüren, doğurtan yahut bunların aksini meydana getiren Hak'tır).

Velîlerde Tanrı'dan öyle bir kudret vardır ki atılmış oku yoldan geri çevirirler.

1670. Tanrı velîsi, pişman olursa sebeplere eserlerin kapılarını kapar (fiilleri neticesiz bırakır). Fakat bunu, Tanrı eliyle yapar.

Tanrı kudretiyle; söylenmiş bir sözü söylenmemiş hale getirir. Bir halde ki ne şiş yanar ne kebab!

Bütün kalplerdeki nokteleri یشitir, gönüllerden o sözü yok eder.

Ey ulu kişi! Sana delil ve huccet gerekse "Min âyetin ey nünsiha" âyetini oku.

"Ensevküm zikrî " âyetini de oku velîlerin kalplere nisyan koyma kudretini anla!

1675. Velîler, hatırlatma ve unutturmaya kadirdirler; şu halde herkesin gönlüne hâkimdirler.

Velî, unutturma kudretiyle bir kişinin istidlâl yolunu bağladı mı, o adamın hüneri bile olsa bir iş yapamaz.

Siz, yüce kişileri alaya aldınız, bundan bir şey çıkmaz sandınız ama Kur'an'da "Ensevküm" âyetini bir okuyun!

Şehir ve köye sahip olan, cisimlerin padişahıdır. Gönül sahibi ise gönüllerinizin sultanıdır. Hiç şüphe yok ki işler, görüşlerin fer'idir. Şu halde insan, ancak göz bebeğinden ibarettir.

1680. Ben bunu, tamamı ile söyleyemiyorum, çünkü merkez sahipleri (Peygamberler) men ediyorlar. Madem ki halkı unutmaması, ve hatırlaması onun elindedir, imdatlarına da o, erişir. O güzel huylarla huylanmış olan zat, her gece gönüllerden yüz binlerce iyi ve kötü hâtrayı giderir; Gündüzün gönülleri, yine o hâtıralarla doldurmakta; o sedefleri, incilerle dopdolmuş bir hale getirmektedir. Evvelki düşüncelerin hepsi, Tanrı'nın hidayetiyle sahiplerini tanırırlar.

1685. Uyanınca, sanat ve hünerin, sebepler kapısını açmak üzere yine sana gelir. Kuyumcunun hüneri demirciye gitmez, bu güzel huylunun huyu, öteki kötüye mal olmaz. Hünerler ve huylar, kıyamet günü, çeyiz gibi sahibine döner. Güzel olsun, çirkin olsun... bütün huylar ve hünerler, sabah çağında sahiplerine gelir;

1690. Nitekim posta güvercinleri, gönderilen mektupları, yine uçtukları şehre getirirler.

Dudunun, duduların hareketlerini duyması ve kafeste ölümü, tacirin ona ağlaması

Dudu, o dudunun yaptığını işitince titredi, düştü, kaskatı oldu. Sahibi, onun böyle düştüğünü görünce yerinden sıçradı, külâhını yere vurdu. Onu, bu renkte, bu halde görerek yerinden fırlayıp yakasını yırttı. Dedi ki: " Ey güzel ve hoş nağmeli dudu! Sana ne oldu, niçin bu hale geldin?"

1695. Vah yazık, benim güzel sesli kuşum! Vah yazık, benim gönüldeşim, sırdaşım. Yazık, benim güzel nağmeli kuşum; ruhumun neşesi, bahçem, çiçeğim! Süleyman'ın böyle kuşu olsaydı hiç başka kuşlarla uğraşır mıydı? Vah yazık; ucuz bulduğum kuştan ne çabuk ayrıldım! Ey dil, sen bana çok ziyan veriyorsun! Söyleyen sen olduktan sonra ben sana ne diyeyim?

1700. Ey dil, sen hem ateşsin, hem harman! Ne vakte kadar harmanı ateşe vereceksin? Can, ne dersen onu yapmakla beraber gizlice yine senin elinden feryad etmektedir. Ey dil, sen hem bitmez tükenmez bir hazinesin; hem dermanı olmayan bir dertsin! Hem kuşlara çalınan ısıklık, yapılan hilesin; hem yalnızlık ve ayrılık zamanının enişsin! Ey aman bilmez! Bana hiç aman vermiyorsun. Sen, yayını beni öldürmek için kurmuşsun.

1705. İşte benim kuşumu uçurdun. Zulüm ve sitem otlığında az otlar! Ya bana cevap ver, yahut insafa gel, yahut da bana neş'e ve sevinç sebeplerinden birini an! Eyvah benim karanlığı yakıp mahfeden nurum; eyvah, benim gündüzü aydınlatan sabahım! Vah benim güzel uçan; tâ sondan başlangıca kadar uçup gelen kuşum! Cahil insan ilelebet mihnete âşiktir. Kalk, "Fî kebed" e kadar "Lâ uksimü" yü oku!

1710. Senin yüzünü gördüm de mihnetten kurtuldum; senin ırmağında köpükten, tortudan arındım. Bu eyvah demeler, bu acınmalar onu görmek, peşin ve elde olan kendi varlığından kesilmek hayalyledir. (Bu kuşun ölümüne sebep) Tanrı'nın gayreti (kıskanması) idi. Hak'kın hükmüne çare bulunmaz. Nerede bir gönül ki Tanrı'nın hükmünden yüz parça olmamış olsun! Gayret (kıskançlık) de her şeyden gayrı olan; vasfı söze ve sese sığmayan Tanrı gayretidir (kendisinden başka her şeyi kıskanır).

Ah keşke gözyaşım deniz olsaydı da o güzel dilberimin yoluna saçaydım!

1715. Benim dudum, benim anlayışlı kuşum; düşüncelerimin, sırlarımın tercümanı! Rızkını vereyim, vermeyeyim... benim enişimdi. İlk söylenen sözlerden onu hatırlarım benimle ezeli bir âşinadır. O öyle bir duduydu ki sesi, vahiden gelirdi; varlığı varlık meydana gelmeden önceydi. O dudu, senin içinde gizlidir. Sen, şunda bunda onun aksini görmüşsün. O, kuş senin neş'eni alır, fakat yine sen ondan neş'elenirsin. Onun yaptığı zulmü, adalet gibi kabul edersin.

1720. Ey ten uğruna canını yakıp duran! Canını yaktın, tenini aydınlattın. Ben yandım, kavını tutuşturmak isteyen bana gelsin, benden tutuşturursun da çerçöpü alevlensin, yaksın! Kav, ateş alma kabiliyetindedir, şu halde ateşi cezbeden kavı al! Vah vah vah; yazıklar olsun... öyle bir ay bulut altına girdi! Nasıl bahsedeyim? Gönül ateşi şiddetle alevlendi; ayrılık aslanı çıldırdı, kan döker bir hale geldi.

1725. Ayıkken bile titiz ve sarhoş olan, kadehi ele alınca nasıl olur? Anlatılamayacak derecede sarhoş olan bir aslan, çayırılığa gelince oraya yayılmış yeşilliklerden neşelenir, sarhoşluğu büsbütün fazlalır. Ben kafiye düşünürüm; sevgilim bana der ki: "Yüzümden başka hiçbir şey düşünme! Ey benim kafiye düşünenim! Rahatça otur, benim yanımda devlet kafiyesi sensin. Harf ne oluyor ki sen onu düşünesin! Harf nedir? Üzüm bağının çitten duvarı.!

1730. Harfi, sesi, sözü birbirine vurup parçalayayım da seninle bu üçü de olmaksızın konuşayım!

Âdem'den bile gizlediğim sırrı, ey cihanın esrarı olan sevgili, sana söyleyeyim.
Halil'e bile söylemediğim sırrı, Cebrail'in bile bilmediği gamı,
Mesih'in bile dem vurmadiğı, hatta Tanrı'nın bile kıskanıp biz olmadıkça kimseye açmadığı sırrı sana açayım." Biz (mâ) kelimesi, lûgatte nasıl bir kelimedir? İspata ve nefye delalet eden bir kelime. Halbuki ben ispat değilim; zatım, varlığım yoktur ki ispat edilebilsin. (Varlığım olmadığından) Nefiy de değilim (yokun varlığı nefiy de edilemez, esasen olmadığı için yoktur da denemez).

1735. Ben varlığı yoklukta buldum, onun için varlığı yokluğa feda ettim.
Padişahların hepsi kendilerine karşı alçalana alçalırlar. Bütün hak, kendisine sarhoş olanın sarhoşudur.
Padişahlar, kendilerine kul olana kul olurlar. Halk umumiyetle kendi yolunda ölenin yolunda ölür.
Avcı onları ansızın avlamak için kuşlara av olmaktadır.
Dilberler; âşıkları, canla, başla ararlar. Bütün mâşuklar âşıklara avlanmışlardır.

1740. Kimi âşık görürsen bil ki mâşuktur. Çünkü o, âşık olmakla beraber mâşuk tarafından sevildiği cihette mâşuktur da.

Susuzlar âlemde su ararlar, fakat su da cihanda susuzları arar.
Madem ki âşık odur, sen sus artık. Madem ki o, kulağını çekmekte, sen tamamıyla kulak kesil !
Sel akmaya başlar başlamaz önünü kes, yolunu bağla. Yoksa âlemi perişan ve harap eder, her tarafı yıkar.
Fakat harap olmaktan niye gamlanayım? Harebenin altında padişah hazinesi var!

1745. Hakka dalan kişi daha ziyade dalmak, can denizinin dalgası altüst olmak ister.
Denizin altı mı daha hoştur, yoksa üstü mü? Onun oku mu daha ziyade gönül çekici ve güzeldir, o oka karşı siper tutmak mı?

Şu halde ey gönül! Neşe ve sefayı cefa ve belâdan ayırt edersen vesveseye zebun olmuş olursun.
Tutalım ki senin isteğinde şeker tadı var; sevgilinin isteği, isteksizlik murat ve maksadı terk etme değil mi?
Onun her bir yıldızı yüzlerce hilâlin kan diyetidir. Ona, âlemin kanını dökmek helâldir!

1750. Biz değeri de bulduk kan diyetini de. Ve o yüzden can vermeye koştuk.
Ey âşık ! âşıkların hayatı ölümdür. Gönlü gönül vermeden başka bir suretle bulamazsın.
Yüzlerce nâz ü işveyle gönlünü almak istedim; sevgili bana istiğna yüzünü gösterdi, bahaneler etti.
"Bu akıl, bu can, senin aşkına gark olmuş değil mi ki?" dedim, dedi ki: "Git, git; bana bu efsunu okuma!
Ben, senin ne düşündüğünü bilmez miyim? Ey iki gören! Sen, sevgiliyi nasıl gördün; buna imkân mı var?

1755. Ey ağır canlı! Sen onu hor gördün; çünkü çok ucuz aldın!
Ucuz alan ucuz verir. Çocuk bir inciye bir somuna değişir.
Ben öyle bir aşka gark olmuşum ki evvel gelenlerin aşkları da benim bu aşkıma batmış, yok olmuştur, sonra gelenlerin aşkları da!
Ben, o aşkı kısaca söyledim, tamamıyla anlatmadım. Anlatacak olsam hem dudaklar yanar hem dil!
Lep (dudak) dersem maksadım leb-i derya (deniz kıyısı) dir; Lâ (hayır) dersem muradım illâ (ancak, evet) dir.

1760. Tatlılıktan dolayı yüzümü ekşitmiş olarak otururum; fazla sözden dolayı sükût etmekteyim.
İsterim ki bu suretle tatlılığımız, yüzümüzün ekşiliğiyle iki cihandan da gizli kalsın;
Bu söz, her kulağa girmesin. Onun için yüz ledün sırrından ancak birini söylemekteyim.

Hakîm-i Senâî'nin " Seni yoldan alıkoyan şey; ister küfür sözü olsun, ister iman...Seni dosttan uzak düşüren nakış; ister çirkin olsun, ister güzel... ikisi de birdir" sözü ve Peygamber Sallâllahu Aleyhi Vessellem'in " Sa'd,çok kıskançtır, ben Sa'd'dan daha kıskancım, Tanrı ise benden de kıskançtır.Kıskançlığından dolayı görünür, görünmez bütün kötülükleri haram etmiştir " hadîsi

Hak kıskançlıkta bütün âlemlerden ileri gittiği içindir ki bütün âlem kıskanç oldu.
O, can gibidir, cihan beden gibi. Beden; iyiyi, kötüyü, canın tesiriyle kabul eder.

1765. Kimin namazında mihrap ve kiblesi Ayn (Tanrı'nın zâtı, cemali) olursa onun tekrar iman tarafına gitmesini ayıp ve kusur bil.

Padişaha esvapçibaşı olan kişinin, padişah hesabına ticarete girişmesi ziyankârlıktan ibarettir.
Padişahla birlikte oturan kimsenin padişah kapısında oturması yazıktır, aldanmaktır.
Bir kimseye padişaha elini öpmek fırsatı düşer de o, ayağını öperse bu, suçtur.
Her ne kadar ayağa baş koymak da bir yakınlıktır, fakat el öpme yakınlığına nispetle hatadır, düşkünlüktür.

1770. Padişah, birisi yüzünü gördükten sonra başkasına meylederse kıskanır.
Tanrı'nın gayreti buğdaya benzer, harmandaki saman da insanların kıskançlığıdır.
Kıskançlıkların aslını haktan bilin. Halkın kıskançlıkları, şüphe yok ki Tanrı kıskançlığının fer'idir.
Bunu anlatmayı bırakayım da o, on gönüllü hercai sevgilinin cefasından şikâyet edeyim.
Feryadedeyim, çünkü feryat ve figanlar, hoşuna gidiyor. İki âlemden de ona ancak feryat ve figan lâzım.

1775. Onun macerasından acı acı nasıl feryad etmiyeyim ki sarhoşlarının halkasına dahil değilim.
Onun gözünden ayrı, güne gün katan yüzünün vuslatından mahrum bir haldeyken nasıl gece gibi kapkara olmam?

Onun hoş olmayan şeyi de benim canıma hoş geliyor. O gönül inciten sevgilime canım feda olsun!
Naziri olmayan tek padişahımın hoşnut olması için ben, hastalığıma da âşığım, derdime de.
İki deniz gibi olan gözlerimin incilerle dolması için gam toprağını gözüme sürme gibi çekmekteyim.

1780. Halkın onun için döktüğü gözyaşları incidir; halk gözyaşı sanır.
Ben canlar canından şikâyetçi değilim, hikâye etmekteyim.
Gönül," ben ondan incindim" dedikçe, gönlün bu asılsız ve ehemmiyetsiz nifakına gülmekteyim.
Ey doğruların medar-ı iftihar! Doğrulukta bulun. Ey baş köşe! Ben senin kapında eşişim. Mâna âleminde baş köşe nerede, eşik nerede? Sevgilimizin bulunduğu yerde biz ve ben nerede?

1785. Ey canı biz ve ben kaydından kurtulan! Ey erkekte kadında söze ve vasfa sığmaz ruh!
Erkek, kadın kaydı kalkıp bir olunca o bir, sensin. Birler de aradan kalkınca kalan yalnız sensin.
Kendi kendinle huzur tavlasını oynamak için bu "ben" ve "biz"i vücuda getirdin.
Bu suretle "ben" ve "sen" ler, umumiyetle bir can haline gelirler, sonunda da sevgiliye mustağrak olurlar.
(Ben, biz, ben ve bizim, varlıkların varlığı ve yokluğu, hulâsa) söylediklerimin hepsi vardır, vâkidir. Ey kün emri, ey gel denmekten ve söz söylemekten münezzeh Tanrı, sen gel!

1790. Ten gözü, seni görebilir mi; senin gamlanman, neşelenip gülmen hayale gelir mi?
Gama, neşeye merbut olan gönüle, onu görmeye lâyıktır, deme!
Keder ve neşeye bağlanmış olan; bu iki ariyet vasıfla yaşar.
Halbuki yemyeşil aşk bağının sonu, ucu, bucağı yoktur. Orada gamdan ve neşeden başka ne meyveler var!
Âşıklık bu iki halden daha yüksektir; baharsız, hazansız terütazedir.

1795. Ey güzel yüzlü! Güzel yüzünün zekâtını ver; yine pare pare olan canı şerh et, onu anlat (dedim!).
Fattan gözünün ucuyla ve nazla bir baktı da gönlüme yeni bir dağ vurdu.
Kanımı bile dökse ona helâl ettim. Helâl sözünü söyledikçe o, kaçmaktaydı.
Mademki topraktakilerin feryadından kaçmaktasın. Kederlilerin yüreğine niye gam saçarsın?
Her sabah; doğudan parlayınca seni, doğu pınarı (güneş) gibi coşmak ta, zuhur etmekte buldu.

1800. Ey şeker dudaklarına paha biçilmeyen güzel! Divanene ne bahaneler buluyorsun?
Ey eski cihana taze can olan! Cansız ve gönülsüz bir hale gelmiş olan tenden çıkan feryat ve figanı işit!
Allah aşkına olsun, artık gülü anlatmayı bırak da gülden ayrılan bülbülün halini anlat!
Bizim coşkunluğumuz gamdan neşeden değildir; aklımız irfanımız, hayal ve vehimden meydana gelmemiştir.
Nadir bulunur bir halettendir; inkâar etme ki Hak'kın kudreti pek büyüktür.

1805. Sen bu hali insanların ahvaline kıyas etme, cevir ve ihsan menziline kalma!
Cevir, ihsan, mihnet ve neşe, gelip geçicidir. Gelip geçenlerse ölürler; Hak onlara vâstir.
Sabah oldu, ey sabahın penahı Tanrı! (Ben özür serd edemiyorum), bize hizmet eden Hüsâmettin'den sen özür dile!
Aklı-ı Küll'ün ve canın özür dileyeni sensin; canların canı, mercanın parıltısı sensin.
Sabahın nuru parladı, biz de bu sabah çağında senin Mansur şarabını içmekteyiz.

1810. Senin feyzin bizi böyle mest ettikçe şarap ne oluyor ki bize neşe versin!
Şarap, coşkunlukla bizim yoksulumuzdur; felek; dönüšte aklımızın fakiridir.
Şarap bizden sarhoş oldu, biz ondan değil... Beden bizden var oldu, biz ondan değil!
Biz arı gibiyiz, bedenler mum gibi. Tanrı, bedenleri bal mumu gibi göz göz ev ev yapmıştır.
Bu bahis çok uzundur, tacirin hikâyesini anlat ki o iyi adamın ne hale geldiği, ne olduğu anlaşılın.

Tacir hikâyesine dönüş

1815. Tacir, ateşler, dertler, feryatlar içinde, böyle yüzlerce karmakarışık sözler söylüyordu.
Gâh birbirini tutmaz sözler söylüyor, gâh naz ediyor, gâh niyaz eyliyor; gâh hakikat aşkını, gâh mecaz sevdasını ifade ediyordu.
Suya batan adam fazla debelenir, eline geçen ota tutunur.
O tehlike zamanında elini kim tutacak diye can korkusuyla şuraya, buraya elini sallar durur, yüzmeye çalışıp çabalar.
Sevgili, bu divaneliği, bu perişanlığı sever. Beyhude yere çalışıp çabalamak, uyumaktan iyidir.

1820. Padişah olan; işsiz, güçsüz değildir. Hasta olmayanın feryat ve figan etmesi, şaşılacak şeydir!
Tanrı, ey oğul, onun için "Külle yevmin hüve fi şe'n " buyurdu.
Bu yolda yolun, tırmalan, son nefese kadar bir an bile boş durma!
Olabilir ki son nefeste bir dem inayete erişirsin. O inayet, seni sırdaş eder.
Padişahın kulağı, gözü penceredir; erkeğin canı olsun, kadının canı olsun... bir can neye çalışırsa, onu duyar, görür!

Tacirin, ölü duduyu kafesten dışarı atması ve dudunun uçması

1825. Tacir ondan sonra duduyu kafesten dışarı attı. Duducuk, uçup bir yüksek ağacın dalına kondu.
Güneş, ufuktan nasıl süratle doğarsa o dudu da, o çeşit uçtu.
Tacir, hiçbir şeyden haberi yokken kuşun esrarını bu işe şaşırıp kaldı.
Yüzünü yukarı çevirip "Ey bülbül! Halini bildir, bu hususta bize de bir nasip ver!
Hindistan'daki dudu ne yaptı da sen öğrendin, bir oyun ettin, canımızı yaktın!" dedi.

1830. Dudu dedi ki: "O, hareketiyle bana nasihat etti; "Güzelliği, söz söylemeyi ve neşeyi bırak; Çünkü söz söylemen seni hapse tıktı" dedi. Bu nasihati vermek için kendisini ölü gösterdi. Yani "Ey avama karşı da, havassa karşı da nağme ve terennümde bulunan! Benim gibi öl ki kurtulasın. Taneyi gizle, tamamı ile tuzak ol. Goncayı sakla damdaki ot ol.

1835. Kim güzelliğini mezada çıkarırsa ona yüzlerce kötü kaza yüz gösterir. Düşmanların kem gözleri, kin ve gayızları, hasetleri; kovalardan su boşalır gibi başına boşalır. Düşmanlar kıskançlıklarından onu parça parça ederler; dostlar da ömrünü heva ve hevesle zayi eder, geçirirler. Bahar zamanı, ekin ekmekten gafil kişi, bu zamanın kıymetini ne bilsin!

1840. Tanrı lûtfunun himayesine sığınman gerektir. Çünkü Tanrı, ruhlara yüzlerce lûtuflar döktü. Tanrı'nın lûtfuna sığınman gerek ki bir penah bulasın. Ama nasıl penah? Su ve ateş bile senin askerin olur. Nûh'a ve Mûsâ'ya deniz dost olmadı mı? Düşmanlarını da kinle kahretmedi mi? Ateş, İbrahim'e kale olup da Nemrut'un kalbinden duman çıkartmadı mı? Dağ, Yahya'yı kendisine çağırarak ona kastedenleri taşlarıyla paralayıp sürmedi mi? Ey Yahya! Kaç, bana gel de keskin kılıçlardan seni kurtarayım, demedi mi? " dedi" diye cevap verdi.

Dudunun tacire veda edip uçması

1845. Dudu ona hoş gider bir iki nasihat verdi, sonra "Allahaismarladık, artık ayrılık zamanı geldi" dedi. Efendisi dedi ki: "Allah selâmet versin git. Sen bana yeni bir yol gösterdin". Tacir, kendi kendine dedi ki: Bu bana nasihatti. Onun yolunu tutayım, o yol aydın bir yol. Benim canım neden dududan aşağı olsun? Can dediğin de böyle iyi bir iz izlemeli."

Halkın, bir kişiyi ululamasının ve halk tarafından parmakla gösterilmenin kötülüğü

Ten kafese benzer. Girenlerin, çıkanların, insanla dostluk edenlerin aldatmasıyla can bedende dikendir.

1850. Bu, "Ben senin sırdaşın olayım" der. Öbürü "Hayır, senin akranın, emsalin benim" der. Bu der ki: "Varlık âleminde güzellik fazilet, iyilik ve cömertlik bakımından senin gibi hiçbir kimse yok." Öbürü der ki: "İki cihan da senindir. Bütün canlarımız senin canına tâbidir." O da, halkı, kendisinin sarhoşu görünce kibirlenir, elden, avuçtan çıkmağa başlar. Seytan onun gibi binlerce kişiyi ırmağa atmıştır!

1855. Dünyanın lûtfetmesi ve yaltaklanması, hoş bir lokmadır, ama az ye. Çünkü ateşten bir lokmadır! Ateş gizlidir, zevki meydanda. Dumanı sonunda meydana çıkar. Sen "Ben o medihleri yutar mıyım? O, tamahından methediyor. Ben, onu anlarım" deme! Seni metheden, halk içinde aleyhinde bulunursa onun tesiriyle gönlün, günlerce yanar. Onun; mahrumiyetten senden umduğunu elde edemeyip ziyan ettiğinden dolayı aleyhinde bulunduğu halde,

1860. O sözler, gönlüne dokunur, onun tesiri altında kalırsın. Medihten de bir ululuk gelir, dene de bak! Medihin de günlerce tesiri altında kalırsın. O medih canın ululanmasına, aldanmasına sebeb olur. Fakat bu tesir, zâhiren görünmez, çünkü methedilmek tatlıdır. Kınanmak acı olduğundan derhal kötü görünür. Kınanmak, kaynatılmış ilaç ve hap gibidir; içer, yahut yutarsa uzun bir müddet ızdırap ve elem içinde kalırsın. Tatlı yersen onun zevki bir andır, tesiri öbürü kadar sürmez.

1865. Zâhiren uzun sürdüğü için de tesiri, gizlidir. Herşeyi, zıddıyla anla! Medhin tesiri, şekerin tesirine benzer; gizli tesir eder ve bir müddet sonra vücûta deşilmesi icabeden bir çıban çıkar. Nefis çok öğülmesi yüzünden Firavunlaştı. Alçak gönüllü, hor, hakîr ol; ululuk taslama! Eliinden geldikçe kul ol, sultan olma! Top gibi zahmet çekici ol, çevgân olma! Yoksa; senin bu letafetin, bu güzelliğin kalmayınca o, seninle düşüp kalkanlar, senden usanırlar.

1870. Evvelce seni aldatıp duranlar, o vakit seni görünce "Şeytan" adını takarlar. Seni kapı dibinde görünce hepsi birden "Mezarından çıkmış hortlak" derler; Genç oğlan gibi. Ona önce Tanrı adını takarlar, bu yaltaklıkla tuzağa düşürmek isterler. Fakat kötülükle adı çıkıp da zaman geçince bu kötülükte sakalı çıkınca; artık ona yaklaşmaktan Şeytan bile utanır. Şeytan, adamın yanına bir kötülük için gelir; senin yanına gelmez. Çünkü sen Şeytan'dan da betersin.

1875. Şeytan, sen insan oldukça izini izler, ardından koşar, sana şarabını tattırırdı. Ey bir işe yaramaz adam! Şeytan huyunda ayak direyip şeytanlaşınca senden Şeytan da kaçmaktadır. Eteğine sarılan kimse de, sen bu hale gelince senden kaçır!

" Mâşâllahu Kân " sözünün tefsiri

Bunların hepsini söyledik ama Tanrı inayetleri olmadıkça Tanrı yolunda hiçbir, hiç! Tanrı'nın ve Tanrı erlerinin inayetleri olmazsa...melek bile olsa defteri kapkaradır.

1880. Ey Tanrı, ey ihsanı hacetler reva eden! Sana karşı hiçbir kimsenin adını anmak lâıyk değil. Bu kadarlık irşat kudretini de sen başışladın, şimdiye kadar nice ayıplarımızı örttün. Ezelde başışladığın irfan katrasını, denizlerine ulaştır.

Canımdaki, bir katra ilimden ibarettir; onu ten havasından, ten toprağından kurtar!
Bu topraklar, onu örtmeden; bu rüzgârlar, onu kurutmadan önce sen halâs et!

1885. Gerçi rüzgârlar, onu kurutsa, mahvetse bile sen, onlardan tekrar kurtarmağa ve almağa kâdirsin.
Havaya giden, yahut yere dökülen katra, senin kudret hazinenden nasıl kaçabilir?
Yok olsa, yahut yokluğun yüz kat dibine girse bile sen onu çağırınca başını ayak yapıp koşar.
Yüzbinlerce zıt, zıddını mahveder; sonra senin emrin yine onları varlık âlemine getirir.
Aman ya Rabbi! Her an yokluk âleminde varlık âlemine katar katar yüz binlerce kervan gelip durmakta!

1890. Hele her gece, bütün ruhlar, bütün akıllar, o ucsuz bucaksız derin denizde batar, yok olurlar.
Yine sabah vakti, o Tanrı'ya mensup ruhlar ve akıllar, balıklar gibi denizden baş çıkarırlar.
Güz mevsiminde o yüz binlerce dallar, yapraklar; bozguna uğrayıp ölüm denizine giderler.
Kara kuzgun; yaşlılar gibi siyahlar giyinerek bağlarda, yeşilliklerin matemini tutar.
Varlık köyünün sahibinden, yokluğa, "Yediklerini geri ver" diye tekrar ferman çıkar.

1895. "Ey kara ölüm; nebattan, ilâç olacak otlardan, köklerden, yapraklardan ne yedinse geri ver!" (diye emredilir)
Kardeş, bir an için aklını başına al! Sende de her an hazan ve bahar var.
Gönül bahçesinin yemyeşil, terütaze, goncalar, güller, serviler ve yaseminlerle dolu olduğunu gör!
Yaprakların çokluğundan dal gizlenmiş; güllerin fazlalığından kır ve köşk görünmüyor.
Akl-ı Külden gelen bu sözler de, o gül bahçesinin, o servi ve sümbüllerin kokusudur.

1900. Gül olmayan yerden gül kokusu geldiğini, şarap olmayan yerde şarabın kaynayıp çoştüğünü hiç gördün mü ki?
Koku sana kılavuz ve rehberdir. Seni tâ ebedî Cennete ve kevser ırmağına götürür.
Koku, göze ilâçtır, nurunu artırır. Yakub'un gözü, bir kokudan açıldı.
Kötü koku gözü karartır. Yusuf'un kokusu ise göze nur verir.
Yusuf değilsen bile Yakup ol; onun gibi matlûbuna erişmek için ağla!

1905. Hakîm-i Gaznevî'nin şu nasihatini dinle de eski vücudunda bir yenilik bul:
"Naz için gül gibi bir yüz gerek. Öyle bir yüzün yoksa kötü huyun etrafında dönüp dolaşma, nazlanma!
Çirkin ve sarı bir yüzün nazı da çirkindir. Gözün hem kör, hem de hastalıklı oluşu müşküldür.
Yusuf'a karşı nazlanma, güzellik iddia etme! Yakub'casına niyaz etmek ve ah eylemekten başka bir şey yapma!
Dudunun ölümünün mânası niyazdı. Sen de niyaz ve yoksullukta kendini ölü yap!

1910. İsâ'nın nefesi seni diriltsin, kendisi gibi güzel ve mutlu bir hale getirsin!
Baharların tesiriyle taş yeşerir mi? Toprak ol ki renk renk çiçekler bitiresin.
Yıllarca gönüller yırtan, kalblere elem veren taş oldun; bir tecrübe et, bir zaman da toprak ol!

Tanrı razı olsun, Ömer zamanında yoksulluk gününde gidip mezarlıkta çenk çalan ihtiyar çalgıcının hikâyesi

(Bilmem) işittin mi? Ömer zamanında pek güzel, pek lâtif çenk çalan bir çalgıcı vardı.
Bülbül onun sesinden kendini kaybeder; bir namesini dinleyenlerin şevki, yüz misli artardı.

1915. Meclisleri, cemiyetleri, onun nağmeleri süsler; onun sesinden kıyametler kopardı.
Sesi, israfil gibi mucizeler gösterir, ölülerin bedenlerine can bağışlardı.
Yahut İsrail'e yardım ederdi; onun nağmelerini dinleyen fil bile kanatlanırdı.
İsrail, birgün nağmesini düzer ve yüzlerce yıllık çürümüş ölüye can verir.
Peygamberlerin de içlerinde öyle nağmeler vardır ki o nağmelerde isteyenlere, değer biçilmez bir hayat erişir.

1920. Fakat o nağmeleri his kulağı duymaz, çünkü his kulağı , kötülükler yüzünden pis bir haldedir.
İnsanoğlu perinin nağmesini işitmez; çünkü perilerin sırlarına yabancıdır.
Gerçi perinin nağmesi de bu âlemedir ama gönül nağmesi her iki sestende yüksektir.
Zira peri de, insan da mahpustur; ikisi de bu bilgisizlik ve gaflet zindanıdadır.
Rahman Sûresinden "Yâ ma'şaralinn" âyetini oku; "Tenfüzû testa'tîû " nun mânasını iyice bil!

1925. Velîlerin içi nağmeleri evvelâ der ki: "Ey yokluk âleminin cüzüleri!
Kendinize gelin; nefis yokluğundan baş çıkarın; bu hayali, bu vehmi bir tarafa atın!
Ey Kevn ü fesat âleminde tamamiyle çürümüş canlar! Ebedî canlarınız ne vücuda geldi, ne doğdu!"
O nağmelerden pek az, pek cüzi bir miktarını söylesem canlar, mezar ve merkatlerinden baş kaldırırlar.
Kulak ver! O nağmeler uzakta değil; fakat sana söylemeğe izin yok.

1930. Agâh ol ki velîler, zamanın israfil'idirler. Ölüler, onlardan can bulur, gelişirler.
Ölü canlar, ten mezarında kefenlerine bürünmüş yatarlarken onların sesinden sığırayıp kalkarlar
Derler ki: Bu ses, öbür seslerden bambaşka; çünkü diriltmek Tanrı sesinin işidir.
Biz öldük, tamamiyle çürüdük, mahvolduk. Fakat Tanrı sesi gelince hepimiz dirildik, kalktık.
Tanrı sesi ister hicab ardından, ister hicabsız gelsin...Cebrail, Meryem'e, yakasından üfleyerek ne verdiyse Tanrı sesi de insana onu verir.

1935. Ey derileri altında yokluğun çürütüp mahvettiği kimseler! Sevgilinin sesiyle yokluktan dönün, tekrar var olun! O ses, Tanrı kulunun boğazından çıksa da esasen ve mutlaka Padişah'tan gelmektedir. Tanrı ona dedi ki: "Ben dilim, sen vücutsun. Ben senin hislerin, memnuniyet ve gazabınım, Yürü! Benimle duyan, benimle gören sensin. Sır sahibi olmak da ne demek? Bizzat sır sensin. Sen mademki hayret âleminde "Lillâh" sırrına mazhar oldun, ben de senin olurum. Çünkü "Kim, Tanrı'nın olursa Tanrı onun olur."

1940. Sana bazen sensin derim, bazen de benim derim. Ne dersem diyeyim, ben aydın ve parlak bir güneşim. Her nerede bir çırağıktan parlasan orada bütün âlemin müşkülleri hallolur. Güneşin bile gideremediği, aydınlatamadığı karanlık, bizim nefsimizden kuşluk çağı gibi aydınlanır. Âdem evlâdına esmasını bizzat gösterdi. (Âdem'i, isimlerine mazhar etti); diğer mevcudata esma, Âdem'den açıldı. Nurunu, istersen Âdem'den al, istersen ondan...şarabı, dilersen küpten al, dilersen testiden!

1945. Çünkü bu testi, küple adamakıllı birleşmiştir; o iyi bahtlı testi, senin gibi (zâhiri zevklerle şad değil, hakiki neşeyle neşelenmiş) tir. Mustafa, "Beni görene benim yüzümü gören kişiyi görene ne mutlu" dedi. Bir mumdan yanmış olan çırağı gören, yakinen o mumu görmüştür. Bu tarzda o mumdan yakılan çırağdan başka bir çırağ, ondan da diğer bir mum yakılsa ve ta yüzüncü muma kadar, hep o ilk mumun nuru intikal etse, sonuncu mumu görmek, hepsinin aslı olan ilk mumu görmektir. İstersen o nuru, son çırağdan al, istersen ilk çırağdan...hiç fark yok.

1950. Nuru, dilersen son gelenlerin mumundan gör, dilersen geçmişlerin mumundan.

“ Zamanınızdaki günlerde Rabbinizin güzel kokuları vardır. Kendinize gelin; o güzel kokuları almaya çalışın ” hadîsinin tefsiri

Peygamber, "Hakkın güzel ve temiz kokuları ,bu günlerde esecek, O vakitlere kulak verin, aklınız o vakitlerde olsun ki, bu çeşit güzel kokuları alabilirsiniz, bu fırsatı kaçırmayınız dedi. Güzel koku geldi, sizin haberiniz yokken esip, esip gitti... Dilediğine can bağışlayıp geçti. Başka bir koku daha erişti; uyanık ol ey arkadaşı, uyanık ol ki bundan da mahrum kalmayasın.

1955. Ateş meşrepli olan can, ondan ateş söndürme kabiliyetini kazandı. Hoş olmayan can, onun lûtfu ile hoş bir hale geldi.

*Ateşli can, onun yüzünden söndü. Ölü, onun aydınlığından kaftan giyindi. Bu tazelik, Tûbâ ağacının tazeliği; bu hareket, Tûbâ ağacının hareketidir. Halkın hareketlerine benzemez. Eğer bu ebedî nefha, yere göğe nazil olsa... yer ehliyle gök ehlinin ödleri su kesilirdi. Esasen bu nihayeti olmayan nefhanın korkusundan, gökler, yeryüzü ve dağlar o emaneti yüklenmekten çekindiler. "Feebeyne en yahmilnehâ" âyetini oku da gör. Korkusundan dağın yüreği kan olmasaydı "Eşfakne minhâ" denir miydi?

1960. Bu Tanrı kokusu dün gece bize bir başka türlü zuhur etti, fakat birkaç lokma geldi, kapıyı kapadı. Lokma için bir Lokman, rehin oldu. Şimdi Lokman'ın sırası; ey lokma sen çekil. Bu mihnet ve meşakkat lokması yüzünden Lokman'ın ayağına batan diken çıkarın. Onun ayağında diken değil, gölgesi bile yok. Fakat siz, hırstan onu fark edemiyorsunuz. Hurma olarak gördüğünü diken bil. Çünkü, sen çok nankör, çok görgüsüzsün!

1965. Lokmanın canı, Tanrı'nın bir gül bahçesindeyken neden can ayağı bir dikenden incinsin. Bu diken yiyen vücut, devedir. Mustafa'dan doğan da bu deveye binmiştir. Ey deve! Sırtında öyle bir gül dengi var ki kokusundan sende, yüzlerce gül bahçesi meydana gelmiştir. Halbuki sen, hâlâ mugeylân dikenine ve kumsala meylediyorsun. Bu arta kalası dikenden gülü nasıl toplayacaksın? Ey bu arama yüzünden taraf taraf, bucak bucak dolaşıp duran! Ne vakte kadar "Nerede bu gül bahçesi" diyeceksin?

1970. Ayağındaki bu diken çıkarmadıkça gözün görmez. Nasıl dönüp dolaşabilirsin? Ne şaşılacak şey, cihana sığmayan Âdemoğlu, gizlice bir dikenin başında dolaşıp durmakta! Mustafa bir hemdem elde etmek için geldi; "Kellimînî yâ Humeyrâ" dedi. "Ey Humeyrâ! Nalı ateşe koyda bu dağ, lâl haline gelsin" buyurdu. Humeyrâ kelimesi, müennestir, can da müennesi semâidir. Araplar cana müennes demişlerdir.

1975. Fakat canın müenneslikten pervası yok. Çünkü, ruhun ne erkekle bir alakası var, ne kadınlâ! Müzekkerden de yükselir, müennesten de. Bu, kurudan yaştan meydana gelen ruh (-u hayvanî) değildir ki. Bu can, ekmekten kuvvetlenen, yahut kâh şöyle, kâh böyle bir hale gelen can değildir. Bu ruh hoşluk verir, hoştur, hoşluğun ta kendisidir. Ey maksadına erişmek için vesilelere baş vuran! Hoş olmayan, insanı hoş bir hale getiremez. Sen şekerden tatlı bir hale gelsen bile o tat bazen senden gidiverir, bu mümkündür.

1980. Fakat fazla vefakârlık sebebiyle tamamen şeker olursan buna imkân yoktur. Nasıl olurda şekerden tat ayrılır, imkânı var mı?

Ey hoş arkadaş! Âşık, halis ve sâf şarabı, kendisinden bulur, onunla gıdalanırsa bu makamda artık akıl kaybolur, (bu sırta akıl ermez).

Aklı cüzi sırta sahip gibi görünürse de hakikatte aşkı inkâr eder.

Zekidir bilir; fakat yok olmamıştır. Melek bile yok olmadıkça Şeytandır.

Aklı cüzi sözde ve işte bizim dostumuzdur. Ama hal bahsine gelirsen orada bir hiçten, bir yoktan ibarettir.

1985. Varlıktan fâni olmadığı için o, hiçtir, yoktur. Kendi dileğiyle yok olmayınca nihayet zorla, istemediği halde yok olacaktır. Bu da ona yeter.

Can, kemaldır, çağırması sesi de kemaldır. Onun için Mustafa "Ey Bilâl bizi dinlendir ferahlandır;

Ey Bilâl! Gönlüne nefhettiğim o nefhadan, o feyizden dalga dalga coşan sesini yücelt.

Âdem'i bile kendinden geçiren, gök ehlinin bile akıllarını hayrete düşüren o nefhayla sesini yükselt!" buyurdu.

Mustafa o güzel sesle kendinden geçti. Ta'ris gecesinde namazı kaçı.

1990. O mübarek uykudan baş kaldırmadı; sabah namazının vakti geçip kuşluk çağı geldi.

Ta'ris gecesi, o gelinin huzurunda tertemiz canları, el öpme devletine erişti.

Aşk ve can... her ikisi de gizli ve örtülüdür. Tanrıya gelin dediğim için beni ayıplama.

Sevgili, benim sözüme darılsaydı susardım; bana bir lâhzack mühlet verseydi sükût ederdim.

Fakat "Söyle, bu söz ayıp olmaz. Senin sözün, gayb âlemindeki kaza ve kaderin zuhurundan başka bir şey değildir" demekte.

1995. Ayıptan başka bir şey görmeyene ayıptır. Fakat gayb âleminin pâk ruhu, hiç ayıp görür mü?

Ayıp cahil mahlûka nispetle ayıptır; makbul Tanrıya nispetle değil.

Küfür bile yaratana nispetle bir hikmettir. Fakat bize nispet edecek olursan bir âfet, bir felâkettir.

Birisinde yüzlerce faziletle beraber bir de ayıp bulursa o ayıp nebatatın sapı mesabesindedir.

Terazide her ikisini de birlikte tartarlar. Çünkü, nebatat ve sap... ikisi de bedenle can gibi bağdaştır.

2000. Şu halde büyükler, bu sözü boş yere söylemediler: Temiz kişilerin cisimleri de, can gibi saftır.

Onların sözleri de nişanı olmayan ve bir kayda gelmeyen can olmuştur, nefisleri de, suretleri de.

Onlara düşman olanların canları ise sırf cisimdir. O düşman, tavla oyununda kırılmış zar gibi faydasızdır, ancak bir addan ibarettir.

Düşman toprağa girdi, tamamı ile toprak oldu. Bu ise tuzlaya düşüp tamamı ile arındı.

O tuz, öyle bir tuzdur ki Muhammed, ondan meslâhat kazanmış, o yüzden melih sözü fasih olmuştur.

2005. Bu tuz, bu melâhat, ondan miras kalmıştır; vârisleri de seninledir, ara bul!

Vârisler senin huzurunda oturuyorlar, fakat nerede senin huzurun? Senin önündedirler, fakat nerede önü sonu düşünen can?

Eğer sen, kendinde ön, art olduğunu sanıyorsan cisme bağlısın, candan mahrumsun.

Alt, üst, ön, art; cismin vasfıdır. Nurani olan can ise bunlardan münezze ve cihetsizdir.

Kısa görüşlüler gibi zanna düşmemek için gözünü, o pâ padişahın nuruyla aç!

2010. Sen madem ki zâhiri önü, sonu düşünmekte... Ancak ve ancak bu gam ve neşe âlemindesin. Ey hakikatte yok olan! Yok olan nerede ön, nerede son?

Yağmurlu gündür, gece çağına kadar yürü! Bu yağmur, bildiğimiz yağmur değil! Tanrı yağmurlarından.

Ayşe'nin -Tanrı ondan razı olsun- Mustafa Sallâllahu aleyhi vessellem'e " Bugün yağmur yağdı. Sen mezarlığa gittiğin halde niçin elbisen ıslak değil? " diye sorması

Mustafa, bir gün, dostlarından birinin cenazesine ve dostlarla mezarlığa gitti.

Onun mezarına toprak doldurdu, tohumunu yeraltında diriltti.

Bu ağaçlar, toprak altındaki insanlara benzerler. Ellerini topraktan çıkarıp;

2015. Halka doğru yüz türlü işaretlerde bulunurlar, duyana söz söylerler.

Yeşil dilleriyle, uzun elleriyle toprağın içindeki sırları anlatırlar.

Kazlar gibi başlarını su içine çekmişler...Karga gibi tavs haline gelmişlerdir.

Tanrı, onları kış vakti hapsedmişse de baharda o kargaları tavus haline getirir.

Kışın onlara ölüm vermişse de bahar yüzünden yine diriltilip yapraklandırır, yeşertir.

2020. Münkirler der ki: "Eskiden beri olagelmış bir şey. Neden bunu kerem sahibi Tanrı'ya isnad edelim?"

Onların körlüğüne rağmen Tanrı, dostların gönüllerinde bağlar, bahçeler bitirmiştir.

Gönülde kokan her gül, kül sırlarından bahisler açar.

Onların kokuları, münkirlerin burunlarını yere sürtmek için perdeleri yırtarak dünyanın etrafını dönüp dolaşırlar.

Münkirler, o gönül kokusuna karşı kara böcek gibidirler; dayanamazlar. Yahut davul sesine tahammül edemeyen beyni zayıf kimseye benzerler.

2025. Kendilerini meşgul ve müstağrak gösterirler. Şimşek parıltısından gözlerini yumarlar.

Göz yumarlar ama, onların buldukları makamdaki göz değildir ki. Göz odur ki bir sığınak görsün.

Peygamber, mezarlıktan dönünce Sıddîka'nın yanına giderek konuşup görüşmeye başladı.

Sıddîka'nın gözü, Peygamber'in yüzüne ilişince önüne gelip elini onun üstüne,

Sarığına, yüzüne, saçına, yakasına, göğsüne, kollarına sürdü.

2030. Peygamber, "Böyle acele acele ne arıyorsun?" dedi. Ayşe "Bugün hava bulutluydu, yağmur yağdı. Elbisende yağmurun eserini arıyorum. Gariptir ki üstünü, başını yağmurdan ıslanmamış görmekteyim" dedi. Peygamber "O sırada başına ne örtmüşsün, baş örtün neydi? Diye sordu. Ayşe senin ridanı başıma örtmüştüm" dedi. Peygamber dedi ki: "Ey yeni yakası tertemiz Hatun! Tanrı onun için temiz gözüne gayb yağmurunu gösterdi." O yağmur, sizin bu bulutunuzdan değildir. Başka bir buluttan, başka bir göktendir.

Hakîmi Senâî'nin " Can elinde cihan göklerine iş buyuran gökler var. Can yolunda nice inişler, nice yokuşlar, nice yüksek dağlar ve denizler var " beyitlerinin tefsiri

2035. Gayb âleminin başka bir bulutu, başka bir yağmuru, başka bir göğü, başka bir güneşi vardır. Fakat o, ancak havassa görünür, diğerleri " Öldükten sonra tekrar yaratılıp diriltileceklerinden şüphe ederler." Yağmur vardır, âlemi beslemek için yağar. Yağmur vardır âlemi perişan etmek için yağar. Bahar yağmurlarının faydası, şaşılacak bir derecededir. Güz yağmuruyorsa, bağa sıtma gibidir. Bahar yağmuru, bağı nazü naim ile besler, yetiştirir. Güz yağmuruyorsa bozar, sarartır.

2040. Kış, yel ve güneş de böyledir; bunların tesirleri de zamanına göre ve ayrı ayrıdır. Bunu böyle bil, ipin ucunu yakala!

Tıpkı bunun gibi gayb âleminde de bu çeşitlilik vardır. Bazısı zararlıdır, bazısı faydalı. Bazı yağmurlar berekettir, bazıları ziyan.

Abdâlin bu nefesi de işte o bahardandır. Canda ve gönülde bu nefes yüzünden yüzlerce güzel şeyler biter.

Onların nefesleri, talihi kişilere bahar yağmurlarının ağaca yaptığı tesiri yapar.

Fakat bir yerde kuru bir ağaç bulursa cana can katan rüzgârı ayıplama!

2045. Rüzgâr, işini yaptı, esti. Canı olan da, rüzgârın tesirini candan kabul etti.

" Bahar serinliğini ganimet bilip istifade edin. Çünkü o, ağaçlarınıza ne yaparsa bedenlerinize de onu yapar v.s hadîsinin mânası

Peygamber, "Dostlar, bahar serinliğinden sakın vücudunuzu örtmeyin.

Çünkü bahar rüzgârı, ağaçlara nasıl tesir ederse sizin hayatınıza da öyle tesir eder.

Fakat güz serinliğinden kaçının. Çünkü o, bağa ve çubuklara ne yaparsa sizin vücudunuza da onu yapar "dedi.

Bu hadîsi rivayet edenler, zâhirî mânasını vermişler ve yalnız zâhirî mânasıyla kanaat etmişlerdir.

2050. Onların halden haberleri yoktur. Dağı görmüşler de dağdaki madeni görmemişlerdir.

Tanrı'ya göre güz, nefis ve hevadır. Akılla cansa baharın ve ebedîliğin ta kendisidir.

Eğer senin gizli ve cüzi bir aklın varsa cihanda bir kâmil akıl sahibini ara!

Senin cüzi aklın, onun külli aklı yüzünden külli olur. Çünkü Akl-ı kül, nefse zincir gibidir.

Binaenaleyh hadîsin mânası teville şöyle olur: Pak nefesler bahar gibidir, yaprakların ve filizlerin hayatıdır.

2055. Velîlerin sözlerinden, yumuşak olsun, sert olsun, vücudunu örtme çünkü o sözler, dininin zâhirîdir.

Sıcak da söylese, soğuk da söylese, hoş gör ki sıcaktan, soğuktan (hayatın hâdiselerinden) ve cehennem azabından kurtulasın.

Onun sığacı, hayatın ilkbaharıdır. Doğruluğun, yakînin ve kulluğun sermayesidir.

Çünkü can bahçeleri, onun sözleri ile diridir. Gönül denizi, bu cevherlerle doludur.

Eğer gönlün bahçesinden cüzi bir zevk ve hal eksilse aklı başında olan kişinin gönlünü, binlerce gam kapladı.

Sıddîka'nın –Tanrı ondan razı olsun- " Bugünkü yağmurun sırrı neydi? " diye sorması

*Sıddîka'nın aşkı çoşup edebe riayetle Peygamber'e sordu:

2060. "Ey şu varlığın hülâsası, vücudun zübdesi! Bu günkü yağmurun hikmeti neydi?

Bu yağmur, rahmet yağmurlarından mıydı, yoksa tehdit için mi yağıyordu, pek yüce, pek azametli Tanrı'nın adaletinden miydi?

Bu yağmur, bahara ait lûtuflardan mıydı, yoksa âfetlerle dolu güz yağmuru muydu?"

Peygamber dedi ki: "Bu yağmur musibetler yüzünden insanın gönlüne çöken gamı yatıştırmak için yağıyordu."

Eğer Âdemoğlu, o keder ateşi içinde kalıp duraydı ziyadesiyle harabolur, eksikliğe düşer, (hiçbir şey yapamaz bir hale gelir) di.

2065. O anda bu dünya harap olurdu, insanların içlerinde hırs kalmazdı.

Ey can, bu âlemin direği gaflettir. Akıllılık, uyanıklık, bu dünya için âfettir.

Akıllılık o âlemdendir, galip gelirse bu âlem alçalır.

Akıllılık güneştir, hırs ise buzdur. Akıllılık sudur, bu âlem kirdir.

Dünyada hırs ve haset kükremesin diye o âlemden akıllılık, ancak sızar, sızıntı halinde gelir.

2070. Gayb âleminden çok sızarsa bu dünyada ne hüner kalır, ne de ayıp.

Bu bahsin sonu yoktur. Başlamış olduğun söze dön, tekrar çalgıcının, hikâyesine devam et.

Çalgıcı hikâyesinin söylenmedik kısmı ve çalgıcının kurtuluşu

O, öyle çalgıcıydı ki âlem, onun yüzünden neşeye dolmuştu. Dinleyenler sesinden garip garip hayallere dalıyorlar, şaşılacak hallere düşüyorlardı.

Gönül kuşu onun nağmesiyle uçmakta; canın akli, sesine hayran olmaktaydı.

Fakat zaman geçip ihtiyarlayınca evvelce doğan kuşu gibi olan canı, âcizlikten sinek avlamaya başladı.

2075. Sırtı, küp sırtı gibi eğrildi, kamburlaştı. Gözlerinin üstünde kaşlar, âdeti eyer kuskununa döndü.

Onun cana can katan lâtif sesi fena, iğrenç , çirkin yürek tırmalayıcı geldi.

Zühre'nin bile haset ettiği o güzel sesi, kart eşeğin sesine benzedi.

Zaten hangi hoş vardır ki nahos olmamıştır? Yahut hangi tavan vardır ki yıkılmamış, yere serilmemiştir.

Ancak Sûr'un üfürülmesi, nefeslerinin aksinden ibaret olan yüce azizlerin sesleri, bundan müstesnadır; onların sesleri bakidir.

2080. Onların gönülleri, öyle bir gönüldür ki gönüller, ondan sarhoştur. Yoklukları öyle bir yokluktur ki bizim varlıklarımız, o yokluktan varolmuşlardır.

Her fikrin, her sesin kehlbarı (fikirleri ve sesleri çeken) o gönüldür. İlham, vahiy ve sır lezzeti yine o gönülden ibarettir.

Çalgıcı bir hayli ihtiyarlayıp zayıflayınca kazançsızlıktan bir parçacık yufka ekmeğine bile muhtaç hale geldi.

Dedi ki: "Tanrım, bana çok ömür ve mühlet verdin, hakîr bir kişiye karşı lûtuflarda bulundun.

Yetmiş yıldır isyan edip durdum. Benden bir gün bile ihsanını kesmedin.

2085. Bugün kazanç yok, senin konuğum. Çengi sana çalacağım, gayrı seninim."

Çengi omuzlayıp Tanrı aramağa yola düştü; ah ederek Medine Mezarlığına doğru yollandı.

"Tanrı'dan kirîş parası isteyeceğim. Çünkü o kendisine karşı halis olan kalplere kerem ve ihsanıyla eder" dedi.

Bir hayli çenk çalıp ağladı ve başını yere koydu, çengi yastık yaptı bir mezara yaslandı.

Çalgıcıyı uyku bastırdı, can kuşu kafesten kurtuldu; çalgıcıyı da bırakıp sıçradı.

2090. Sâf bir âleme, can sahrasına vararak tenden ve cihan mihnetinden kurtuldu.

Canı, orada macerasını şöyle terennüm etmekteydi: Beni burada bıraksalardı.

Canım bu bahçede, bu bahar çağında ne hoş bir hale gelir, bu ovanın bu gayb lâleliğinin sarhoşu olurdu.

Başsız, ayaksız seferler eder, dişsiz, dudaksız şekerler yedim.

Felek sakinleriyle zahmetsiz, mihnetsiz zikre, dimağsız fikre dalar, onlarla lâtifeler ederdim.

2095. Gözleri kapalı olarak bir âlem görür; elsiz, avuçsuz güller, reyhanlar devşirirdim...

Çalgıcı, bir su kuşuydu; bu âlem de bir bal denizi. Bu bal Eyyub Peygamber'in içtiği ve yıkandığı pınardı.

Eyyub, o pınarda yıkanarak tepeden tırnağa kadar doğu nuru gibi bütün hastalıklardan arındı, pirüpak oldu.

Mesnevi hacım bakımından felekler kadar bile olsa yine bu âlemin, hattâ küçük bir cüz'ünü ihata edemezdi.

Halbuki çok geniş olan o yerler gök, darlıktan gönlümü paramparça etti.

2100. Bu bir âlemdir ki bana rüyada görüldü; açıklığıyla kolumu, kanadımı açtı.

AÇIKLAMALAR (Beyitler 1401 - 2100)

B. 1404. -1405. Nuh Peygamber diyor ki: "Ben, onları yargılamam için ne vakit çağırıdıysam parmaklarını kulaklarına tıkadılar; elbiselerini başlarına çektiler, libaslarına büründüler; inatlarında ısrar ettiler; inadettikçe ettiler, ululandıkça ululandılar." (Sure: 71 — Kur, âyet: 7).

B. 1427. (Feyz-al Kadir IV. 149).

B. 1479. dan sonraki başlık: Adem'le Havva. Tanrı tarafından yemişinden yememeleri emir buyurulan ağacın yemişini Şeytan'a uyup yeyince suçlu oldular ve Tanrı'dan "Rabbena zalemnâ — Rabbimiz. biz nefsimize zulmettik" diye yarlıganma dilediler (1250 - 1255) inci beyitlerin izahına bakınız). Şeytan'sa Kur'an'ın 7 inci suresi olan A'raf suresinin 16 ve 17 nci âyetlerinde bildirildiği veçhile "Febimâ agveyteni — Beni iğva ettiğin, rahmetinden uzaklaştırdığın için kullarını senin doğru yolundan azdıracak, sonra önlerinden, artlarından, sağlarından, sollarından gelip onları yoldan çıkaracağım..." demiş ve bu suretle suçu Tanrı'ya bulmuştur. Bu başlık altında bilhassa bundan halledilmektedir.

B. 1495. "Pis şeyler pislerin, pisler de pis şeylerindir. Temiz şeyler temizlerin, temizler de temiz şeylerindir..." (Sure: 24 — Nur, âyet: 26).

B. 1507. Lâzım, melzum, nâfi, muktazi. Bunlar akîf delillerdir. Lâzım olan, yani gereken şeyler bir melzum, yani

gerekli aranır. Meselâ iyi insanda iyilik gereklidir, iyilik için de iyi insan gerektir. Nâfi ile muktaziye gelince: Bunlar birbirinin karşılığıdır. Her muktaziye bir muktaza lâzımdır. Meselâ yapılan bir işte muktazi, yani o şeyi iktiza ettiren, yaptırın arandığı gibi yapılan, meydana gelen iş de iktiza etmiş de vücut bulmuştur. Yapılmadığı takdirde o işin yapılmamasına sebebolan bir nâfi vardır, yapılmıyan, meydana gelmiyen şey ise menfidir, vücut bulmamıştır.

B. 1508. den sonraki başlıktaki cümle, Kur'an'-ın 57 nci suresi olan "Hadid" suresinin 5 inci âyetindedir.

B. 1528. den sonraki başlıkta bulunan söz hadîs değildir. Peygamber zamanında sofi ve tasavvuf sözleri yoktu. Nitekim Mevlâna da bunu hadîs olarak söylemiyor. Fakat muahhar tasavvuf kitaplarının bazılarında bu sözün hadîs olduğu yanlış olarak kayıtlıdır.

B. 1564. Hayyâm'm şu rubaisini hatırlatır:

No herde günâh der cihan kist bigu
Van kes ki güneh nekerd çün zîst bigu
Men bed kunem-u tu bed mükafat kuni
Pes fark-ı miyan-ı men-u tu çîst bigu

(Dünyada günah etmiyen kimdir? Söyle. Günah etmiyen kişi nasıl doğdu? Anlat. Ben kötülük eder, sen de kötülüğüme karşı bana kötülük verir, azabeylersen... Peki. söyle, benimle senin aranda ne fark var?) Abdullah Cevdet tab'ı, s. 368.

B. 1(03. Başlıkta söylendiği gibi Ferideddin-i Attâr'ın bir beytidir.

B. 1615. Ve sonraki beyitler. Kur'an'ın 20 nci suresi olan Tâhâ suresinin 65 inci âyetinden alınmadır.

B. 1622. "Kur'an okununca dinleyin ve susun de merhamet edilmişlerden olabilirsiniz."

(Sure: 7 — A'raf. âyet: 204) bu beyitteki "Ansîtû — susun" sözü, bu âyetten alınmadır.

B. 1628. "Evlere ardından girmek iyi değildir. İyilik, Tanrı'dan korkan ve haramdan çekinen kişinin işidir. Siz, evlere kapılarından girin. Tanrı'dan çekinin ki kurtulasınız."

(sure: 2 — Bakara, âyet: 189).

B. 1673 - 1676. "Bir âyetin hükmünü değiştirir, -yahut o âyeti unutturursak yerine ondan daha hayırlı bir âyet, yahut ona benzer bir âyet getiririz. Tanrı'nın her şeye kaadir olduğunu bilmez misin" (Sure: 2 Bakara, âyet 106), 1673 teki arapça sözler bu âyetten alınmadır. .

B. 1674. "Siz. iman edenlerle alay ettiniz. Nihayet size beni anmayı unutturdum. Siz, müminlere gülerdiniz" (Sure 23 — Müminun - âyet: 110) bu beyitteki Arapça cümle, bu âyetten alınmadır.

B. 1709. Kur'an'ın 90 inci suresi olan ve Beled suresi denen bu surenin "fi kebed" e kadar olan 1-4 üncü âyetlerinin meal bakımından mânası şudur: "Bu şehre (Mekke'ye) ant olsun ki sen, bu şehirlisin. Babaya <Âdem Peygamber'e) ve oğula (Peygamberlere) ant olsun ki biz, insanı zahmet ve meşakkat için yarattık."

B. 1732. Halil, dost manasınadır ve İbrahim Peygamber'in lâkabıdır.

B. 1755. La ve İllâ'dan murat "La ilahe illallah — ister elle yapılma olsun. İster vehimle icadedilmiş bulunsun, ibadete lâyük hiçbir mabut yoktur. İbadete lâyük mabut, ancak Tanrı'dır" sözündeki nefiy ve ispattır.

B. 1762. nci beyitten sonraki başlıktaki şiir, Hakim-i Senâî'nindir.

B. 1807 - 1809. Bu beyitlerden apaçık anlaşılıyor ki Mevlâna, bu bahisleri sabaha kadar söylemiş. Çelebi Hüsameddin yazmıştır. Burada Mevlâna, gün ışığını görünce Çelebi'yi uykusuz bıraktığından üzüyor ve kendisinden tatlı bir dille özür diliyor. 1809 daki adı geçen Mansur, Abâ-al Mugıys Huseyn-ibn-i Mansûr al Hallac'dır ki hicrî 309 (922) de Bağdad'da idam edilmiştir. Şeriata aykırı sözleri yüzünden idam edilen Mansur, birçok sofilerce makbul sayılmıştır. Aynı zamanda bu beyitteki "Senin Mansur şarabın" sözünde iham da vardır. Çünkü "Mansur" yardım edilmiş; mânasına geldiğinden "Mansur şarabın" yardım edilmiş şarabın, feyzin ve lütfün mânalarına da gelir Mansur'la en fazla meşgul olan L. Massignon' dur. Onun hakkında "Al-Hallaj, Martyr mystique de l'İslâm" adlı bir eser yazdığı gibi (Paris 1922) ayrıca "Ahbâr al Hallaj'ı (Paris 1936 ve Mansur'un "Kitâb al-Tavvâsîn"ini de bastırmıştır (Paris 1913).

B. 1877. den sonraki başlık. "Tanrı'nın dilediği olur, dilemezse olmaz" diye bir hadîs rivayet edilir.

B. 1898. Akl-ı Küll, Akl-ı Cüzi karşılığıdır. Akl-ı Cüzi, dünya işlerine eren akıldır ki buna geçim aklı mânasına "Akl-ı Maaş" da denir. Aynı zamanda akl-ı Küll, Hükema felsefesince yaratıcı kudretin faal tecellisidir. Bu faal tecelliye karşılık bir de münfail tecelli vardır. Buna da Nefs-i Kül derler. Akl-ı Kül'le Nefs-i Külden felekler ve anasır meydana gelmiş, feleklerle unsurların birleşmesinden üç çocuk (Mevlâfîd-i Selâse) yani cemat, nebat ve hayvan vücut bulmuştur. Tasavvufu Hükema felsefesiyle birleştiren sofilerce Akl'ı Kül şeriat dilinde Cebrail'dir.

B. 1905. Hakîm-i Gaznevî, Senâî'dir ve bu beyitten sonraki iki beyit onundur.

B. 1924. Bu beyitteki cümleler, Kur'an'ın 55 inci suresi olan Rahman suresinin 33 üncü âyetinden alınmadır. Âyetin mânâsı şudur: "Ey cinler ve insanlar, göklerin ve yeryüzünün sınırlarından dışarı çıkabilerseniz çıkın! Çıkamazlar, ancak Tanrı kudretiyle."

B. 1934. Tanrı, Cebrail'i Meryem'e göndermiş, Cebrail de Meryem'in yakasından üfürmüş, Meryem bu suretle gebe kalmış ve İsa Peygamber'i doğurmuştur. İncil'de de aşağı yukarı aynı olan bu rivayet, Kur'an'ın birçok surelerinde vardır. Hattâ 19 uncu suresi, bilhassa İsa Peygamber'i ve doğumunu anlatır. Bu yüzden de "Meryem suresi" diye anılır.

B. 1938. "Kul farzlardan başka ibadetlerle meşgul oldukça bana yaklaşır durur. Nihayet ben, onun kulağı gözü. dili, eli ayağı olurum. Benimle duyar, benimle görür, benimle söyler, benimle tutar, benimle yürür" diye bir Hadis-i Kudsî rivayet edilir ki sofiler, buna bilhassa ehemmiyet verirler. Bu mertebeye "Kurb-i Nevafil — Nafileler yüzünden Tanrı'ya yakın olmak" mertebesi derler.

B. 1939. H. Muhammed'in "Bir kişi, Tanrı'ya mal olur, kendisini Tanrı'ya verirse.. Tanrı da onun için, olur" dediği rivayet edilmiştir.

B. 1953 - 1959. Bu iki beyitteki Arapça sözler. Kuran'ın 33 üncü suresi olan Ahzâb suresinin 72 nci âyetinden alınmıştır. Âyetin mânâsı şudur: "Şüphesiz ki biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik.. yüklenmekten çekindiler, ondan korktular.. İnsan yüklendi, yüklendi ama çok zalim ve bilgisiz." 1959 daki "Feebeyne en yahmilnehâ" yüklenmekten çekindiler; "Eşfakne minhâ" da ondan korktular demektir.

B. 1972. "Ey beyaz kadıncağız, benimle konuş!" H. Muhammed'in Ayşe'ye böyle dediği rivayet edilmiştir. Sofilere göre Peygambere ruhaniyet galebe edince dünya ile meşgul olmak, oyalanıp o halden kurtulmak için. zevcesine böyle hitabeder, onunla konuşur görüşürdü. Beşeriyet galebe edince de müezzinleri olan Bilâl'e "Ezan oku, bizi ferahlandır" derlerdi.

1986 ncı beyitte de buna işaret edilmektedir.

B. 1973. Eskiden sihirle uğraşanlar, birisinin sevgisini kazanmak için bir nala sevgilisinin adını yazıp ateşe korlar, bazı şeyler okurlardı. Güya bu suretle sevgilinin kararı kalmaz, âşık ram olurmuş. "Nalı ateşe-koymak" edebiyatta sevgiye delâlet eder. Bu beyitteki söz, hadîs, yani H. Muhammed'in sözü değildir.

B. 1986 - 1988. 1972 nci beytin izahına bakınız.

B. 1989 - 1991. H. Muhammed'in bazı savaşlarda bütün gece yürüdüğü, sabaha karşı, sabahleyin konaklayıp uyuduğu, bu suretle gün doğup kuşluk çağı geldiği ve sabah namazı vaktinin geçtiği, uyandıktan zaman namazı cemaatle kaza ettikleri rivayet edilmiştir. Yolcunun sabaha kadar yürüyüp sabaha karşı uyku ve istirahat için konaklamasına Arapça "Ta'ris" denir.

B. 2004. Arapçada milh tuz demektir. Melâhat de tuzluluktur. Yemeğe tuz çeşni verdiği cihetle Melâhat güzellik ve alim mânalarına kullanılmaktadır. Biz, Melâhat kelimesini kullandığımız halde "tuzluluk" kelimesini güzellik, şirinlik mânalarına kullanmayız. Azerîlerde ise "tuzlu kişi" güzel ve melih adam yerine kullanılır H. Muhammed'in "Ben, kardeşim Yusuf'tan daha melihim, Yusuf benden daha güzeldi" dediği rivayet edilmiştir.

B. 2096. Eyyub Peygamber, Tanrı tarafından sınanıp birçok belâlara uğradıktan sonra hastalanmış, vücudu yaralar, bereler içinde kalmıştı. Sonra ona "Ayağını yere vur. Şu yıkanacak soğuk çeşme; şu kaynak da içilecek su" denmiş (sure: 73 Sâd, âyet: 42). O da ayağını yere vurmuş, yerden çıkan iki kaynağın birinde yıkanmış, vücudundaki hastalıklar iyileşmiş, öbüründen içmiş, içindeki hastalıklar geçmişti.

(2101 - 2800 Beyitler)

Bu âlemle bu âlemin yolu meydanda olsaydı dünyada pek az kimse, ancak bir lâhzacık kalırdı. İhtiyar çalgıcıya "Burada kalmaya tamah etme, mademki ayağından diken çıkmıştır, haydi git" diye emir gelmekte. Canı ise orada, Tanrı'nın rahmet ve ihsanı meydanında "Durakla, bekle" demekteydi.

Hâtîf'in rüyada Ömer'e " Beytülmalde şu kadar mal al, mezarlıkta yatan o adama ver " demesi

O sırada Hak Ömer'e bir uyku verdi ki kendini uykudan alamadı.

2105. "Bu mûtat bir şey değildi. Bu uyku, gayb âleminden geldi. Sebepsiz olamaz" diye taaccüpte kaldı. Başını koydu, uyudu. Rüyasında hak tarafından bir ses geldi, bu sesi ruhu duydu. O ses öyle bir sestir ki her sesin nağmenin aslıdır. Asıl ses odur, o sesteki başka sesler, aksi sedadır. Türk, Kürt, Zenci, Acem, Arap bütün milletler kulağa, dudağa muhtaç olmadan bu sesi anlamışlardır. Hattâ Türk, Acem ve Zenci şöyle dursun... o sesi dağlar taşlar bile işitmiştir.

2110. Her dem Tanrı'dan " Elestü" sesi gelir, cevherlerle arazlar da o sesteki var olmaktadır. Gerçi bunlardan zâhiren "Belâ" sesi gelmezse de onların yokluktan gelmeleri, var olmaları "Belâ" demeleridir. Ağacın, taşın anlayışını söyledim ya. Hemen şimdiki bunu anlatan şu hikayeyi dinle!

" Cemaat çoğaldı, vâzettiğin zaman mübarek yüzünü göremiyoruz " diye Peygamber Sallâllahu Aleyhi vesellem için mimber yaptıkları vakit (evvelce dayanıp vâzettiği) Hannâne direğinin inlemesi ve Peygamber'le sahabenin o iniltiyi işitmeleri, Mustafa Sallâllahu Aleyhi vesellem'in o direk açığa sual ve cevabı

Hannâne direği, Peygamberin ayrılığı yüzünden akıl sahipleri gibi ağlayıp inliyordu. Peygamber, "Ey direk, ne istiyorsun?" dedi. O da "Canım, ayrılığın kan kesildi.

2115. Bana dayanıyordun, şimdi beni bıraktın. Mimberin üstüne çıktın" dedi.

*Bunun üzerine Peygamber ona dedi ki: "Ey iyi ağaç, ey sırrı bahta yoldaş olan!

Söyle ne istersin? Dilersen seni yemişlerle dolu bir hurma fidanı yapayım ki doğudakiler de, batıdakiler de senin hurmanı yesinler.

Yahut Tanrı, seni o âlemde bir servi yapsın da ebediyen terü taze kal" dedi.

Hannâne "Daim ve baki olanı isterim" dedi. Ey gafil, dinle de bir ağaçtan aşağı kalma!

Peygamber, kıyamet günü insanlar gibi dirilmesi için o ağacı yere gömdü.

2120. Bunu duy da bil ki Tanrı, kimi kendisine davet ettiyse o kimse bütün dünya işlerinden vazgeçmiştir.

Kim, Tanrı'dan tevfiqa mazhar olursa o âleme yol bulmuş, dünya işinden çıkmıştır.

Bir kimsenin Tanrı sırlarından nasibi olmazsa cemadın inlemesini nasıl tasdik eder?

Evet, der ama yürekten değil. Kendisine münafık demesinler diye tasdik edenlere uyar, zâhiren tasdik eder.

Eğer cemadat Tanrı'nın "Kün-ol" emrine vakıf olmasalar (ve bu emri duyup, bu emre uyup, varlık âlemine gelmemiş bulunsalardı) bu söz âlemde o vakit reddedilirdi.

2125. Yüz binlerce taklit ve istidlâl ehlini, pek cüzi bir vehim, şüpheye düşürür.

Çünkü taklitleri de istidlâleri de, hattâ bütün kolları, kanatları da zanla kaimdir.

O aşağılık Şeytan, bir şüphe meydana getirir. Bütün bu körler tepe takla düşerler.

İstidlâlcilerin ayakları tahtadır. Tahta ayaksa pek kudretsiz pek karasıdır.

Sebatiyle dağları bile hayran eden ve basiret sahibi olan zamanın kutbu ise böyle değildir. (İstidlâle değer vermez).

2130. Çakıl üstüne baş aşağı düşmemek için körün ayağı sopadır sopa.

Askerin, yani din ehlinin üstünlüğüne sebep olan o binici kimdir! Gören padişah!

Her ne kadar körler sopa ile yol görmüşlerdir ama yine gözlükler sayesinde.

Dünyada gözlükler ve padişahlar olmasaydı bütün körler ölürlü.

Körlerin elinden ne ekmek gelir, ne biçmek gelir, ne alışveriş gelir, ne de kâr ve kazanç.

2135. Tanrı onlara merhamet ve inayet kılmasaydı onların istidlâl değnekleri hemencecik kırılırdı.

Bu sopa nedir? Kıyaslar, deliller. O sopayı onlara kim verdi? Gören Tanrı!

Sopa, mademki savaş ve kavga âletidir; ey kör, o sopayı kır, paramparça et!

O size sopa verdi de öyle meydana çıktınız. Sonra da kızgınlıkla o sopayı yine ona vurdunuz.

Ey körler güruhu! Ne iştesiniz, ne yapıyorsunuz? Aranıza bir gören kişi alın!

2140. Sen de sana sopa verenin eteğini tut. Bak bir kere Âdem Peygamber istidlâl ve isyan yüzünden neler çekti?

Mûsâ ve Muhammed'in mucizelerine dikkat et. Sopa nasıl yılan şekline girdi, direk nasıl irfan sahibi oldu?

Sopa yılan şekline girdi, direktten de inilti duyuldu. Bu mucizeleri, dini izhar için günde beş kere ilân ederler.

Bu din lezzeti eğer akla aykırı olmasaydı bunca mucizeye hacet var mıydı?

Akıl akla uygun olan her şeyi; mucizesiz, keşmekeşsiz kabul eder.

2145. Bu bâkir yolu, akla aykırı (akıl hududundan hariç, kıyas ve istidlâle sığmaz) gör ve bu görüş, her devlet sahibine makbuldür; buna da dikkat et.

Şeytanlarla canavarlar, nasıl insan korkusundan ve hasetlerinden ürküp adalara, ıssız yerlere kaçtırsa, Münkirler de Peygamberlerin mucizelerinden korkup başlarını otların içlerine sokmuşlar.

Bu suretle müslümanlık ediyile anılarak yaşamak, kim olduklarını, ne inanışta bulduklarını sana bildirmemek istemişlerdir.

Kalpazanlar, kalp paraya nasıl gümüş sürerler ve üstüne padişahın adını kazırlarsa,

2150. Onları sözlerinin dış yüzü de tevhit ve şeriattir; fakat iç yüzü, ekmekteki delice tohumuna benzer. Felsefecinin, dini inkâra, yahut din ehliyle mübahaseye kudreti yoktur. Böyle bir şeye girişirse Hak din, onu mahveder.

Onun eli, ayağı cansızdır. Canı ne derse ikisi de fermanına uyar, dediğini yapar.

Felsefeciler, dilleriyle cansız şeylerin hareketini, seslenmesini inkâr ederlerse de elleriyle ayakları, bunun imkânına şahadet edip durur.

Peygamber Aleyhisselâm'ın mucizesi, Ebucehil Aleyhillâne'nin elinde taş parçalarının dile gelerek Muhammed Sallâllahu Aleyhi Vesellem'in doğruluğuna şahadet etmeleri

Ebucehil'in elinde taş parçaları vardı. Dedi ki: "Ey Ahmed, şu avucumdaki nedir? Çabuk söyle!

Mademki göklerin sırlarına vâkıfsın, peygambersen avucumda ne saklı?"

Peygamber "Onlar nedir, ben mi söyleyeyim; yoksa onlar mı doğru olduğumuzu söylesin, bizi tasdik etsinler; hangisini istersin? Dedi.

Ebucehil "Bu ikincisi daha garip" deyince Peygamber dedi ki: "Evet, Tanrı ondan daha ilerisine de kadirdir."

Derhal Ebucehil'in avucundaki taşların her biri, şahadet getirmeye başladı.

"İbadete layık hiçbir şey yoktur, ancak Tek Tanrı'ya tapılır" dedi ve "Muhammed, Tanrı elçisidir" incisini deldi.

2160. Ebucehil, taşlardan bu sözü işitince hiddetle taşları yere vurdu.

Çalgıcı hikâyesinin sonu ve Emirülmüminîn Ömer'in –Tanrı ondan razı olsun kendisine Hatifin söylediğini alıp ulaştırması

Bunu bırak da yine çalgıcının hikâyesine kulak ver. Çalgıcı, beklemekten bunalınca.

Ömer'e yine ses geldi! "Ey Ömer, kulumuzu ihtiyaçtan kurtar!

Has, muhterem bir kulumuz var; mezarlığa kadar gitmek zahmetini ihtiyar et.

Ey Ömer, kalk. Beytümâlden yedi yüz dinar al, hepsini onun avucuna say!

2165. O parayı huzuruna götürüp "O parayı huzuruna götürüp "Ey makbulümüz olan! Şimdilik bu kadcarcığı al ve bizi mazur gör.

Bu kadcarcık para sana ancak ibrişim (kirşi) parasıdır. Harcet, bitince yine buraya gel" de.

Bunun üzerine Ömer, sesin heybetinden sıçrayıp kalkarak bu hizmet için belini bağıladı.

Koltuğu altında para kesesi olduğu halde koşarak çalgıcıyı arayıp taramak için mezarlığa yüz tuttu.

Mezarlığın etrafını bir hayli döndü, dolaştı; orada o ihtiyardan başka kimseyi göremedi.

2170. "Bu olmasa gerek" deyip bir kere daha koştu. Nihayet yoruldu, fakat yine o ihtiyardan başkasını göremedi.

Kendi kendisine "Hak, bana dedi ki: bizim sâf, makbul ve mübarek kulumuz var;

İhtiyar bir çalgıcı, nasıl olur da Tanrı haslarından olur? Ey gizli sır, ne hoşsun sen, hoş ve garip!"

Ava çıkan aslanın dönüp dolaşması gibi bir kere daha mezarlık etrafını dolaştı.

Orada o ihtiyardan başka kimsenin olmadığını iyice anlayınca " karanlıklar içinde parlak gönüller çoktur" dedi.

2175. Gelip edebe fazlasıyla riayet ederek oraya oturdu. Bu sırada Ömer aksırdı, ihtiyar uyanıp sıçradı.

Ömer'i görünce şaşırıp kaldı. Gitmek istedi, fakat titremeğe başladı.

İçinden dedi ki: "Yarabbi senin elinden elemân! Şimdi de çalgıcı ihtiyarcağıza muhtesip geldi, çattı."

Ömer, o ihtiyarın yüzüne bakıp da onu utanmış çehresini sararmış görünce,

"Benden korkma, ürkme; çünkü sana Hak'tan müjdeler getirdim.

2180. Tanrı, senin huylarını o derece methetti ki nihayet Ömer'i, senin cemaline âşık etti.

Otur şöyle önüme; uzaklaşmağa kalkışma. Kulağına devlet ve ikbal âleminden bazı sırlar söyleyeyim.

Tanrı sana selâm söylüyor; halini, hatırını soruyor. Hadsiz hesapsız zahmetlerden, kederlerden, ne haldesin?

Buyuruyor.

Şimdilik şu birkaç dinarı ibrişim parası olarak al, harca da bitince yine buraya gel!

İhtiyâr, bunu işitince kendini yerden yere vurup ellerini ısıрмаğa, elbisesini yırtmaya başladı.

2185. "Ey naziri olmayan Tanrı! Ziyade utancından zavallı ihtiyar su kesildi" diye bağırmağa koyuldu.

Bir hayli ağlayıp eleme düştü. Nihayet çengi yere çalıp parça parça etti.

Dedi ki: "Ey benimle Rabbimin arasında perde olan, ey beni ana yoldan azdırıp sapıtan!

Ey yetmiş yıldır kanımı emen, kemal sahibine karşı yüzümü kara eden!

İhsan ve vefa sahibi Tanrı, cefalarla, suçlarla, geçen ömrüme sen acı!

2190. Tanrı bana öyle bir ömür verdi ki o ömrün bir gününün kıymetini bile cihanda kimse bilemez. Bense bütün o ömrü, her nefeste zir ve bem perdelerine harç ederek yele verdim. Ah! Arap ve Acem tarzını anmaktan, Irak perdesiyle meşgul olmaktan acı ayrılık zamanı hatırımdan çıktı. Eyvallah olsun ki Kûçek makamının tazeliği yüzünden gönlümün ekini kurudu, gönlüm öldü.

2195. Eyvahlar olsun bu yirmi dört makamın sesinden ki kervan geçti, gündüz de bitti!
Ey, Tanrı, bu feryat edenin elinden feryat! Hiç kimseden değil, bu medet isteyen medet! Şikâyetim en çok kendimden...

Kimseden medet yok. Yalnız ve ancak bana, benden yakın olandan medet var. Çünkü bana bu varlık, her an ondan gelmekte... Varlığım mahvolunca da ancak onu görürüm, başkasını değil." Birisi sana para verse, altın saysa sen ona bakarsın, kendine değil; bu da ona benzer.

Ömer'in –Tanrı ondan razı olsun- ihtiyar çalgıcının nazarını varlık âlemi olan istiğrak âlemine çevirmesi

Bunun üzerine Ömer, çalgıcıya dedi ki: "Senin bu ağlaman, aklının başında olduğuna delâlet eder.

2200. Yok olanın yolu, başka yoldur; çünkü aklı başında olmak da başka bir günahdır. Akli başında oluş, geçmişleri hatırlamaktan ileri gelir. Geçmişin de Tanrı'ya perdedir, geleceğin de. Her ikisini de ateşe vur. Bu ikisi yüzünden ne vakte kadar ney gibi boğum boğum olacaksın? Neyde boğum buldukça sırdaş değildir; dudağın, sesin mahremi olamaz. Sen, kendi tarafından tavaf edip durdukça nasıl tavafta olursun, kendinde oldukça nasıl olur da Kâbeye gelmiş sayılırsın?

2205. Haberlerin haber vericiden bihaberdir; tövben günahından beterdir. Ey geçen hallerden tövbe etmek isteyen! Bu tövbe etmekten ne vakit tövbe edeceksin, söyle! Gâh zir nağmesini kible edinirsin; gâh ağlayıp inlemeyi öper durursun."
Faruk, sırlara ayna olunca ihtiyar çalgıcının canı da cisminde uyandı. Artık can gibi, ağlamadan gülmeden kurtuldu. Canı gitti, bambaşka bir canla dirildi.

2210. O zaman gönlüne öyle bir hayret geldi ki yerden de dışarda kaldı, gökten de (bütün âlemi unuttu). Ona arayıp tarama hududu ardında öyle bir arayıcılık düştü ki ben bilmiyorum; sen biliyorsan söyle! Halden de öte, kaalden de ileri şöyle bir hale, öyle bir kaale erişti; ululuk sahibi Tanrı'nın cemaline dalıp kaldı. Ama tek bir kurtuluş imkânı bulunsun... Yahut denizden başka onu bir tanıyan, gören olsun... Hayır bu çeşit dalış değil. Bu sözler, her an zuhura gelmeseydi, durmadan zuhur ediş, bu sözlerin söylenmesine sebep olmasaydı akli cüzi, külle ait sözler söylemezdi.

2215. Fakat birbiri ardınca durmadan zuhur ettikçe zuhur ediyor. Bundan dolayı da denizin dalgaları buraya gelip durmakta. İhtiyar çalgıcının hikâyesi buraya varınca ihtiyarda yüzünü perde arkasına çekti, ahvali de. İhtiyar, eteğini dedikodudan silkti; ona ait bizim ağızımızda ancak yarım bir söz kaldı. Bu aşü işreti düzüp koşma uğrunda yüz binlerce can feda edilse değer. Can ormanındaki avcılıkta doğan ol; cihanın güneşi gidip canla oyna!

2220. Yüce güneş, can vere gelmiştir; her nefeste boşaldıkça (nurla) doldururlar. Ey mânevi güneş, can ver de eski cihana yenilik göster. İnsanın vücuduna akıl ve ruh, gayb âleminden akar su gibi gelmekte.

Her Pazar yerinde " Yarabbi, muhtaçları doyuranların her birerine verdiklerine karşılık mükâfat ihсан eyle. Yarabbi, vermeyip saklayanların mallarını da telef et, onları zararlandır" diye dua eden iki meleğin dualarını tefsir ve o verici kişinin Tanrı yolunda mücahit olduğu, heva ve heves yolunda müsrif olmadığı

Peygamber dedi ki: "Öğüt vermek üzere iki melek hoş bir surette nida ederler: Ey Tanrı, muhtaçlara ihtiyaçları olan şeyi verenleri doyur, verdikleri her dirheme karşılık yüz bin ihسان et!

2225. Yarabbi, malını esirgeyenlere de zıyan içinde ziyandan başka bir şey verme!"
Fakat nice esirgemeler vardır ki vermeden iyidir. Tanrı malını Tanrı'nın buyurduğu yerden gayriye verme, Ki hadde hesaba sığmaz hazine elde edesin ve bu suretle kâfirlere, küfranı nimet edenlere katılmayasın. Kâfirler; kılıçları, Mustafa'ya üstün olsun diye develer kurban edenlerdi. Tanrı emrini, Tanrı'ya ulaşmış birisinden sor, öğren. Her gönül, Tanrı emrini anlayamaz.

2230. (Yersiz ihسان), âsi bir kölenin, gûya adalet ediyorum, ihsandanda bulunuyorum diye padişahın malını âsilere dağıtmasına benzer.

Kur'an'da "onların bütün ihسانları hasretten ibarettir" diye gâflet ehlini korkutan bir âyet vardır. Şu âsinin adli ihسانی, onu padişahdan daha ziyade uzaklaştırır, gözden düşürür ve ancak yüzünü kara eder. Mekke ulularının Peygamberle harp ederken kurban kesmeleri de , Tanrı tarafından kabul edilir ümidiyleydi.

İşte bunun için mümin tevfiğe mazhar olamamak korkusundan daima namazda "İhdinas sıratı mustakim" der.

2235. O para veriş cömert kişiye lâıktır. Can vermekse esasen âşıkın vergisidir. Hak uğruna ekmek verirsen sana ekmek verirler; Hak uğruna can verirsen sana da can bahşederler. Şu çınarın yaprakları dökülürse Tanrı, ona yapraksızlık azığı bağışlar. Dağıtmaktan dolayı elinde mal kalmazsa Tanrı'nın inayeti, seni hiç ayaklar altında çiğnetir mi? Bir adam ekin ekince ambarı boşalır ama bu işin iyiliği, tarlada belli olur.

2240. Fakat tohumu ambara kor, biriktirirse zaman geçtikçe bitler, fareler, o tohumu yiyip bitirirler. Bu cihan tamamıyla fânidir; aradığını sebatlı, kararlı âlemde ara! Sûretin sıfırdan ibarettir; dilediğini mâna âleminde dile!
Acı ve tuzlu canı kılıç önüne koy, feda et de tatlı bir deniz gibi olan canı al!
Eğer bu kapıdan bunu almaya kudretin yoksa bari şu hikâyeyi dinle!

Zamanında Kerem ve ihsanda Hatemi Tai'yi geçen ve nazirî bulunmayan Halifenin hikâyesi

Eski zamanda bir halife vardı ki, Hâtem'i cömertliğine köle etmişti.

2245. İhsan ve adalet bayrağını yüceltmış, dünyadan yoksulluk ve ihtiyacı kaldırmıştı. Deniz ve inci, onun vergisine nispetle ehemmiyetsiz bir hale gelmiş lûtufta ve ihsan Kaf'tan Kaf'a yayılmıştı. O padişah, topraktan ibaret olan şu yeryüzünde bulut ve yağmurdur. İn'am ve ihsan sahibi Tanrı'nın vericiliğine mazhardı. Deniz ve maden, onun ihsanına karşı zelzeleye düşmüş, onun cömertliğine doğru kabile kabile gelip duruyordu. Kapısı, hacet kıblesiydi. Şöhreti, cömertlikle bütün âleme yayılmıştı.

2250. Onun vergisinden, onun cömertliğinden Acem de şaşırılmıştı, Rum da. Türk de hayrete dalmıştı, Arap da. Hayat suyu, kerem deniziydi. Onun yüzünden Arap da dirilmişti. Acem de!

Yoksul Arap bedevinin hikâyesi ve yoksulluk yüzünden karısıyla arasında geçen şey

Bir gece bir bedevi karısı, dedikoduyu hadden aşırarak kocasına dedi ki:
"Bütün bu yoksulluğu, bu cefayı biz çekmekteyiz. Âlemin ömrü hoşlukla geçiyor. Sade biz kötü bir haldeyiz. Ekmeğimiz yok, katığımız dert ve haset... Testimiz yok suyumuz gözyaşı.

2255. Gündüzün elbisemiz güneşin ziyası... Geceleyin döşek ve yorganımız ay ışığı. Açlığımızdan değil mi ayı, okkalık ekmek sanıp elimizle gökyüzüne saldırıyoruz. Yoksullar bizim yoksulluğumuzdan ve gece gündüz yiyecek düşünmemizden arlanıyorlar. Sâmirî'nin halktan kaçtığı gibi akraba, yabancı... herkes, bizden kaçıyor. Birisinden bir avuç mercimek isteyecek olsak bize "Sus, geber, babalar çıkarasınca!" diyor.

2260. Arabın iftihar, savaş ve ihsandır. Sence Arap içinde yazıda kazanıp yok edilecek bir yanlışa benziyorsun. Ne savaşı? Zaten biz savaşız öldürülmüş, bitmişiz; yoksulluk kılıcıyla başımız uçurulmuş, gitmiş! İhsan nerede? Yoksulluğun etrafında dönüp dolaşarak ağ örmekte, havada uçan sineğin damarını sokup kanını emmekteyiz.
Hele bize misafir gelsin... Geceleyin uyuyunca elbisesini soymazsam ben de adam değilim!

Muhtaç ve müştak müritlerin yalancı, düzensiz dâvacılara aldanmaları ve onları Hakk'a ulaştırmış, yüce şeyh sanmaları, veresiyeyi peşinden, hileyle yapılmış çiçeği hakikî, bitmiş ve yeşermiş çiçekten farketmemeleri

Bundan dolayı bilenler, hikmetle dediler ki: ihsan ve kerem sahiplerine konuk olmak gerek.

2265. Halbuki sen, öyle birisinin müridisin ki hasisliği yüzünden kendisi galip değil, seni nasıl galip edecek? Sana nur vermesi şöyle dursun... bilâkis kapkara bir hale koyar. Kendisinin nuru yok, onunla görüşüp konuşanlar nereden nurlanacak? Bu çeşit şeyh, gözü akan ve görmeyen kişiye benzer. Gözüne ilaç çeker ama zararlı ilâçtan başka bir şey çekemez ki.

Yoksulluk ve meşakkatta bizim halimiz de böyledir. Bize aldanıp da hiçbir konuk gelmez.

2270. On yıllık kıtlığı mücesssem olarak görmedinse gözünü aç da bize bak! Görünüşümüz dâvacı adamların içi gibi gönlü kapkara, fakat dili şâşaalı! Tanrı'dan onda ne bir koku var, ne bir eser. Fakat dâvası Şit'ten de ileri, Âdem'den de! Hattâ ona, Şeytan bile kendisini göstermez. Böyle olduğu halde o "Biz Abdallardanız, hattâ daha ileriyiz" der durur. Kendisini adam sansınlar diye dervişlerin bir hayli sözünü çalmış çirpmiştir.

2275. Söz söylerken lâfı Bayezid'den ziyade inceler, onu bile kusurlu bulur. Halbuki onun içyüzünden Yezid arlanır. Gökyüzünün ekmeğinden, sofrasından nasipsizdir. Hak, önüne bir kemik bile atmamıştır. O ise "Sofrayı yaydım, Hakk'ın vekiliyim, halife oğluyum" diye bağırıp durmaktadır. "Ey aşâğılık sâf kişiler, gelin... gelin de ihsan keremimin sofrasından, kimse mâni olmaksızın yeyin" demektir. Onlar da onun başına toplanırlar. Nimet ve ihsan istedikçe yalancı şeyh "Yarın" der. Fakat bir türlü o yarın gelip

çatmaz.

2280. Âdemoğlunun, az çok sırrı meydana çıkabilmek için uzun zamanlar lâzımdır.

Tek duvarın altında define mi var, yoksa yılan karınca ejderha yuvası mı?

O yalancı şeyhin hiçbir şey olmadığı meydana çıkıncaya kadar tâlibin de ömrü tükenmiş olur: artık anlamının ne faydası var?

Bazen bir mürit, dâvacı ve yalancı bir şeyhe adamdır diye sadkatle inanır, itikat eder. Bu itikat yüzünden öyle bir makama erişir ki şeyhi, o makamı ruyada bile görmemiştir. Bu suretle müride su ve ateş bile zarar vermez. Halbuki şeyhe zararlıdır. Fakat bu. nadirdir

Fakat nadir olarak tâlibin itikadındaki parlaklık yüzünden şeyhin yalanı tâlibe faydalı olur. Şeyhi, can sanır, ceset çıkar ama tâlip, kendi iyi niyeti yüzünden öyle bir makama erişir ki...

2285. Hali, tıpkı gece ortasında kible arayana benzer. Kible bulunmasa bile namazı caizdir.

Dâvacı ve yalancı şeyhin can kıtlığı gizlidir. Fakat bizdeki ekmek kıtlığı meydanda.

Niçin bunu, dâvacı şeyh gibi gizleyelim? Neden fayda olmadığı halde utanıp arlanarak can çekişelim?"

Bedevinin, karısına sabretmesini buyurması ve ona sabır ve yoksulluğun faziletini söylemesi

Kocası dedi ki: "Daha ne vakte kadar gelir ve mahsul arayıp duracaksın; zaten ömrümüzden ne kaldı ki? Çoğu geçip gitti.

Akıllı kişi, artığa, eksiğe bakmaz; çünkü ikisi de sel gibi geçer.

2290. Sel ister sâf olsun, ister bulanık... Mademki baki değildir, ondan bahsetme?

Bu âlemde binlerce canlı, sıkıntısız, hoş bir halde yaşamakta, geçinip gitmektedir.

Üveyk kuşu, geceki rızık henüz meydanda olmadığı halde ağaçta Tanrıya şükreder.

Bülbül "Ey duaya icabet eden Tanrı, rızık hususunda itimadımız sana" diye Tanrıya hamdeyleyler.

Doğan, rızıkını padişahın elinden umduğundan bütün pis şeylerden ümidini kesmiştir.

2295. Böylece sivrisinekten tut da file kadar bütün mahlûkat Tanrı ailesidir; Hak da ne güzel aile reisi.

Gönlümüzdeki bütün bu gamlar, heva ve hevesimizin, varlığımızın tozundan, dumanından meydana gelir.

Bu kökümüzü söken gamlar, ömrümüzün orağına benzer. Bu böyle oldu kuruntuları da vesveselerimizdir.

Bil ki her hastalık ölümden bir parçadır. Çaresi varsa, ölümün bir cüz'ünü kendinden kov!

Ölümün bir cüz'ünden bile kaçamadığın halde onun hepsini başından aşağıya dökcekler, bunu iyice bil!

2300. Ölümün cüz'ü olan hastalık sana taht geliyorsa bil ki Tanrı küllü, yani ölümü de sana tatlılaştırır.

Hastalıklar, ölümden elçi olarak gelmektedir; ey boşboğaz, ölümün elçisinden yüz çevirme!

Tatlı yaşayan, sonunda acı öldü. Ten kaydında olan canını kurtaramadı.

Koyunları kırdan sürer getirirler; hangisi daha besli ise onu keserler.

Gece geçti, sabah oldu. Sen ne vakte kadar bu altın masalını yeni baştan söyleyip duracaksın?

2305. Gençken daha kanaatliydin; şimdi altın istiyorsun, halbuki sen önceden altındın.

Üzümlerle dolu bir asmaydın; nasıl oldu da kesada uğradın; üzümün tam olacakken bozulup gittin?

Meyvanın günden güne daha tatlı olması lâzım.İp eğirenler gibi gerisin geriye gitmenin lüzumu yok!

Sen bizim eşimizsin; işlerin başarılması için eşlerin aynı huyda olmaları lâzımdır.

Eşlerin birbirine benzemesi lâzım. Ayakkabı ve mestin çiftlerine bir bak!

2310. Ayakkabının bir teki ayağa biraz dar gelirse ikisi de işine yaramaz.

Kapı kanadının biri küçük, diğeri büyük olur mu? Ormandaki aslana kurdun çift olduğunu hiç gördün mü?

Bir gözü bomboş, öbürü tıka basa dolu olsa hurç, devenin üstünde doğru duramaz.

Ben sağlam bir yürekle kanaat yolunda gidiyorum; sen neye kınama yolunu tutuyorsun?"

Bedevi karısının, kocasına " Lime tekulüne mâ lâ tef'alûn denmiştir.Haddinden fazla söz söyleme. Bu sözler doğru olmakla beraber bu tevekkül makamı, senin makamın değildir. Makamından ve işinden yukarı söz söylemek, sana ziyan verir. " Kebüre makten indallah " hükmü zuhur eder, diye nasihat vermesi

Kanaatkâr adam ihlâsla, yüreği yanarak sabaha kadar karısına bu yolda sözler söyledi.

2315. Kadın ona haykırdı: "Ey namustan gayri bir şeyi olmayan, artık bundan fazla senin afsununu istemem.

Yürü git. Gayri bu davadan bahsetme; kibir ve azamete dair saçma sapan şeyler söyleyip durma!

Ne vakte kadar bu tumturaklı sözler, bu işler güçler? Kendi halini, kendi işini gör de utan!

Kibir çirkindir ama dilencilerden olursa daha çirkin. Soğuk gün ortalık kar... Bir de elbise ıslak olursa...

Ey örümcek ağı gibi evi olan! Ne vakte kadar dava, çalım; Ne vakte kadar kibir, azamet!

2320. Sen kanaatten ne vakit canını nurlandırdın ki? Kanaatten ancak bir ad öğrendin.

Peygamber "Kanaat nedir? Hazinedir" dedi. Sen hazineyi mihnet ve

meşakkatten ayırt edemiyorsun.

Bu kanaat daimî bir hazineden başka bir hazineden başka bir şey değildir. Ey gönüle gam ve elem veren artık beyhude sözlere dalma!

Yürü bana "Eşim" deme, az koltukla. Ben insafın eşiyim, hilenin değil.

Neden padişahın, beyden dem urup durmaktasın? Yoksulluktan havada sivrisineği bile avlamaktasın.

2325. Bir kemik parçası için köpeklerle dalaşmakta, içi boş ney gibi inleyip durmaktasın.

Bana öyle horlukla kötü kötü bakma ki damarlarının içinde dolaşan sırları söylemeyeyim.

Kendi aklını benden fazla görüyorsun; Ya şu az akıllı olan beni nasıl gördün? (Büsbütün aşağı değil mi?)

Çirkin kurt gibi üstümüze atlama. Senin gibi insanı utandıracak akla sahip olmaktansa akılsızlık daha iyi!

Aklın, insanlara ayak kösteği olunca o akıl, akıl değildir, yılan ve akreptir.

2330. Senin hile ve zulmünün hasmı Allah olsun; hile elin bize uzanmasın!

Ne şaşılacak şey ki sen hem yılınsın, hem afsuncu... Ey Arap, sen yılınsın, hem de çirkin yılan!

Eğer karga kendi çirkinliğini anlasaydı, derdinden kar gibi erirdi.

Afsuncu düşman gibi, yılanı afsun okur, yılan da onu afsunlar.

Yılanın afsunu, yılanıya tuzak olmasaydı yılanın afsununa aldanır, onunla meşgul olur muydu?

2335. Afsuncu, kazanç hırsına düşünce yılanın kendisini afsunladığını anlamaz.

Yılan " Ey afsuncu, kendine gel. Kendi hünerini gördün, bir de benim afsunumu gör!

Sen beni Hak'kın adıyla afsunladın, bu suretle de beni halka rüsvay etmek istedin.

Beni Hak'kın adı bağladı, senin tedbirin değil. Hakk'ın adını tuzak yaptın, yazıklar olsun sana!

Senden benim hakkımı Tanrının adı alacak. Ben canımı da Tanrı adına ısmarladım, tenimi de.

2340. Tanrı adı, beni yaraladığın için ya can damarını koparsın, yahut seni de benim gibi mahsup etsin!" der.

Kadın bu yolda sert sözlerle genç kocasına tomarlar okudu.

Erkeğin, karısına " Yoksullara hor bakma, Tanrı'nın işine noksan isnadetme, kendi yoksulluğunla vehimlenip hayallenerek yoksulu ve yoksulluğu kınama " diye nasihat etmesi

Bedevi dedi ki: " Ey kadın, sen kadın mısın, yoksa hüznün ve keder atası mı? Yoksulluk, benim için iftihar edilecek bir şeydir; başıma kakma!

Mal ve para başta külâh gibidir. Külâha sığınan, keldir.

Kıvırcık ve güzel saçları olan kişiye gelince: külâhı giderse ona daha hoş gelir.

2345. Tanrı eri göz gibidir. Gözün kapalı olmaksızın, açık olması daha iyidir.

Esirci, esiri satarken ayıp örten elbiseyi soyar.

Esirin bir kusuru olursa hiç onu soyar mı? Soyması şöyle dursun, bir hile ile ne yapıp yapar, onu elbiseyle gösterir.

"Bu; iyiden, kötüden, olur olmaz şeyden utanır. Soyarsam utanıp senden ürker" der.

Zengin, kulağına kadar ayıp içine dalmıştır: fakat malı vardır ve mal ayıbını örter.

2350. Tamahkâr tamahı yüzünden zengin ayıbını görmez. Tamahkâr bütün gönülleri kaplar.

Yoksul, halis altın gibi sevilse yine kumaşı, dükkâna yol bulmaz, sözünü kimse dinlemez.

Yoksulluk, senin anlayacağın şey değildir; yoksulluğa hor bakma;

Çünkü yoksulların, mülkten, maldan öte ululuk sahibi Tanrı'dan pek büyük bir rızıkları vardır.

Ulu Tanrı âdildir; âdiller, nasıl olur da çaresiz biçarelere zulmederler?

2355. Birisine nimet, mal, matrah verip öbürünü yansın diye ateşe atarlar mı?

Böyle bir iş, Tanrı'dan, iki cihanı yaratan umulur mu?

"Elfakru Fahri" hadîsi, saçma ve asılsız bir söz mü; bu sözde binlerce yücelik, binlerce naz ve nimet gizli değil mi?

Hiddetle bana lâkaplar taktın; ben sevgilimin dostuyum, onu elde ederim. Halbuki sen bir yalancı, afsuncusun dedi.

Yılan tutsam bile dişini söker, bu suretle onu başı ezilmekten kurtarırım.

2360. Çünkü o dış, onun can düşmanıdır; ben, düşmanı da bu suretle kendime dost ederim.

Ben asla tamahtan afsun okumam. Ben bu tamahı baş aşağı etmişimdir.

Tanrı göstermesin... Benim halka karşı tamahım yok. Gönümde kanaatten bir âlem var. Sen armut ağacı tepesinden böyle görüyorsun. Aşağı in de sende o şüphe kalmayın.

Biraz dönersen başın dönmeğe başlar; evi dönüyor görürsün... Halbuki dönen sensin!

Herkesin hareketi, görüşü, bulunduğu makama göre. Herkes, âleme kendi görüş dairesinden bakar. Mavi cam, güneşi mavi gösterir; kızıl cam kızıl. Camların rengi olmazsa beyaz olurlar. Beyaz cam, öbür camların hepsinden daha doğru gösterir, hepsinin de başı, imamı odur.

2365. Ebucehil, Ahmed'i görüp "Beni Hâşim'den çirkin bir çehre zuhur etti" dedi.

Ahmet ona dedi ki: " Haddini tecavüz ettinse de doğru söyledin."

Sıddîk görüp "Ey güneş! Ne doğudasin, ne batıdan. Lâtif bir surette parla, âlemi nurlandır" dedi.

Ahmet dedi ki: "Ey aziz, ey değersiz dünyadan kurtulan! Doğru söyledin."

Orada bulunanlar " Ey halkın ulusu, ikisi birbirine zıt söz söyledi, sen ikisine de doğru söyledin, dedin... "Neden?" diye sordular.

2370. Peygamber "Ben Tanrı eliyle cilâlanmış bir aynayım. Türk, Hintli nasılsalar, bende o sûreti görürler" dedi. Kadın! Eğer beni tamahkâr görüyorsan bu kadınca arayıştan yüksel! Kanaate dair söz söylemek, tamaha benzer ama hakikatte rahmettir. O nimetin bulunduğu yerde tamah ne gezer? Sen de bir iki günceğiz yoksulluğu sına da yoksulluktaki iki misli zenginliği gör. Yoksulluğa sabret, bu gamı, gussayı bırak. Çünkü ululuk sahibi Tanrı'nın yüceliği yoksulluktur.

2375. Sirke satmada kanaat yüzünden bal denizine gark olmuş binlerce can gör. Yoksulluk acılığı çeken yüz binlerce cana bak... Gül gibi gülbeşekere karışmış, o lezzetle lezzetlenmişler. Ah yazık; sende kavrayacak kabiliyet olsaydı da, canımdan gönül şem'ası zuhur etseydi! Bu söz can memesinde süttür. Emen olmadıkça güzelce akıyor. Dinleyen susuz ve arayıcı olursa vâzeden ölü bile olsa söyler.

2380. Dinleyen yeni gelmiş ve usanmamış olursa dilsiz bile sözde bülbül kesilir. Kapımdan içeri namahrem girince harem halkı, perde arkasına girer, gizlenir. Zararsız ve mahrem birisi gelince de o kendilerini gizleyen mahremler, yüzlerindeki peçeleri açarlar. Bütün güzel, hoş ve yaraşan şeyler, gören göz için yapılı. Çengin zir ve bem nağmeleri, nasıl olurda sağır kulak için terennüm edilir?

2385. Tanrı, miski beyhude yere güzel kokulu yapmadı? Koku duyan için yarattı; koku almayan için değil. Hak, yeri, göğü yaratmış, aralarında da bir çok nur ve nâr yüceltmıştır. Bu yeri yerdekiler için yaratmış, göğü de göktekilerin yurdu yapmıştır. Aşağılık kişi yükseğin düşmanıdır. Her şeyin müşterisi meydana çıkar. Ey kapalı örtünüp bürünmüş kadın, sen hiç kör için süslendin mi?

2390. Dünyayı en değerli incilerle doldursan nasibin yoksa ne yapayım? Ey kadın, kavgayı, darılmayı bırak; bırakmayacaksan beni bırak! Ben, iyile, kötüyle, kavga edemem; kavga ile işim yok. Savaşmak şöyle dursun; gönlüm barışlardan bile ürkmekte. Susacaksan ne âlâ; yoksa öyle bir iş yaparım ki şu anda hemen kalkar, evimi, barkımı bırakır, giderim."

Kadının yola gelip söylediklerinden istiğfar eylemesi

Kadın onu titiz ve hiddetli görünce ağlamaya başladı. Zaten ağlamak, kadının tuzağıdır.

2395. "Ben, senden bunu mu umardım? Senden başka ümidim vardı" dedi. Kadın yokluk yoluna girip dedi ki: "Ben senin karın değil, ayağının toprağıyım. Cismim, canım, nem varsa senindir; hüküm de senin, ferman da! Yoksulluk yüzünden sabrım tükendiyse bu da kendim için değil, senin için. Sen, bana dertli zamanlarda deva oldun; muhtaç olmanı istemiyorum.

2400. Canın için, bu kendim için değil. Bu ağlayış bu inleyiş hep senin için. Ben, Tanrı hakkı için varlığımı her nefeste huzurunda feda etmek isterim. Canım sana kurban olsun... Ne olurdu ruhun bana vâkif olsaydı. Fakat sen hakkımda böyle kötü zanna düşünce candan da usandım, tenden de. Ey canımın rahatı! Sen bana böyle aykırı olunca altına da toprak saçtım, gümüşe de(artık ikisi de gözümde değil).

2405. Canımda da sen varsın, gönlümde de sen. Öyle olduğu halde bu kadcılık bir şeyden dolayı benden ayrılmaya kalkışıyorsun. Kudret senin elinde, ayrılabilirsin; fakat senin bu niyetine karşılık candan özürler dilemekteyim. O zamanları hatırla ki ben put gibi güzeldim, sen de karşımda puta tapan şamana benzerdin. Bu kul sana tâbidir; gönlü, senin dileğine göre aydınlanmış, yanmıştır. Neyi "pişir, hazırla" dersen hemen "pişti, yandı bile" derim. Ben senin ispanağınım. İster ekşili pişir, ister tatlılı...

2410. Küfür söylemiştim; işte imana geldim. Can ve gönülle hükmüne tâbi oldum. Senin şahane huyunu takdir edemedim. Huzuruna küstahça eşek sürdüm. Fakat affından bir mum düzüp yakınca tövbe ettim; itirazı bıraktım. Kılıçla kefeni huzuruna koyuyorum; önüne boynumu uzatıyorum; vur! Acı ayrılıktan gem vuruyorsun. Ne istersen yap, fakat bunu yapma!

2415. Gönlünde benim için gizlice bir özür dileyici vardır ki o, ben olmasam da bana şefaet edip durur. Gönlündeki o özür dileyicim senin huyundur. Ona güvendiğimden gönlüm, kendisine suç aradı. Ey ahlâkı yüz batman baldan daha güzel, daha tatlı olan kızgın adam! Sen de bana gönlünden ve gizlice merhamet et."

Bu suretle güzel, açık açık söylerken kadına bir ağlamadır geldi. Ağlaması bile yüzünün güzelliğiyle gönülleri cezbeden o güzelin, hüngür hüngür ağlaması haddinden aşınca.

2420. O gözyaşı yağmurundan bir yıldırım zuhur etti, o naziri bulunmayan erin gönlüne bir kıvılcım sıçradı. Adamın, güzel yüzüne kul olduğu dilber, kulluğa başlarsa hal ne olur, insan ne hale gelir? Azametinden yüreğini oynatan, kibirinden seni tir tir titreten sevgili, gözünün önünde ağlamaya başlarsa ne hale

girersin?

Naz ve istiğnası ile can ve gönülleri kan haline getiren güzel, niyaza girerse hal ne olur?
Cevrû cefası, bize tuzak olan dilber, özür dilemeye kalkışırsa biz ne mazeret bulabilir, ne söyleyebiliriz?

2425. Züyyine linnâs, hükmünce Tanrı'nın insanlar için bezediği şeylerden halk, nasıl kurtulabilir?
Tanrı; kadını erkeklere munis olmak üzere yarattı. Âdem nasıl olurda Havva'dan ayrılabilir?
Kişi yiğitlikte Zâloğlu Rüstem bile olsa Hamza'dan bile ileri geçse yine hükmetme hususunda karısının esiridir.
Âdem sözlerinden âlemin sarhoş olduğu Muhammed bile "Kellimîni ya Humeyrâ" derdi.
Gerçi zâhiren su, ateşten üstündür; fakat bir kaba konunca ateş, onu fikir fikir kaynatır.

2430. İkisinin arasında bir tencere, bir çömlek oldu mu ateş, o suyu yok eder, hava haline getirir.
Görünüşte su nasıl ateşten üstünse, sen de kadından üstünsün; fakat hakikatte ona mağlûpsun, sen onu istemektesin.

Böyle bir hassa ancak Âdemoğlundadır. Çünkü insanda muhabbet vardır. Hayvanın muhabbeti azdır ve bu da onun nâkis olmasından ileri gelmiştir.

Kadınlar, akıllı kişiye galebe ederler, fakat cahil kişi onlara galip olur

Peygamber dedi ki: "Kadınlar; akıllı kişilere ehli dil olanlara fazlasıyla galip olurlar.
Fakat cahiller, kadına galebe ederler." Çünkü onlar sert ve kaba muameleli olurlar.

2435. Onlarda acıma, lûtfetme, sevme azdır. Çünkü tabiatlarında, yaradılışlarında hayvanlık üstündür.
Sevgi ve acıma, insanlık vasfıdır; hiddet ve şehvetse... hayvanlık vasfıdır.
Kadın, Hak nurudur, sevgili değil... Sanki yaratıcıdır, yaratılmış değildir!

O adamın kendisini karısına teslim etmesi, kadının istek ve itirazını Hakk'ın emri bilmesi... Dönen bir şeyi bir döndürenin bulunduğu, her bilene göre alken sabittir

Avamdan olan birisinin ölüm anında avamlıktan pişman olması gibi o bedevî de söylediğine pişman oldu.
"Canımın canına nasıl oldu da düşman kesildim; canımın başına nasıl oldu da tekmeler savurdum?" dedi.

2440. Aklımız baştan ayağı fark etmesin diye kaza geldi mi, gözümüzü örtüyor.
Kaza geçince, insan kendisini yemeğe başlar. Perdesi yırtılan, sırrı meydana çıkan, yakasını yırtar.
Bedevî dedi ki: "Ey kadın, pişman oluyorum. Kâfir olmuşsam bile müslüman olmuştum.
Sana karşı suçluyum bana acı; beni kökümünden, dibimden kâmilten söküp atma!"
İhtiyar kâfir, pişman olursa özür getirmeye başlar ve müslüman olur.

2445. Tanrı tapusu, rahmet ve keremlerle dopdoludur. Varlık da ona âşık yokluk da.
Küfür de o ululuk sahibi Tanrı'ya âşıktır, iman da; bakır da o kimyanın kulu, gümüş de!

Zehirle panzehir, zulmetle nur nasıl Tanrı dileğine müsahharsa Mûsâ ve Firavun da Tanrı dileğine müsahhardır. Firavun'un, şerefine hâle gelmemesi için Tanrı'ya yalnızca münacatı

Mûsâ'nın da mâna cihetinden bir yolu vardır, Firavun'un da. Fakat, zâhiren Mûsâ yolludur, Firavun yolsuz.
Mûsâ , gündüzün Tanrı huzurunda ağlayıp inledi; Firavunda gece yarısı ağladı,
Dedi ki; "Ey Tanrı, boynundaki bu demir zincir nedir? Boynumda demir zincir olmasa kim " Ben, benim" der (asılsız dâvaya. Benliğe kalkışır?)

2450. Şüphesiz yok ki Mûsâ'yı nurlandıran iradenle beni de karanlıklara daldırdın.
Mûsâ'yı, ay yüzlü bir hale getiren dileğinle canımın aynı kara yüzlü bir hale getirdin.
Yıldızım aydan daha iyi, daha talihli değil ki. Tutulursa ne çarem var?
Halk, benim nöbetimi Tanrı diye, Sultan diye tutuyor ama doğrusu ay tutulmuş, tas çalıyorlar!
Onlar tas çalıp gürültü ediyorlar ama o gürültüyle ayı rüsvay etmektedirler.

2455. Ben ki Firavun'um, şöhretten elâman! "Enerabbüküm-ül â'lâ demem de beni rüsvay eden tas gürültüsüdür.
Mûsâ'da, ben de aynı kapının kuluyuz. Fakat senin ormanında senin baltan işliyor; dalları senin baltan kesmektedir;
Bir dalı yetiştiriyor, öbürünü kesip atıyor.
Baltaya karşı dalın eli var mı? Ne gezer! Hiç dal baltanın elinden kurtulabilir mi?
Balta senindir, o kudret hakkı için kereminden bu eğrilikleri doğrult!"

2460. Firavun yine kendi kendine "Ne şaşılacak şey! Ben bütün gece "Ey Rabbimiz" diye yalvarmıyor muyum?
Yalnızken mütevazi bir hale geliyor, düzeliyorum. Neden Mûsâ'ya karşı öyle oluyorum?
Kalp altının rengi halis altından on derece daha parlak olsa atışe karşı nasıl yüzü kara bir hale gelir!
Kalbim de kalbim de onun hükmünde değil mi? Bir zaman, beni iç haline kor, bir zaman kabuk haline.
Bir zaman beni ay haline kor, bir zaman karartır. Tanrı'nın işi, bundan başka nedir ki?

2465. Ekin ol der beni yeşertir. Çirkinleş der, sarartır.
Varlığı emriyle yaratan Tanrı'nın çevgânları önünde mekân âleminde de koşup duruyoruz. Lâmekân âleminde de.
Renksizlik âlemi, renge esir olunca bir Mûsâ öbür Mûsâ ile savaşa düştü.
Renksizlik âlemine ulaşırsan Mûsâ ile Firavun'un karıştığı âleme erişirsin.

Bu nükte yüzünden hatırına "renk, nasıl olur da kıylü kalden kurtulur?
Şaşılacak şey... Bu renk, renksizlik âleminden zuhura geldiği halde, renksizlikle nasıl savaşa girer?

2470. * Yağın aslı sudandır ve su ile artar. Sonunda nasıl olur da suya zıt olur?
Mademki yağ su ile yoğurdular; yağ sudan oldu; su ile yağ neden birbirine zıt oldu?
Gül dikenden meydana meydana gelmiştir, diken de gülden... böyle olduğu halde niçin savaşa, maceralara düşmüşlerdi?.. gibi bir sual hatıra gelirse (bil ki bu)
Ya hakikatta savaş değildir, bir hikmet içindir, eşek satanların kavgaları gibi bir hiledir. Bir sanattır;
Yahut ne savaş ne hikmet...Hayretten ibarettir. Bu, viraneliktir, içinde define aramak gerek.

2475. Sen define sandığın şey yüzünden, o vehminden defineyi kaybediyorsun.
Sen vehmi de, tedbirleri, düşünceleri de mamure bil, mamur yerlerde define olmaz.
Mamur yerlerde varlık, didişmek olur. Yok olan, varlıklardan utanır, arlanır.
Varlık, yokluktan feryad etmemiştir. Yokluk, o varlığı, kendisinden uzaklaştırmış, gidermiştir.
"Ben yokluktan kaçıyorum" deme. Hakikatte o, senden yirmi kere daha fazla kaçmakta!

2480. Görünüşte seni kendisine çağırılmaktadır ama içinden seni reddetme sopasıyla sürmektedir.
Bu işler, kovalayanı yanıltmak için ata çakılan ters nallardır; ey sâf kişi! Firavun'un, Mûsâ'dan nefretini, sen Mûsâ'dan bil.

" Hasiret dünya vel âhire " hükmünce şakilerin, iki cihanda da mahrumiyetlerinin sebebi

Tabiata inananlar; gök bir yumurtadır, yer de onun sarısı diye itikat etmişlerdir.
Biris, "Bu yeryüzü, yeri kaplayan göğün ortasında nasıl duruyor?
Havaya asılmış bir kandil gibi ne aşağıya gitmekte, ne yukarı çıkmakta" dedi.

2485. O hakîm, "Altı cihetten de göğün çekmesi yüzünden hava ortasında kalır.
Mıknatıstan bir yuvarlak olsa ortasına konan demir, ortada kalır" diye cevap verdi.
Öteki hakîm de "Sâf gök, kara toprağı kendisine çekmez.
Onu altı taraftan da iter. Ondandır dolayı da yeryüzü, kuvvetli yeller ortasında muallâkta kalmıştır" dedi.
Kemâl ehlinin gönülleri de firavunların canlarını böyle defeder de, onlar dalâletde kalırlar.

2490. Onları bu cihan da defeder, o cihan da. O yolsuzlar da bu yüzden o cihandan da mahrum kalırlar, bu cihanda da.
Ululuk sahibi Tanrının kullarından, velîlerden baş çeker, uzaklaşırsan bil ki onlar senden hoşlanmıyorlar, onlar seni istemiyorlar.
Onların kehlibarları vardır, meydana çıkarırlarsa senin saman çöpü gibi olan varlığını deliye döndürür, kendilerine çekerler.
Kehlibarlarını saklarsa derhal seni azgınlığa teslim ederler.
Hayvanlık mertebesi nasıl insanlığa esir ve mağlûpsa.

2495. İnsan mertebesinin de Tanrı velîlerinin elinde hayvan gibi mağlûp olduğunu anla ey yoksul!
Ahmed, irşadederken halka "Kullarım" dedi. Tanrı bütün âlemi " Kul yâ ibâdî" diye çağır" buyurdu.
Senin aklın deveciye benzer, sen de devesin, Akıl, seni, ister istemez hükmünce çekip durmaktadır.
Velîler, akılların aklıdır. Akıllar da ta en sonuncusuna kadar develere benzer.
Onlara ibretle bak: bir kılavuz, yüz binlerce can!

2500. Ne kılavuzu ne deveciyi! Sen, güneşi gören gözü bul da sonra bak!
Bütün cihan, gece içinde kalmış, karanlıklara mihlanmış, güneşi ve gündüzü bekleyip durmakta.
İşte sana zerrede gizli güneş, işte sana kuzu postuna bürünmüş erkek aslan.
İşte sana saman altında gizli bir deniz! Kendine gel, o samana şüphe ile ayak basma!
Ama yol gösterici hakkında içe gelen şüphe, Tanrı rahmetidir.

2505. Her peygamber dünyaya tek gelmiştir. Tektir ama içinde yüzlerce âlem gizli.
Âlem-i Kübra, kudretle sihir yaptı da cirmini, küçücük bir suret içinde gizledi.
Ahmaklar onu tek ve zayıf gördüler. Hiç padişahın dostu olan zayıf olur mu?
Ahmaklar, "O, ancak bir tek kişiden ibaret!" dediler. Vay âkıbeti düşünmeyen!

His gözünün Salih Peygamber'i ve devesini hakîr görmesi... Ulu Tanrı, bir orduyu helâk etmek isterse, düşmanları, galip olsalar bile onlara hor ve pek az gösterir " Ve yukallilüküm fi a'yühimhim liyakdiyallahu ermen kâne mef'ûlâ "

Salih'in devesi görünüşte deveydi, o zâlim kavim, bilgisizlik yüzünden deveyi kestiler.

2510. Su için deveye düşman olduklarından kendileri, mezara su ve ekmek oldular. (helâk olup mezarı doyurdular).
Tanrı devesi, ırmaktan buluttan su içmekteydi. Onlar, Hakk'ın suyunu Hak'tan esirgediler.
Salih'in devesi, salih kişilerin cisimleri gibidir; onlar kötülerin helâki için tuzaktır.
Neticede" Tanrı devesinden ve içeceğinden çekinin" hükmü, o ümmeti ne dertlere uğrattı, onları nasıl helâk etti!
Tanrı kahrının şahnesi, bir devenin kanına diyet olarak onlardan bütün bir şehri diledi.

2515. Ruh, Salih gibidir,ten de deveye benzer. Ruh vuslattadır ten ihtiyaç içindedir. Temiz ruha zarar vermenin imkânı yoktur. Tanrı yaralanmaz. Böyle ruha sahip olanlara kimse galip gelemez. Zarar gelse bile sedefe gelir, inciye değil. Temiz ruha zarar vermenin imkânı yoktur. Tanrı'nın nuru, kâfirlere mağlup olmaz. Can, toprağa mensup cisme, kötü kişiler, incitsinler de Tanrı imtihanını görsünler diye ulaştı, bu yüzden cisimle bağdaştı, birleşti.

2520. Canı inciten kişinin, bu incitmenin Tanrı'yı incitme olduğundan haberi yoktur. Bilmiyor ki bu küpün suyu ırmak suyu ile birleşmiştir.

Tanrı bütün âleme penah olsun diye bir cisme alâka bağlamıştır.

*Onların gönüllerine kimse muzaffer olamaz. Sedefe zarar gelir, inciye gelmez.

Tanrı velisinin cisim devesine kul ol ki Salih Peygamberle kapı yoldaşı olasın.

Salih peygamber, " Madem ki haset ettiniz, bu işi yaptınız... üç gün sonra Tanrı'dan azap erişecek.

Ondan üç gün sonra da can alıcı Tanrı'dan başka bir âfet gelecek ki onun üç alâmeti vardır:

2525. Hepinizin yüzünüzün rengi değişir. Birbirinize bakınca yüzlerinizi türlü türlü renklerde görürsünüz.

İlk günlerde yüzleriniz safran gibi sararır; ikinci günü erguvan gibi kızarır.

Üçüncü günü yüzleriniz tamamı ile kararır, ondan sonra da Tanrı'nın kahrı gelir, çatar.

Eğer bu tehlide benden delil isterseniz devenin yavrusunu daha doğru kovalayın!

Eğer tutabilerseniz derdinize çare bulunur. Tutamazsanız ümit kuşu uzaktan kaçtı, gitti!" dedi.

*Bu sözü duyunca hepsi birden köpek gibi onun ardından seğırtmeğe başladılar.

2530. Kimse yavruya erişmedi; dağlar arasına dalıp kayboldu.

*Temiz ruh gibi ten aybından, nimet ve ihsan sahibi Tanrı'ya kaçıp gitmekteydi.

Salih dedi ki: "Gördünüz mü Tanrı'nın bu kazası nasıl geldi? Artık ümidin boynunu vurdu."

Devenin yavrusu nedir? Salih? Peygamberin gönlü. Onun hatırını ele alın, onun isteğini yerine getirin.

Onun gönlünü alırsanız azaptan kurtuldunuz; yoksa, pişman olduğunuzun, ümitsizliğe düştüğünüzün günüdür.

Salih'ten bu bulanık vâdi duydukları gibi azaba göz dikip beklemeye başladılar.

2535. Birinci gün yüzlerinin sarardığını gördüler.Ümitsizlikle soğuk soğuk ah etmeye başladılar.

İkinci günü hepsinin yüzü kızardı. Artık ümit ve tövbe nöbeti kayboldu.

Üçüncü gün hepsinin yüzü kapkara kesildi. Salih Peygamberin hükmü: cenksiz, cidalsiz doğru çıktı.

Hepsi de ümitsiz bir hale gelince kuşlar gibi ayaklarını altlarına alıp iki dizlerinin üstlerine çöktüler.

Cibril-i Emin, bu diz çökmeyi Peygambere "Câsimin" âyetini getirerek Kur'an'da anlattı.

2540. Sana diz çökmeyi öğrettikleri ve seni bu çeşit diz çökmeden korkuttukları vakit, yani belâ gelmeden diz çök!

Salih'in kavmi, Tanrı kahrının zahmını beklediler: o kahr ve azap da gelip o şehri yok etti.

Salih, halvetten çıkıp şehre doğru gitti; gördü ki şehir duman ve ateş içinde.

Onların hâk ile yeksân olmuş cüzülerinden bile feryat ve figanlarını duyuyordu; feryat duyulmaktaydı ama ortada

feryat eden yok!

Kemiklerinden inilti, sızıntılar duydu; canları çiğ taneleri gibi yaş döküyor, ağlıyordu.

2545. Salih bunu duyup ağlamaya başladı: feryat edenlere feryat etmeye koyuldu:

"Ey bâtil yolda yaşayan kavim! Ben sizin çevrinizden Tanrı'ya şikâyet etmiş ağlamıştım.

Tanrı, bana "Onların eziyetlerine sabret; onlara nasihat ver. Zaten devirlerinden çok bir zaman kalmadı" demişti.

Ben, " Cefaları eziyetleri yüzünden onlara nasihat edemiyorum. Nasihat sütü sevgiden, sâflıktan çoşup akar"

demiştim.

Bana o kadar eziyetler ettiniz ki nasihat sütü damarlarımda dondu.

2550. Tanrı, bana "Ben sana lûtf ve inayet eder, o yaralara merhem koyarım" buyurdu.

Hak, gönlümü gök gibi sâf bir hale getirdi. Gönlümden, sizin cefalarınızı sildi, süpürdü.

Yine size nasihatler vermeye, şeker gibi temsiller getirmeye , sözler söylemeye başladım.

Şekerden taze süt çıkarıp balla şekeri sözlerime katmaya, size tatlı tatlı öğütler vermeye koyuldum.

O sözler, size zehir gibi tesir etti. Çünkü siz baştan aşağı zehir membaı, zehir madeniydiniz, zehirden ibarettiniz.

2555. Nasıl gamlanayım ki gam baş aşağı yuvarlanıp gitti. Ey inatçı kavim! Gam sizdiniz.

Gamin ölümüne ağlayıp feryat eden olur mu? Baştaki yara iyileşince bu yüzden saçını sakalını yolan bulunur mu?"

Salih, yüzünü kendine çevirip dedi ki: "Ey feryat eden, onlar feryat etmeye değmez!"

Ey Kur'an'ı doğru okuyan! Eğri okuma. Zâlim kavmin ardından nasıl yas tutayım?

Fakat yine gözünden, gönlünden yaşlar akmaya başladı. Onda sebepsiz bir merhamet hâsıl oldu.

2560. Gözyaşı damarları (yağmur gibi) yağmaktaydı, kendisi de şaşırmişti. Bu katralar, cömertlik ve kerem denizinin sebepsiz akan katralarıydı.

O ağlarken akli diyordu ki: "Bu ağlama neden? Seninle eğlenen o çeşit bir kavme ağlamak reva mı?

Neye ağlıyorsun, söyle. Yaptıkları işlere mi? O gidışleri kötü kin askerine mi?

Onların paslı karanlık gönüllerine mi, yılan gibi zehirli dillerine mi?

Onların Segsar'larınkine benzeyen nefes ve dişlerine mi? Akrep yatağı olan ağız ve gözlerine mi?

2565. İnatlarına mı, alaylarına mı, kınamalarına mı? Şükret; bak, Tanrı onları nasıl hapsedti, helâk eyledi!
Elleri eğri, ayakları eğri, gözleri eğri, bakışları eğri, savaşları eğri, öfkeleri eğri...
Onlar, geçmişleri taklit edip naklettikleri reylerle uyduklarından bu akıl pîrinin başına ayak bastılar.
Birbirlerine görünmek ve duyulmak kaygısı ile hür ihtiyar olmadılar, kart eşek oldular.
Tanrı cehennemlikleri göstermek üzere dünyaya cennetten kullar getirdi..."

Tanrı iki deniz yarattı,birbirlerine kavuştukları halde aralarında bir perde vardır,birbirlerine karışmazlar" âyetlerinin mânası

2570. Cehennemlikler, cennetlikler bir dükkânda otururlar. Aralarında bir perde vardır, birbirlerine karışmazlar.
Nâr ehliyle nur ehli, görünüşte karışıktır ama aralarında Kaf dağı çekilmiştir.
Bunlar, madende toprakla altının birbirine karışmasına benzerler. Toprakla altın karışıktır ama aralarında yüzlerce ova, yüzlerce konak var!
Bu, bir dizide hakikî inci ile yalancı incinin bir gecelik konuk gibi misafir olmasına benzer.
Denizin yarısı şeker gibi tatlı, lezzetli, rengi ay gibi parlak;

2575. Diğer yarısı, yılan zehiri gibi acı,lezzetsiz, rengi de katran gibi kara.
Cennetlikle cehennemlik olanlar da deniz gibi alttan üstten, dalgalanıp dururlar.
Dar ve küçük bir cisimden dalgaların birbiri ardınca zuhuru da canların barışta, savaşta birbirlerine karışmalarına benzer.
Barış dalgaları kopar, gönüllerden kinleri giderir.
Bunun aksine savaş dalgaları kopar, sevgileri altüst eder.

2580. Sevgi, acıları tatlıya çeker, tatlılaştırır. Çünkü sevgilerin aslı, doğru yola götürmedir.
Kahır ise, tatlıyı acılığa çekmektedir. Acı, tatlı ile bir arada bulunur, bağdaşır mı?
Acı tatlı; bu gözle görünmez. Basiret ehli, onları, akıbet penceresinden görmeyi bilir.
Akıbeti gören göz, doğruyu görebilir. Âhiri gören göz ise gururdan, körlükten ibarettir.
Nice tatlılar vardır ki şeker gibidir, fakat o şeker içinde zehir gizlidir.

2585. Akli en üstün, anlayışı en keskin olan, kokudan anlar. Öbürüyse ancak dudağına, dişine değince fark eder.
Şeytan "Yiyin" diye çağırır ama o adamın dudağı zehri, boğazına varmadan reddeder.
Başka biri boğazına varınca anlar, bir başkası yer, bedenini berbat edince anlar.
Zehir; diğer birisinde abdest bozarken yanış yapar; zaman zaman ciğerini delen bir acı peyda eder.
Bir başkasında zehrin eseri; günler, aylar geçtikten sonra görünür. Diğer birisinde ise ölümden ve Sûr üfürüldükten sonra meydana çıkar.

2590. Eğer o kişiye mezarda mühlet verilerse mutlaka mahşer günü azap ederler.
Her otun, her şekerin zamanede bir oluş müddeti vardır.
Lâlin, güneşin tesiriyle renk, parlaklık ve letafet elde etmesi için yılların geçmesi gerekir.
Alelâde otlar, iki ay içinde yetişir. Fakat kırmızı gül, ancak bir yılda yetişir gül verir.
Yüce ve Ulu Tanrı, bunun için eceli, yani her şeyin müddetini En'am sûresinde anlatmıştır.

2595. Bunu duydun ya; her kılın kulak kesilsin... Bu duyduğun âbihayattır, afiyet olsun!
Bu söze söz deme, âbihayat de. Bu sözü, eski harfler teninde yepyeni bir ruh olarak gör.
Arkadaş; başka bir nükte daha duy. Bu nükte can gibi hem apaçık, meydandadır, hem gayet ince ve gizli.
Bir yer olur ki bu yılan zehri, Tanrı'nın tasarruflarıyla gayet tatlı ve lezzetli bir hale gelir.
Bir yerde zehirdir, bir yerde ilâç... Bir yerde küfürdü, bir yerde tam lâyük ve yerinde.

2600. Orada cana zarar verir ama burada derman kesilir.
Su, koruk içinde ekşidir; fakat üzüme gelince tatlılaşır, güzelleşir.
Sonra küpün içine girince acır, haram olur...Sirke olunca ne güzel katıktır!

Müridin, küstahlık ederek kâmil vlî ne yaparsa yapması lâyük değildir. Çünkü helva, hekime ziyan vermez ama hastaya ziyan verir. Soğuk ve kar, olmuş üzüme dokunmaz, fakat kuruğa dokunur. Çünkü koruk, daha kemâle gelmemiştir; yoldadır; " Liyağfire lekellâhu mâ tekaddeme min zenbike ve ma teahhar " haline gelmemiştir

Velfî, zehir yese bal olur, fakat talip yese akli kararır zarara uğrar.
Süleyman "Rabbi hebli" demiş, yani ""Benden başkasına bu saltanatı verme."

2605. Yahut benden başkasına bu lûtufta, bu ihsanda bulunma" diye niyaz etmiştir. Bu hasede benzer ama değildir.
Lâ yenbağı nüktelerini candan oku. Benden sonra bu saltanatı kimseye verme sırrını onun nekesliğinden bilme.
Hattâ o, saltanatta yüzlerce zarar ve tehlike gördü. Cihan saltanatı, kıldan kıla, baştanbaşa can kaygısından, baş korkusundan ibarettir.
Baş korkusuyla can ve din korkusu... Bize bunun gibi bir imtihan daha olamaz.
Süleyman himmetli birisi gerektir ki bu yüz binlerce renkten, kokudan vazgeçsin.

2610. Kuvvet ve kudretiyle beraber o saltanatın dalgası Süleyman'ın bile nefesini tıkiyordu.
Bu keder yüzünden üstüne toz, toprak konunca bütün cihan padişahlarına acıdı da.

Şefaat edip "Bana verdiğin bu saltanatı, kemal sahibi olanlara da ver.
Bu saltanatı, kerem edip kime verir, kime bağışlarsan Süleyman odur, o da benim.
O benden sonra kimseye verme hükmüne dahil değildir; benimledir. Hattâ benimle ne demek? O kişi, davasız, nizasız benim" dedi.

2615. Bunu anlatmak farzdır. Ama biz, yine karıkoca hikâyesine dönüyoruz.

Arapla eşine ait hikâyenin sonu

Bir Muhlis'in (Çelebi Hüsameddin'in) gönlü, o karı ve koca hikâyesinin neticesini istemekte.
Karıkoca hikâyesi, bir masaldan ibaret. Fakat onu nefsinle aklının misali bil.
Bu kadınla erkek nefisle akıldır. İyi kişiye de mutlaka lâzımdır, kötü kişiye de.
Bu ikisi, toprak yurttan esir ve mahpusturlar. Gece gündüz savaşta macera içinde.

2620. Kadın durmadan evin ihtiyaçlarını ister, evin şerefini, yani eve lâzım olan ekmeği, yüceliği, hürmeti diler durur.
Nefis, kadın gibi her işe bir çare bulmak üzere gâh toprağa döşenir, tevazu gösterir; gâh ululuk diler, yücelir.
Aklınca, bu düşüncelerden zaten haberi yoktur. Fikrinde Tanrı gamından başka bir şey yoktur.
Hikâyenin içyüzü, bu tane ve tuzaktır, nefisle akıl arasındaki maceradır, fakat sen dış yüzünün tamamını dinle.
Eğer yalnız mânaya ait anlatış kifayet etseydi âlem halkı, tamamı ile işten güçten kalır, âlemin nizamı bozulur giderdi.

2625. Sevgi, düşünce ve mânadan ibaret olsaydı senin oruç ve namazının zâhiri suretleri de kalmaz, yok olurdu.
Dostların birbirine armağan sunmaları, dostluğa nazaran ancak görünüşe ait şeylerdir.
Fakat bu suretle o armağanlar, gönüllerde gizli bulunan sevgilere şahadet eder.
Çünkü, ey ulu kişi, zâhiri iyilikler gizli sevgilere şahittir.
Şahidin de bazen doğrucu, bazen yalancı olur. Sarhoş, bazen şaraptan olur, bazen de ayrandan!

2630. Ayran içen de kendisini sarhoş gösterebilir. Gürültü eder, sarhoş görünür.
O murai de, kendisini muhabbet sarhoşu sansınlar diye oruçlu görünür, namaz kılar.
Surete ait işlerden meydana gelen şey bambaşkadır. Fakat gönülde gizli olan şeye alâmettir. Ya Rabbi, duamızı kabul et, bize bu temyizi ver de o eğri, yalancı alâmeti, doğrusundan ayırt edelim.
Hiç, bu temyize nasıl malik olur? Tanrı nuru ile bakar, görürse o zaman bu temyizi elde eder.

2635. Eser olmasa bile sebep onu meydana çıkarır. Akrabalık gibi...Akrabalık sevgiyi bildirir.
Fakat imam ve muktedası Tanrı nuru olan kişi, ne eserlere kul olur ne sebeplere.
Sevgi gönülde şûlelendikçe büyür, nihayet sevgi sahibi, eserden kurtulur.
Sevgisini bildirmeye ihtiyacı yoktur. Çünkü sevgi nurunu bütün kâinata yaymıştır.
Bu sözün tamamlanması için hayli tafsilât var ama sen ara.

2640. Gerçi mâna, bu suretten zâhir olmaktadır ama bir cihetten mânaya yakındır, bir bakımdan mânaya uzak!
Delâlet hususunda mâna ile suret, su ile ağaç gibidir. Mahiyetlerine bakarsan birbirlerinden tamamı ile uzaktırlar.
Sen mahiyetleri de bırak, hasasları da. O iki rızık arayan karıkocanın ahvalini anlat.

O Arabın, karısının dileğine uyması ve " Bu inkıyatta bir hilem var, ne de imtihan yoluyla yapıyorum " diye yemin etmesi

Arap dedi ki: "Ayrılıktan vazgeçtim. Hüküm senin... Kılıcı kından çek, emret.
Ne dersen ben sana tâbiim; emrin, ister iyi olsun, ister kötü... ona bakmam.

2645. Senin uğruna feda olayım; çünkü seni seviyorum. Sevgi; insanı kör eder, sağır yapar."
Kadın "Sahiden beni seviyor musun, yoksa hile ile sırrımı öğrenmek mi istiyorsun?" dedi.
Erkek dedi ki: "Gizli sırları bilen ve Âdem Safi'yi yaratan Tanrı hakkı için (Seni seviyorum).
Tanrı, Âdem'e üç arşın bir boy verdiği halde ruhlarda, levhlerde ne varsa hepsini gösterdi.
Tanrı, ona ezelden ebede kadar ne varsa ve ne olacaksa, önceden ve "Allemelesmâ" sından ders verdi, öğretti.

2650. Bu suretle melekler, onun ders vermesine hayran oldular, kendilerinden geçtiler. Onun takdisiyle başka bir mukaddesliğe eriştiler.
Âdem'in yüzünden nail oldukları fütuhata, göklerde bile erişememişlerdir.
Âdem'in o pak ruhunun fezasına nispetle yedi gök sahası bile dardı.
Peygamber "Tanrı; ben, yücelere, aşağılara yere, göğe, hatta arşa sığmam. Bunu, ey aziz, yakînen bil.

2655. Fakat şaşılacak şeydir ki inanan kişinin kalbine sığarım. Beni ararsan inanan gönüllerde ara buyurdu" dedi.
Tanrı dedi ki: "Ey haramdan, şüpheli şeylerden sakınan! Kullarımın arasına gir ki bu suretle beni görme cennetine erişsin."
Arş, bile o nuriyle, o genişliğiyle beraber Âdem' görünce yerinden kalktı.
Arşın sonsuz bir büyüklüğü var, fakat mânaya karşı suret nedir ki?
Her melek diyordu ki: Bizim bundan önce yeryüzüyle üfletimiz vardı.

2660. Hizmet ve ibadet tohumunu yere ekiyorduk. Yere olan bu meylimize, bu alâkamıza da şaşmaktaydık.

Gökten yaratıldığımız halde yeryüzüne bu alâkamız nedir?
Biz nurlarız, karanlıklarla ülfetimiz neden? Nur zulmetlerle yaşayabilir mi?
Ey Âdem! O ülfet, senin kokundanmış. Çünkü cisminin nesci yeryüzü.
Topraktan olan cismini yeryüzünde dokudular; pak nurunu burada buldular.

2665. Şimdi canımızın ruhundan bulduğu ülfet, bundan önce cisminin yoğrulduğu topraktan parlıyordu. Yeryüzündeydik ama yerden gafildik, orada gömülü olan definenen haberimiz yoktu. Tanrı da bize oradan göklere sefer etmeyi emredince, bu yurt değiştirme, acı geldi. O yüzden Tanrı'ya deliller getirerek "Ey Tanrı! Bizim yerimize kim gelecek? Bu tesbih ve tehlinin nurunu, dedikoduya satıyorsun" dedik.

2670. Tanrı hükmü, bize rahmet yaygısını döşedi: "Açıkça istediğinizi söyleyin. Tek evlâtların babalarına söyledikleri gibi ağzınıza ne gelirse çekinmeden deyin. Çünkü bu sözler, yaraşmasa bile rahmetim, gazabımdan artıktır. Ey melek! Bunu meydana çıkarmak için gönlünüze şüpheler salmaktayım; Sen söyleyesin; ben darılmayayım, gazaplanmayayım. Bu suretle de benim hilmimi inkâr eden ağız açamasın.

2675. Her nefeste bizim hilmimizden yüzlerce baba yüzlerce ana doğar, yokluğa dalıp mahvolur. O babaların, o anaların hilmî, şefkati, bizim hilim ve şefkat denizimizin köpüğüdür. Köpük gider gelir ama deniz bâkidir dedi."

Hayır, ne dedim? O inciye karşı bu sedef, köpük değil, köpüğünün köpüğüdür. İşte o köpük hakkı için, o sâf deniz hakkı için bu söz bir sına, bir lâf değil. Sevgiden, vefadan, boyun büküp teslim olmadan ileri gelmiştir. Huzuruna varacağım Tanrı hakkı için.

2680. Bu hevesim, sence sinamadan ibaretse bu sinamamı sına. Sırrını saklama ki sırrım meydana çıksın. Elimden geleni; gücümün yettiğini buyur! Gönlündekini benden gizleme de benim gönlümdeki de ortaya çıksın bu suretle ne yapabileceksam kabul edeyim. Fakat nasıl edeyim; elimde ne çare var? Bir bak hele, canım ne işe yarar ki?

Kadının kocasına rızık isteme yolunu göstermesi, onun da kabul etmesi

Kadın dedi ki: "Bir güneş doğmuş, bütün cihan ondan aydınlanmıştır.

2685. O Tanrı vekili, Tanrı halifesidir. Bağdat şehri, onun yüzünden bahar gibidir. O padişaha ulaşabilirsen padişah olursun. Ne vakte kadar ikbal sahibi olmayanların yanına gidip duracaksın? İktbal sahiplerinin dostluğu kimya gibidir. Onların nazarına benzer kimya nerede? Ahmed'in gözü Ebubekir'e değince o bir tasdik yüzünden Siddik olmuştur."

Kocası, "Ben padişah huzuruna nasıl kabul olunurum; bir bahanesiz onun yanına nasıl giderim?

2690. Buna bir münasebet, bir vesile gerek. Hiçbir sanat aletsiz meydana gelir mi? Mecnun gibi ki, birisinden Leylâ'nın bir parça hastalandığını duydu. Eyvah, dedi; bahanesiz nasıl gideyim? Gitmezsem, hatırını sormazsam ne hale gelirim? Keşke hazık bir hekim olaydım...O vakit Leylâ'ya koş, koş giderdim. Tanrı, bize "Ya Muhammed, gelin de" buyurdu da bu davet, utanmamızın giderilmesine sebep oldu.

2695. Gece kuşlarının gözleri ve kabiliyetleri olsaydı gündüzün uçup gezerler, dönüp dolaşırlardı" dedi. Kadın cevap verdi: "Kerem sahibi padişah meydana girer, kendisini gösterirse aletsizlik, aletin ta kendisi, vesileden mahrum oluş, vesilenin aynı oldu. Çünkü alet, vesile... dâvaya düşmektir, varlık alâmetidir. Asıl hüner aletsizliktedir, alçalmadır." Arap "Aletsiz nasıl alışveriş edeyim de aletsizliği elde edeyim? Müflisliğime de bir delil gerek ki padişah halime acısın.

2700. Sen, bana dedikodudan ve hileden başka bir şahit göster de o şen padişah merhamete gelsin. Çünkü sözden ve kötü hileden ibaret olan bu şahitlik o hâkimler hâkiminin yanında mecruhtur. Müflisin şahidi doğruluk olmalı ki nuru, söylemeden parıldasın (halini arzetmeden hali anlaşılan)" dedi.

Arabın, orada su kıtlığı var sanarak çölleri aşip Bağdat'a, halifeye bir testi yağmur suyu hediye götürmesi

Kadın dedi ki: "Doğruluk varlığından tamamı ile çıkıp arınarak, isteğini terk etmemdir. Testimizde yağmur suyu var. Malın, mülkün, sermayen bundan ibaret.

2705. Bu su testisini al, git; padişahlar padişahın huzuruna var, armağan götür. De ki: Bizim bundan başka hiçbir malımız, mülkümüz yok. Çölde de bundan iyi su hiç yoktur. Padişahın hazinesi ağır elbiselerle doluyorsa da bunun gibi suyu yoktur. Bu su az bulunur. O testi nedir? Bizim mezar gibi cismimiz, içinde de bizim acı ve hislerimizin suyu var. Ey Tanrı! "Tanrı, cennet karşılığına iman edenlerin canlarını, mallarını satın aldı" âyetindeki fazıl ve kereminden bizim bu küpümüzü, bu testimizi kabul et!

2710. Bu beş duygudan meydana gelme beş lüleli testideki suyu her türlü murdar şeylerden, her çeşit pisliklerden temiz tut.

Bu suretle şu testinin denize bir menfezi olsun da testim deniz huyuyla huylansın.

Armağanı padişaha tertemiz götürünce onu görür, anlamak ister.

Ondan sonra da artık testinin suyu nihayetsiz bir dereceye gelir. Testinin suyundan yüzlerce dünya dolar.

Lüleleri kapa, testi de küpten doldur. Tanrı" Gözlerinizi heva ve hevesten yumun" buyurdu.

2715. Arap, kimin böyle bir hediyesi var? Hakikaten bu armağan, öyle bir padişaha lâıyk diye gururlanmaktaydı.

Kadın da bilmiyordu ki, orada yol üzerinde şeker gibi Dicle akıp durmakta.

Şehrin ortasından gemilerle, balık ağlarıyla dolu, deniz gibi akıp gitmekte.

Padişahın huzuruna var da şevketi, azameti gör; altından nehirler akan bahçeler diye övülen yerlere bak!

O saffet denizine nispetle bizim, anlayışlarımız bir katradan ibarettir.

Arabın su testisini keçeğe sarıp dikmesi ve ağzını kapatması

2720. Arap, evet, dedi. Testinin ağzını kapa, hakikaten armağan, bize faydalı.

Keçeğe sar, sarmala. Padişah, orucunu armağanla açsın.

Çünkü dünyada bunun gibi su yoktur. Bu halis şarap, zevk ve sefa kaynağı!

Çünkü onlar acı tuzlu suları içmekten daima hastadırlar, yarı kör olmuşlardır.

Durağı, yatağı acı subaşı olan kuş; sâf berrak suyu ne bilsin?

2725. Yurdun acı su kaynağı; Şatt'ı, Ceyhun'u nereden bileceksin?

Ey şu fâni konaktan kurtulmayan! Sen yokluğu, sarhoşluğu ve neşeyi ne bilirsin ki!

Bilsen bile babandan, atandan nakil ve rivayet yoluyla bilirsin. Senin yanında bu adlar ebced gibidir.

Ebced, hevvez. Bunlar, bütün çocuklara apaçık ve meydandadır, fakat mânası yok.

Hulâsa, Arap testi alıp yola düştü. Gece, gündüz onu taşımaktaydı.

2730. Testiye bir ziyan gelecek diye korkusundan titreyerek çölden ta... şehre kadar götürdü.

Kadın da evde seccadesini yaymış, namaz kılıp dua etmekte;

"Suyumuzu, bayağı kişilerden koru...Ya Rabbi, bu inciyi o denize ulaştır.

Her ne kadar kocam uyanıktır, hünerlidir ama incinin binlerce düşmanı olur.

Cevher dediğin de nedir ki... Bu su Kevser suyudur. İncinin aslı, bunun bir katrasıdır" diyordu.

2735. Kadının ağlayıp yalvarması; erkeğin derdi ve ağır yükü bereketiyle,

Arap, testiye hırsızlara kaptırmadan, taşla kırdırmadan durup dinlenmeksizin ta Hilâfet Şehrine kadar götürdü.

Orada bir tapu gördü ki nimetlerle dolu. Hacetli olanlar oraya tuzaklarını yaymışlar?

Zaman, zaman her tarafta bir haceti olan o tapudan ihsana nail olmuş, hil'atler elde etmiş.

O kapı; kâfire, Müslüman'a, güzele, çirkine güneş gibi... Hattâ cennet gibi.

2740. Bir bölük halk gördü, huzurda bezenmiş duruyor. Bir bölük halk gördü ayakta, hizmet bekliyor.

Süleyman'dan karıncaya kadar herkes, neşe içinde... Hepsi Sûr üfürülmüş te dirilmiş canlar gibi.

Görünüşe aldananlar, cevherlere gark olmuşlar... İç yüzüne ehemmiyet verenler, mâna denizini bulmuşlar.

Himmetsizler, himmete erişmiş... Himmet sahipleri nimete erişmiş!

Yoksul, nasıl ihsana ve ihsan sahibine âşıkça ihsan sahibi de yoksula âşıktır. Yoksulun sabrı çoksa ihsan sahibi onun kapısına gelir. İhsan sahibinin sabrı fazlaysa yoksul, onun kapısına varır. Fakat yoksulun sabrı, kemalidir, ihsan sahibinin sabrı ise noksanı

Kapıdan ses gelmekteydi: Ey istekli, gel! Cömertlik, yoksul gibi, yoksullara muhtaçtır.

2745. Cilalı ve tozsuz ayna arayan güzeller gibi cömertlik de yoksul ve zayıf kişileri arar.

Güzellerin yüzü ayna ile güzelleşir. Onlar aynaya bakıp bezenirler. İhsan ve keremin yüzü de yoksula bakmakla görünür.

Bundan dolayı Hak "Vedduhâ" sûresinde " Ey Muhammed, yoksula bağırma" buyurdu.

Mademki yoksul, cömertliğin aynasıdır, iyi bil ki ağızdan çıkan nefes aynayı buğulandırır.

Tanrı'nın bir çeşit cömertliği, yoksulları meydana çıkarır, bir başka cömertliği de onlara bol bol ihsanda bulunur.

2750. Şu halde yoksullar, Tanrı cömertliği aynalarıdır. Hak ile Hak olan ve varlıktan tamamı ile geçen hakikî yoksullarsa mutlak nur olmuşlardır.

Bu iki çeşit yoksuldan başkaları (yani varlığı olmayanlarla varlıktan geçenlerden başkaları) esasen ölüdür. Bu çeşit adam bu kapıda değildir, perdedeki, nakıştan, suretten ibarettir.

Tanrı'ya muhtaç ve susamış kişiyle Tanrı'ya ait bir şeye sahip olmayan ve ondan başkasını dileyen kişi arasındaki fark

O kişi, yoksulun resmidir, canı yoktur, ekmek yemez. Köpek resmine kemik atma.

O, Tanrı fakiri değil, lokma fakiridir. Ölü resmin önüne yemek tabağını koyma.

Ekmek yoksulu, karada balıktır. Şekli balık şeklindedir ama denizden ürküp kaçır.

2755. O evde beslenen kuştur, havada uçan Sîmurg değil. Nefis şeyler yiyip içer, gıdası Hak'tan değildir. Yemek, içmek için Tanrı âşığıdır; canı güzelliğe âşık değildir. Tanrının zatına âşık olduğunu vehmetse bile sevdiği zat değildir; vehmi, esma ve sıfâtın verdiği vehimdir. Vehim; vasıflardan, hadlerden doğar. Hak ise doğmamıştır, doğurmaz. Kendi tasvir ettiği şeye, kendi vehmine âşık olan kişi, nereden nimet ve ihsan sahibi Tanrı âşıklarından olacak?

2760. O vehme âşık olan, doğrucuysa mecazi sevgisi, kendisini nihayet hakikate çeker, götürür. Bu sözü iyice anlatmak, açmak lâzım; fakat eski düşüncelilerden, onların köhne anlayışlarından korkuyorum. Kısa görüşlü köhne anlayışlar, fikre yüz türlü kötü hayaller getirirler. Herkesin doğru işitmeye kudreti yoktur. Her kuşçağız, bir inciri bütün olarak yutamaz. Hele ölmüş, çürümüş, hayallere dalmış kör bir kuş olursa...

2765. Balık resmine ister deniz olmuş, ister toprak. Kara yüzlüye ha sabun, ha kara boya! Kâğıda gamlı bir adam resmi yaparsan o resmin ne gamla alışverişi vardır, ne neşeyle. Resim, görünüşte gamlıdır ama, kendisi gamla alâkasızdır. Görünüşte gülen bir resmin de neşeyle münasebeti yoktur. Gönülde bir haletten başka bir şey olmayan bu dünya gamı bu dünya neşesi; hakiki neşeye hakiki gama nispetle resimden ibarettir. Resmin gamlı bir surette görünüşü, o resim yüzünden mânanın doğrulması, hakiki gamı anlaman içindir.

2770. Bu hamamlardaki resimler camekânın dışından bakılırsa elbiseler gibidir; cansız, hareketsiz durup durmaktadırlar. Sen, ancak dışardan elbiseleri görürsün. Elbiseni çıkar, soyun da bir içeriye gir arkadaş!

Halife adamlarının bedeviyi ağırlamak üzere karşılaşmaları ve armağanını kabul etmeleri

Çünkü elbiseyle içeriye yol yoktur. Ten elbiseden, elbise de tenden haberdar değildir. O bedevi Arap uzak çöllerden Hilâfet Şehrinin kapısına vardı. Kapıcılar, bedeviyi karşılayıp üstüne lûtf gülsuyunu serptiler.

2775. Bedevi söylemeden ihtiyacını, dileğini anladılar. Zaten onların işi istetmeden ihsan etmekte. Ona "Ey Arab'ın en asili, en yücesi! Hangi diyardansın, yolla, yol yorgunluğuyla nasılsın?" dediler. Bedevi dedi ki: "Eğer bana yüz verirseniz asilim, yüceyim. Fakat ardınıza atar mühimsemezseniz ne asaletim var ne yüzüm!

Ey yüzlerinde ululuk nişanesi olanlar, ey şevketleri Câferi altından daha hoş kişiler! Sizi bir kerecik görmek, sizinle bir kerecik buluşmak, yüzlerce kişileri görmeye, yüzlerce güzellerle buluşmaya bedeldir. Sizi görmek için mal, mülk, servet... hepsi feda olsun!

2780. Ey Tanrı nuruyla bakanlar, bu dereceye erişmiş olanlar, padişahlar padişahının ahlâkiyla ahlâklanmış kişiler! Kimya gibi olan bakışı nızla bakıra benzer insanlara bakar, onları altın haline getirirsiniz. Ben garibim, padişahın lûtfunu umarak çöllerden geldim. Onun lûtfunun kokusu çölleri tuttu, kum zerrelere kapladı, o zerrelere bile lûtfıyla canlandı. Buralara kadar paraya kavuşmak için gelmiştim, fakat ulaştınca sizin yüzünüzden sarhoş oldum.

2785. Birisi, ekmek almak için ekmekçi dükkânına koştu, fakat ekmekçinin güzelliğini görünce canını verdi. Birisi, gezip eğlenmek üzere gül bahçesine gitti, bahçevanın yüzü teferrüç yeri oldu. Kuyudan su çekerken Yusuf'un yüzünden âbıhayat içen bedevi gibi... Mûsâ ateş elde etmek için gitti, öyle bir ateş gördü ki ateşten vazgeçti. İsa düşmanlardan kurtulmak için kaçtı. O kaçış, onu dördüncü kat göğe kadar çıkardı.

2790. Buğday başağı, Âdemin tuzağı oldu da bu suretle varlığı, insanlara başak oldu; bütün insanlar ondan var oldu. Doğan kuşu, karnını doyumak üzere tuzağa tutulur, fakat bu yüzden devlet ve kuvvet bulur, padişahın kolu, durağı olur. Çocuk, babası lûtfedecek, kendisine kuş alacak ümidiyle, fakat hakikatte hüner sahibi olmak için mektebe gider. Mektepten çıkınca yücelir, en yüksek mevkiye sahip olur. Hocaya aylık verirken âlemi aydınlatan bir bedir haline gelir. Abbas, kin güderek eski dinin öcünü almak ve Ahmed'i ortadan kaldırmak üzere harp etmeye gelmişti.

2795. Öyle olduğu halde o ve evlâtları, hilâfet makamında kıyamete dek dine arka oldular, o makama şeref verdiler. Ben, bu kapıya bir şey dilemek için geldim; daha dehlizde baş köşe oldum, yüceldim. Ekmek ümidiyle armağan olarak su getirdim; ekmek kokusu, beni ta cennetin baş köşesine kadar çekti, götürdü. Ekmek, bir Âdem'i cennetten sürdürdü; beni ise cennetliklerle kaynaştırdı. Melek gibi sudan da vazgeçtim, ekmekten de. Bu kapıda gök gibi ihtiyarsız dönmekteyim.

2800. Âşıklarının cisimlerinin, âşıkların canlarının dönmesinden başka dünyada garezsiz bir dönüş yoktur. Her şey bir maksatla hareket eder, her şey bir maksatla dönüp dolaşır."

AÇIKLAMALAR (Beyitler 2101 - 2800)

B. 2110. 1241 inci beytin izahına bakınız.

B. 2112 - 2119. "Peygamber, hutbe okurken bir hurma ağacı dalına dayanırdı. Mimber yapılıncaya Peygamber, üstüne çıkıp oturduğu zaman mescidin direklerinden olan o hurma dalından bir inilti çıkmaya başladı. Nihayet Peygamber mimberden inip elini direğe koyunca direk sustu." (Sahîh-i Buhari, Bulak tab-ı 1312, Kitab-al Cumua, C. 2, S. 9). Bu hadis, biraz daha mufassal olarak da rivayet edilmiş ve Peygamberi'n direği koçtuğu, direğin ağırlarken susturulan bir küçük çocuk gibi kesik kesik inlemeye başlayıp sonra sustuğu, Peygamber'in Tanrı zikrini duyardı. Ondan ayrıldığı için ağladı" dediği de ilâve olunmuştur (Ankaravi şerhi, Matbaa-i Âmire tab'ı, s. 426).

B. 2138. Kıyas, herhangi bir şeyle diğer bir şeyi mukayese etmek, istidlal de mukayeseden bir delille netice elde eylemektir. Kıyası, şer'î hüccet bilenler, yani dinî bir hükmü, kıyas üzerine verenler olduğu gibi kıyası kabul «etmeyenler de »ardır. Mevlâna, bir müçtehit olduğundan kıyas ve istidlali kabul etmez, münasebet düştükçe onların çürüklüğünden bahseder.

B. 2207. Sazın alt perdesine "zir", üst perdesine "bem" denir.

B. 2222. den sonraki başlıktaki söz hadîstir (Buhârî ve Müslim: Ankaravî, S. 444).

B. 2231. 8 inci sure — Enfâl, âyet: 36.

B. 2244. Hâtem-i 'Tâî, Abdullah-ibn-i Sa'd'in oğuludur ve Tay kabîlesindedir. Cömertliğiyle meşhur olduğu gibi yiğitliği de ilerideydi. Yol kaybedenler gelsin, kendisine misafir olsun diye geceleri civardaki tepelere ateşler yaktırdı. Hicretten aşağı yukarı 17 yıl önce (604) ölmüştür.

B. 2258. Kur'an'ın 20 nci suresi olan Tâhâ suresinin 84-98 inci âyetlerinde Musa Peygamber, Tûr'day-ken Sâmirî'nin İsrailoğullarını yoldan çıkardığı, onların, altınlarından bir buzağı yapıp "İşte bu, sizin Tanrınız ve-Musa'nın tanrısı, dediği ve hepsinin o buzağıya tapmaya başlayıp Harun'u dinlemedikleri, bu buzağının ses vermesi, inanışlarını büsbütün kuvvetlendirdiği, nihayet Musa'nın gelip Sâmirî'yi sorguya çektiği, onun da Cebrail, Mısırlıları denize gark etmek üzere gelirken görüp ayağının bastığı yerden aldığı bir avuç toprağı buzağının altına karıştırdığını, o yüzden ses verdiğini söylemesi, Musa'nın Sâmirî'yi hudut haricine sürüp buzağıyı da ateşe atması hikâye edilmektedir.

B. 2272. Şit, Adem Peygamber'in oğullandıdır. Şîs de denir.

B. 2275. Bâyezîd-i Bistâmî, Melâmetîlerden büyük bir sofidir. Hemen bütün tarikatlar, silsilelerini bu zata bağlarlar. Adı Tayfur'dur. Bir rivayete göre Hicri 261 de (876), diğer rivayete göre de 234 te (848) vefat etmiştir. Yezid, Emevi Hanedanını kuran Muaviyye'nin oğlu ve Emevî halifelerinin ikincisidir. Hicrî 60 ta (679) halife olmuş, senesinde Kerbelâ vak'ası vukubulmuştur. Yine bu adamın zamanında Medine isyanı üzerine Peygamber'in camii ve türbesi birkaç gün ahır olarak kullanılmış, şehirde birçok zulüm ve ahlâksızlıklar yapılmış, sonra Mekke muhasara edilmiş ve Kabe yakılmıştı. Mekke zap-tedilmeden 64 tarihinde (683) Yezid ölmüş, Mekke de kurtulmuştu.

B. 2314. ten sonraki başlıkta bulunan sözün mânası "Yapmadıklarınızı niye söylersiniz?" dir. Aynı başlıkta ikinci Arapça cümle "Bu, Tanrı yanında büyük bir gazaba uğramanıza sebebolur" mânasına gelir. Her iki cümle de 61 inci surenin (Sâff) 2-3 üncü âyetlerindedir.

B. 2357. "Yoksulluk, benim öğünmemdir. Öbür peygamberlere onunla öğünürüm" diye bir hadîs rivayet edilir. Sofiler, bu hadîse çok ehemmiyet verirler ve Buradaki yokluk ve yoksuzluğu mevhum varlıktan soyunmak. Tanrı varlığıyla var olmak mânasına alırlar.

B. 2363. Bu beyit, bir hikâyeye dayanmaktadır; Kadının, biri, sevgilisini bahçede bir otluğa gizlemiş, kocasıyla gezmiye çıkmış. Otluğa yaklaşıncaya "Dur, canım şu armut ağacına çıkmak istiyor" deyip ağaca çıkmış. Ağaçtan kocasına "O yanındaki kadın kim? Onunla gözümün önünde sevişmekten utanmıyor musun? diye bağırmaya başlamış. Adam, her ne kadar "Öyle bir şey yok" demişse de kadın feryadı basmış. Kocası aşağı inip bakmasını söylemiş, kadın inmiş "Hakikaten bir şey yok. Sen de çık bakalım, bir şey görecek misin?" diye adamı çıkarmış ve sevgilisiyle oynaşmağa koyulmuş. Bu sefer adam bağıрмаğa başlamış. Kadın bir müddet sonra "hele aşağı in de bak, bir şey var mı" demiş. Adamcağız aşağı ininceye kadar oynaşı kaçıp gitmiş. Bunun üzerine aşağıda karısından başka kimseyi göremiyen adam, bu ağaçta bir sır olduğuna kani olmuş. Birisi bir şeyi doğru görmezse Farsça "Armut ağacından in de şüphen kalmasin" derler. Bu bir atalar sözü olup kalmıştır.

B. 2365. Hâşim. H. Muhammed'in dördüncü atasıdır. Kureys kabilesinin Hâşim soyundan gelenlere-"Beni Hâşim — Hâşimoğulları" denir.

B. 2367. Siddiyk, tamamiyle inanan, tasdik eden demektir. Ebubekir'in lâkabıdır.

B. 2425. "Kadınlardan, oğullardan, altın ve gümüşe ait toplanmış mallardan, damgalanmış atlardan, diğer hayvanlarla ekim biçimden olan şehvetlere meyil ve sevgi, insanlara güzel gösterilmiştir. Bunlar, dünya yaşayışına ait kanaatlerdir. Dönülecek iyi makam ise Tanrı indindedir." (Sure: 3 — Âl-i İmran. âyet: 14) Bu beyitteki "Züyyine linnâs — İnsanlar için ziyetlendirildi, onlara güzel gösterildi" cümlesi, bu âyetin başlangıcıdır.

B. 2427. Zâloğlu Rüstem, İran'ın meşhur esatiri kahramanıdır. Hamza, Peygamber'in amcasıdır. ve kahramanlığıyla meşhurdur. Uhud harbinde şehit düşmüştür.

B. 2428. 1972 nci beytin izahına bakınız.

B. 2453. Ay tutulunca halk sahan, fincan gibi şeyler çalarlar. Hattâ tüfek, tabanca atarlardı.

Bu suretle ayı tutan şeytan korkup kaçarmış!

B. 2455. "Ene Rabbüküm-ül a'la" ben, sizin en yüce Tanrınızım demektir. Kur'an'ın 79 uncu suresi olan. Nâziât suresinin 15-26 nci âyetlerinde Firavun'un kötülüğü anlatılırken 24 üncü âyette böyle dediği de hikâye edilmektedir.

B. 2481. den sonraki başlıktaki cümle "Dünyada da ziyan eder. Ahrette de" demektir. 22 nci surenin (Hac) 11 inci âyetinden alınmadır. Ayetin mânası şudur: "İnsanların bazıları Tanrı'ya dille ibadet eder; bir hayra uğrarsa inanır, bir sınamaya düşerse dinden yüz çevirir. Bu çeşit adam dünyada da ziyan eder, ahrette de, işte görünür ziyankârlık budur."

B. 2508. den sonraki başlıktaki cümle 8 inci surenin (Enfâl) 44 üncü âyetinden alınmaktadır. "Sizi de onların gözlerine az gösterdi. İşler, nihayet Tanrı'ya döner, onun dediği olur" demektir. Âyetin tamamının mânası şudur: "An o zamanı ki Tanrı'nın takdir ettiği şey, yerine gelsin diye düşmanla karşılaştığınız vakit Tanrı, onları sizin gözünüze azlık gösterdiği gibi sizi de onların gözlerine az gösterdi. İşler, nihayet Tanrı'ya döner, onun dediği olur."

B. 2513. ten itibaren Salih Peygamber'den ve mucizelerinden bahsedilmektedir. Bu bahis, bilhassa Kur'-an'ın 91 inci üresi olan Şems suresinin 10-15 inci âyetlerinde vardır. 2513 üncü beytin ikinci mısraı, bu surenin 13 üncü âyetinden aynen ve lâfzen alınmıştır.

B. 2539. Bu kelime "diz çökmüşler" manasınadır. Kuran'da Semud kavminin helaki anlatırken "Salih Peygamber'in gönderdiği Semud kavmini yer deprentisi ve korkunç bir ses, tamamiyle helak etti. Onlar, evlerinde diz çökmüş olarak öldüler ve bu suretle sabahladılar" deniyor (7 nci sure — A'râf, âyet: 78).

B. 2558. "Zalim kavmin ardından..." Şuayb Peygamber, kavminin helakinden sonra böyle demiştir (7 nci sure — A'râf, âyet: 93).

B. 2569. dan sonraki bahis, 297 nci beytin izahına bakınız.

B. 2594. "Tanrı, öyle bir Tanrı'dır ki sizi topraktan yaratmış, sonra belli olmiyan bir müddet hayatta kalmanızı takdir etmiştir. O müddetin, yani ecelinizin ne vakit ve ne suretle geleceğini ve kıyametin ne vakit kopacağını Tanrı bilir. Siz bunları bilirsiniz de sonra •yine şüpheye düşersiniz."

(Sure: 6 — En'âm, âyet: 3).

B. 2692. den sonraki başlıktaki Arapça söz. 48 inci surenin (Feth) 2 nci âyetinden alınmadır ve "Tanrı, suçlarından yapıp geçmiş onları da yarhgar, geleceklerini de" demektir.

B. 2604. "Süleyman, Rabbim, beni yarlığa ve bana öyle bir saltanat ver ki benden sonra hiç kimseye nasibolmasın. Sen, şüphe yok, verici Tanrısın dedi" (38 nci sure — Sâd. âyet: 35). Bu beyitteki Arapça cümle "Rabbim, bana ver" demektir. 2606 nci beyitteki cümle de "nasibolmasın" manasınadır. Her iki cümle de aynen bu âyetten alınmada.

B. 2610 - 2611. Süleyman Peygamber'in, kendisine gösterilen atlara dalıp ibadet zamanını geçirdiği 38 inci surenin (Sâd) 31-33 üncü âyetlerinde bildirilmektedir.

B. 2654. "Ben yerime, göğüme sığmadım ama bana inanmış, benden korkan temiz ve haramdan çekinen kulumun gönlü beni aldı, oraya sığdım." Kudsi hadîs.

B. 2656. 568 inci beytin izahına bakınız.

B. 2694. "Ya Muhammed. de ki: gelin..." Bu cümle birkaç âyette vardır (3 üncü sure — Âl-i İmran. âyet: 64, 6 nci sure — En'âm, âyet: 151).

B. 2709. 9 uncu sure — Tevbe, âyet: 111.

B. 2714. 24 üncü sure — Nur, âyet: 30.

B. 2728. Arap alfabesindeki 28 harf iki türlü tertibe tâbidir. Birincisi yazı bakımından birbirine benzer harfler yanyana getirilerek yapılmıştır. İkincisi harflerin terkiplerinden meydana gelmiştir. Ebc (e) d, H (e) v (ve) z... gibi. Bu ikinci tertibe "Eççet" denir. Eççet hesabı da bu harflere göredir. Bu harflere, yani Eççede mâna verenler ve Adem Ataya

inen sahifelerin bunlar olduğunu söyleyenler de vardır.

B. 2734. Kevser, fazla nesil ve zürriyet, bir de cennette H. Muhammed'e mahsus bir havuzdur. Kur'an'-ın 108 inci suresinin adı da Kevser suresidir.

B. 2747. Kur'an'ın 93 üncü suresi "Vedduhâ — kuşluk çağına and olsun" diye başlar ve "Duhâ suresi" diye anılır. Bu beyitteki âyet, bu surenin onuncu âyetidir.

B. 2758. Kur'an'ın 112 nci suresi olan İhlâs suresinin 3 ve 4 üncü âyetlerinden alınmadır.

B. 2787. Yusuf Peygamber'i kardeşleri kuyuya atmışlar, bir kafile geçerken kuyudan su çekmek üzere kuyuya kova salmışlar, Yusuf bu suretle çıkmıştır. (12 nci sure, Yusuf, âyet: 19).

B. 2788. Musa Peygamber. Şuayb Peygamber'in kızını ve kendisine verilen hayvanları alıp bir yurt kurmak üzere giderken Eymen - Tuvâ vadisinde karşıdan bir ateş görmüş, yol sormak yahut ısınmak üzere biraz ateş almak için oraya doğru gidince çalılardan, ağaçlardan ateş çıktığını, fakat çalılarla ağaçların yanmadığını görmüş, ilerleyince ateşin de ilerlediğini, gerileyince ateşin de gerilediğini görerek şaşırmış bir haldeyken bir ağaçtan "Ben senin Rabbinim, sen mukaddes Tuvâ vâdisindesin, çıkar ayakkabılarını!" diye bir ses gelmiş. Asasının ejderha olması, koynuna soktuğu elin parıl parıl yanar bir hale gelmesi (Yed-i Beyzâ) mucizeleri, kendisine burada verilmiştir. Tevrat'ta anlatılan bu vak'a, Kur'an'ın da birçok surelerinde geçer (meselâ sure: 20 — Tâhâ, 9 uncu âyetten itibaren).

B. 2794 - 2795. Bu beyitlere göre Mesnevi'nin birinci cildi yazılırken Bağdad'da henüz Abbasoğulları halifeliğinin bulunduğu hükmetmek icabeder. Bağdad, Hulâgû tarafından hicrî 656 da zaptedilmiş, Abbasoğulları imparatorluğu bu suretle tarihe karışmıştır. Buna nazaran Mesnevi'nin birinci cildi, nihayet 656 (1258) yılında ve bu beyitlerin, cildin sonlarında olduğuna göre herhalde Bağdad'ın zaptından önce tamamlanmıştır. Mevlana, ikinci cildin başlarında, bu cilde 662 recebinin on beşinci günü başladığını ve birinci cildin bitmesinden sonra Mesnevi yazılmasının bir müddet durakladığını bildirir. Eflâki, bu duraklamanın. Çelebi Hüsameddin'in karısının ölümü ve yeniden evlenmesi yüzünden olduğunu ve iki yıldan ibaret bulunduğunu söylerse de ikinci cilde, birinci cildin bitmesinden aşağı yukarı altı sene sonra başladığı yukardaki hesaptan açıkça meydana çıkmaktadır. Salih Ahmet Dede, "Mecmua-al Tavârîh-al Mevleviyye" de birinci cilde 659 cümadelâhırası sonlarında başladığını, hiçbir kaynak göstermeden söyler. Herhalde bu hesabı, Eflâki'nin iki yıl duraklama kaydını gözeterek ve nihayet bir cildin bir yılda biteceğini tahmin ederek yapmıştır. Halbuki arzettiğimiz gibi birinci cildin sonlarında henüz Abbasoğulları İmparatorluğu vardır. Şu halde bu kayıt da tamamiyle yanlıştır.

(2801 -3500 Beyitler)

Dünyaya âşık olan kişi, üstüne güneş vurmuş bir duvara âşık olur. Bu parlaklığın, bu ziyanın duvardan olmayıp güneşten olduğunu anlamak için hiç zihnini yormamış ve gönlünü tamamıyla duvara vermiş olan kişiye benzer; güneşin ziyası, güneşe kavuşunca ebediyen mahrum kalır. Ve hîle heynehüm ve beyne mâ yeştehûn

Kül âşığı olanlar, bu cüz'e müştak olmazlar, Cüz'e müştak olan, külden mahrum kalır.
Cüzü, cüze âşık olunca mâşuku, çabucak küllüne gider, âşık ayrılığa düşer.
Cüz'ü seven, maskaralaştı, başkalarına kul oldu. Denize düştü, boğulmak üzere; eline geçen ota yapışmakta.
O zayıf mâşuk, hakim değildir ki âşığın derdine derman olsun. Efendisinin işini mi görsün, kendi işini mi?

Arapların atasözü: Zina edersen bari hür kadınla zina et (halayıkla değil), çalarsan bari inci çal

2805. "Zina edersen hür kadınla et" sözü bu yüzden ata sözü olup kaldı. "Çalacaksan inci çal" sözü de neye meyledeceksen en iyisine meylet mânasına geldi.
Kul yani mâşuk; efendisinin, Tanrı'sının yanına gitti. Âşık ağlayıp inler bir halde kaldı. Gül kokusu, güle gitti; o, hor hakir kala kaldı.
Dileğinden uzaklaştı... Çalışması zayi oldu. Çektiği eziyet hiçe gitti, ayağı yaralandı.
Gölge avlayan avcıya benzedi. Hiç gölge ona sermaye olur mu?
Adam kuşun gölgesini sınıksız tutmuş. Kuş da ağacın dalında ona şaşmakta ve."

2810. Bu akılsız adam neye seviniyor?" demekte... İşte sana bâtil, işte sana çürümüş sebep!
Eğer cüzü külle muttasıldır, ayrılmaz dersin diken ye, gül isteme. Diken de gülden ayrılmaz.
Cüz'ü kül'e ancak bir yüzden bağlıdır. Yoksa Tanrı'nın peygamberleri göndermesi abes olurdu.
Çünkü peygamberler, kulları Tanrı'ya ulaştırmak için gelmişlerdir. Herkes bir tenden ibaretse, Tanrı ile kul, kül ile cüz ise birbirine bağlıdır; kimi kime ulaştırırlar?
Oğul bu sözün sonu yoktur. Gün sona erdi, hikâyeyi tamamla!

Arabın, su testisini halifenin kullarına vermesi

2815. Su testisini sunup tapuya hizmet ve tâzim tohumunu ekti.
Dedi ki:" Bu armağanı o sultana götürün, padişahın murat isteyenini ihtiyaçtan kurtarın!
Tatlı, lezzetli su...Yağmur sularından biriken gölden toplanmıştır. Testi de güzel, yepyeni."
Padişah kullarının bu söze gülecekleri geldi. Fakat o armağanı can gibi kabul ettiler.
Çünkü basiret sahibi padişahın tabiatındaki lûtufta, bütün saray erkânına da sirayet etmişti.

2820. Padişahların huyu halka da tesir eder. Yeşil gök, yeryüzünü de yeşertir.
Padişah bir havuza benzer. Maiyetini de lüleler gibi bil. Su, göllere lülelerden akar.
Lülelerden akan suların hepsi, tertemiz bir havuzdan geldiği için her lüle, zevkli ve tatlı su akıtır.
Eğer havuzdaki su tuzlu ve pis olursa her lüleden aynı su akar.
Çünkü her lüle havuza muttasıldır. Sen bu sözün mânasına iyice dal, adamakıllı dikkat et, düşün!

2825. Yurdu olmayan padişahlar padişahı can da, bak, bütün bedene nasıl tesir etmiştir.
Tabiatı, soyu soppu hoş aklın lûtfu da, bak, bütün bedeni nasıl müeddep bir hale getiriyor.
Kararı, sükûnu olmayan şuh ve şen aşk da bütün bedeni nasıl cünuna sürüklüyor?
Kevser gibi olan deniz suyunun letafeti yüzünden dibindeki ateş parçalarının hemen hepsi inci ve mücevherdir.
Usta hangi hünerde tanınmışsa, hangi hünerle şöret bulmuşsa çırağı da o hünerde ilerler ,o hünerde meşhur olur.

2830. Usul ilmini bilen üstadın yanında zihni çevik, istidatlı talebe usul okur;
Fakîh üstadın yanında da usul okumaz, fıkıh tahsil eder.
Nahiv üstadının talebesi nahiv üstadı olur.
Hakikat yolunda mahvolan üstadın talebesi ise üstadının sayesinde padişahta mahvolur, yokluğa erişir.
Ölüm günü bütün bu bilgiler içinde işe yarayan ve yol azığı olanı da yokluk bilgisidir.

Nahivciyle gemici hikâyesi

2835. Bir nahiv âlimi, gemiye binmişti. O kendini beğenmiş âlim, yüzünü gemiciye dönüp,
"Sen hiç nahiv okudun mu?" demişti. Gemici "hayır" deyince demişti ki : "Yarı ömrün hiçe gitti."
Gemici bu söze kızdı, gönlü kırıldı. Fakat susup derhal cevap vermedi.
Derken rüzgâr gemiyi bir girdaba düşürdü. Gemici, o nahiv âlimine bağırdı:
" Yüzmeği bilir misin, söyle!" Nahivci "Bilmem bende yüzgeçlik arama"

2840. Deyince "Nahiv âlimi, bütün ömrün hiçe gitti. Çünkü gemi bu girdapta batacak.

İyi bil burada mahiv bilgisi lâzım, nahiv bilgisi değil. Eğer mahiv bilgisini biliyorsan tehlikesizce denize dal!
Deniz suyu, ölüyü başında taşır. Fakat denize düşen adam diri olursa nerede kurtulacak?
Sen de eğer beşeriyet vasıflarından öldünse hakikat sırları denizi, seni başının üstüne kor.
Ey âlim, sen halka eşek diyorsun ama şimdi sen, eşek gibi buz üstünde kalakaldın.

2845. İstersen dünyada zamanın allâmesi ol, hele şimdilik dünyanın yokluğunu da gör, zamanın yokluğunu da!" dedi.

Nahivciyi, size yok olma nahvini öğretmek için hikâye arasında hikâye ettik.
Fıkhı bilmeyi de yok olmada bulursun, nahvi tahsil etmeyi de, sarftaki değişiklikleri de, ey yüce sevgilim!
O su testisi bizim bilgilerimizdi; halife de Tanrı bilgisinin Diclesi.
Biz dolu testileri Dicle'ye götürüyoruz. Böyle olduğu halde eşek olduğumuzu bilmezsek hakikaten eşeğiz!

2850. O Arap, bari o hususta ma'zurdu. Çünkü Dicle'yi bilmiyordu, çok uzaktaydı.
Bizim gibi Dicle'den haberi olsaydı o testi alıp konaktan konağa kona göçe götürmezdi.
Hattâ Dicle'yi bilseydi o testi kırar, bu işten tamamı ile vazgeçerdi.

Halifenin suya hiçbir ihtiyacı yokken o armağanı kabul edip testi altınla doldurması, Arabın sevinmesi

Halife, bunu görüp bedevinin ahvalini duyunca o testi altınla doldurdu, daha fazla da ihsanda bulunup.
Hediyeler, hususi hil'atler verdi, bedeviyi yoksulluktan kurtardı.
*O Ulu padişah, o ihsan dünyası, o adalet denizi, adamlarından birisine.

2855. "Bu altın dolu testi ona ver. Dönerken de onu Dicle yoluyla götür.
Çöl yolundan buraya gelmiş. Halbuki Dicle yolu, yurduna daha yakındır" dedi.
Bedevi, gemiye binip Dicle'yi görünce utancından iki büklüm olmaya, yere kapanmaya başladı.
"Bu ihsan sahibi cömert padişahın lûtfuna şaşıtm. Daha ziyade şaşılacak şey de şu ki, o suyu aldı.
O cömertlik denizi öyle hor ve kalp armağanı nasıl oldu da kabul etti?" diyordu.

2860. Ey oğul! Bütün dünyayı, ağzına kadar ilimle, güzellikle dolu bir testi bil.
Fakat bu ilim ve güzellik, fevkâlade dolu olduğundan derisine sığamayan kişinin (zuhuru, zatının muktazası olan ve zuhur etmemesine imkân bulunmayan Tanrı'nın) Dicle'sinden bir katradır.
O, gizli bir defineydi. Pek dolu olduğundan yarıldı, kendisini izhar etti. Toprağı, göklerden daha parlak bir hale getirdi.
Gizli bir hazineyken coştı; toprağı atlas giyen bir sultan haline soktu.
O Bedevi, Tanrı'nın Dicle'sinden bir katrayı görseydi hakikatte bir deniz olan o katranın önünde testisini atardı.

2865. Onu görenler, daima kendilerinden geçmiş bir haldedirler. Bu yokluk halinde testilerini taşıyıp kırmışlardır.
Ey himmet edip testi kırın! O testi, kırılmakla daha iyi yapılmış olur.
Küp kırılır ama içindeki su dökülmez. Bu kırılmada yüzlerce sağlamlık vardır.
Küpün bütün parçaları oynamakta, hallenmektedir. Fakat Akl-ı Cüz'î, bunu imkânsız görür.
Bu halette ortada ne testi görünür, ne su. Bunu iyice gör, doğrusunu Tanrı daha iyi bilir.

2870. Mâna kapısını döversen açarlar. Fikir kanadını terket ki seni iri bir doğan haline getirsinler.
Fikir kanadı, çamurlara bulanmıştır, ağırdır. Sen toprak yemeğe alışmışsın; onun için toprak, sana can gibi geliyor.
Ekmek et... Bunlar topraktır, bunları daha az ye de toprak gibi yeryüzünde kalma.
Acıkınca kızgın geçimsiz, aslı kötü bir köpek oluyorsun.
Karnın doyunca murdarlaşıyor, ayak üstünde duran ve hiçbir şeyden haberi olmayan bir duvar kesiliyorsun.

2875. Şu halde sen bir zaman pis, murdar bir hale geliyor, bir zaman köpekleşiyorsun. Aslanların yolunda nasıl yürüyebileceğin, nasıl koşup seğirteceksin?
Sana avlanmakta yarayan ancak köpektir. Bunu böyle bil de köpeğe daha az miktarda kemik at!
Çünkü köpeğin karnı doyarsa daha ziyade serkeşleşir. Bu serkeşlikle ava istediğin gibi gider mi?
O Bedeviyi, oraya yoksulluk çekiyordu. Nihayet o kapıyı, o devleti gördü.
O penahı olmayan yoksula padişahın ihsanını hikâye etmiştik.

2880. Âşık, aşk diyarında ne söylerse söylesin, ağzından aşk kokusu duyulur.
Fıkıhtan bahsetse ağzından hep yokluğa ait sözler çıkar; o sözlerden yokluk kokusu gelir.
Küfre ait bahis açsa o bahsinde din kokusu vardır. Şüpheye dair söz söylese sözleri, yakîni anlatmış olur.
Eğri söylese doğru görünür. O ne güzel eğridir ki doğruyu süsler.
Doğruluk denizinden zuhur eden o eğri köpük, feridir. Sâf asıl, o fer'i de sâflıkla bezemiştir.

2885. O köpüğü sâf ve makbul bil. Sevgilinin dudağından çıkan azarlayış say.
Âşığın, pek de istemediği o azar, sevgilinin yüzünün hatırı için hoş görülür.
Şekeri, ekmek şekline sokar, pişirirsen tadınca yine onda şeker lezzeti vardır, ekmek lezzeti bulunmaz.
Bir mümin, altından yapılmış bir put bulsa hiç onu Şamanlara bırakır mı?
Bırakmadıktan başka alır, ateşe atar. Onun ariyet şeklini bu suretle eritip bozar.

2890. Altında put şekli kalmaz. Çünkü suret, ibadete mânidir, yol vurucudur.

O putun hakikati, yani altın; Tanrı'nın bir ihsanıdır. Sonradan put şekline sokulmuştur. Altın, Tanrı ihsanı olup altınlık nasıl bu ihsan için âriyet bir suretse put şekli de altın için ârîzi bir surettir.
Bir pire için yepyeni kilimi yakma. Sineğin verdiği baş ağrısı yüzünden gününü zayi etme.
Surette kalırsan putperestsin. Her şeyin suretini bırak, mânaya bak.
Hacca gidersen hac yoldaşı ara. Ama ha Hintli olmuş, ha Türk, ha Arap.

2895. Onun şekline rengine bakma; azmine ve maksadına bak.
Rengi kara bile olsa değil mi ki seninle aynı maksadı güdüyor, aynı senin rengindedir, sen ona beyaz de.
Bu hikâye parça buçuk söylendi (araya sözler karıştı, başka hikâyeler girdi.) Âşıkların işi gibi başsız, ayaksız nakledildi.
Fakat hakikatte başı yoktur, ezel gibi evveline evvel bulunmaz. Sonu da yok. Ebedle eş!
Hattâ su gibidir; her katrası hem baştır, hem ayak... Hem de başsız, ayaksız koşup gider.

2900. Haşa, bu hikâye değil, kendine gel! Bizim ve senin bugünkü halimizdir, dikkat et!
Kuvvet ve kudret sahibi olan sofilerin yanında geçmiş anılmaz.
Arap da biziz, testi de biziz, padişah da biziz, hepsi biziz. Ezelde mahrum olanlar, bunu anlamaktan mahrum kaldılar.
Akı erkek bil. Kadın da bu nefis ve tabiattır. Bu ikisi zulmete mensup ve münkirdirler; akıl ise ışıktır
Şimdi dinle, asıl inkâr neden meydana geldi, Şundan: küllün çeşit çeşit cüzileri vardır.

2905. Bu küllün cüz'ü, cüzülerin külle nispeti gibi değildir (terkip kabul etmez); gülün cüz'ü olan gül kokusu gibi de değildir.(cüzülenmez. Bu cüz ve kül itibaridir).
Yeşilliğin letafeti güldeki güldeki letafetin (itbari olarak) cüz'ü olduğu gibi kumrunun sesi de (yine itibari olarak) bülbül nağmesinin bir cüz'üdür.
Eğer bu husustaki müşkül şeyleri anlatmaya, onlara cevap vermeye koyulsam susamışlara ne vakit su vereceğim?
Eğer sen, burada müşkül vaziyete düştüysen sabret. Sabır, gamdan kurtulmak için anahtardır.
Sakın, endişelerden sakın! Fikir aslan ve yaban eşeğidir, gönüller de ormanlıklar.

2910. Perhizler, ilâçların başıdır. Çünkü kaşınma, uyuzluğu arttırır.
Perhiz, şüphe yok ki ilâcın aslıdır. Düşüncelerden perhiz et de can kuvvetini gör!
Sen, kulak gibi bu sözlere kabiliyet kazan da sana altından küpe takayım.
Küpe de ne? Altın madeni olursun Aya, Süreyya'ya kadar yükselirsin.
Önce şunu duy ki bu muhtelif halkın canları da "elif"ten "ya" ya kadar olan harfler gibi muhtelifdir.

2915. Bir yüzden baştan ayağa kadar hepsi birse de yine muhtelif harflerde birbirlerine benzerlik yoktur.
Harfler; bir yüzden birbirlerine zıt, bir yüzden birbirleriyle bir, bir yüzden faydasız ve alaydan ibaret, bir yüzden tamamı ile faydalı ve ciddîdir.
Kıyamet günü her şeyin Tanrı'ya arz edileceği, Tanrı tarafından görülüp sorulacağı en büyük bir gündür. Kendisini göstermeyi süslenip bezenen kişi ister.
O görünüş günü; Hindû gibi yüzü kapkara olan kişiye rüsvay olmak nöbetinin gelip çattığı gündür,
Yüzü güneş gibi olmayan, ancak yüzünü peçe gibi örten geceyi ister.

2920. Dikeninde bir gül yaprağı bile bulunmadığından baharlar onun sırlarına düşman kesilmiştir.
Fakat bahar, baştan ayağa kadar gül ve süsen olana iki aydın gözdür.
Mânadan mahrum olan diken, gül bahçesiyle bir arada bulunabilmek için güz mevsimini ister güz mevsimini!
Çünkü güz, hem gülün öğünecek halini, hem dikenin ayıbını örter. Bu suretle sen de onun rengiyle bunun halini görmezsin.
Şu halde güz, dikenin hayatıdır, baharıdır. Çünkü güzün ikisi de bir görünür.

2925. Ama bahçıvan, gülü güzün de görür. Bu bir kişinin görüşü yok mu? Yüzlerce cihanın görüşünden iyidir.
Zaten Cihan o bir kişiden ibarettir. Geri kalanlar, hep onun tâbileridir, hep onun yüzünden geçinenlerdir.
Onun için bütün güzel çiçekler " Müjde, müjde; işte bahar gelmekte " deyip dururlar;
Çiçekler, akarsu zinciri gibi parlamak, meyveler, tomurcuklanmak için hep baharı isterler.
Baharda çiçek dökülünce meyve baş gösterir. Ten de harap olunca can görünür.

2930. Meyve mânadır, çiçek onun sûreti. O çiçek, müjdedir, meyve de nimeti!
Çiçek döküldü mü meyve meydana çıkar. O kayboldu mu bu fazlasıyla görünür.
Ekmek kırılıp yenmeyince kuvvet verir mi; salkımlar sıkılmadıkça şarap olur mu?
Helile, ilâçların arasında kırılıp ezilmedikçe ilâçlar, nereden sıhhati arttıracak?

Pîr kimdir? Pîrin sıfatları

Ey Hak Nuru Hüsâmeddin! Bir iki kağıdı fazla al da pîrin sıfatlarını anlatayım.

2935. Gerçi vücudun nazik ve çok zayıf , fakat sensiz cihanın işi yoluna girmiyor.
Gerçi ışık (gibi nurlu, lâtif) ve sırça (gibi ince ve nazik) oldun. Fakat gönül ehlinin başısın, onlara muktedasın.
Mademki ipin ucu senin elindedir, senin isteğine tâbidir; gönül gerdanlığının incileri de senin ihsanıdır.
Yol bilen Pîrin ahvalini yaz; Pîri seç, onu yolun tâ kendisi bil.
Pîr, yaz mevsimidir; halk ise güz ayı...Halk, geceye benzer, Pîr aya...

2940. Genç ve terü taze talihe Pîr adını taktım. Fakat o, Halk tarafından Pîr olmuştur, günlerin geçmesiyle değil. O öyle bir Pîrdir ki iptidası yoktur, ezeldir. Öyle tek ve eşsiz inciye eş yoktur. Eski şarap esasen kuvvetlidir, hele " Min ledünn" şarabı olursa... Pîri bul ki bu yolculuk, Pîrsiz pek tehlikeli, pek korkuludur, âfetlerle doludur. Bildiğin ve defalarca gittiğin yolda bile kılavuz olmazsa şaşırırsın.

2945. Kendine gel! Hiç görmediğin o yola yalnız gitme, sakın yol göstericiden baş çevirme! Ey nobran! Pîrin gölgesi olmazsa gulyabani sesi, seni sersemleştirir, yolunu şaşırtır. Gulyabani, sana sana zarar verir, yolundan alıkor. Bu yolda nice senden daha dahi kişiler kaybolup gittiler. Yolcuların yollarını şaşırdıklarını, kötü ruhlu İblis'in onlara neler yaptığını Kur'an'dan işit! Onları ana yoldan yüz binlerce yıl uzak olan yola götürdü, felakete uğrattı, çırpıplak bıraktı.

2950. Onların kemiklerine, kıllarına (onlardan kalan eserlere) bak da ibret al; eşeğini onların yoluna sürme. Eşeğin başını çek, onu yola sok, doğru yolu bilen ve görenlerin yoluna sür. Onu boş bırakma, yularını tut; çünkü o, yeşillığe gitmeği sever. Gaflet edip de bir an boş bıraktın mı çayrlara doğru fersahlarca yol alır. Eşek yol düşmandır, yeşillik görünce sarhoş olur. Onun yüzünden nice ona kul olanlar telef olup gitmişlerdir.

2955. Eğer yol bilmezsen eşeğin dileğine aykırı hareket et; doğru yol, o aykırı yoldur. Kadınlarla meşverette bulunun, ne derlerse aksini yapın. Şüphe yok ki onlara aykırı hareket etmeyen helâk oldular. Heva hevesle, nefsin isteğiyle az dost ol. Çünkü seni Tanrı yolundan çıkaran, yolunu şaşırtan, heva ve hevestir. Cihanda bu heva ve hevesi, yoldaşların gölgesini kırıp öldürdüğü gibi hiçbir şey kıramaz, yok edemez.

Peygamber –Sallâllahu Aleyhi Vesellem – in, Ali'ye –Tanrı ondan razı olsun – " Herkes bir çeşit ibadetle Tanrı'ya yaklaşmayı diler, sen akıllı ve Tanrı'ya ulaşmış kulla sohbet yüzünden yaklaşılmaya çalış ki o kulların en ileri gideni olasin " diye nasihat etmesi

Peygamber, Ali'ye dedi ki: " Ey Ali! Tanrı aslanısın, kuvvetlisin, korkmazsın, yüreklisin.

2960. Fakat aslanlığına dayanma, güvenme. Ümit ağacının gölgesine sığın! Hiç kimsenin rivayetlerle, masallarla yoldan ayıramayacağı akıllı bir kişinin gölgesine gir. Yeryüzünde onun gölgesi Kafdağı gibidir, ruhu da Simurg gibi çok yükseklerde uçmakta, yücelerde dolaşmakta. Kıyamete kadar onu övsem, söylesem tükenmez. Bu övüşe bir kesim, bir son arama. Güneş, insan suretiyle yüzünü örtmüştür, insan suretinde gizlenmiştir; artık sen anlayiver. Doğrusunu Tanrı daha iyi bilir.

2965. Ya Ali! Sen, Tanrı yolundakini bütün ibadetler içinde Tanrıya ulaşmış kişinin gölgesine sığınmayı seç. Herkes bir çeşit ibadete sarıldı, kendisi için bir türlü kurtulma çaresine yapıştı. Sen, akıllı bir kişinin gölgesine kaç ki gizli gizli savaştan düşmandan kurtulasın. Bu, senin için bütün ibadetlerden daha iyidir. Bu suretle yolda ilerlemiş olanların hepsini geçer, hepsinden ileri olursun. Bir Pîr ele geçirdin mi hemen teslim ol; Mûsâ gibi Hızır'ın hükmüne girip yürü.

2970. Ey münafıklık nedir, bilmeyen! Hızır'ın yaptığı işlere sabret ki Hızır" Haydi git, ayrılık geldi" demesin. Gemiyi kırarsa ses çıkarma; çocuğu öldürürse saçını başını yolma. Mademki Hak, onun eline "kendi elimdir" dedi; "Yedullahi fevka eydîhim" hükmünü verdi; Şu halde Tanrı eli, onu öldürse de yine diriltir. Hattâ diriltmek nedir ki? Ona ebedî hayat verir. Bu yolu, nadir olarak yapayalnız aşan bile yine Pîrlerin himmetiyle aşmış, varacağı yere onların sayesinde ulaşmıştır.

2975. Pîrin eli, kısa değildir, gaiptekilere de erişir. Onun eli, Tanrı kabzasından başka bir şey değildir ki. Gaipte bulunanlara böyle bir hil'ati verilerse huzurda bulunanlar şüphesiz gaiptekilerden daha iyidir. Gaiptekileri bile doyururlar, onlara bile ihsan ederlerse artık konuğun önüne ne nimetler koymazlar? Huzurlarında hizmet kemeri bağlanan nerede, kapı dışında bulunan nerede? Pîri seçip ona teslim oldun mu, nazik ve tahammülsüz olma; balık gibi gevşek ve sölpük bir halde bulunma.

2980. Her zahmete, her meşakkate kızar, kinlenirsen cilâlanmadan nasıl ayna olacaksın?"

Vücuduna aslan resmi döğdürmek isteyen, fakat iğne acısından dolayı pişman olan Kazvinlinin hikâyesi

Rivayetçiden şu hikâyeyi de dinle: Kazvinlilerin âdetleridir; Vücutlarına, kol ve omuzlarına, kendilerine zarar vermeksizin iğne ile mavi dövmeler dövdürürler. Bir Kazvinli, tellâğın yanına gidip "Bana bir döğme yap; fakat canımı acıtma" dedi. Tellâk " Söyle yiğidim; ne resmi döveyim?" diye sorunca " bir kükremiş aslan resmi döv" dedi;

2985. "Talihim aslandır, onun için aslan resmi olsun. Gayret et, dövmeyi adamakıllı yap!" Tellak "Vücudunun neresine döveyim?" dedi. Kazvinli " İki omzumun arasına"" dedi. Tellak, iğneyi saplamaya başlayınca yiğidin sırtı acımaya başlayıp, " Aman usta, beni öldürdün gitti. Ne yapıyorsun?"diye bağırıldı.

2990. Usta " Aslan yap dedin ya" dedi. Kazvinli sordu:" Neresinden başladın?
Usta " Kuyruğundan" dedi. Kazvinli dedi ki:" Aman iki gözüm, bırak kuyruğunu.
Aslanın kuyruğu ile kuyruk sokumum sızladı, nefesim kesildi, boğazım tıkanı.
Aslan, varsın kuyruksuz olsun. İğne yarasından yüreğime fenalık geldi, bayılacağım."
Usta, "Kazvinliyi kayırmadan, merhametsizce aslanın bir başka tarafını dövmeye başladı.
Yiğit yine bağırdı "Burası neresi?" Usta: "Kulağı" dedi.

2995. Kazvinli " Bırak, kulaksız olsun. Orasını da yapma" dedi.
Usta bu sefer başka bir yerine başlayınca Kazvinli yine feryat etti:
"Bu üçüncü iğne de neresini dövüyor?" Usta:"Azizim, karnı" dedi.
Kazvinli "Fena acıyor, iğneyi bu kadar çok batırma, bırak, karınsız olsun" deyince
Tellâk şaşırđı, hayli müddet parmağı ağızında kaldı.

3000. İğneyi yere atıp " Âlemde kimse böyle bir hale düştüm mü ki?
Kuyruksuz, başsız, karınsız aslanı kim gördü? Tanrı bile böyle bir aslan yaratmamıştır" dedi.
Kardeş, iğne yarasına sabret ki gâvur nefsin iğnesinden kurtulasın.
Varlıkların kurtulmuş olanlara felek de secde eder, güneş de, ay da.
Vücudunda nefsi ölen kişinin fermanına güneş de tâbidir, bulut da.

3005. Gönü ışık yakmayı, şûlelenmeyi öğrenmiş olan kişiyi güneş bile yakamaz.
Tanrı; doğması, batması muayyen olan güneş hakkında "Doğduğu ve battığı zaman onların mağaralarına vurmaz; o mağara hiç güneş yüzü görmezdi" demiştir.
Bir cüzü, külle ulaşırsa o cüz'ün yanında diken bile, gül gibi baştanbaşa letafet kesilir.
Tanrı'yı ululamak, yüceltmek, nasıl olur? Kendini, varlığını horlamak, toprak mesabesinde tutmakla.
Tanrıyı tevhid etmeyi öğrenmek nedir? Kendini tek Tanrı önünde yakıp yok etmek.

3010. Gündüz gibi şûlelenip parlamayı diliyorsan geceye benzeyen varlığını yak!
Varlığını o varlığı meydana getirenin varlığında bakırı kimya içinde eritir, yok eder gibi eritir, yok eder gibi erit, yok et (de altın ol)
Sen, sıkı sıkıya ben'e, yapışmış (yokluğu ve birliğe ulaşmış) sın. Bütün bozuk düzen işler, bütün bu perişanlıklar, ikilikten meydana çıkıyor.

Ava giden aslan, kurt ve tilki

Bir aslan, bir kurt, bir tilki avlanmak için dağlara düşmüşler.
Birbirlerine yardım ederek av hayvanlarını adamakıllı yakalamayı, onların yolunu kesmeyi kurmuşlardı.

3015. Üçü de beraberce o geniş ovada birçok av elde etmek niyetindeydiler.
Aslan, onlarla beraber avlanmaktan utanmaktaysa da yine onları ağırladı, onlara yoldaş oldu.
Böyle bir padişaha maiyetindeki asker, ancak zahmettir. Fakat bu "Topluluk rahmettir" deyip onlara uydu.
Böyle bir ay, yıldızlarla beraber gezmeden utanır. O, yıldızların içinde ancak onları parlatmak, onlara ihsan etmek için bulunur.
Reyine, tedbirine benzer isabetli bir rey, yerinde bir tedbir bulunmamakla beraber yine Peygamber'e " Şâvirhum" emri geldi.

3020. Terazide arpa, altınla arkadaş olmuştur. Fakat bununla arpanın da altın gibi kıymetlenmesi icabetmez.
Ruh, şimdilik kalıba yoldaş olmuştur. (kalıp, ruhu korumaktır). Nitekim köpek de bir zaman için kapıyı korur.
Bunlar; kudretli, şevketli aslanın maiyetinde dağa doğru gittikleri zaman
İşleri rast geldi, bir dağ öküzü, bir dağ keçisi, bir de semiz tavşan avladılar.
Savaşçı aslanın maiyetinde giden kişinin kebabı, gece olsun, eksik olmaz.

3025. Ölmüş yaralanmış, kan içinde bulunan avlarını dağdan çeke çeke ormana getirince,
Kurt ve tilki padişahlara lâıyk bir adaletle av hayvanlarının paylaşılmasına tamahlandılar.
İkisinin de tamahı, aslana aksetti, o tamahın sebebini anladı.
Sırların aslanı ve beyi olan, kalpten geçenleri bilir.
Kendine gel, ey düşüncelere dalmayı huy edinen gönül! Onun huzurunda kötü düşüncelerden sakın!

3030. O bilir, o anlar, eşeği sükût içinde sürer. Sırrını bildiğini anlatmamak, ayıbını yüzüne vurmamak için de yüzüne güler.
Aslan, onların vesveselerini anladıysa da açmadı, bir şey söylemedi, onları korudu.
Fakat kendi kendine "Yoksul hasisler sizi! Ben, sizin cezanızı veririm, size gösteririm ben!
"Size benim hükmüm kâfi gelmedi mi? Benim ihsanım hususunda zannınız bu mu?
Sizin akıllarınız, reyleriniz de benden; benim dünyamı aydınlatan ihsanlarımdandır.

3035. Resim ressamı nasıl ayıplayabilir? Resme o ayıbı, o kötü görünüşü veren ressamdır.
Benim hakkımda böyle hasisçe bir zanna mı düşeceksiniz? Zamanın ayıbı, arı asil sizsiniz.
Tanrı hakkında kötü zanda bulunanlar, sizin kellenizi uçurmazsam bu işim, hatanın ta kendisidir.
Dünyayı sizin ayıbınızdan kurtarayım da bu hikâye, dünya durdukça söylenip dursun dedi.

Aslan bu düşünceyle açıkça gülüyordu. Aslanın gülümsemelerine emin olma.

3040. Dünya malı, Tanrının gülümsemeleridir. Bizi bu suret sarhoş, mağrur ve perişan etmiştir. Ey Kadri yüce kişi! Sana yoksulluk ve hastalık iyidir. Çünkü o gülümseme nihayet tuzağını kurar, seni düşürür!

Aslanın kurdu imtihan ederek " Kurt, huzuruma gel, bu avları aramızda payet " demesi

Aslan "Bunları payet. Ey koca kurt, adaleti tazele!

Pay etmede benim vekilim ol da ne mahiyettesin, meydana çıksın" dedi.

Kurt "Padişahım, yaban öküzü senin payın. O büyük, sen de büyük, iri ve çeviksin.

3045. Keçi orta boyda, orta irilikte, onun için benim. Tilki, sen de tavşanı al. Tavşan tam sana münasip" dedi.

Aslan dedi ki: "Ey kurt, hele bir daha söyle, ne dedin? Ben varken sen pay istiyorsun ha!

Kurt, ne köpek oluyor ki benim gibi misli, naziri bulunmayan bir aslanın huzurunda kendisini görüyor, varım sanıyor!

Kendini beğenen eşek, ileri gel!" Kurt ileri gelince bir pençe vurup onu parçaladı.

Onda akıl ve isabetli bir tedbir görmeyince cezasını verip derisini yüzdü.

3050. Mademki beni görmek, seni kendinden geçirmede, huzurumda yok olmadın. Böyle cana inleyerek ölmek gerek.

Mademki huzurumda mahvolmadı, boynunu vurmak farz oldu.

Tanrı'dan başka her şey fânidir. Mademki onun zatında fâni değilsin, varlık arama!

Bizim hakikatimiz de yok olana "Her şey fânidir" cezası yoktur.

Çünkü o "İllâ" dadır, "Lâ" dan geçmiştir. "İllâ" da fâni olmaz.

3055. Kapıda dolaşan, Ben'den, biz'den dem vuran kapıdan sürülür, "lâ" makamında dolaşıp durur.

Birisinin, bir dostun kapısını döğdüğü zaman içeriden " Kimsin " sözüne "Benim " demesi üzerine dostun " Mademki sen, sensin, kapıyı açmıyorum. Çünkü dostlardan kimseyi tanımıyorum ki o, ben olsun" demesi

Birisi, bir dostunun kapısına gelip kapıyı çaldı. Dostu "Kapıyı çalan kim?" deyince.

"Benim" diye cevap verdi. Dostu "Git, şimdi zamanı değil. Böyle bir sofraya, ham kişinin makamı olamaz.

Hamı, ayrılık ateşinden başka ne pişirebilir, nifaktan ne kurtarabilir?" dedi .

Adamcağız gitti, tam bir yıl dostunun ayrılığıyla yanıp yakıldı.

3060. Yanıp pişerek tekrar döndü, geldi. Dostunun evinin etrafında dolaşmaya başladı.

Kapıya varıp ağızından edepten dışarı bir söz çıkmasını diye yüzlerce korku ile edepli edepli halkayı çaldı.

Sevgilisi "Kim o?" deyince "Gönlümü alan sevgili sensin" diye cevap verdi.

Sevgili " Mademki bensin, ey ben, gel içeri gir! Ev dar, iki kişi sığmıyor dedi.

İğneye geçirilecek iplik iki ayrı iplik olursa geçmez. Mademki birsin, bu iğneden geç!

3065. İpliğin iğne ile münasebeti vardır, geçer. Fakat deve, iğne yordamından geçmez ki.

Devenin vücudu riyazat ve ibadet maksadından başka bir şeyle incelir mi?

Bu işe Tanrı eli kudreti gerektir. Çünkü Tanrı, her hayali, bir iradesiyle var eder.

Her olmayacak şey, onun eliyle mümkün olur; her serkeş onun kokusuyla sakinleşir.

Anadan doğma kör ve alaca illetine tutulmuş kişiler nedir ki? Onları bir tarafa bırak; ölü bile o aziz Tanrı'nın afsuniyle dirilir.

3070. Ölüden daha ölü yokluk bile, onun var etme avucunda muztar kalır, (varlığa bürünür).

Külle yevmin hüve fi'se'n âyetini oku da onu katiyyen işsiz, güçsüz bilme.

En az işi bu dünyaya her gün üç bölük asker yollamasıdır.

Bir bölük asker, rahimde (çocukların) yetişip yeşermesi için babaların bellerinden analara gider.

Bir bölük asker, dünyayı erkek ve kadınla doldurmak üzere rahimlerden bu yeryüzüne sefer eder.

3075. Bir bölüğü de herkesin yaptığı işin karşılığını görmesi için yeryüzünden ecel tarafına yürür.

Bu sözün sonu yoktur. Kendine gel de iki temiz dostun hikâyesine dön!

"Benim" diyen kişinin pişman olarak suçuna karşılık tövbe ve istiğfar için bir yıl riyazat çekmesi ve o tövbe'nin, tekrar dönüp o eve gelince ev sahibinin "Kim o" demesine "Sensin" diye cevap vermesi

Sevgilisi "Ey tamamı ile ben olan, içeri gir. Yeşillikteki gül ve diken gibi aykırı değilsin.

İplik bir oldu, artık ey yanlışlık, ortadan kalk! Kâf ve Nûn harflerini iki görürsen de hakikatte birdir" dedi.

Yokluğu, büyük ve müşkül işleri cezbetmek için Kâf ve Nûn çekicidir.

3080. İş yapma hususunda bir olmakla beraber halat, surette iki kattır.

İster iki ayak olsun, ister dört... Yol yürür. Makasa benzer, iki ağızlı olduğu halde birden keser.

Bez yıkayan iki arkadaşa bak. Görünüşte o, buna aykırı iş görmekte.

Birisi bezi suya sokar, öbür arkadaşı kurutur.

Sonra yine öteki islatır. Sanki birbirlerine aykırı iş görürler.

3085. Fakat, ey genç! Görünüşte birbirlerinin zıddına iş görür gibi olan bu iki arkadaşın gönülleri de birdir, yaptıkları iş de.

Her Peygamberin, her velînin bir mesleği vardır. Fakat değil mi ki hepsi halkı Hak'ka ulaştırıyor, birdir. Dinleyenler, onların sözlerinden uykuya daldılar mı... Değirmenin taşlarını su götürdü demektir. Bu suyun akışı, değirmen için değildir, değirmene sizin için gitmektedir. Fakat değirmene ihtiyacınız kalmadığı için değirmenci, suyu yatağına koyuverdi, asıl dereye akıttı.

3090. Söz söyleme kudreti, öğretmek için ağza gelir; yoksa o sözün ayrı bir mecrası vardır.

Sessizce, akışı tekerrür etmeksizin, bir akan cüz'ü bir daha akmaksızın ta... altında nehirler akan gül bahçelerine kadar akıp gider.

Tanrı, harfsiz söz beliren o makamı, canımıza sen göster.

Ki pâk can, başını ayak yapıp yokluğun o uzak ve geniş sahasına koşsun.

Yokluk âlemi, pek geniş ve hudutsuz bir âlemdir. Bu hayal ve varlık, o âlemde yüzlerce gıda alır, o âlemde belirir, beslenir.

3095. Hayaller, yokluk âlemine nispetle dardır. Onun için hayal, darlık ve sıkıntıya sebep olur.

Varlık da hayalden daha dardır. O yüzden aylar, bu âlemde hilâl gibi görünür.

Duygu ve renk âleminin, yani bu dünyanın varlığı ise... yokluğa, hayale ve varlığa nispetle büsbütün dardır, âdeta daracak bir zindandır.

Âlemdaki terkip ve sayı, darlığa sebeptir. Fakat bizi duygularımız, terkip âlemine çekip durmaktadır.

O duygularla birlik âlemini bil, eğer birlik âlemini diliyorsan o tarafa yürü.

3100. Kün emri, bir tek iş yapar, fakat sözde Kâf ve Nûn harflerinden meydana gelmiştir. Mânası, yine tek ve sâftır. Bu söze nihayet yoktur. Dön de o kurdun o savaşta ne olduğunu anlat.

Pay etmede edebe riayet etmediği için aslanın kurdun tedibetmesi

O yüce aslan; iki baş, iki üstünlük kalmasın diye kurdun başını kopardı.

Koca kurt! Mademki padişahın huzurunda kendini ölü saymadın, cezanı gör. İşte "Fentekamna minhüm?" budur. Sonra yüzünü tilkiye dönüp "Hadi, bunları yememiz için pay et" dedi.

3105. Tilki secde edip dedi ki: "Bu semiz öküz, ey emin padişah, kuşluk yemeğin.

O keçiden de bahtı aydın padişaha gün ortasında yemesi için bir yahni olur.

Tavşan da lûtf ve kerem sahibi padişahın akşam yemeğidir."

Aslan "Tilki, adaleti parlattın, apaydın bir hale getirdin. Bu çeşit pay etmeyi kimden öğrendin?

Ey ulu kişi! Bu pay edışı nereden belledin? " deyince Tilki dedi ki

" Padişahım , kurdun halinden!"

3110. Bunun üzerine aslan " Mademki sen bizim aşkıma kendini rehin ettin; üçü de senin olsun, üçünü de al, git.

Ey tilki, sen baştanbaşa bizim oldun, seni nasıl incitebilirim? Mademki sen, biz oldun;

Biz de seniniz, bütün avlar da. Ayağını yedinci kat göğün üstüne bas, yüksel.

Alçak kurttan ibret aldığın için artık sen, tilki değilsin, benim aslanımsın" dedi.

Akıllı o kişidir ki çekinilen belâda dostların ölümünden ibret alır.

3115. O zaman tilki " Aslan, bana bunu kurttan sonra teklif etti" diye yüzlerce şükürde bulundu.

" Eğer önce bana, bunu pay et, diye teklif etseydi, ondan canımı kurtarmama imkân mı vardı? " diye şükürler etti.

Şu halde bizden de Tanrı'ya şükürler olsun ki, bizi ancak helâk olanlardan sonra dünyaya getirdi.

Bu suretle Hakk'ın, geçmiş zamanlarda gelip geçen kavimleri nasıl helâk ettiğini duyduk.

Nihayet, o önce gelip geçen kurtların halini duyup da tilki gibi kendimizi koruyabiliriz.

3120. İşte Tanrı'nın o Hak Peygamberi, o sözü doğru peygamber, bize bu yüzden "Acınmış ümmet" adını taktı.

Ey ulular, o kurtların kemiklerini, tüylerini apaçık görün de bu halden ibret alın!

Akıllı, bu varlığı, bu kibir ve gururu terkeder; çünkü Firavun'un halini hatıra getirir.

Eğer ululanmayı bırakmaz, ibret almazsa onun azgınlığından başkaları ibret alır!

Nuh'un kavmini, "Benimle uğraşmayın. Çünkü ben, Tanrı'nın hicabıyım. Ey ziyankâr merdutlar, hakikatte Tanrı ile uğraşıyorsunuz" diye tehdit etmesi

Nuh "Ey serkeşler! Ben, ben değilim. Ben, canımdan öldüm, varlığımı terk ettim. Tanrı ile diriyim.

3125. İnsanlık duygularımı değiştirdiğim için Tanrı bana duyuş, anlayış, görüş oldu.

Çünkü ben, ben değilim. Bu nefes ondandır. Bu sözün karşısında söz söyleyen, inkârda bulunan kâfirdir" dedi.

Bu tilki suretinde aslan gizlidir. Bu tilkinin bulunduğu yerde yiğitlik taslamağa gelmez.

Sûretine bakıp aslan olduğuna inanmıyorsan ondan aslan kükreyişini de duymuyor musun?

Nuh'ta Tanrı'dan bir kudret yoktu da bütün dünyayı neden birbirine vurdu?

3130. Bir vücutta yüz binlerce aslan vardı. O, ateş gibiydi, âlemse bir harman.

Harman, onun onda bir hakkını gözetmeyince o da harmana böyle bir şûleyi saldı, yakıp kül etti.

Kim, bu gizli aslanın önünde kurt gibi ağız açıp edepten dışarı konursa,

Aslan, kurdu nasıl parladıysa onu da paralar, ona nasıl "Fentekamna" âyetini okuduysa buna da okur. Aslandan pençeyi yer. Aslanın önünde yiğitlik satanın aklı yoktur.

3135. Keşke o yara yalnız vücuda gelseydi de gönül ve iman selâmette kalsaydı...

Söz buraya gelince kuvvetim kesildi. Bu sırrı nasıl açayım?

O tilki gibi siz de boğazınızı az düşünün, onun huzurunda hileye az sapın.

Huzurunda bütün bizi, beni terk edin... Mülk, onun mülküdür; mülkü ona teslim edin.

Doğru yola yoksulca gelerseniz aslan da sizindir, aslanın avladığı av da sizin.

3140. Çünkü o, paktır; Sübhan, onun vasfıdır. O, batınî şeylerden de müstağnidir, zâhiri şeylerden de.

Ondaki her türlü av, her çeşit ikram ve ihsan o padişahın kulları içindir.

Padişahın hiçbir şeye tamahı yoktur, O, bütün bu devleti halk için düzüp koşmuştur; ne mutlu anlayana!

Dünyanın ve ahiretin devletleri; devleti, dünyayı ve ahireti yaratan kişinin ne işine yarar?

Şu halde Süphan'ın huzurunda gönlünüzü koruyun ki sonra kötü düşünceden utanmayasınız.

3145. Çünkü o; halis sütün içindeki siyah kıl gibi bütün gizli şeyleri, düşünceleri arayıp taramayı...her şeyi görür.

Suretten geçip gönlünü arıtan kişi, gayp suretlerine ayna olur.

Şüphe yok, sırrımızı anlar; çünkü mümin, müminin aynasıdır.

Nakdimizi mehenge urunca derhal yakîni şüpheden ayırt eder.

Canı, nakitlerin mehengi olunca elbette ayarı sağlam olanı da görür, kalp olanı da.

Padişahların ârif sofilere karşılıklarına oturtması

3150. Hatırlarsan duymuşsundur; padişahların böyle bir âdeti vardı:

Sol taraflarında yiğitler, bahadırlar dururdu, çünkü kalp vücudun sol tarafındadır.

Defterdarlarla hesap memurlarının ve kalem ehli olanların makamı sağ taraflarındaydı. Çünkü yazı yazmak ve bir şeyi tespit etmek sağ elin işidir.

Sofilere karşılıklarında yer verirlerdi. Zira onlar, can aynasıdır, hattâ aynadan da iyidirler.

Gönül aynasının fikir suretleri kabul etmesi o aynada bu görülmemiş suretlerin görünmesi için kalplerini zikirle, fikirle cilâlamışlardır.

3155. Yaratılış sulbünden temiz ve güzel doğan kişinin önüne ayna koymak gerektir.

Güzel yüz aynaya âşıktır. Güzel yüz, aynaya âşık olduğu gibi cana cilâ, kalplere de temizlik verir.

Bir konuğun Yusuf-u Sıddıyk'a gelmesi, Yusuf'un ondan bir armağan istemesi

Uzak yerlerden bir merhametli dost, Yusuf-u Sıddıyk'a konuk oldu.

Çocukluktan beri birbirlerini tanırlardı. Eskiden beri âşinalık yastığına yaslanmışlardı.

Konukla, Yusuf'a kardeşlerinin yaptığı cefayı, onların hasetlerini konuştular. Yusuf "o haset ve cefa, zincirdi; biz de aslandık.

Aslanın zincire vurulması ayıp değildir. Bizim Tanrı'nın kaza ve kaderinden şikâyetimiz yok.

3160. Aslan, boynunda zincir bulunmakla beraber bütün zincir yapanlara beydir" dedi.

Dostu Yusuf'a "Zindanda ve kuyuda ne haldeydin?" dedi. Yusuf cevap verdi:

"Ay, bedir halinden çıkar ve eski ay haline gelir ya... işte öyle."

Eski ay görünmez, sonra hilâl olur da iki büküm bir halde görünür. Fakat sonunda yine gökte bedir haline gelmez mi?

İnci tanesini havanda döverler ama kadri yine yücedir, ya ilâç olarak göze çekilir, yahut macun haline getirilir, kalp ferahlığı için yenir.

3165. Buğdayı toprak altına attılar ama sonradan topraktan başaklar çıktı.

Ondan sonra değirmende öğüttüler, değeri arttı, cana can katan gıda oldu.

Sonra ekmeği bir kere daha diş altında ezdiler; akıllı kişiye akıl ve idrâk oldu.

Daha sonra da o can, aşta mahvoldu da Hak yolunda ekildikten sonra mahsûl verdi, ekincileri hayrete düşürdü.

Bu sözün sonu gelmez. Sen, o iyi adamın Yusuf'a ne dediğini anlatmaya başla.

Yusuf-u Sıddıyk'ın konuktan armağan istemesi

3170. Yusuf, başından geçenleri anlattıktan sonra " Eh...bize ne armağan getirdin, bakalım?" dedi.

Ey ulu kişi! Dostları görmeye eli boş gitmek, değirmene buğdaysız gitmeye benzer.

Ulu Tanrı bile mahşer günü, halka " Kıyamet günü için armağanın nerede;

Bize yapayalnız, azıksız, âdeti sizi yarattığımız gibi geldiniz.

Kendinize gelin! Kıyamet günü için ne hediyeniz var, ne getirdiniz?

3175. Yoksa tekrar dönüp geleceğinizi ummuyor muydunuz, size bugünün vâdesi bâtil mı göründü ki? der.

Ona konuk olacağımızı inkâr ediyorsan bu mutfaktan ancak toprak ve kül alabilirsin.

İnkâr etmiyorsan niçin böyle elin boş. O sevgilinin kapısına böyle nasıl ayak atacaksın?

Yemeyi, uyumayı biraz azalt da onunla görüşmek için bir armağan götür.

Geceleri az uyuyanlardan seher çağlarında istiğfar edenlerden ol.

3180. Sen de rahimdeki çocuk gibi az oyna da sana da nurları gören duygular bağışlasınlar. Rahim gibi olan dünyadan çıkınca yeryüzünden daha geniş bir sahaya dalacaksın. "Tanrı yeri geniştir" derler ya; o geniş yer, bil peygamberlerin gidip daldıkları sahadır. O geniş sahada gönül daralmaz; yaş ağaç, orada kuru dal haline gelmez. Şimdi duygular, sen de. Fakat bir gün yorgun, bitkin, baş aşağı bir hale geleceksin.

3185. Uykuda duygularını taşımazsın, duygular seni taşır. Bu yorgunluk, bitkinlik gider, eziyetten, sıkıntıdan kurtulursun.

Sen uyku halini, velîlerin uyanırken de duygularını taşımamaları halinde bir çeşni bil. Be inatçı; velîler, Eshab-ı Kehf'dir. Ayakta olsalar da, yürüyüp gezseler de uykudadırlar. Tanrı, onları, kendilerinin haberi olmadan işletir; sağa sola çevirir. O sağa çevrilme nedir? İyi iş. Ya sola çevrilme? O da bedene, varlığa ait işler.

3190. Bu iki hal de peygamberlerden, dağdan ses gelir gibi zuhur eder. Onların, her ikisinden de haberleri yoktur. Dağ, hayır olsun, şer olsun... Senin sesini sana verir, duyurur. Fakat ikisinden de bihaberdir.

Konuğun, Yusuf-u Sıddık'a "Sana armağan olarak ayna getirdim. Ona her baktıkça güzel yüzünü görür beni hatırlarsın" demesi

Yusuf "Hadi, armağanını çıkar" deyince konuk, bu istekten utanıp âdeta figan ederek. "Sana getirmek için ne kadar armağan aradıysam hiçbir şeyi beğenmedim, lââyık görmedim. Bir habbeyi alıp da madene, bir katrayı alıp da ummana nasıl götürebilirim?"

3195. Sana gönül ve can bile getirsem Kirman'a kimyon götürmüş sayılırım. Senin, misli olmayan güzelliğinden başka bir tohum yoktur ki bu ambarda olmasın. Sana gönül nuru gibi bir ayna getirmeyi lââyık gördüm. Ey güneş gibi gökyüzünün ışığı olan güzel! Ona baktıkça kendi güzel yüzünü görürsün. Gözümün nuru, sana ayna getirdim, ona bakıp yüzünü gördükçe beni hatırlarsın" dedi.

3200. Koynundan aynayı çıkarıp sundu. Güzeller, aynayla meşgul olurlar. Varlığın aynası nedir? Yokluk. Ahmak değilsen yokluğu ihtiyar et. Varlık, yoklukta görünebilir. Zenginler, yoksula cömertlik edebilirler. Ekmeğin saf aynası açtır; kav da çakmak taşının aynasıdır. Bir yerde yokluk ve noksan oldu mu...bu, bütün sanatların güzelliğine aynadır.

3205. Elbise biçilmiş, dikilmiş olursa terzinin mahareti görünebilir mi? Budaklar yontulmamış olmalı ki marangoz onu yontsun, rendelesin... Ondan asla, yahut fer'e ait bir şey yapsın. Usta kırıkçı nerede ayağı kırılmış varsa oraya gider. Hasta ve arık kişi olmazsa tıp sanatının güzelliği nasıl görünür? Ey ulu kişi! Bakırların bayalığı, aşâğılığı olmasa kimya nasıl olur da zuhur eder?

3210. Noksanlar, kemal vasfının aynasıdır. O horluk, yücelik ve ululuğa aynadır. Çünkü yakinen zıt, zıddı gösterir. Ondan dolayı bal, sirke ile görünür, (sirkengebin olur) Kim, kendi noksanını görüp anlarsa yedeğinde dokuz at olduğu halde tekemmül yolunda koşar. Kendisini kâmil sanan, ululuk sahibi Tanrı'nın yolunda uçamaz. Ey mağrur ve sapık! Canında kendini kâmil sanmaktan daha beter bir illet olamaz.

3215. Senden bu kendini beğenme defoluncaya kadar gönlünden de çok kan akar, gözünden de! İblis'in illeti "Ben, Âdem'den hayırlıyım" demesiydi. Bu hastalık, her mahlûkta vardır. Bu hastalığa müptelâ olan, kendisini hor görse bile sen onu, altında pislik olan sâf su bil! İmtihan kasdıyla onu bir karıştırırsan hemen su bulanır, pislik rengini alır. Ey yiğit! Irmak sana sâf ve berrak görünüyor ama senin ırmağının dibinde de pislik var.

3220. Yol bilen anlayışlı pîr, Nefs-i küll bağlarına ark kazıcıdır. Irmak, kendisini nereden temizleyecek? İnsanın bilgisi, Tanrı bilgisiyle fayda verir. Kılıç sapını kesebilir mi? Yürü, bu yarayı bir cerraha göster. Kimse, yarasının kötülüğünü görmesin diye her yaranın üstüne sinek üşer. O sinekler; senin düşüncelerin, mallarıdır; yaran da ahvalindeki zulmet!

3225. Eğer o yaraya pîr merhem korsa o zaman derdin iyileşir, feryat ve figanın kesilir. Yara sahibi, merhem konunca sıhhat buldum sanır. Halbuki hakikatte oraya merhemden ışığı vurmuştur. Kendine gel, ey sırtı yaralı, merhemden baş çekme; iyileşince de kendi kendime iyileştim deme, sıhhati merhemden bil!

Vahiy kâtibine vahyin ışığı urunca âyeti Peygamber Aleyhisselâm'dan önce okuması ve "Bana da vahiy geliyor" diyerek dininden dönmesi

Osman'dan önce bir kâtip vardı. Vahyi yazmağa gayret ederdi. Peygamber, kendisine vahyedilen âyetleri söyledi mi o, hemen kâğıda yazardı.

3230. Vahyin ışığı, kâtime vurunca, gönlüne bazı hikmetler doğardı.
Peygamber de onun içine doğanları aynen söylediler. O herzevekil, bu kadarcık bir şeyden azdı. Yoldan çıkıp.
"Tanrıdan nur alan Peygamber, ne söylüyorsa o söylediği şey, benim gönlümde, o hakikat benim de gönlüme
doğmakta" dedi.

Düşüncesinin ışığı, Peygambere vurdu, kâtime canına Tanrı'nın kahrı gelip çattı.
Hem kâtimekten çıktı, hem dinden. Kinlenip Mustafa'ya ve dine düşman oldu.

3235. Mustafa " Ey inatçı kâfir! Nur, sendense niçin şimdi kapkara kesildin?
Eğer Tanrı ırmağının kaynağı olsaydın böyle bir kara suyun bendini açmaz, akıtmazdın" dedi.
Şunun, bunun yanında namusum bir paralık olmasın düşüncesi, ağzını bağıladı.
Bu yüzden içten yanıp yakılıyordu. Fakat şaşılacak şey şurası ki tövbe de edemiyordu.
Ah ediyordu, fakat ah etmesi faydasız. Kılıç gelmiş, kelleyi uçurmuştu.

3240. Tanrı, namusu, ar ve hayayı yüz batman ağırlığında bir demir yapmıştır. Nice kişiler, görünmez bağlarla
bağlanıp kalmıştır!

Kibir ve kâfirlik, o yolu, o kadar bağlamıştır ki kibir ve küfür sahibi, açıkça ah edemez bile!

Tanrı "Onların boyunlarına zincirler vurduk, başlarını yukarı kaldırmışlardır, indiremezler " dedi. Bu zincirler, bizden
dışarıda değil.

"Önlerine, artlarına mâniolar koyduk, gözlerini perdeleyip örttük" buyurdu. Fakat bu hale uğrayan, önündeki,
ardındaki mâniaya görmez.

O dikilen mânianın çetinliği görünmez. Çünkü o kişi, kaza ve kaderin tesiriyle kurulduğunu bilmez.

3245. Senin sevgilin, asıl sevgilinin yüzünü örtmekte...mürşidin, asıl mürşidin, sözünü dinlemene mâni olmaktadır.
Nice kâfirler vardır ki din sevdasındadırlar. Fakat namus, kibir, şu bu; onların mânioları, halleridir.

Bu, gizli bir bağıdır ama demirden beter. Demir bağı, ancak balta kırar..

Demir bağı kırmak, kaldırmak ne de olsa yine mümkündür. Fakat gayptan bağlanan başa kimse çare bulamaz.

Bir adamı arı sokarsa tabiatı, derhal o kötülüğü gidermek için uğraşmaya başlar.

3250. Bu da arı sokmasıdır ama kendi varlığından, senden meydana gelmedir. Böyle olunca da gam kuvvetlenir, illet
bir türlü geçmez.

İçimden bunu açmak, iyice anlatmak geliyor ama ümitsizlik verir diye korkuyorum.

Hayır , ümitsizlenme, sevin o feryada erişen Tanrı'ya feryat et!

Ey affetmeyi seven Tanrı, bizi affet! Ey eskimiş nasır illetinin bile hekimi, bizi bağışla!

Hikmetin gönlüne aksetmesi o kötüyü yoldan çıkardı. Sen de kendini görme ki bu görüş senden toz kaldırmasın.

3255. Kardeş sana akıp duran hikmet " Tanrı Abdâli'ndendir, sana âriyettir.

O kendisinde bir nur bulmuştur ama o nur, padişahların eşiğinden vurmıştır.

Şükret, mağrur olma, ululanma, kulak as ve hiç kendini görme.

Yüz binlerce ah ki bu âriyet hal, ümmetleri ümmetlikten uzaklaştırdı.

Kendisini, her konakta sofraya başına varacak sanmayan kişiye kul olayım.

3260. Adamın bir gün evine varabilmesi için bir çok konakları terk etmesi lâzımdır.

Demir kıpkırmızı oldu ama hakikatte kızıl değildir ki. Bu kızılık, bir ocağın demire verdiği âriyet kızılıktır.

Penceredeki cam, yahut ev; nurlanırsa, ışık verirse onu parlak sanma , anla ki parlaklık güneştedir.

Her kapı, duvar " Ben parlağım, başkasının nuruyla parlamıyorum. Parlayan benim" diyebilir.

Fakat güneş "Ey ham! Hele ben bir batayım da ne olduğun meydana çıkar" der.

3265. Yeşillikler " Biz kendimizden yeşerdik, sevinç içindeyiz, gülümseyip duruyoruz, ta ezelden beri bu yücelik
bizde var" diyebilirler.

Fakat yaz mevsimi, onlara " Ey ümmetler, ben geçeyim de o vakit kendinizi görün" der.

Vücut güzellikle öğünür, nazlanır durur. Çünkü ruh, kuvvetini, kolunu kanadını gizlemiştir.

Vücuda der ki: "Ey süprütülük! Sen kim oluyorsun ki? Bir iki gün benim ışığımla yaşadın:

Nazın işven dünyaya sığmıyor? Hele dur, bekle; ben senden çıkayım da gör.

3270. Seni o ziyadesiyle sevenler, mezara tıklarlar; karıncalara, yılanlara gıda ederler.

Çok defalar senin önünde ölüme razı olan yok mu? İşte o, senin pis kokundan burnunu tıklar!"

Söz, göz, kulak... Hep ruhun ışığıdır. Suda coşan pırıldayan, ateşin parlıtidir.

Canın ışığı nasıl tene vuruyorsa Abdâl'in ışığı da benim canıma vurmakta.

Canın canı olan o Abdâl'in ışığı candan ayak çekti mi...Ten, cansız ne hale gelirse o hale gelir. Şunu bil ki,

3275. Ben kıyamet günü bu sözüme şahit olsun diye yere baş koyuyorum.

Yerlerin şiddetle sarsıldığı kıyamet gününde bu yeryüzü, insanların hallerine şahit olur.

Gizlediği haberleri apaşıkâr söyler. Yeryüzü ve dikenler söze gelir.

Filozof; kendi fikrinde, kendi zannınca bunu inkâr eder. Ona de: Sen var, başını o duvara vura gör!

Gönül ehlinin duyguları; suyun, toprağın, çamurun sözünü duyar durur.

3280. Filozof, Hannâne direğinin inlemesini inkâr eder. Çünkü velîlerin duygularından haberi yok, onlara yabancı.

Der ki: " Halkta sevdanın aksi, birçok hayaller yaratır, onlara gösterir"

Halbuki bu fikir, onun fesat ve küfrünün aksidir. Bu inkâr hayali; ona fikrinden, inanışındaki bozukluktan gelmiştir. Filozof; cini, şeytanı inkâr eder; fakat inkâr eder etmez bir cinin, bir şeytanın maskarası olmuştur. Ey filozof, eğer şeytanı görmedinse kendine bak! (Başını duvara vurup çürütmüşsün, gömgök olmuş) Deli olmadan alın böyle göğeri mi?

3285. Kimin gönlünde şüphe, vesvese varsa felsefeye inanmıştır, gizli münkirdir. Bazen dine inanır ama bazı ,bazı da o filozofluk damarı yüzünü kapkara eder. Sakının müminler; o felsefeye inanış sizde de vardır. Sizde nice sonsuz âlimler var. Bütün bu yetmiş iki din ve şeriat sendedir. Senden zâhir olduğu gün eyvah haline! Kimde o aykırı inanıştan bir yapracık varsa o günün korkusundan yaprak gibi titrer.

3290. İblis'e cine, kendini iyi adam gördüğünden güldün. Fakat can, postunu ters giyer , içindekini dışarı verirse din ehlinde ne kadar ahlar vahlar çıkar. Dükkânda altın gibi görünen madenlerin hepsi güler. Çünkü imtihan taşı gizlidir. Ey ayıpları örten Tanrı! Perdemizi kaldırma; imtihan zamanında bize yardım et, bizi kurtar! Geceleyin kalp altın, hakiki altınla yan yanadır. Altın ise gündüzü bekler.

3295. Hal diliyle der ki: " Yalancı, hele bir dur. Herkesin meydana çıkacağı gün bir gelsin!" Lânetlenmiş İblis; yüz binlerce yıl Abdâl' dendi, müminler beyiydi. Naz ve istiğnası yönünden Âdemle savaştı, kuşluk vakti kokmaya başlayan pislik gibi rüsvay oldu.

Temsil yoluyla Bâûr'un hikâyesi

Dünya halkı, Bâûr oğlu Bel'am'a zamanın İsa'sına mağlûp oldukları gibi mağlûp ve zebun olmuştur. Ondandır başka kimseye secde etmezlerdi. Afsunu, hastalara şifa verirdi.

3300. Kendisini beğendiği, ulu gördüğü için Musa ile savaştı. Sonra hali, duyduğun gibi oldu. Dünyada yüz binlerce İblis ve Bel'am vardır ki gizli, açık hep bu hale düşmüşlerdir. Tanrı, diğerlerine misal olsun diye bu ikisini meşhur etti; Bu iki hırsız darağacına çekti, yükseltti. Yoksa kahrına uğramış daha nice hırsız var! Bu ikisini aşikâre kahredip şöhretlendirdi; yoksa onun kahriyle ölenler sayılamayacak kadar çok!

3305. Nazeninsin, nazlısın, ama haddince Allah aşkına olsun haddini aşma! Eğer kendinden daha nazenin birisine çatarsan seni yerin yedi kat dibine sokar. Âd ve Semud kavminin hikâyeleri ne için söylenip duruyor? Peygamberlerin nazik, nazenin olduklarını bilmen için. Yere batma, başlarına taş yağma, bir sesle canlarının alınışı...Hep bu vakalar, nefis-i natika sahiplerinin yücelerini bildirmek içindir.

Bütün hayvanları insan için öldür, fakat bütün insanları da bir akıllı kişi için öldür. (hiç beis yok!)

3310. Akıl dediğin nedir? Akıl sahibinin akl-ı Küll'ü. Cüzi akıl da akıldır ama pek arıktır. İnsanlardan kaçan vahşi hayvanların hepsi, ehli hayvanlara nispetle aşağılıktır. Vahşi hayvanların kanı mübahtır. Çünkü yüce akıldan kaçmaktadırlar. Akılları yoktur. İnsanın emrine uymuyor diye vahşinin yüceliği bu dereceye düşmüştür. Şu halde ey garip adam! Aslandan kaçan yaban eşeklerine benzedikten sonra senin ne şeref var ki?

3315. Eşek, işe yaradığı için öldürülmez. Fakat yaban eşeği olursa kanı mübahtır. Eşek kendisini kötülükten koruyan iyiliğe sevk eden bir bilgisi olmadığı halde Tanrı onu mâzur tutmuyor. Ey yüce sevgili! İnsan (akıllı olduğu halde) o nefesten, (Peygamberlerin, velîlerin sözlerinden)kaçar, vahşileşirse nasıl mâzur olur?

Hulâsa oklar ve süngüler önünde kâfirlerin kanı mübahtır. Çünkü onlar, işe yaramaktan uzaktırlar. Onların karıları ve çocukları da esir sayılır. Çünkü akılları yoktur, merdut ve aşağılık kişilerdir.

3320. Artık bir akıl, aklın aklından kaçarsa akıllılar taifesinden hayvanat zümresine geçmiştir.

Hârût, Mârût Hikâyesi

(Aklın aklından kaçan, peygamber ve velîlere uymayan kişi) meşhur Hârût'la Mârût'a benzer. Onlar da gururları yüzünden zehirli ok yediler. Mukaddes yaratılışlarına, melek olduklarına itimat ettiler. Fakat bu itimat, su sığırının aslana itimadı gibidir. Manda, aslana ne kadar itimat edebilir? Onun yüz tane boynuzu olsa ve bu boynuzlarla korunmaya çalışsa yine aslan, onun boynuzunu değil; boynuzunun boynuzunu bile parça parça eder. Kirpi gibi baştan aşağı diken olsa, aslan, yine onu çaresiz öldürür.

3325. Kasırğa, birçok ağaçları kökünden sökerse de alçacık bir ota ihsanda bulunur. O sert rüzgâr, otun zayıflığına acır. Gönül, artık sen de kuvvetten dem vurma. Balta; ağaçların, dalların çokluğundan, sıklığından hiç korkar mı? Hepsini paramparça eder, kesip biçer. Fakat bir ota saldırmaz. Neşter yaradan başka yere vurulmaz. Aleve, odunun çokluğundan ne gam? Kasap koyun sürüsünden kaçır mı?

3330. Mânaya nispetle suret nedir? Çok zayıf, çok âciz. Kötüyü baş aşağı tutan ondaki mânadır. Dolap gibi dönüp duran gökten kıyas tut. Onun dönmesi nedendir? Onda müdebbir olan akıldan. Oğul, siper gibi olan bu kalıbın dönüşü, hareketi de gizli ruhtandır. Bu rüzgârın hareketi onun mânasından (o suretle zâhir olan mânadan, Tanrı kudretinden) dir değirmen çarkına benzer; çark, ırmak suyunun esiridir. Bu nefesin alınıp verilmesi, girip çıkması da hevesli candan başka kimdendir?

3335. Can, o nefesi, nefesle çıkan sözü, bazen cim haline kor; bazen de ha ve dal haline (bu suretle de inkâr da bulunur). Gâh o sözü barış sözü yapar, gâh savaş sözü.
*Can, o nefesi bazen sağa götürmektedir, bazen sola ..Bazen gül bahçesine koymaktadır, bazen diken haline. Yine böyle Tanrı'mız, bu rüzgârı Âd kavmine ejderha yaptığı halde, Yine aynı rüzgârı; müminlere rahmet, hayat ve emniyet verici bir hale getirmişti.
Âlemlerin Rabbinin mânalar denizi olan bin Şeyhi, " mâna Allah'dır" dedi.
Bütün yerler, gökler; o yürüyen denizde, o can deryasında çör çöp gibidir.

3340. Suda çör çöpün saldırması, oynaması, suyun dalgalanmasındandır. İnat eder de onları hareketsiz bırakmayı dilerse kıyıya atıverir. Kıyıda dalgalandığı yere, kendisine çektir mi... ateş, ota ne yaparsa deniz de onlara onu yapar (hepsini siler, süpürür, yok eder).
Bu söze de son yoktur. Ey genç sen yine Hârût Mârût hikâyesine dön.

Hârût, Mârût hikâyesinin sonu ve onların, dünyada Bâbil Kuyusunda cezalandırılmaları

Bu iki melek, cihan halkının günahını, kötülüğünü görünce,

3345. Hiddetlerinden ellerini ısıyorlardı. Fakat gözleriyle kendi ayıplarını görmüyorlardı. Bir çirkin, aynada kendisini görünce yüzünü çevirmiş, kızmış. Kendisini gören kendisini beğenen; birisinde bir suç gördü mü...İçinde cehennemden daha şiddetli bir ateş parlar. O, bu kibre din gayreti adını takar; kendi kâfir nefesini görmez. Din gayretinin başka alâmeti vardır. O ateşten bütün bir dünya yeşerir, hayat bulur.

3350. Tanrı; Hârût'la Mârût'a " Eğer siz, nurdan yaratılmış, mâsum melekseniz aldanmış, ziyankâr suçluları görmeyin.
Ey gökyüzünün askerleri, benim kullarım! Şükredin ki şehvetten ve cinsi temayülden kurtulmuşsunuz. Eğer size de şehvet versem, artık gök, sizi kabul etmez.
Sizdeki mâsumluk, benim ismetimin, benim korumamın aksindedir.
O mâsumluğu benden bilin, kendinizden değil. Kendinize gelin, kendinize... Lânetlenmiş Şeytan, size galip gelmesin" dedi.

3355. Nitekim Peygamberin vahiy kâtibi de hikmeti kendisinde gördü, kendine de vahiy geliyor zannetti. Tanrı kuşlarının sesi, kendinde de var sandı, o kötü ısıklık, o kuşların sesi gibi güzeldir zannına düştü. Sen, kuşların seslerini övüp dururken nereden kuşun muradını anlayacaksın. Bülbülün sesini öğrensen, tanısan da gül ile ne yapıyor, ne işi var? Nereden bileceksin? Kıyas ve şüphe yoluyla bildiğini farz edelim... O biliş sağrıların, dudak oynamasından anladıkları kadar bir anlayış ve bilişten ibarettir.

Sağırın hasta komşusuna hatır sormaya gidişi

3360. Anlayışlı, hal hatır, yol yordam bilen birisi bir sağıra " komşun hasta" diye haber verdi. Sağır, kendi kendisine dedi ki: " Bu sağır kulakla ben onun sözünü nereden anlayacağım. Hele hasta olur, sesi pek çıkmazsa... Fakat mutlaka da gitmek lâzım. Dudağını oynar görünce ne dediğini kıyas yoluyla kendiliğinden düşünür, bulurum. Ey benim mihnete düşmüş dostum, nasılsın? Derim. O, elbette iyiyim, yahut hoşum, diyecek.

3365. Şükürler olsun diye cevap verir, ne çorbası yedin diye sorarım. O meselâ, mercimek çorbası diye cevap verir. Afiyet olsun der, hekimlerden kim geliyor, kendini hangisine tedavi ettiriyorsun? derim. O, filan deyince derim ki: ayağı çok kutludur. Geldi mi işin yoluna girdi demektir. Biz de onun kademini denedik. Nerede vardıysa dilek hâsıl oldu."
O iyi adam, kıyas yoluyla tasarladığı bu cevapları düzüp koşarak hastaya hal hatır sormaya gitti.

3370. "Nasılsın "dedi. Hasta "öldüm" deyince dedi ki: " Çok şükür!" Hasta, bu sözden hiddetlendi, canı pek sıkıldı. " Bu ne biçim şükür? O bizim kötülüğümüzü istiyormuş, anlaşıldı" diye düşündü. Sağır bir sözdür, tasarladı ama yanlış düştü.
Sonra "Ne yedin ?diye sorunca hasta "Zehir" dedi. Sağır " Afiyet olsun" der demez hastanın kahırlanması fazlaştı. Sağır, bundan sonra da " Tedavi için hekimlerden kim geliyor?" diye sordu.
Hasta " Hadi be, defol, Azrail geliyor!" diye cevap verdi. Sağır " Ayağı pek kutludur, sevin, neşelen!"dedi.

3375. Sağır; şükür, böyle bir zamanda hal hatır sorup komşuluk hakkını gözettiler diye sevinerek dışarı çıktı.
*Sağır, eşekliğinden tamamı ile aksini sandı, ziyanın ta kendisi olan o işi kâr zannetti.

Hasta ise "Bu, bizim canımıza düşmanmış, onun cefa madeni olduğunu bilmiyormuşuz" diyordu. Hatırına yüz türlü kötü şeyler geliyor, ona türlü ,türlü haber göndermeyi kuruyordu. Kötü bir yemek yiyenin o yemeği kusuncaya kadar gönlü bulanır. İşte hiddeti yenmek budur; onu kasma ki karşılık tatlı sözler duyusun.

3380. Sabrı olmadığı için hasta kıvrınmakta, " nerede bu kötü sözlü köpek ki. Söylediklerinin hepsine karşılık vereyim. O zaman tamamı ile hastaydım, aslan gibi olan aklım uyumuştur, hatırıma bir şey gelmedi.

Hal hatır sorma, gönül almak ve teselli etmek içindir. Halbuki bu, hatır sorma değil, düşmanlık! Düşmanını zayıf ve bitkin bir halde görüp memnun olmak istemiş" diyordu. Nice ibadetten vazgeçmiş, kulluktan çıkmış kişilerin gönüllerinde Tanrı'nın rızasını almak, sevaba nail olmak vardır, bunu umarlar.

3385. Halbuki bu, esasen gizli bir günahdır. Nice bulanık şeyler vardır ki sen, onları sâf ve berrak sanırsın. O sağır gibi...Sağır, iyilik yaptım sanmıştı, halbuki aksi zuhur etti. O, bir hastaya iyilikte bulundum hatırını ele aldım, komşuluk hakkını ele getirdim diye rahatça oturmuştu. Halbuki hastanın gönlünde bir ateş alevlenmiş, kendisini de yakmıştı. Yaktığınız ateşlerden korkun. Siz, onu günahlarınızla çoğalttınız, günahınız yüzünden alevdesiniz.

3390. Peygamber bir riyakâra namaz kıldığı halde " Ey yiğit kalk, namaz kıl, çünkü senin kıldığın namaz değil" dedi. Bu korkular yüzünden her namazda " ihdinassırâtal müstakîme- sen bizi doğru yola hidayet et" denir. Yani " Ey Tanrı! Bu namazımı yolunu azıtmışların, riyakârların namazıyla karıştırma." O sağır adamın seçtiği kıyas yüzünden on yıllık konuşma hiç olup gitti. Ulu kişi, hele bu kıyas, tavsif edilemeyecek vahiyde aşağılık duygusunun kıyası olursa...

3395. Senin duygu kulağın harfleri anlayabilirse de bil ki gaybı duyan kulağın sağırdır.

Nas karşısında ilk olarak kıyası ileri süren İblis'ti

Tanrı nurlarına karşı bu kıyasçıları ileri süren ilk kişi, İblis'ti. Dedi ki: " Şüpheli, ateş topraktan daha iyidir. Ben ateşten yaratıldım Âdem kapkara topraktan. Şu halde fer'i, asla nispetle mukayese edelim: O zulmettendir, biz aydın nurdan." Tanrı " Hayır, soy sop yok. Zâhitlik ve şüpheli şeylerden çekinmek, faziletin mihrabıdır.

3400. Bu, fâni dünyanın mirası değildir ki soy sop yüzünden onu elde edesin. Bu can mirasıdır. Hattâ Peygamberlerin mirası. Bunun vârisi şüpheli şeylerden sakınan müminlerin canıdır. O Ebucehl'in oğlu, açıkça müslüman oldu; şu Nuh Peygamberin oğlu yolunu yanılardan. Toprakten yaratılan, ay gibi nurlandı. Ateşten yaratılan sen, yüzü kara oldun, defol!" dedi. Bu kıyaslar, bu araştırmalar; bulutlu günde, yahut geceleyin kibleyi bulmak içindir.

3405. Fakat güneş doğmuş, Kâbe de karşıdayken bu kıyası, bu araştırmayı bırak, arama! Kıyas yüzünden Kâbe'yi görmezlikten gelme, ondan yüz çevirme. Doğruyu Tanrı daha iyi bilir. Tanrı kuşundan bir ötüş duyunca ders beller gibi yalnız zâhirini beller, hatırında tutarsın. Sonra da kendinden kıyaslar yapar, hayalin ta kendisini hakikat sanırsın. Abdâllerin ıstılahları vardır ki sözlerin, onlardan haberi yok.

3410. Sen, kuş dilini, yalnız ses bakımından öğrendin; yüzlerce kıyas ve hevesler ateşledin. Fakat o hastanın incindiği gibi senden de gönüller incindi, kederlendi. Halbuki sağır, kendi zannına kapılıp, isabet ettiğini sanıp sevincinden sarhoş oldu. O Vahiy Kâtibi de kuşun sesini duyup kendini de o kuşla eşit sandı. Fakat kuş, bir kanat vurup onu kör etti işte... Onu ölümün ve elemin ta dibine kadar götürdü. Kendinize gelin, sizde bir akis, yahut zan yüzünden göklerdeki duraklarınızdan düşmeyesiniz.

3415. Hârût'la Mârût'sanız da, " Biz sana saf saf ibadet ediyoruz" damının üstünde herkesten ileriyseniz de. Kötülerin kötülüklerine acıyın. Benliğin kendini görüp beğenmenin etrafında dolaşmayın. Kendinize gelin. Tanrı gayreti, pusudan çıkmayı görsün; baş aşağı yerin dibine gidersiniz. İki de dediler ki: " Tanrı, ferman senin,Senin ihsanın, senin koruman olmazsa nerede bir ihsan, nerede bir koruyan?"

Hem bunu söylemekte, hem de yeryüzüne inip hükmetmek için yürekleri oynamaktaydı. " Bizden kötülük gelir mi? Biz ne güzel kullanırız!" diyorlardı.

3420. Bunların bu gurur ve istekleri, kendilerini rahat bırakmadı: nihayet bunları kendilerini beğenmiş bir hale soktu. "Ey toprağa, suya, yere, ateşe mensup insanlar, ey ruhanilerin temizliğinden haberi olmayanlar. Biz şu gökyüzünün üstünde perdeler dokuyor, yeryüzüne inip şadırvanlar kuruyoruz. Adalet yapar, ibadet eder; her gece yine göklere uçar gideriz. Bu suretle de şu devrin şaşılacak büyükleri olur, yeryüzüne adalet ve emniyeti yayarız" diyorlardı.

3425. Gökyüzü ahvalini yeryüzüne kıyas ettiler, fakat bu kıyas, doğru değil... Arada büyük bir fark var!

Halini, neşe ve sarhoşluğunu cahillerden saklamak lâzımdır

Perde altına girmiş olan Hakîmin sözünü dinle: Şarap içtiğin yere baş koy, yat. Meyhaneden çıkıp yol, yanılan sarhoş, çocukların maskarası ve oyuncağı olur. Her tarafa, her yola, çamurların içine düşer, her ahmak da ona güler. O bu haldeyken onun sarhoşluğundan, içtiği şarabın neşe ve zevkenden haberleri olmayan çocuklar peşine takılırlar.

3430. Tanrı sarhoşundan başka bütün halk, çocuktur. Heva ve hevesinden kurtulmuş kişiden başka baliğ yoktur. Tanrı " Dünya kuru bir istek, faydasız bir oyuncaktan ibarettir, siz de çocuklarsınız." Dedi. Tanrı doğru buyurur. Oyuncağı terk etmedikçe çocuksun. Ruh arınmadıkça nasıl temiz olabilirsiniz? Dünyada daima istenen, peşinde koşulan, bir türlü terk edilemeyen bu şehvet; bil ki çocukların cimarı gibidir. Çocuğun cimarı nedir ki? Bir Rüstem'in, bir yiğidin cimaina nispetle oyundan ibaret.

3435. Halkın savaşı da çocukların savaşı gibidir. Tamamı ile mânasız, esassız ve hor! Hepsi sopadan kılıçlarla savaşırlar. Hepsi faydasız bir şeyle uğraşıp dururlar. Hepsi, bu bizim Burak'ımız Dülül yürüyüşlü atımız diye bir sopaya binmiştir. Sırtlarında yük var, fakat bilgisizliklerinden kendilerini yüksek görüp ata binmiş, yol gidiyor sanırlar. Hele dur... halk atlıları, bir gün atlarını sürerek dokuz kat gökten geçsinler de bak!

3440. O gün ruh ve melek Tanrı'ya yücelir. Ruhun yücelmesinden gök titrer! Siz ise umumiyetle çocuklar gibi eteğinize binmişsiniz... Ata binmiş gibi eteğinizin ucunu tutmuşsunuz! Tanrı'dan " Şüphe yok ki zan fayda vermez" hükmü gelmiştir. Zan merkebi nerede gökler koşacak? İki türlü zan olursa kuvvet hangisindeyse o tercih edilir. Fakat güneş zuhur etti mi... onun varlığında ve parlaklığında inat edilmez. İşte o zaman bindiğiniz şeyleri görürsünüz; anlarsınız ki ancak ayaklarınıza binmişsiniz...

3445. Vehmi, fikri, duyguyu, anlayışları sopa gibi çocuk atı bil! Gönül ehlinin ilimleri, kendilerini taşır. Ten ehlinin ilimleriye kendilerine yüküdür. Gönle uran, adamı gönül ehli yapan ilim; insana fayda verir. Yalnız tene tesir eden, insana mal olmayan ilim yükten ibarettir. Tanrı " Yahmilü esfâra-Tevrat'ı bilip onunla amel etmeyen kitap taşıyan eşeğe benzer" dedi. Tanrı'dan olmayan bilgi yüküdür. Tanrı'dan vasıtasız olarak verilmeyen ilim, gelini süsleyen kadının ona sürdüğü renk gibi diri kalmaz, uçup gider.

3450. Fakat bu yükü iyi çekersen yükünü alırlar, rahat ettirirler. Heva ve heves uğrunda o bilgi yükünü taşıma ki içindeki ilim ambarını göresin. İlmin rahvan atına bindikten sonra sırtından yükü alırlar. Tanrı kadehi olmadıkça heva ve heveslerden nereden geçeceksin? Ey Tanrı'ya ait yalnız "Hu" ismine kani olan! Sıfattan, addan ne doğar? Hayal! O hayal, sahibine ancak vuslat delili olur.

3455. Medlülül olmayan bir delalet edici hiç gördün mü? Yol olmadıkça katiyen gül de olmaz... Hakikatı olmayan bir adı hiç gördün mü; yahut Kâf ve Lâm harflerinden gül topladın mı? Mademki ismi okudun; var, müsemmayı da ara. Ayı gökte bil derede değil! Addan ve harften geçmek istersen hemencecik kendini tamamı ile kendinden arıt (yok ol!) Demir gibi demirlikten çık, renksiz bir hale gel. Riyazatta tozsuz passız bir ayna ol!

3460. Kendini kendi vasıflarından arıt ki asıl kendi sâf, pak zatını göresin. O vakit kitap, müzakereci ve üstat olmaksızın gönlünde peygamberlerin ilimlerini görür bulursun. Peygamber " ümmetimden öyleleri vardır ki onlar, benimle aynı yaratılıştadırlar, benimle aynı himmete sahiptirler. Ben onları hangi nurla görüyorsam onların canları da beni mutlaka aynı nurla görür" dedi. Bunlar Peygamberi, Sahîhayn kitapları, hadîsler, hadîsi rivayet edenler olmaksızın, bunlara hacet kalmaksızın abıhayat kaynağında (gönüllerinde) görürler.

3465. "Kürt olarak yattık" sırrını bil, " Arap olarak sabahladık" sırrını oku! Gizli ilme dair bir misal istersen Rum halkıyla Çinlilere ait hikâyeyi söyle:

Rum halkıyla Çinlilerin ressamlıkta bahse girişmeleri

Çinliler " Biz daha mahir ressamız, dediler. Rum halkı da dedi ki: " Bizim maharetimiz daha üstündür." Padişah "Sizi imtihan edeceğim; bakalım hanginiz dâvasında haklı" dedi. Çinlilerle Rum diyarı ressamı hazırlandılar; Rum diyarı ressamı ilimlerine daha vakıf kişilerdi.

3470. Çin ressamı " Bize bir hususi oda verin, bir oda da sizin olsun" dediler. Kapıları karşı karşıya iki oda vardı. Bir tanesini Çin ressamı aldı. Öbürünü de Rum ressamı. Çinliler, padişahın yüz türlü boya istediler. Yüce padişah bunun üzerine hazinesini açtı. Çinlilere her sabah hazineye boyalar verilmekteydi. Rum ressamı " Pas gidermekten başka ne resim işe yarar, ne boya!" dediler.

3475. Kapıyı kapatıp duvarı cilâlamaya başladılar. Gök gibi tertemiz, sâf ve berrak bir hale getirdiler.

İki yüz çeşit renge boyanmaktansa renksizlik daha iyi. Renk bulut gibidir. Renksizlikse ay. Bulutta parlaklık ve ziya görürsen bil ki yıldızdan aydan ve güneştedir. Çinli ressamlar işlerini bitirdiler. Hepsini de yaptıkları resimlerin güzelliğine sevinmekteydiler. Padişah kapıdan içeri girip odadaki resimleri gördü. Hepsini akıldan, idrakten dışarı, fevkalâde güzel şeylerdi.

3480. Ondan sonra Rum ressamlarının odasına gitti. Bir Rum ressamı, karşı odayı görmeye mâni olan perdeyi kaldırdı.

Öbür odada Çin ressamlarının yapmış oldukları resimlerle nakışlar, bu odanın cilâlanmış duvarına vurdu.

Orada ne varsa burada daha iyi göründü; resimlerin aksi, âdetâ göz alıyordu.

Oğul Rum ressamları sofilerdir. Onların; ezberlenecek dersleri kitapları yoktur.

Ama gönüllerini adamakıllı cilâlamışlar, istekten, hırstan, hasislikten ve kinlerden arınmışlardır.

3485. O aynanın sâflığı, berraklığı gönlün vasfıdır. Gönle hadsiz hesapsız suretler aksedebilir.

Gaybın suretsiz ve hudutsuz sureti, Musa'nın gönül aynası da parlamış, koynuna sokup çıkardığı elde görünmüştür.

O suret göğe, arşa, ferşe, denizlere, ta en yüce gökten, denizin dibindeki balığa kadar hiçbir şeye sığmaz.

Çünkü bütün bunların hududu, sayısı vardır. Halbuki gönül aynasının hududu yoktur.

Burada akıl, ya susar, yahut şaşırıp kalır. Sebebi de şu : Gönül mü Tanrı'dır, Tanrı mı gönül?

3490. Hem sayılı hem sayısız olan (hem kesrete dalan, hem vahdeti bulan) gönülden başka bir nakşın aksi geçip gider, ebedî değildir.

Fakat ezelden ebede kadar zuhur ede gelen her yeni nakış, gönle akseder, orada perdesiz, apaçık surette tecilli eder.

Gönüllerini cilâlamış olanlar; renkten, kokudan kurtulmuşlardır. Her nefeste zahmetsizce bir güzellik görürler.

Onlar, ilmin kabuğundaki nakışı bırakmışlar, Aynel yakîn bayrağını kaldırmışlardır.

Düşünceyi bırakmışlar, âşinalık denizini bulmuşlar, bilisikte yok olmuşlardır.

3495. Herkes ölümden ürker, korkar. Bu kavimse ona bıyık altından gülmektedir.

Kimse onların gönlüne galip gelmez. Sedefe zarar gelir, inciye değil.

Onlar fıkı ve nahvı terk etmişlerdir ama mahvolmayı ve yokluğu ihtiyar etmişlerdir.

Sekiz cennetin nakışları parladıkça onların gönül levhine vurur, orada tecilli eder.

Tanrı'nın doğruluk makamında oturanların, orasını yurt edinenlerin derecesi; arştan da yücedir, kürsüden de, boşluktan da!

Peygamber Aleyhisselâm'ın, Zeyd'e "Bugün nasılsın, nasıl kalktın?" diye sorması, onun da "Mümin olarak ey Tanrı elçisi diye cevap vermesi"

3500. Peygamber bir sabah Zeyd'e " Ey temiz ve sâf arkadaş, sabahı nasıl ettin? Diye sordu.

AÇIKLAMALAR (Beyitler 2801 - 3500)

B. 2962. Kafdağı, eskilerce dünyayı kuşak gibi kuşatan bir dağdır ki zümrüdüanka kuşunun yuvası da buradadır. Sofiler Kafdağına türlü türlü mânalar vermişlerdir ki bu beyitten de anlaşılır.

B. 2972. Beyitteki cümle, 48 inci surenin (Feth) 10 uncu âyetindedir ve "Tanrı'nın eli, onların ellerinden üstündür" demektir. Tekmil âyetin mânası şudur: "Şüphesiz, sana biat edenler, Tanrı'ya biat etmişlerdir. Tanrı'nın eli, onların ellerinden üstündür. Bu biatten dönen, kendisine zarar etmiştir. Tanrı ile ahdedtiği şeye vefa edene gelince: Tanrı, ona pek büyük bir ecir ve mükâfat verecektir" Peygamber, haccetmek için eshabiyle Mekke'ye hareket etmiş, fakat Mekkeliler, henüz şehir kendilerinde olduğundan buna müsaade etmemişlerdi. Bunun üzerine Hudeybiye denilen yerde bir ağaç altına oturup eshaba ölünceye kadar savaştan dönmek üzere kendisine biat etmelerini buyurmuş, sahabe de bu suretle biat etmişti. Aynı surenin 18 inci âyetinde biatte bulunanlardan Tanrı'nın razı olduğu bildirildiğinden bu biate "Biy'at-ür Rıdvan — Razılık Biati" denmiş, bir ağaç altında biat edildiği için ağaca da "Şeceret-ür Rıdvan — Razılık ağacı" adı verilmiştir. Sofilerin mürşitlerine biatleri, bu esasa bağlanır. Onlarca mürşidin eli, şeyhten şeyhe, Peygamber'e kadar gider. Peygamber'in eliyse Tanrı eli demektir. Hattâ bunu "El ele, el Hakk'a" diye anlatırlar.

B. 3006. Eshab-ı Kehf, mağaralarında uyurlarken beyitte, âyetten alınarak söylendiği gibi güneş, üstlerine vurmaz, doğunca mağaranın sağına, batarken de soluna dokunurdu

(Sure: 18 — Kehf, âyet: 17. 392 nci beytin izahına da bakınız).

B. 3019. "Şâvirhüm" onlarla danış, onlarla meşverette bulun demektir. 3 üncü surenin (Â-i İmran) 159 uncu

âyetinde geçer.

B. 3065. Bu mesel, yani devenin iğne yordamından geçmesi meseli, Kur'an'da da geçer

(Sure: 7 — A'raf, âyet: 40).

B. 3071. "O, her gün ve her an bir iştendir." (Sure: 55 — Rahman, âyet: 29).

B. 3078 - 3079. "Ol, emrinin Arapçası "kün" dür. Bu kelimedede Arap imlâsınca iki harf vardır: K, N. Bu harfler, "Kâf, Nün" diye okunur. Tanrı' iradesiyle her şeyin olacağını bildirirken "Söz budur, bundan ötesi yok: Tanrı, bir işi murat etti mi ol der, o iş de olur" der. (sure: 36 — Yâsîn, âyet 82. 3100 üncü beyte de bakınız).

B. 3103. Beyitteki Arapça cümle, onlardan üç aldık demektir. 15 inci surenin (Hicr) 78-79 uncu âyetlerinde "Şuayb'ın kavmi olan Eshab-ı Eyke, şüphe yok zâlimdi. Onlardan üç aldık. Sedum ve Eyke şehirleri, yol başında ve konuklara aydın iki şehirdi" denmektedir.

B. 3120. "Benim ümmetim, acınmış, günahları yarlıganmış, tövbesi kabul edilmiş bir ümmettir (Feyz-al Kadir II. 185).

B. 3133. 3103 üncü beytin izahına bak.

B. 3140. Sübhan, noksan ve lâyük olmıyan sıfatlardan arı demektir.

B. 3178. 6 ncı surenin (En'âm) 94 üncü âyetinden alınmadır.

B. 3179. 51 inci surenin (Zâriyât) 17 ve 18 inci âyetlerinden alınmadır.

B. 3187 - 3190. 1314 üncü beytin izahına bakınız.

B. 3195. Kirman'da kimyon çok olur. En fazla ve en iyi kimyon, bu memlekette yetişir. Bu münasebetle Farsçada "Kirman'a kimyon, denize katra götürmek" ihtiyacı olmıyan bir adama, yahut bir yere bir şey götürmek yerinde kullanılır bir atalar sözüdür. Eski Farsça kitaplarda bu söze çok raslanır.

B. 3216. 92 nci beytin izahına bakınız.

B. 3227. den sonraki bahiste adı geçen Vahiy kâtibi, üçüncü Halife Osman'ın süt kardeşi Abdullah-ibn-i Sa'd-ibn-i Ebîserh'dir. Mekke fethinden önce müslüman olmuş ve hicret etmişti. Vahiy kâtipliğinde bulunmuştu. Sonra dinden dönüp müşrik oldu ve Mekke'ye kaçtı. "Ben ne istersem Muhammed'e onu söyletirdim. Ne dersem doğrudur der, yazdırırdı" diye iddiada bulundu. Peygamber, Mekke fethedilince öldürülmesini buyurdu. Osman araya girdi, bu suretle kurtuldu. Mısır fethine iştirak etmiştir. (İbn-i Abdülbirr: Al İstîâb fî Ma'rifet-il Ashâb, Haydarâbâd, 1318, c. I, s. 393).

B. 3242 - 3243. Her iki beyitteki âyet de 36 ncı sure olan Yâsîn suresindedir (8-9).

B. 3255, 3273. 3274. 264 üncü beytin izahına bakınız.

B. 3297. den sonraki bahiste adı geçen Bâûr oğlu Bel'am'ın hikâyesi. Kur'an'ın 7 inci suresi olan A'râf suresinde geçer (âyet: 175-176).

B. 3308. Yere batan Karun'dur, başlarına taş yağın kavim, Lût ve Hûd' Peygamberlerin kavimleridir. Cebrail'in bağırmasıyla helak edilenler de Semûd kavimleriyle Medyenlilerdir (29 uncu sure — Ankebut, âyet: 40). Nefs-i Natıka, insandaki idrâk ve natıka kabiliyetiyle tecelli eden mânevîyettir ki maddeden mücerret ve Tanrının hususî bir lütuf ve tecellisi olarak kabul edilmiştir.

B. 3320. den sonraki bahis. 535 inci beytin izahına bakınız.

B. 3335. Arap alfabesinde "c, h, d" harfleri "cahd" kelimesini meydana getirir ki inkâr etmek, hayırsız olmak ve kalbi daralmak mânalarına gelir. Bu suretle "can, nefesi, yani ağızımızdan çıkan sözü bazan inkâra delâlet eder bir hale kor, gah barış vesilesi yapar, gah kavga ve savaş" diyor.

B. 3338. Din Şeyhi. Sürûrî ve Semi, bundan maksat Sadreddin-i Konevî'dir demişlerdir. Sarih Anka-ravi, "Tahsise delilleri yoktur. Pes anlar da olsa kabil veyahut kibardan bir ahar kimse de olsa kabil. Belki Şeyh-i Ekber olsa da bait değildir. Zira bu mazmun üzere anın kelâmı çoktur ve sarahaten bu "El mâ'na hüvallah — Mâna Tanrı'dır" bu iki kâmilin mütedavel kitaplarında yoktur" diyor. Mevlevilerin hemen hepsi, bu beyitteki "Din Şeyhi" sözüyle Muhyiddîn-i Arabî'nin kastedildiğini söylemişler, hattâ Veled Çelebi İzbudak "Al Seyf-al Katı" adlı kitabında Muhyiddîn'in buna benzer bir sözünü bulup tevile kalkışmışsa da bu, apaçık hatadır. Çünkü, Mevlâna'nın hiçbir gazelinde ve Mesnevi'nin hiçbir yerinde Muhyiddîn-i Arabî'den bahis olmadığı gibi Şeyh-i Ekber de hiçbir eserinde Mevlâna'yı anmamıştır. Mevlâna'nın "Dımışkıyım" redifli gazelini de, bilhassa:

Ender Cebel-i Sâliha kâist zi gevher

Zan gevher-i mâ garka-i derya-yı Dımışkıyım

yani "Sâliha dağında bir inci madeni var. O inci yüzünden Dımışık denizine gark olmuşuzdur" beytinde Muhyiddin-i Cebel-i Sâliha'da metfun olması dolayısıyla Şeyh-i Ekber'in kastedildiğini sananlar vardır. Halbuki Mevlâna; Bu gazeli,

Şemseddîn-i Tebrizi'yi aramak üzere üçüncü defa olarak Şam'a girerken söylemiştir. Nitekim on üç beyitten ibaret olan bu gazelin on ikinci beytinde bunu

Ez Rûm betâzîm sevum bâr suy-i Şam
Kez turra-i çün şâm-ı mutarrâ-yı Dîmişkıym

Yani "Dîmişk'in gece gibi mutarra turreleri yüzünden, Rum ülkesinden Şam diyarına üçüncü defa olarak bir kere daha koşalım" beytiyle anlatmakta ve bu beyitten, sonraki son beyitte

Mahdum-i Şems-ül Hak-ı Tebriz ger ancâst
Mevlâ-yı Dîmişkıym çı mevla-yı Dîmişkıym

Yani "Eğer Tebriz'in Hak güneşi (Şemseddin) orada ise biz Dîmişk'in kölesiyiz, ama ne köle!" diye Şam'a ne yüzden gittiğini apaçık söylemektedir. (Hicrî 759 [1357-1358] de yazılmış ve asli nüsha ile karşılaştırılmış, düzeltilmiş nüsha, Konya Müzesi, No. 67, yaprak 228. Yine Konya Müzesi Kütüphanesindeki 68 - 69 numaralı divanın, ikinci cildinin 136 ncı yaprağı). Şu halde Celeb-i Sâliha'da olduğu duyulan İnci madeni, ancak Şems'tir. Apaçık anlaşılıyor ki Mevlâna, Şems'in oralarda bir handa, bir kervansarayda olduğunu duymuştur.

Esasen Mevlâna'nın Muhyiddîn-i Arabî'den bahsetmesi imkânsızdır. Çünkü Mevlâna ile Muhyiddîn'in meşrepleri tamamiyle birbirine aykırıdır. Mevlâna, aşk ve-cezbeyi sülûke esas olarak kabul ettiği halde Muhyiddin, bu yolda ilimle yürümüştür. Mevlâna felsefeye muarız, olduğu halde Muhyiddîn'in bilgisi felsefeye meşbudur. Eflâkî, müntesiplerin bir gün "Fütûhât-ı Mekkiyye" den bahsederek "Acayip bir kitab, ne dediği anlaşılmadığı gibi söyliyenin de neden söylediği belli değil" dediklerini, bu sırada Zeki adlı bir Kavvâl, yani hanendenin gelip okumaya başladığını, Mevlana'nın "Şimdi fütûhat-ı Zeki, Fütûhat-ı Mekki'den daha yeğ" deyip semaa kalktığını, söyler (üçüncü fasıl). Görülüyor ki Mevlâna, Muhyiddin'in en mühim kitabına bile ehemmiyet vermemektedir. Şems de tamamiyle Mevlâna meşrebindedir. Mevlâna* Şemsten bahsederken "Mevlâna Şemseddin, cin ve insan taifesini teshirde, Tanrı'nın mukaddes adlarındaki sırrı ve eşyanın esrarını bilmede Musa'nın Yed-i Beyzâsına malikti. Nefesi de şüphesiz, Mesih nefesiyle hemdemdi. Kimya ilminde eşi yoktu. Dâvet-i Kevakiple riyaziyat, ilahiyat, hikemiyat, nücüm ve mantık ilimlerinde âfakta ve enfüste benzeri bulunmazdı. Fakat tanrı ile sohbet edince hepsini La ceridesine kaydedip külliyattan da mücerret oldu, mücerredat ve müfredattan da. Tecrit, tefrit ve tevhit âlemini ihtiyar etti" demektedir. (Dr. F. Uzluk nüshası, s. 291). Bu derece âlim olduğu halde ilme hiç ehemmiyet vermeyen, bilgiyi bir gaye değil, bir vasıta telâkki eden ve hele felsefeye hiç ehemmiyet vermeyen Şems de bir gün Mevlâna'nın medresesinde ve Mevlâna'nın huzurunda Fahr-i Râzî'den bahsedip onun, hattâ kâfir olduğunu söylemiş, sonra söz gelimini Muhyiddîn'e getirerek "Nitekim Şeyh Muhammed-ibn-i Arabî de Dîmişk'ta Muhammed bizim perdecimizdir diyordu. Dedim ki: kendinde gördüğünü neden Muhammed'de görmüyorsun? Herkes kendisinin perdesidir. İbn-i Arabî, Marifetin hakikati sabit olunca orada dâva olur mu? Yap, yapma nerde kalır" dedi. Ben, o mâna Muhammedindi. Bu diğer fazilet de fazla olarak yine ona aittir. Sense bu suretle inkâr ediyorsun, hadi git. Bu tasarruf değil, iddianın ta kendisi. Hem dâvaya kalkışıyor, hem dâvaya düşmemek gerekir diyorsun, dedim. Şeyh Muhammed iyi hemderti. İyi munisti, büyük adamdı. Fakat şeriata mütebaatı yoktu. Birisi, kendisi mütebaatın aynıydı dedi. dedim ki: Hayır, mütebaatta bulunmadı. Şeyh Muhammed. bir zamanlar namaz kılar, rükû ve sucutta bulunur, şeriat ehlinin kuluyum derdi, fakat hakikatte şeriata mütebaatı yoktu. Ondandır çok faydalandım, fakat sizden (Mevlâna'dan) faydalandığım kadar değil. Sizinki asla ona benzemez. Arada inciyle taş parçaları kadar fark var!" diyor (aynı nüsha, Şems'in Maarif ve kelimatı bahsinde, s. 316). Bir kere de "Şeyh Muhammed'in sözlerinde filân hata etti, filân yanıldı sözleri yoktu. Onu gördüm mü sen hata ettin demektir. Bir zamanlar ona baş indirmeyi gösterdim, tevazuu öğrettim..." demiştir (s. 316).

ilk zamanlarda Mevlâna ile Muhyiddîn-i Arabî'nin oğulluğu ve tarikatının naşiri olan Sadreddin arasındaki açıklığı da Sipehsâlâr Menakibiyle Eflâkî'den öğreniyoruz. Mevlâna'nın Sadreddin ve müntesipleri, yani Muhyiddin mensupları hakkındaki telâkkisini gösteren şu sözleri de dikkate değer: "Cerrâh-ı Mesihî dedi ki: Sadreddin'in eshabından benim nezdimde su içip böyle dediler: İsa Aleyhisselâm sizin za'mettiğiniz gibi Allah'tır. Hâşa, biz bunun Hak olduğunu biliriz. Lâkin muhafaza-zaten ilimle kasden ketmedip inkâr eyleriz. Mevlâna Radıyallahu anh cevaben buyurdular: Allah'ın düşmanı yalan söyledi. Hâşa lillâh bu kelâm, Allah'ın indinde matrut ve müzil ve zelil ve kıylûkal bulunan Şeytan'ın şarabından, sarhoş olan kimsenin kelâmıdır. Yahudilerin nekrinden bir mahalden bir mahalle kaçan ve kameti iki arşından daha az bulunan bir şahsın yedi kat gökleri hifzetmesini nasıl tecviz edersin? Halbuki her bir göğün sihanı beş yüz yıllık ve her biri arasının mesafesi keza beş yüz yıllık yoldur..." (Fîhi mâ Fîh, Ahmed Avni tercümesi, Osman Ergin'deki nüsha, 60 a).

Hulâsa buradaki "Din Şeyhi" nin Muhyiddîn, yahut Sadreddin olmasına hiçbir surette imkân yoktur. İhtimal Şemseddin'i, yahut babası Sultan-al Ulema'yı Seyyid Bürhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî'yi, yahut çok hürmetkar olduğu Senâî veya Ferideddin-i Attâr'ı kesdetmiştir. Maalesef bu saydığımız zevatın kitapları, makaleleri matlap düşürülerek, yeni tâbirle elenip taranarak okunmamış ve ekserisi de basılmamıştır. Bu eserler, ilmî bir surette basılır ve tetkik edilirse "Mâna Tanrı'dır" sözünü» kime ait olduğu katî surette meydana çıkar.

B. 3343. Cüvan: genç. Ankaravi, bu kelimenin Arapça feta (Türkçe akı-ahı) karşılığı olduğunu ve Çelebi Hüsameddin'e hitab edildiğini söylüyor. Hüsameddin'in Ahıtürkoğlu olduğu düşünülürse çok doğrudur (711 inci beytin izahına bakınız).

- B. 3391 - 3392. "Bizi doğru yola hidayet et; onlara nimet olarak verdiğin doğru yola Gazabettiğin kişilerin yoluna, dalâlette kalanların yoluna değil" (1 inci sure — Fatiha, âyet: 6-7).
- B. 3395. den sonraki bahis Mevlâna'nın mezhepte müçtehit olup kıyası hüccet olarak kabul etmediği, gerek bu bahisten, gerek kıyasa ait diğer sözlerinden, apaçık anlaşılıyor. İmamiyye'nin dört hadîs kitabından biri ve en muteberi olan "Kâfi" nin usul kısmında "Bâb-al bidai ver re'yl vel mekayîs — Bid'atler, rey ve kıyaslar babı"ndan İmam Câ'fer-al Sâdık'ın Ebu Hanife'ye "Ya Eba Hanife, bana kıyasla amel ettiğini söylediler" dediği, Ebu Hanife'nin tasdiki üzerine "Amel etme. Çünkü önce kıyasla Amel eden İblis'tir. Beni ateşten yarattın, onu topraktan dediği zaman kıyas yapmış, ateşle toprağı mukayese etmişti. Âdem'deki nuraniyeti ateşin nuraniyetiyle mukayese etseydi iki nurun arasındaki fazileti, rüçhanı ve birinin öbüründen daha arı olduğunu bilir, anlardı" dediği kayıtlı olduğu gibi yine aynı kitapta İmam Cafer'in İblis, kendini Âdem'le mukayese ederek beni ateşten yarattın, onu topraktan dedi. Eğer Tanrı'nın Adem'i yarattığı cevheri ateşle mukayese etseydi bu cevherin ateşten daha nurlu ve parlak olduğunu anlardı" dediği zikredilmektedir.
- B. 3402. Ebu Cehl'in oğlu Akreme, sahabedendir. Nuh Peygamberi'n oğullarından Kenan ise Tufanda babasına uymamış, bir dağa çıkıp kurtulmaya çalışırken boğulmuştur (11 inci sure — Hûd, âyet: 42-43, 45-47).
- B. 3410. "Kuş dili — Mantık-al Tayr" Kur'an'ın. 28 inci suresi olan Neml suresinin 16 ncı âyetinde bildirildiğine göre Süleyman Peygamber'e öğretilmiştir. Ferideddin-i Attar'ın da (vefatı 618 - 1221 - hicrîden sonra) bu adda, Mesnevi vezninde ve Mesnevi tarzında bir kitabı vardır. Esasen tasavvuf istilâhlarına ve tasavvufa bu adın verilmesinde de bu eserin tesiri olsa gerektir.
- B. 3426. Perde ardında bulunan hakimden maksat, Hakîm-i Senâî'dir.
- B. 3431. "Bu dünya yaşayışı, aslı olmıyan bir şeyden, bir oyundan başka bir şey değildir. Ahirete gelince: bilseler asıl hayat odur." (29 uncu sure — Ankebût, âyet: 64).
- B. 3440. "Meleklerle ruh, miktarı elli bin yıl olan günde, yani kıyamet gününde Tanrı'ya yücelirler." {70 inci sure — Maâric, âyet: 4}.
- B. 3442. 10 uncu sure — Yunus, âyet: 36.
- B. 3452. 62 nci sure — Cumua, âyet: 5.
- B. 3453. Hu, o demektir. Birçok âyetlerde Tanrı sıfatlarını bildiren adlar "Allah" adına izafe edilmiştir. Allah bilir, görür, duyar, kudret sahibidir... gibi. Allah adı da "O, öyle bir Allahtır ki" diye "O — Hû" adına bağlandığından sofilerin bir kısmı, bu işaret adını da Tanrı adı saymışlar, hattâ "İsm-i Âzam — en ulu ve şerefli ad" olarak kabul etmişlerdir. Ali'nin "Ey D — Yâ Huve" diye dua ettiği de rivayet edilmektedir. Şârih-i Ankaravî, Ali'den rivayet edilen sözleri, bu beyti şerh ederken almıştır.
- B. 3464. Sahîhayn, iki doğru ve sahih kitap demektir. Ehl-i Sünnet, altı tane hadîs kitabını doğru sayar. Bu altı kitaba "Sihah-ı Sitte — altı doğru kitab" adı verilir. Bu altı kitabın içinden Buhari (vefatı 256, 869-870) ve Müslim'in (vefatı 261, 874-875) kitaplarına bilhassa "Sahîh-i Buhâri" ve "Sahih-i Müslim" denir.
- B. 3465. "Kürt olarak akşamladım, Arap olarak kalktım." Bu sözü Tâc-al Ârifîn Abû-al Vefa-yı Kürdî söylemiştir, Hicrî 501 de vefat eden (1107) bu zat, rivayete göre okuma yazma bilmezmiş. Kendisinden va'zetmesini istemişler. O da ertesi günü va'zedeceğini vadedmiş. O akşam rüyada H. Muhammed'i görmüş. Peygamber'in, kendisine ilmin talim edildiğini müjdelemesi üzerine ertesi günü mimbere çıkıp va'za bu cümle ile başlamış. Bu zatın. Çelebi Hüsamedd'in ceddî olduğunu, Mesnevi'nin başlangıcından anlıyoruz.
- B. 3433. Sofiler, yakîn mertebelerini üçe ayırırlar: İlm-el yakîn, bilgi bakımından inanmaktır. Ayn-el yakîn, bu bilgiyi görgü haline sokmak, Hakk-al yakîn de bilgiyle birleşmek, tahakkuk etmektir. Bu üç dereceyi şu misalle aydınlatabiliriz. Yiğitliği duyup inanmak birinci derecedir. Bir yiğidin bahadırlığını görmek ikinci derece, yiğitliğin kendisinden zuhuru da üçüncü derecedir. Hacı Bayram-ı Veli, bir ilâhisinde; bu üç dereceyi "bilmek, bulmak, olmak" sözleriyle Türkçeleştirmiştir:
- Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendü oldu
Sen seni bil, sen seni

(3501 - 4000 Beyitler)

Zeyd: " Mümin bir kul olarak" deyince " İman bağıın yeşermiş, çiçekler açmışsa nişanesi nerede?" dedi.

Zeyd dedi ki: " Gündüzleri susuz geçirdim, geceleri aşktan, yanıp yakılmadan uyumadım.

Mızrak kalkandan nasıl geçerse ben de gündüzlerden, gecelerden öyle geçtim. (onlar beni tutamadıkları gibi onlardan bana bir şey de bulaşmadı.)

Ondan dolayı bence bütün şeriatler, bütün dinler birdir. Bence yüz binlerce yılla bir saat aynı.

3505. Ezelle ebed birleşti. Fakat akıl, kabiliyetsizliğinden buraya yol bulamaz."

Peygamber "Peki, o yoldan, bu diyarın anlayışınca, bu diyar akıllılarının harcına getirdiğin bir hediye var mı, nerede? Çıkar bakalım!" dedi.

Zeyd dedi ki: " halk, gökyüzünü nasıl görürse ben de arşı, arştakilerle beraber öyle görüyorum.

Benim önümde sekiz cennetle yedi cehennem, şaman önündeki put gibi apaçık ve meydanda.

Halkı, değirmende buğdayı arpadan fark edercesine teker ,teker tanıyorum.

3510. Cennetlik kim, yabancı nerede? Bence yılan ve balık gibi apaşikâr.

" Kıyamet günü, bazı yüzler ak olur, bazıları kara..." Sırrı, şimdiden meydana çıktı. Bu halkın bir kısmının yüzü ak, bir kısmının kara."

Hakikatte bazı ruhlar, bundan önce de (dünyaya gelmeden de) ayıplıydı. Fakat ana rahminde olduğu için hali, halka gizliydi.

Şakî, ana karnında şakî olur (fakat bilinmez) Cisim âlemindeyse cisimdeki hallerden, ruhun halleri de anlaşılır.

Vücut da ana gibi can çocuğuna gebedir. Ölüm, doğmak derdi ve kıyamettir.

3515. Bu dünyada geçmiş canların hepsi, " O ferahlı can acaba nasıl doğacak?" diye beklemektedirler.

Zenciler, o mutlaka bizdendir derler. Beyazlar da, imkânı yok... O çok güzel olacak, derler.

Vücudun canı, ahiret âlemine doğunca artık beyaz, kara ihtilafı kalmaz.

Kara ise Zenciler alıp götürürler, beyazsa kendi cinslerinden olan bu çocuğu, beyazlar alıp götürürler.

Fakat doğmadıkça anlamak, âlemdeki müşkül işlerdendir. Çünkü henüz doğmamış çocuğun nasıl olduğunu bilen azdır.

3520. Bunu anlayan kişi, ancak Tanrı nuruyla bakıp gören kişidir. Böyle olan zat, bâtına da nüfuz edebilir.

Nutfenin aslı beyaz renkli ve hoştur. Fakat beyaz kişinin canının aksi;

Nutfeye renk verir, onu en güzel şekle sokar; kara kişinin canının aksi de bir kısım halkı, en aşağılık bir renge, en bayağı bir şekle sürer, götürür.

Bu söze nihayet yoktur. Sen yine atını sür de biz kervandan geri kalmayalım.

Bir gün her zümrenin önünde, saman çöpü müsün , dağ mı. Hindu musun, Türk mü? Meydana çıkar.

3525. Hindu ile Türk, ana karnında belli olmaz. Fakat doğunca zayıf mı kuvvetli mi... herkes görür anlar.

Zeyd'in Peygamber Sallâllahu Aleyhi Vesellem'e "Halkın ahvali bence gizli değildir, apaçıktır" diye cevap vermesi

Zeyd " Ben halkı, kadın, erkek... Herkesi, kıyamet günündeymiş gibi apaçık görüyorum.

Hemen şimdilik söyleyeyim mi? Yoksa kapayayım mı?" dedi. Mustafa, dudağını ısırarak sus demek istedi.

Zeyd dedi ki: "Ey Tanrı Peygamberi, haşır sırrını söyleyeyim de bugün dünyada kıyameti koparayım mı?

Müsaade et bana, perdeleri yırtayım da aslım, mahiyetim güneş gibi parlansın;

Güneş benim nurumdan tutulsun... Hurma ağacı (gibi meyveliler) ile söğüt ağacını (gibi meyvesizleri) göstereyim.

3530. Kıyamet sırrını açayım, halis altın para ile ayarı bozuk parayı izhar edeyim.

Elleri kesik Eshab-ı Simal-ı küfür rengiyle al rengi...

Tutulmayan, gidilmeyen ayın ziyasında yedi nifak deliğini...

Şakîlerin pırtıl elbiselerini göstereyim. Peygamberlerin davullarını, nöbetlerini duyurayım.

3535. Cehennem, cennetleri, ikisinin arasındaki A'raf'ı apaçık olarak kâfirlerin gözlerinin önlerine getireyim.

Kevser Havuzunun coşmakta olduğunu... suyunun, cennetliklerin yüzlerine vurmakta. "İç, İç!" diye seslenmekte ve bu sesin de kulaklarına gelmekte bulunduğunu...

Susuzların, havuzun etrafında koşup durduklarını apaçık göstereyim.

Onların omuzları omuzlarıma sürünmekte, naraları kulağıma gelmekte.

İşte gözümün önünde... Cennet ehli, dilekleriyle birbirlerini kucaklamışlar;

3540. Birbirlerinin ellerini ziyaret ediyor, musafahada bulunuyorlar, dudaklarından buseler yağmalyorlar.

Aşağılık kişilerin hasret naralarından, " ah, ah" diye bağrısmalarından kulağım sağır oldu.

Bu söylediklerim ancak işaretlerden ibarettir. Daha derin söylerim ama Peygamberi incitmekten korkuyorum."

Zeyd, böylece sarhoş, harap bir surette söyleyip duruyordu. Peygamber, yakasını büktü.

Dedi ki: " Kendine gel, atın pek hızlı gidiyor, yuları çek. "Tanrı haya etmez" hükmünün aksi vurdu, utanma ortadan

kalktı.

3545. Aynan, kılıftan çıktı. Ayna ve terazi yalan söyler mi?

Ayna ile terazi, kimse incinmesin, utanmasın diye sözünü saklar mı?

Ayna ile teraziye yüzlerce yıl hizmet etsen onlar yine doğrucu ve kadri yüce mihenklerdir.

Sen benim sırrımı sakla, doğruyu gizle; sen de eksik gösterme, fazla göster, (diye yalvarsan bile)

3550. Onlar sana " Kendini maskara etme ayna, terazi nerede; hile düzen nerede?

Tanrı, hakikatlerin bizim vasıtamızla anlaşılması için kadrimizi yüceltti.

Eğer bu doğruluğumuz olmasaydı ne değerimiz olurdu; iyilerin yüzünü nasıl ağartırdık?" derler.

Fakat sen, gönlüne Sinâ dağındaki Tanrı tecellisi vurduysa bile yine aynayı koynuna koy!"

Zeyd, " Tanrı güneşi, ezeli güneş, hiç koltuğa sığar mı?

Aslı olmayan şeyleri de yırtar, yakar; koltuğu da. Önünde ne delilik kalır, ne akıllılık!" dedi.

3555. Peygamber dedi ki: " Bir parmağını gözünün üstüne koydun mu... dünyayı güneşsiz görürsün.

Bir parmak bile, aya perde oluyor. İşte bu padişahın ayıp örtücülüğüne alâmettir.

Bu suretle bir nokta (gibi olan parmak), cihanı örter; bir sürçme de güneşi küsufa uğratar.

Dudağını yum, denizin dibine bak. Tanrı, denizi, insana mahkûm etmiştir.

Nitekim Selsebîl ve Zencebîl ırmakları da Tanrı'nın cennete koyduğu kulların hükmü altındadır.

3560. Cennetin dört ırmağı bizim hükmümüzdedir.

Fakat bu gücümüzden, kuvvetimizden değil...Tanrı emriyle böyledir.

Bu ırmaklar, büyücülerin hükümlerine uyan büyüler gibi bizim hükmümüzdedir; onları nereye istersek oraya akıtırız.

Bu akıp duran ve gönlün hükmü altında, canın fermanına tâbi bulunan iki göz çeşmesi gibi...

Gönül dilerse gözler; zehrin, yılanların bulunduğu tarafa gider; gönül dilerse baktığı şeylerden ibret alır.

Gönül dilerse görülen şeylere bakar; gönül dilerse örtülü , gizli şeylere akar.

3565. Gönül dilerse, gözleri külliyyat tarafına sevk eder; gönül dilerse cüziyatta hapseyler.

Bu beş duygu da (çeşmelerdeki lüleler, nasıl çeşmeye tâbi ise) aynı tarzda gönle tâbidir. Onun muradınca ve onun emrine göre iş görür.

Gönül ne tarafı işaret ederse beş duygu da eteklerini toplayıp o tarafa gider.

Musa'nın elindeki sopa nasıl Musa'ya tâbi ise el, ayak da apaçık gönlün emrine tâbidir.

Gönül isterse ayak, raksa girer, yahut yavaş yürürken hızlı yürümeye başlar.

3570. Gönül isterse el, parmaklarla hesaba girer, yahut kitap yazar.

El, gizli bir elin hükmündedir. O gizli el içerdedir, dışarıya teni dikmiş, kendisine onu vekil etmiştir.

Gönül dilerse el, düşmana bir ejderha kesilir. Gönül dilerse sevgiliye yardımcı olur.

Gönül dilerse el, yemek için kepeçdir, on batmanlık gürz.

Acaba gönül, bunlara ne söylüyor ki? Bu ne şaşılacak vuslat, bu ne gizli sebep!

3575. Gönül, acaba Süleyman Mührünü mü ele geçirdi ki bu beş duygunun yollarını istediği gibi işaret etmekte!

Beş zâhirî duygu dışarıda kolayca onun mahkûmu olmuş, beş bâtinî duyguda içeride onun memuru...

On duygu bunlardan başka yedi endam... Daha da dille söylenmeyecek kadar çok kuvvetler... Gayri sen say.

Gönül mademki ululukta sen de bir Süleyman'sın...Parmağındaki saltanat yüzüğüyle perilere, şeytanlara hükmet!

Bu saltanatta hileye sapsamzasan o üç şeytan, senin parmağından yüzüğü alamaz.

3580. Gayri adın, sanın, bütün dünyayı tutar. Cismen gibi iki cihan senin hükmüne uyar.

Fakat şeytan elindeki yüzüğü alırsa padişahlık bitti, bahtın öldü demektir.

Tanrı kulları, eğer iş böyle olursa bundan böyle kıyamete kadar ancak ve ancak " Ah hasretlik!" der, durursunuz.

Hadi, tutalım, kendi hileni inkâr edersin; canını teraziyle aynadan nasıl kurtaracaksın?"

"Getirdiğimiz turfanda meyveleri o yedi" diye kölelerle kapı yoldaşlarının, suçlarını Lokman'ın üstüne atmaları

Lokman, efendisinin hizmetinde bulunan köleler arasında hor, hakîr görünmekteydi.

3585. Efendi rahatça yesin, eğlensin diye kullarını meyve getirmek üzere başa gönderdi.

Lokman, kullar içinde, âdeta onlara tâbi bir kuldu. İçi mânalarla dolu, görünüşü gece gibi kapkaranlıktı.

Köleler topladıkları meyveleri, tamah edip bir iyice yediler.

Efendilerine de " Lokman yedi" dediler. Efendi, Lokman'a yüzünü ekşitti, ağır bir tavır takındı.

Lokman bunun sebebini araştırıp anlayınca efendisine dargın bir tarzda ağzını açıp.

3590. " Efendi; hain kul, Tanrı yanında, onun rızasını kazanmış bir kul olmaz.

Ey kerem sahibi! Hepimizi imtihan et. Bize fazlasıyla sıcak su içir.

Ondan sonra beni büyük bir sahraya çıkar. Sen atlı olarak koş, bizi de yaya olarak koştur.

O zaman kötülük yapanı gör, sırları açan Tanrı'nın işlerini seyret" dedi.

Efendi, kullara sâki oldu, sıcak suyu içirdi. Onlarda korkularından içtiler.

3595. Sonra onları ovalarda koşturmaya başladı. Kullar aşağı yukarı koşup duruyorlardı.

Nihayet iyice yoruldu, kusmaya başladılar. İçtikleri su yedikleri meyvelerin hepsini çıkardı. Lokman'ın da gönlü bulandı, o da kustu. Fakat onun karnından halis su geldi. Lokman'ın hikmeti bunu göstermeyi bilirse, varlığın Rabbi olan Tanrı'nın hikmeti nelere kadir değildir? Kıyamet gününde bütün sırlar çıkacak, bilinip görülecek. Sizin de bilinmesini istemediğiniz sır meydana çıktı.

3600. Sıcak suyu içtikleri gibi kendilerini rüsvay edecek sırları tamamı ile açığa vurulmuş oldu. Taş; ateşle sınanacağı (ateş içinde parçalanıp yumuşayacağı, eriyebileceği) için kâfirler, ateşe atılırlar, onların azabı ateşle olur.

O taş gibi gönle biz kaç kereler yumuşak sözler söyledik, fakat öğüt almadı. Damarda da kötü yara olursa oraya kötü ilâç konur, eşeğin başına köpeğin dişi lâyıktır. "Habîs olan şeyler habîsler içindir" hükmü bir hikmettir. Çirkine münasip olan çirkin eştir.

3605. Şu halde sen de hangi eşi dilersen yürü, onu al. Tanrı'da mahvol, onun sıfatlarını kazan! Nur istersen nura istidat kazan; Tanrı'dan uzaklık istersen kendini gör, uzaklaş! Yok, eğer bu harap zindandan kurtulmaya bir yol istersen sevgiliden baş çekme, secde et de yaklaş!

Zeyd'in, Peygamber Sallâllahu Aleyhi Vesellem'e cevabı, bu hikâyenin sonu

Bu sözün sonu yoktur. Zeyd; kalk, natıka Burak'ını bağla! Söz söylemek kabiliyeti ayıbı açar; gayb perdelerini yırtar.

3610. Tanrı, nice yerlerde gaybı ister. Şu davulcuğu sür, yolu kapa. Atını hızlı sürme, yuları çek. Sırların gizli kalması, herkesin gizli zannından mesrur olması daha iyi. Hak kendisinden ümit kesenlerin de bu ibadetten yüz çevirmemelerini istemektedir; Onlar da bir ümide kapılınsınlar, birkaç gün o ümidin maiyetinde koşup dursunlar; Tanrı'nın merhameti herkese şâmil olduğundan diler ki o rahmet, herkesi aydınlatsın.

3615. Her bey, her esir, ümit ve korkuyla Tanrı'dan çekinsin. Bu ümit ve korku: herkes bu perdenin ardında beslenip yetişsin diye perde ardına girmiştir. Ümit ve korku perdesini yırttın mı... Gayb, bütün şâşâsıyla ortaya çıkar. Bir genç dere kıyısında balık tutan birisini görüp, "Bu balıkçı Süleyman olmalı" diye zanna düştü. Süleyman'sa neden yalnız ve gizlenmiş; değilse nasıl oluyor da bu derece Süleyman'a benziyor?"

3620. Süleyman tekrar müstakil bir padişah oluncaya kadar gönlünde bu şüphe vardı. Dev, onun tahtından, diyarından yıkılıp gitti; baht kılıcı, o şeytanın kanını döktü. Yine yüzüğünü parmağına taktı dev ve peri askerlerini yine başına topladı. Halk, seyretmek için tapuya geldiler, düşünceye kapılmış olan genç de onların arasına katılıp huzura vardı. Süleyman'ın parmağında yüzüğü görünce düşüncesi, kuruntusu tamamı ile geçti.

3625. Vehim, işin gizli, kapalı olduğu zamandır. Bu araştırma görünmeyen şey içindir. Ortada olmayan şeyin kuruntusu, büyüdükçe büyür. Fakat gaypta olana şey, meydana çıktı mı, kuruntu geçer. *Gerçi bir şeyin hakikatini izhar etmek esasen kemaldır ve canları kuruntudan kurtarır; *Fakat gayba imanın, görünen şeye inanmaya nispetle bire yüz fazileti vardır. Bunu iyice bil de şüphe ve tereddütten kurtul!

Nurlu gökyüzü yağışsız olmaz ama kara yeryüzü de nebatatı yetiştirmeden vazgeçmez. Bana gayba iman edenler gerek... Onun için bu fâni konağın penceresini örttüm. Nasıl izhar eder de gökleri yarar, açarım; eğer hakikatleri meydana korsam, nasıl " Bunda bir ayıp, bir noksan gördün mü?" diyebilirim?

3630. Bu karanlıkta arayıp taradıkça herkes, yüzünü bir tarafa çevirir; İşler bir zaman aksine gider; hırsız, polisi dar ağacına sürükler.. Böylece bir nice sultan, bir nice yüce himmetli, bir müddet kendi kuluna kul olur. Kul, efendisinin huzurunda değilken de kulluğunu korur, itaatten çıkmazsa bu kulluk iyi ve hoş bir kulluktur. Bu padişahın önünde onu ögen kişi nerede, padişah yokken bile ondan utanıp çekinen nerede.

3635. Memleket ucunda, padişahın saltanat sayesinde uzak bir kale dizdarı; Kaleyi düşmanlardan korur, orasını sayısız mal ve para verse bile satmaz, Padişah orada değilken, hudut boylarında, padişahın huzurundaymış gibi vefakârlıkta bulunursa; O dizdar; elbette padişahın yanında, huzurunda bulunan ve can feda eden kişilerden daha değerlidir. Şu halde yarı zerre miktarı, fakat gaibane emir tutmak; emredicinin huzurunda kulluk etmek ve emrine uymaktan yüz binlerce defa üstündür.

3640. Kulluk ve iman, şimdi makbuldür. Fakat ölümden sonra her şey meydana çıkınca inanmak, bir işe yaramaz. Hakikatın kapalı, örtülü olması ve gayba inanmak daha iyi, daha makbul olunca ağzın kapalı, dudağın yumuk olması elbette iyidir.

Kardeş, sözden el çek ki bizzat Tanrı, sende Ledün ilmini meydana çıkarsın.

Güneşin varlığına delil kendisi yeter. Tanrı'dan daha ulu şahit kimdir?

Hayır... söyleyeceğim çünkü Kur'an'da şahadet hususunda hep beraberce Tanrı da anılmıştır, melek de âlimler de.

3645. Tanrı da şahadet eder, melekler de, bilgili kişiler de: Şüphe yok ki Rabb, ancak daimî Tanrı'dır...
Hak, şahadet edince melek kim oluyor ki şahadette Tanrı ile müşterek olsun!
Çünkü ziyaya tahammül edemeyen zavallı gözlerle biçare gönüllerin güneşin nuruna ve güneşe takatleri yoktur.
Bu çeşit gözler, böyle gönüller, yarasaya benzerler. Yarasa güneşin ışığına, güneşin hararetine tahammül edemez,
ümidini keser (güneşten mahrum kalır)
Gökyüzünde cilve eden güneşe şahadette, melekleri de bize dost, bize eş bil!

3650. " Biz o tek güneşten nurlandık, güneşin halifesi gibi zayıfları nurlandık" diye şahadet ederler.
Her melek; yeni ay, yahut üç günlük ay, yahut da dolunay gibi kemal, nur ve kudret sahibidir.
O şûle; üçer, dörder kanatlı meleklerin her birine, mertebelerine göre vurmakta, onları nurlandırmaktadır.
Meleklerin kanatları insanların akıl kanatlarına benzer. İnsanların akılları arasında da çok fark vardır.
İyilikte olsun, kötülükte olsun her insana kendisine benzer bir melek arkadaşdır.

3655. Gözü tahammül edemediği için çipile, yıldız ışık verir, o da bu suretle yol bulur.

Peygamber Sallâllahu Aleyhi Vesellem'in Zeyd'e "Bunun sırrını faşetme; gözet!" demesi

Peygamber " Sahabem yıldızlar gibi yola gidenlere ışık, şeytanlara taştır" dedi.
Herkes uzaktan görebilseydi gökyüzündeki güneşle nurlanırdı.
Ve ey aşağılık kişi, güneşin nuruna delalet etmek üzere yıldız ne lûzum kalırdı?
Ay; buluta, toprağa ve gölge der ki: "Ben de sizin gibi insanım. Ancak bana vahiy geliyor.

3660. Ben de yaratılıştta sizin gibi karanlıktım. Fakat vahiy güneşi, bana böyle bir nur verdi.
Güneşlere nispetle biraz karanlığım, fakat insanların karanlıklarına nispetle nurluyum.
Tahammül edebilesin diye nurum zayıf. Çünkü sen parlak güneşin eri değilsin.
Ballı sirkeden meydana gelen sirkengebin gibi ben de nurlu zulmetten meydana geldim ve bu suretle kalp hastalığına yol buldum, faydalı oldum.
Hasta adam hastalıktan kurtulunca sirkeyi bırak bal yiye gör."

3665. Gönül tahtı, heva ve hevesten arındı; gönülde "Er Rahmânu alel arşistevâ" sırrı zuhur etti.
Bundan sonra Hak, gönle vasıtasız hükmeder. Çünkü gönül bu rabıtayı buldu.
Bu sözün de sonu yoktur. Zeyd nerede? Ona rüsvay olmak iyi değildir, diyeyim!

Zeyd'in hikâyesine dönüş

Artık Zeyd'i bulamazsın, o kaçtı; kapı yanındaki son saftan fırladı, papuçlarını bile bıraktı!
Sen kim oluyorsun? Zeyd bile, üstüne güneş vurmuş yıldız gibi kendisini kaybetti, bulamadı!

3670. Ondan ne bir nakış bulabilirsin, ne bir nişan... Hattâ ne de saman uğrusu yoluna gidebilmek için bir saman çöpü!
Duyularımızla sonu gelmeyen sözümüz, sultanımızın bilgi nurunda mahvoldu.
(Bu mazhariyete erenlerin) duygularıyla akılları iç âlemde "Ledeynâ Muhdarûn" denizinde dalgalanmakta, dalga dalga üstüne, çoşup durmaktadır.
Fakat gece olunca gene teklif ve icazet vakti gelir; gizlenmiş yıldızlar işlerine, güçlerine koyulurlar.
Tanrı akılsızların akıllarını kulaklarında halka halka küpeler olduğu halde geri verir.

3675. Hepsi hamdüsena ederek ayaklarını vurur, ellerini çırpar, nazlı nazlı "Rabbimiz bizi dirilttin bize hayat verdin" derler.

O çürümüş deriler, dökülmüş kemikler, yerden tozlar koparan atlılar kesilir;
Kıyamet günü, şükrederek, yahut kâfir olarak yokluktan varlığa hamle ederler.
Niçin başını çevirir, görmezlikten gelirsin? Önce yoklukta da böyle baş çevirmemiş miydin?
"Beni nerede yerimden tedirgin edecek? Deyip yoklukta da böyle ayağını diremiştin.

3680. Tanrı'nın sun'u; görmüyor musun? Nasıl seni alnındaki perçemden tutup çekerek:
Evvelce hatırı hayalinde olmayan bu çeşit hallere uğrattı.
O yokluk da daima Tanrı'ya kuldur. Ey dev, kulluk et. Süleyman diridir!
Dev, havuzlar gibi kâseler yapmakta; kudreti yok ki bu işi yapmaktan vazgeçsin, yahut emredene bir cevap versin!
Bir kendine bak, yok olmaktan nasıl titreyip durmaktasın? Yokluğu da aynen böyle tir tir titrer bil!

3685. Dünya mansıplarını elde etsen bile yine kaybetme korkusundan canın çıkar.
En güzel olan (Güzeller güzeli) Tanrı'nın aşkından başka ne varsa can çekişmeden ibarettir, hattâ şeker yemek bile!
Can çekişme nedir? Ölümüne yaklaşmak, abıhayatı elde edememek.
Halkın iki gözü de toprağa ve ölümüne saplanmıştı. Abıhayat var mı, yok mu, bunda yüz türlü şüpheler var.
Sen cehdet de bu yüz şüphen de sana düşsün. Geceleyin yürü ,yol al... Uyudun mu gece gitti gider!
O gündüzü geceleyin ara; karanlıkları yakan o akli, kendine kılavuz yap!

3690. Kötü renkli gecede çok iyilikler vardır. Abıhayat, karanlıkların eşidir, karanlıktadır.
Böyle yüzlerce gaflet tohumunu ekip durdukça başını uykudan kaldırabilir misiniz?
Ölü uyku, ölü lokmaya dost oldu; efendi uyudu, geceleyin iş gören hırsız da hazırlığa koyuldu.

Senin düşmanın kimlerdir? Bilmiyorsun. Ateşten yaratılanlar, topraktan yaratılmışların varlığına düşmandır.

3695. Ateş suyun ve oğullarının düşmanıdır. Nitekim su da ateşin canına düşmandır. Suyun ve çocuklarının düşmanı olduğundan su da ateşi öldürür, söndürür. Bütün bunlardan sonra (şunu da bil ki) bu ateş, şehvet ateşidir, günahın suçun aslı ondadır. Dış âlemdeki ateşi su söndürür. Fakat şehvet ateşi kıyamete kadar sürüp gider. Şehvet ateşi, su ile sakin olmaz. Çünkü azap ve elem bakımından cehennem tabiatlıdır.

3700. Şehvet ateşine ne çare var? Din nuru. Müminler ;nurunuz kâfirlerin ateşini söndürdü. Bu ateşi ne söndürür? Tanrı nuru. Bu hususta İbrahim'in nurunu kendine usta yap. Ki öd ağacına benzeyen bu cismin, Nemrut gibi olan nefis ateşinden kurtulsun! Şehvet ateşi yanmakla eksilip bitmez. Yanmakla güzelce eksilir, nihayet yok olur. Bir ateşe odun attıkça o ateş nereden sönecek?

3705. Fakat odun atmazsan söner. Çünkü bu çekinme ateşe su serper. Yüzüne, kalplerin haramdan çekinmesinden kızılılık süren kişinin güzel yüzü, hiç ateşten kararır mı?

Tanrı ondan razı olsun, Ömer zamanında şehre ateş düşmesi

Ömer'in zamanında bir yangın oldu. Ateş, taşları bile kuru ağaç gibi yakmaktaydı. Yapıları, evleri yakmağa, hatta kuşların kanatlarını ve yuvalarını bile tutuşturmağa başladı. Alevler şehrin yarısını sardı. Su bile ondan korkmakta, şaşırırmaktaydı!

3710. Akıllı kişiler, ateşe kovalarla su ve sirke döküyorlar. Yangın inada gelip alevini artırıyordu. Ona Tanrı yardım etmekteydi. Halk Ömer'e yüz tuttular, koşa koşa gidip "Yangınımız suyla sönmüyor?" dediler. Ömer "O yangın, Tanrı alâmetlerindedir. Sizin hasislik ateşinizden bir şûledir. Suyu bırakın yoksullara ekmek dağıtın. Eğer bana tâbi iseniz hasisliği terk edin" dedi.

3715. Halk, Ömer'e " Bizim kapılarımız açık. Cömert kişileriz, mürüvvet ehliyiz, dediler. Ömer dedi ki: " Siz, âdet olduğu için yoksullara ekmek verdiniz, Tanrı için eli açık olmadınız. Öğünmek, görünmek, nazlanmak için cömertlik etmektesiniz; korkudan. Tanrı'dan çekinmeden, ona niyaz etme yüzünden değil!" Mal tohumdur, her çorak yere ekmek; kılıcı her yol vurucunun eline verme! Din ehlini kin ehlinden ayırt et; Hakla oturanı ara, onunla otur!

3720. Herkes, kendi kavmine (meşrebine uygun kimselere) cömertlik gösterip mal, mülk verir, Nâdan kişi de bu suretle bir iş yaptım sanır.

Düşmanın, Ali –Keremallahu vechehunun yüzü- ne tükürmesi üzerine Emîr-ül Müminîn Ali'nin elinden kılıcı atması

İbadetteki ihlâsı Ali'den öğren, Tanrı aslanını hilelerden arınmış bil. Savaşta bir yiğiti atletti, hemen kılıcını çekip üstüne saldırdı. O, her peygamberin, her velînin öğündüğü Ali'nin yüzüne tükürdü. Bir yüze tükürdü ki ay, secde yerinde o yüze secde eder.

3725. Ali, derhal kılıcı elinden attı, onunla savaşmadan vazgeçti. O savaşçı er, bu işe, bu yersiz af ve merhamete şaşırıp kaldı. Dedi ki: "Bana keskin kılıcını kaldırmıştın, neden kılıcı indirdin ve beni bıraktın? Benimle savaşmadan daha âlâ ne gördün de beni avlamadan vazgeçtin? Ne gördün ki bu derecede kızgınken kızgınlığın yatıştı; böyle bir şimşek çaktı, sonra sönuverdi?"

3730. Ne gördün? O gördüğün şeyin aksi bana da vurdu; gönlümde, canımda bir şûle parladı. Kevinden, mekândan yüce, candan daha iyi neydi o gördüğün ki bize can bağışladı? Yiğitlikte Tanrı aslanasın, mürüvvette kimsin, bunu kim bilir? Mürüvvette Tih sahrasında Musa'nın bulutusun. O bulutta eşi görülmemiş nimetler, ekmekler yağar." Bu bulutlar, çalışıp çabalar, buğday bitirirler. Halk onu pişirip bal gibi tatlı bir hale koyarlar.

3735. Halbuki Musa'nın bulutu rahmet kanadını açar, halka zahmetsizce pişmiş ve tatlı nimetler verir. O bulutun rahmeti, kerem sofrasında pişmiş yemek yiyenler için âlemde bayrak açmıştır. O vergi ve o ihsan, niyaz ehlinden tam kırk yıl, bir gün bile eksik olmadı. Nihayet onlar, bayağılıklarından kalkıp pırasa, tere ve marul istediler; onun üzerine kesildi.

3740. Ahmed'in yüce ümmeti için o yemek kıyamete kadar bakidir. Peygamber'in "Rabbime misafir olurum" demesi ortalığa yayılınca, "O beni doyurur, su verir" sözü, bu mânevi yemekten kinaye oldu. Bunu, hiç tevil etmeden kabul et ki boğazına bal ve süt gibi lezzetli gelsin. Çünkü tevil ihsan edilen şeyi geri vermektir. Çünkü tevilci hakikatı hata görür.

Halbuki bu hata görmesi, aklının zayıflığındandır. Akl-ı Küll içtir, Akl-ı Cüz'î ise deridir. Kendini tevil et, hadîsleri değil; kendi dimağına kötü de, gülbahçesine değil!

3745. Ey baştanbaşa akıl ve göz olan Ali! Gördüğünden bir parçacık söyle. Hilim kılıcın canımızı parça parça etti; ilim suyun toprağımızı arıttı. Açıver; biliyorum, bu Tanrı sırlarındandır. Çünkü kılıcsız adam öldürmek, ancak onun işidir. Tanrı, aletsiz, uzuvsuz bir yapıcıdır. Artıp duran bu hediyelerin vericisi odur. Akla yüz binlerce şarap tattırır ki onlardan ne iki gözün haberi vardır, ne kulağın!

3750. Ey arşta hoş bir surette evlanıp duran doğan! Bu anda Tanrı'dan ne gördün? Açıkça söyle. Senin gözün gayb idrakını öğrenmiştir. Orada bulunan başkalarının gözleriye kapalıdır. Birisi ayı apaçık görür, öbürüyse dünyayı kapkaranlık. Diğer birisi de bir yerde üç tane ay görür. Evet, bu üç kişi bir yerde oturmuşlardır: Üçünün de gözü açık, kulakları duymakta... Fakat bunlar, senin eteğine yapışmışlardır, senin adamlarıdır (Hallerini sen bilirsin), benden kaçıyorlar (ben bunları bilemem).

3755. Bu hal, acaba gabya mensup bir sihir mi, yoksa gizli bir lûtuf mu? Sende bir kurt sureti mi var, bende de Yusuf sureti mi? Âlem on sekiz bin, hattâ daha fazla olsa bunların on sekizi bile her göze görünmez. Ey Aliyyel Mürtezâ, ey kötü kaza ve kaderden sonra güzel kaza ve kader, sırrı aç; Ya sen akılina geleni söyle, ya ben gönlüme doğanı söyleyeyim. Bu sır, senden parladı, bana vurdu; nasıl gizleyebilirim? Ay gibi, söylemeden nur saçmakta.

3760. Fakat ayın kursu, söze gelirse gece yol alanları hemencecik yola sokar. Yanlış yola gitmekten de emin olurlar, yoldan çıkmadan da. Ayın sesi, gulyabani sesinden üstün olur. Ay, söylemeksizin yol gösterirse, söyleyince ne yapmaz, dünyayı ışığa boğar! Madem ki sen ilim şehrine kapısın, mademki sen hilim güneşine şûlesin; Ey kapı, kapı arayanlara açıl ki kabuklar içlensin (zâhir ehli, hakikate erişsin)!

3765. Ey rahmet kapısı, ey eşi, naziri olmayan Tanrı dergâhı, ebede kadar açık kal!" Her istek, her zerre bir penceredir, fakat kör gönül nasıl olur da "Orada bir kapı vardır" der. Gözcü, bir kapı açmadıkça gönle, orada kapı olmak ihtimali bile gelmez. Fakat bir kapı açıldı mı, şaşırır. Tamah ümidinin kuşu uçup gider. Akıllı bir kişi, bir viranede ansızın define buldu, onun için her viraneye koşuyor.

3770. Sen, yoklukta bir inci bulamadıysan gayri orada ne diye inci arıyorsun? Zan, yıllarca kendi ayağıyla koşsa burnunun direğinden ileriye geçemez (olduğu yerde sayar, durur). Burnuna gayptan bir koku gelmedikçe, söyle... burnunun ucundan başka bir şey görebilir misin?

O kâfirin, Ali –Keremallahu Vechehu- ye "Bana üstün gelmişken niçin elinden kılıcını attın?" diye sorması

*Bunun üzerine o yeni Müslüman velî sarhoşluk ve lezzetle.

Ali'ye dedi ki: "Ya Emîrel Müminîn, buyur da can; tende, ana karnındaki cenin gibi canlansın, oynasın. Ey can, yedi yıldız; ana karnına düşen her çocuğu, muayyen müddetlerde ve nöbetle terbiye eder.

3775. Ceninin canlanma zamanı gelince ona yardım eden güneştir. Cenin, güneşin tesiriyle harekete gelir. Güneş, ona derhal can başışlar. Cenine güneş doğmadıkça, güneşin nuru, ona vurmadıkça öbür yıldızların tesiriyle canlanmaz. Onlar, ancak suretine hizmet ederler. Cenin, ana rahminde güzel yüzlü güneşle bu alâkayı hangi yoldan kazandı? Bizim duygumuzdan gizli olan bir yoldan gökyüzündeki güneşe nice yollar var.

3780. Bir yol var; yakut, o yolla güneşten gıdalanır... Bir yol var; o yolla ve güneşin tesiriyle yakut olur. Bir yol var, güneş o yola lâli kızılaştırır. Bir yol var, o yolla nala kıvılcım saçma hassasını verir. Bir yol var, güneş o yolda meyveleri oldurur... Bir yol var, o yolla korkaklara yürek verir. Ey kandı aydınlanmış, padişahla ve padişahın koluyla ^şına olmuş doğan, açık söyle! Ey padişahın ankayı bile avlayan doğanı, ey askerle değil, bizzat ve tek başına ordular kıran,

3785. Sen, tek başına bir ümmetsin, fakat yüzbinlerce er sayılırsın. Ey bu kulu, himmet doğanına av eden! Kahır zamanında bu merhamet neden? Ejderhayı elden bırakmak kimin yolu?"

Emîr-ül Müminîn Ali –Keremallahu Vechehu- nun, cevap vermesi ve o sırada kılıcı elinden atmasının sebebi ne olduğunu söylemesi

Ali dedi ki: "Ben kılıcı Tanrı için vuruyorum. Tanrı kuluyum ten memuru değil! Tanrı aslanıyım heva heves aslanı değil... İşim, dinime şahittir.

3790. Ben "Attığın zaman sen atmadın, Tanrı attı" sırrına mazharım. Ben kılıç gibiyim, vuran o güneştir. Ben; pılımı pırtımı yoldan kaldırdım; Tanrıdan gayrısını yok bildim. Bir gölgeyim sahibim güneş... Ona hacibim hicap değil. Kılıç gibi vuslat incileriyle doluyum; savaşta diriltirim, öldürmem. Kılıcımın gevherini kan örtmez. Rüzgâr nasıl olur da bulutumu yerinden teprendirebilir? Saman çöpü değil; hilim, sabır ve adalet dağıyım. Kasırğa dağı kimildatabilir mi?

3795. Bir rüzgârla yerinden kımıldanıp kopan bir çöpten ibarettir. Çünkü muhalif esen nice rüzgârlar var! Hışım, şehvet ve hırs rüzgârı, namaz ehli olmayan kişiyi silip süpürür. Ben dağım; varlığım, onun binasıdır. Hattâ saman çöpüne benzesem bile rüzgârım, onun rüzgârıdır. Benim hareketim, ancak onun rüzgarıyladır. Askerimin başbuğu, ancak tek Tanrının aşkıdır. Hiddet, padişahlara bile padişahlık eder, fakat bize köledir. Ben hiddete gem vurmuş, üstüne binmişimdir.

3800. Hilim kılıcım, kızgınlığının boynunu vurmuştur. Tanrı hışmıysa bence rahmettir. Tavanım, damım yıkıldı ama nura gark oldum. Toprak atası (Ebu Turab) oldumsa da bahçe kesildim. Savaşırken içime bir vesvese, bir benlik geldi; kılıcı gizlemeyi münasip gördüm. Bu suretle "Sevgisi Tanrı içindir" denmesini diledim; ancak Tanrı için birisine düşmanlık etmeli. Cömertliğimin Tanrı yolunda olmasını, varımı yine Tanrı için sakınmamı istedim.

3805. Benim sakınmam da ancak Tanrı içindir. Vermem de... Tamamı ile Tanrınınım, başkasının değil. Tanrı için ne yapıyorsam bu yapışım, taklit değildir; hayale kapılarak, şüpheye düşerek de değil. Yaptığımı, işlediğimi, ancak görerek yapıyor, görerek işliyorum. Hüküm çıkarmadan arayıp taramadan kurtuldum. Elimle Tanrı eteğine yapıştım. Uçarsam uçtuğum yeri görmekteyim, dönersem döndüğüm yeri. Bir yük taşıyorsam nereye götüreceğimi biliyorum. Ben ayım, önümde güneş, kılavuzuyum.

3810. Halka bundan fazla söylemeye imkân yok; denizin ırmağa sığması mümkün değildir. Akılların alacağı kadar aşağı mertebeden söylemekteyim. Bu, ayıp değil, Peygamberin işidir. Garezen hürüm ben; hür olan kişinin şahadetini duy. Kul, köle olanların şahadetleri iki arpa tanesine bil değmez! Şeriate dâva ve hükümde kulum şahitliğinin kıymeti yoktur. Senin aleyhinde binlerce köle şahadet etse şeriat onların şahadetlerini bir saman çöpüne bile almaz.

3815. Şehvete kul olan, Tanrı indinde köleden, esir olmuş kullardan beterdir. Çünkü köle bir sözle sahibinin kulluğundan çıkar,hür olur. Şehvete kul olansa tatlı dirilir, acı ölür. Şehvet kulu, Tanrı'nın rahmeti, hususi bir lûtf ve nimeti olmadıkça kulluktan kurtulamaz. Öyle bir kuyuya düşmüştür ki bu kuyu, onun kendi suçudur. Ona cebir değildir, cevir de değil! Kendisini kendisi, öyle bir kuyuya atmıştır ki ben o kuyunun dibine varacak ip bulamıyorum.

3820. Artık yeter... Eğer bu sözü uzatırsam ciğer ne oluyor? Mermer bile kan kesilir. Bu ciğerlerin kan olmaması katılıktan, şaşkınlıktan, dünya ile uğraşmadan ve talihsizliktendir. Bir gün kan kesilir ama bu kan kesilmesinin o gün faydası yok. Kan kesilme işe yararken kan kesil! Mademki kulların kölelerin, şahadeti makbul değildir, tam adalet sahibi, o kişiye derler ki gulyabani kölesi olmasın. Kur'an'da peygambere "Biz seni şahit olarak gönderdik" denmiştir. Çünkü o, varlıktan hür oğlu hürdür.

3825. Ben, mademki hürüm; hiddet beni nasıl bağlar, kendisine nasıl kul eder? Burada Tanrı sıfatlarından başka sıfat yoktur, beri gel!

Beri gel ki Tanrı'nın ihsanı seni azat etsin. Çünkü onun rahmeti gazabından üstün ve arıktır. Beri gel ki şimdi tehlikeden kurtuldun, kaçtın kimya seni cevher haline soktu. Küfürden ve dikenliğinden kurtuldun, artık Tanrı bahçesinde bir gül gibi açıl! Ey ulu kişi, sen bensin, ben de senim. Sen Ali'ydin, Ali'yi nasıl öldürürüm?

3830. Öyle bir suç işledin ki her türlü ibadetten iyi bir anda gökleri bir baştan bir başa aştın. O adamın işlediği suç ne kutlu suç! Gül yaprakları dikenden bitmez mi? Ömer'in Peygambere kastedişi suçu, onu ta kabul kapısına kadar çekip götürmedi mi? Firavun; büyücüleri, büyüleri yüzünden çağırmadı mı? Onlara da bu yüzden ikbal yardım etmedi mi, bu yüzden devlete erişmediler mi? Onların büyüğü, onların inkârı olmasaydı inatçı Firavun, onları huzuruna alır mıydı?

3835. Onlar da asâyı ve mucizeleri nereden göreceklerti? Ey isyan eden kavim! Suç, ibadet oldu. Tanrı ümitsizliğin boynunu vurmuştur. Çünkü günah ve suç ibadet olmuştur. Çünkü Tanrı, şeytanların rahmine suçları ibadete, sevaba tebdil eder. Bundan dolayı Şeytan, taşlanır; hasedinden çatlar, iki parça olur. Şeytan bir günah meydana getirmek ve onunla bizi bir kuyuya düşürmek ister.

3840. " O günahın ibadet olduğunu gördü mü?" işte o an, Şeytan'a yomsuz bir andır. Beri gel; ben, sana kapı açtım; sen benim yüzüme tükürdün, bense sana armağan sundum. Cefa edene bile böyle muamelede bulunur, aleyhime ayak atanların ayağına bile bu çeşit baş korsam, Vefa edene ne bağışlarım? Anla! Cennetlerde ebedî mülkler ihsan ederim

**Peygamber Aleyhisselâm'ın Emîr-ül Müminîn Ali –Kerremallâhu Vechehu- nun seyisinin kulağına
"Ali'nin şahadeti senin elinle olacak, sana haber veriyorum" demesi**

Ben öyle bir erim ki kanlıma, katilime bile lûtuף şerbetim, kahrır zehri olmadı.

3845. Peygamber, hizmetkârımın kulağına, bu başımı boynumdan onun ayıracağını söyledi.

Peygamber, sevgilinin vahyiyle nihayet ölümümün onun eliyle olacağını haber verdi.

O, daima " Beni önce öldür de benden bu kötü ve yanlış iş zuhur etmesin" demekte;

Ben de "Mademki ölümüm senden olacak, ben kaza ve kadere karşı nasıl hile edebilirim?" demekteyim.

O, daima önümde yerlere kapanarak "Ey Kerem sahibi, beni Tanrı hakkı için ikiye böl,

3850. Ki bu kötü akıbeta uğramayayım. Bu yüzden canım yanmasın" der;

Ben de daima "Yürü, git. Kader kalemi, bunu yazdı, yazının mürekkebi de kurudu. Olan oldu. Kader kaleminden nice bayraklar, baş aşağı olur.

Gönlümde, sana hiçbir düşmanlık yok. Çünkü bunu, ben senden bilmiyorum ki.

Sen Tanrı aletisin; yapan, Tanrı'nın eli. Hakkın aletini nasıl kınayayım, Hakkın aletine nasıl itiraz edeyim?" derim

O, "Öyle ise kısas niçin?" dedi. Ali cevap verdi: " O da Hak'tan, o da gizli bir sır.

3855. Eğer Tanrı, kendi yaptığı işe itiraz ederse bu itiraz yüzünden bağlar, bahçeler yeşertir.

Kendi yaptığı işe itiraz, ancak onun kândır. Çünkü kahrırda da tektir, lûtufta da.

Bu hâdiseler şehrinde bey odur, memleketlerde tedbir onundur,

Aletini kırarsa kırılanı tekrar iyileştirebilir."

Ulu kişi, " Hiçbir âyeti değiştirmedik ki ardından daha hayırlısını getirmeyelim" remzini bil.

3860. Tanrı hangi şeriâtın hükmünü kaldırırsa âdeta otu yoldu, yerine gül bitirdi demektir.

Gece, gündüz meşguliyetini giderir, bitirir. Akıl ermeyen şu uykuya bak!

Sonra tekrar gündüzün nuruyla gece ortadan kalkar, bu suretle de o yalımlı ateş yüzünden donukluk, uyku yanar, gider.

O uyku, o duygusuzluk zulmettir ama abıhayat, zulmette değil mi?

Akıllar, o zulmetle tazelenmiyor mu? Hanendenin bestedeki duraklaması sese kuvvet vermiyor mu?

3865. Zıtlar, zıtlardan zuhur etmekte... Tanrı, kalpte ki süveydada daimi bir nur yarattı.

Peygamberin savaşı sulha sebep oldu. Bu âhir zamandaki sulh o savaş yüzündendir.

O gönüller alan sevgili (Peygamber), âlemdekilerin başları aman bulsun diye yüz binlerce baş kesti. Bahçıvan, fidan yücelsin, meyve versin diye muzır dalları budar.

Sanatını bilen bahçıvan, bahçe ve meyve gelişsin diye bahçedeki otları yolar.

3870. Sevgilinin ağrıdan, hastalıktan kurtulması için hekim, çürük dişi çekip çıkarır.

Noksanlarda nice fazlalıklar var. Şehitlere hayat yokluktur.

Rızık yiyen boğaz kesildi mi "Onlar Rablerinden rızıklanır, ferahlarlar" nimeti hazmedilir.

Hayvanın boğazı kesilince insanın boğazı gelişir. O hayvan, insan vücuduna girer, insan olur, fazileti artar.

İnsanın boğazı kesilirse ne olur, fazileti ne dereceye varır? Artık agâh ol da onu bununla mukayese et.

3875. Öyle bir üçüncü boğaz doğar ki o, Tanrı şerbetiyle, Tanrı nurlarıyla beslenir, gelişir.

Kesilen boğaz, bu şerbeti içer ama "Lâ" dan kurtulmuş "Belâ" da ölmüş boğaz!

Ey kısa parmaklı, himmeti kesik kişi! Ne vakte dek canının hayatı ekmek olacak?

Beyaz ekmek için yüz suyu döktüğünden dolayı söğüt ağacı gibi meyven yok!

Duygu canı, bu ekmeğe sabredemiyorsa kimyayı elde et de bakırı altın yap!

3880. Elbiseyi yıkamak istiyorsan bez yıkayanların mahallesinden yüz çevirme!

Ekmek orucunu bozduysa kırıkçıya yapış, yücel!

Onun eli, mademki kırıkları sarar, iyileştirir... Şu halde onun kırması şüphe yok ki yapmaktır.

Fakat sen kırarsan der ki: "Gel yap bakalım." Elin ayağın yok ki yapamazsın.

Şu halde kırmak, kırığı sarıp iyileştiren adamın hakkıdır.

3885. Dikmeyi bilen yırtmayı da bilir. Neyi satarsa yerine daha iyisini alır.

Evi yıkar, hâk ile yeksan eder; fakat bir anda da daha mamur bir hale getirir.

Bir bedenden baş kesti mi yerine derhal yüz binlerce baş izhar eder.

Canilere kısas emretmese, yahut "Kisasta hayat var" demeseydi,

Kimin haddi vardı ki kendiliğinden, Tanrı hükmüne esir olmuş bir kişiye kılıç vurabilsin!

3890. Çünkü Tanrı, kimin gözünü açmışsa o adam bilir ki katil, takdirin esiridir.

O takdir kimin boynuna geçmişse kendi oğlunun başına bile kılıç vurmuştur.

Yürü, kork ve kötülere az kına; takdirin hüküm tuzağına karşı aczini bil!

Âdem Aleyhisselâm'ın İblis'in sapıklığına şaşması ve ululanması

Âdem Peygamber, ansızın esasen şakî olan İblise hor baktı.

Kendisini beğenip, kendisini ulu görüp melun şeytanın yaptığı işe güldü.

3895. Tanrı gayreti bağırdı: Ey tertemiz adam! Sen gizli sırları bilmiyorsun.
Eğer Tanrı kürkü ters giyerse dağı bile ta kökünden temelinden söker.
O zaman, yüzlerce Âdem'in perdesini yırtar, yüzlerce yeni müslüman olmuş suçsuz, günahsız iblis yaratır!
Âdem "Bu hor görüşten tövbe ettim. Bir daha böyle küstahça düşünceye düşmem" dedi.
Ey yardım dileyenlerin yardımcı, bize hidayet ver. Bilgilerle, zenginlikle öğünmeye imkân yok.

3900. Kerem ederek hidayet ettiğin kalbi azdırma; takdir ettiğin kötülükleri bizden defet;
Kötü kazaları üstümüzden esirge; bizi Tanrı'ya razı olan kardeşlerden ayırma!
Senin ayrılığından daha acı bir şey yok... Sana sığınmazsak sen esirgemezsen işimiz, gücümüz ancak kargaşalıktır.
Zaten malımız mülkümüz; malımızın, mülkümüzün yolunu kesmekte... Zaten cismimizi soyup çırcıplak bırakmakta!
Elimiz, ayağımıza kastettikten sonra artık kim, senin lûtfun olmadıkça canını kurtarabilir ki?

3905. Bu pek büyük tehlikelerden canını kurtarsa bile kurtardığı şey ancak idbar ve tehlike sermayesi kesilir.
Çünkü can, canana ulaşmadıkça ebediyen kördür... ebediyen yasıdır.
Esasen senin inayetin olmazsa can, âdeta bir tutsaktır; seninle diri olmayan canı ölü farz et.
Sen kullara darılır, kulları kınarsan, Ey Tanrı hakkındır, yaparsın.
Aya, güneşe kusurlu, nursesiz... Servinin boyuna iki büklüm;

3910. Feleğe, arşa hor ve aşağı... madene, denize yoksul dersin,
Kemaline nispetle yaraşır. Çünkü yokluklara kemal verip onlara erişirme kudreti ancak senindir.
Çünkü sende yokluk ve ihtiyaç yoktur; yokları icat eden, onları ihtiyaçtan kurtaran sensin.
Yetiştiren, yakmayı da bilir; çünkü yırtık söken, dikmeyi de bilir.
Her güz; bağı bahçeyi yakıp yandırmakta. Sonra yeniden bahçeleri renklere boyayan kırmızı güllere boyayan kırmızı gülleri yetiştirmektedir.

3915. " Ey yanıp yakılan, zuhur et, yenilen; tekrar güzelleş, güzel sesli bir hale gel" diye hepsini yeniden yaratır.
Nergisin gözü körleşir, o, tekrar açar... Kamışın boğazını keser, sonra yine kendisi tekrar okşar, ondan nağmeler çıkarır.
Biz mademki masnu'uz, sâni değiliz... Şu halde ancak zebunuz, ancak kanaatkâriz.
Hepimiz "Nefsim, nefsim" deyip durmakta, hepimiz yalnız kendimizi düşünmekteyiz. Sen buna lûtufta bulunmazsan şeytanız.
Sen bizim canımızı körlükten kurtardığından, gözümüzü açtığından dolayı Şeytandan kurtulduk.

3920. Kim hayattaysa değnekçisi, yol gösteren sensin. Değneğin, değnekçisi olmadıkça kör nedir ki, ne yapabilir ki?
Senden gayri hoş olsun, hoş olmasın... Her şey, insanı yakar, ateşin aynıdır.
Kim ateşe dayanır, ateşe arka verirse hem Mecusidir, hem Zerdüş!
Tanrı'dan başka her şey bâtıldır, asılsızdır. Tanrı'nın ihsanı, yağmuru kesilmeyen bir buluttur.

Ali Kerremallâhu Vechehu hikâyesine dönüş, Ali'nin katilini hoş görmesi

Tekrar Ali ve katilinin hikâyesine dön; katiline fazlasıyla gösterdiği kerem ve mürüvveti anlat.

3925. Ali dedi ki: "Ben düşmanımı gözümle görmekte, gece gündüz ona bakıp durmaktayım. Böyle olduğu halde hiç kızmıyorum.
Çünkü ölümüm, bana can gibi hoş geliyor; dirilmemle âdeta bir.
Ölümsüzlük ölümü bize helâl olmuştur; azıksızlık azığı, bize rızık ve nimettir.
Ölümün görünüşü ölüm, iç yüzü diriliktir; ölümün görünüşte sonu yoktur, hakikatte ise ebedîliktir.
Çocuğun rahimden, doğması bir göçmedir; fakatta cihanda ona yeni baştan bir hayat var.

3930. Ecele doğru meylimiz, ecele aşkımız olduğundan "Nefislerinizi elinizle tehlikeye atmayın" nehyi asıl bizedir.
Çünkü nehiy, tatlı şeyden olur, acı için nehye zaten hacet yok ki.
Bir şeyin içi de acı olur dışı da acı olursa onun acılığı kötülüğü esasen nehiydir.
Bana da ölüm tatlıdır. "Onlar ölmemişlerdir, Rablerinin huzurunda diridirler" âyeti benim içindir.
Ey inandığım, itimat ettiğim kişiler! Beni kınayın ve öldürün. Şüphe yok, benim ebedî hayatım öldürülmemdedir.

3935. Ey yiğit! Hayatım, mutlaka ölümdedir. Ne zamana kadar yurdumdan ayrı kalacağım?
Bu âlemde durmaklığım, ayrılık olmasaydı (öldüğümüz zaman) "Biz, şüphe yok, Tanrı'ya dönenleriz" denmezdi.
Dönen kişi; ayrıldığı şehre tekrar gelen kişidir; zamanın ayrışından kurtulup birliğe erişendir.

Seyisin Emir-ül Müminîn, beni öldür ve bu kazadan kurtar" diye ayaklarına kapanması

Seyis tekrar gelerek "Ya Ali, beni tez öldür ki o kötü vakti, o fena zamanı görmeyeyim.
Sana helâl ediyorum, kanımı dök ki gözüm o kıyameti görmesin" dedi.

3940. Dedim ki: Eğer her zerre bir kanlı, bir katil olsa da elinde hançer olarak senin kastına yürüse.
Yine senin bir tek kılını kesemez. Çünkü kader kalemi böyle yazmıştır; sen beni öldüreceksin.
Fakat tasalanma, senin şefaathin benim. Ben ruhun eri ve sultanıyım, ten kulu değil!
Yanımda bu tenin kıymeti yok; ten kaydına düşmeyen bir er oğlu erim.
Hançer ve kılıç, benim çiçeğim; ölüm meclisim... başım, bahçemdir."

3945. Tenini bu derece öldürüp ayaklar altına alan kişi, nasıl olur da beylik ve halifelik hırsına düşer? O, ancak emirlere yol göstermek, emirliği belletmek için zâhiren makam işleriyle ve hükümle uğraşır; Emirlik makamına yeni bir can vermek, hilâfet fidanını meyvelendirmek için bu işle meşgul olur.

Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem'in, Mekke'yi ve diğer yerleri fethetmek istemesi, dünya mülkünü sevdiğinden değildi; Tanrı emriyleydi. Çünkü " Dünya cifedir" buyurmuştu.

Peygamber, Mekke'yi fethetmeye uğraştı diye nasıl olurda dünya sevgisiyle ittiham edilir? O öyle bir kişiydi ki imtihan günü (yani Miraç'ta) yedi göğün hazinesine karşı hem yüzünü yumdu, hem gönlünü kapadı.

3950. Onu görmek için yedi kat gök uçtan uca hurilerle meleklerle dolmuştur. Hepsi kendilerini, onun için bezemişti, fakat onda sevgiliye aşktan, sevgiliye meyil ve muhabbetten başka bir heva ve heves nerede ki:

O, Tanrı ululuğuyla, Tanrı celâliyle öyle dolmuştur ki bu dereceye, bu makama Tanrı ehli bile yol bulamaz. "Bizim makamımıza ne bir şeriat sahibi peygamber erişebilir, ne melek, hattâ ne de ruh" dedi. Artık düşünün anlayın!

"Göz Tanrı'dan başka bir yere şaşmadı, meyletmedi" sırrına mazharız, karga değiliz; âlemi renk renk boyayan Tanrı sarhoşuyuz; bağı bahçenin sarhoşu değil" buyurdu!

3955. Göklerin, akılların hazineleri bile Peygamber'in gözüne bir çöp kadar ehemmiyetsiz görünürse.

Artık Mekke, Şam ve Irak ne oluyor ki onlar için savaşsın, onlara iştihak çeksin!

Ancak gönlü kötü olan, onun işlerini kendi bilgisizliğine, kendi hırsına göre mukayese eden kişi onun hakkında böyle bir şüpheye düşer.

Sarı camdan bakarsan güneşin nurunu sapsarı görürsün.

O gök ve sarı camı kır da eri ve tozu gör!

3960. Atlı bir er, atını koştururken tozu dumana katar, etrafta bir tozdur kalker. Sen, tozu Tanrı eri sanırsın.

İblis de tozu gördü, "Bu toprağın fer'idir. Benim gibi ateş alınlı birisinden nasıl üstün olur?" dedi.

Sen azizleri insan gördükçe bil ki bu görüş İblis'in mirasıdır

Be inatçı, İblis'in oğlu olmasan o köpeğin mirası nasıl olur da sana düşer?

Ben köpek değilim, Tanrı aslanıyım. Tanrı aslanı suretten kurtulandır.

3965. Dünya aslanı av ve rızık arar, Tanrı aslanı hürük ve ölüm!

Çünkü ölümden yüzlerce hayat görür de varlığını pervane gibi yakıp yandırır.

Ölüm isteği, doğru kişilerin boyunlarına bir halkadır. Çünkü bu istek, yahudilere imtihan oldu.

Tanrı Kur'an'da "Yahudiler, doğrulara ölüm; fütuh, sermaye ve ticarettir.

Sermaye ve ticaret isteği var ya; ölümü istemek ondan daha iyidir.

3970. Ey yahudiler; halk içinde namusunuzu korumak istiyorsanız bu dileği, bu ölüm temennisini dile getirin" dedi.

Muhammed, bu bayrağı kaldırıncaya bir tek yahudi bile bu istekte bulunmaya cüret edemedi.

Peygamber "Eğer bunu dillerine getirirlerse dünyada tek bir yahudi bile kalmaz" dedi.

Bunun üzerine yahudiler ; "Ey din ışığı, bizi rüsvay etme! Diyerek mal ve haraç verdiler.

Bu sözün sonu görünmez. Mademki gözün sevgiliyi gördü, ver elini bana!

Emîr-ül Müminîn Ali Kerremallâhu Vechehu'nun, arkadaşına "Sen benim yüzüme tükürünce nefsim kabardı, savaşım da ihlâs kalmadı. Seni öldürmeme mâni buydu" demesi

3975. Emirül Müminin, o gence dedi ki: "Ey yiğit! Savaşırken.

Sen benim yüzüme tükürünce nefsim kabardı, hiddet ettim, huyum harap berbat bir hale geldi.

Öyle bir hale geldim ki o anda savaşımın yarısı Tanrı içindi, yarısı nefsim için. Tanrı işinde ortaklık yaraşmaz.

Sen Tanrı nakışın: Seni, o, kudret eliyle yarattı, bezedi. Onunsun, benim değil.

Tanrı'nın nakışını yine Tanrı eliyle kır; sevgilinin camına sevgilinin taşını at!"

3980. Kâfir bu sözü işitti, gönlünde öyle bir nur zuhur etti ki zünharını kesti.

"Ben, cefa tohumunu ekmiştim, seni başka türlü sanıyordum.

Halbuki sen Tanrı huylu bir teraziymişsin, hattâ her terazinin oku senmişsin!

Meğer sen benim soyum sopummuşsun; meğer çırağımın, dinimin aydınlığı senmişsin!

Ben o görür göz arayan çırağın kulu, kölesiyim ki senin çırağın da ondan nurlanmış, aydınlanmıştı...

3985. Ben, o nur denizinin kulu, kurbanıyım ki böyle bir inci izhar eder.

Bana kelime-i şahadetini söyle, bende söyleyeyim ki seni zamanın en yücesi gördüm" dedi.

Onlar beraber akrabasından, kavminden elli kişiye yakın kimse de

âşıkçasına dine yüz tuttular, müslüman oldular.

Ali, ilim kılıcıyla bu kadar boğazı, bu kadar halkı kılıçtan kurtardı.

Hilim kılıcı, demir kılıçtan daha keskin, hattâ yüzlerce ordudan daha galip, daha üstündür.

3990. Yazıklar olsun ki iki lokmacık yendi de bu yüzden fikir çoşkunluğu dondu, yatıştı.

Bir buğday tanesi, Âdem Peygamberin güneşinin tutulmasına... arzın, güneş ile ay arasına girmesi , dolunayın

kararmasına sebep oldu.

İşte sana gönlün letafeti! Bir avuç balçuktan (bir iki lokma ekmekten) ay darmadağın bir hale gelmekte!
Ekmek mânevi olursa yenmesinde fayda var. Fakat bildiğimiz ekmeğin faydası yok, kalbi daraltıyor.
Mânevi ekmek, yeşil diken gibi... deve yiyince yüz türlü fayda, yüzlerce lezzet bulmakta.

3995. Fakat yeşilliği gitti de kurudu mu, onu çölde deve yiyince;

Damağını avurdunu yırtar, paralar. Yazıklar olsun; öyle yetişmiş gül kılıç kesildi.

Ekmek de mânevi oldukça o yeşil dikendi. Fakat şimdi zâhiri ekmek olduğundan kupkuru bir hale geldi, sertleşti.

Ey nazlı nazenin varlık (ey Husâmeddin), bundan önce onu yemeğe alışmıştın.

O alışkanlıkla bu kuru ekmeği de alıp yemek istiyorsun ama gayri mâna, yerle karıştı;

4000. Toprakla karışık, kaskatı, dili damağı yırtar bir hale geldi. Ey deve, şimdi otu yeme, ondan çekin!

Söz, toprakla pek karışık bir hale geliyor, su bulandı... Kuyunun ağzını kapa.

Ki Tanrı onu yine sâf, yine hoş bir hale getirsin. Onu bulandıran, durultur da.

Maksada sabırla erişilir, aceleyle değil. Sabret, doğrusunu Tanrı daha iyi bilir.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

